Magda Stan

Cristian Vornicu

DICŢIONAR

101 personalităţi şi evenimente istorice

Despre carte

În cuprinsul acestui dicţionar sunt reunite biografiiie a 101 personalităţi care de-a lungul timpului s-au afirmat în plan politic şi/sau militar, precum şi descrierea a 101 evenimente care au influenţat la un moment dat istoria naţională sau a lumii.

Despre autori

Magda Stan, absolventă a Facultăţii de Istorie-Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1986), este profesor gradul I la Liceul Teoretic „Nicolae lorga" din Bucureşti, profesor metodist la Inspectoratul Municipiului Bucureşti pentru sectorul l şi totodată îndrumător de practică pedagogică pentru studenţii de la Facultatea de Istorie. A publicat numeroase articole în reviste şi periodice de specialitate („Studii de Istorie Economică", „Istoria Gândirii Economice", „Studii şi Articole de Istorie").

Cristian Vornicu, absolvent al Facultăţii de Istorie din cadrul Universităţii din Bucureşti (1994), este profesor gradul II la Colegiul „Griviţa" din Bucureşti şi membru al Comisiei de Aprobare a Mijloacelor de învăţământ din cadrul M.E.C. A publicat numeroase articole, bazate pe cercetare în arhivă în diferite reviste şi anuare de specialitate. Este autor al mai multor studii referitoare la relaţiile diplomatice ale României cu statele din Europa de Sud-Est.

Împreună, cei doi autori au publicat la Editura Niculescu câteva lucrări care se adresează elevilor de gimnaziu şi liceu *(Teste de istorie pentru examenul de capacitate,* 2001, *Teste de istorie pentru liceu, bacalaureat fi admitere in facultate,* 2001, *Istorie. Manual preparator pentru clasele V-VIH pe baza tuturor manualelor alternative ale ciclului gimnazial,* 2001).

INTRODUCERE

Această lucrare se adresează elevilor care studiază istoria, cadrelor didactice care predau această disciplină de învăţământ, dar şi publicului larg interesat de Istoria Universală sau de Istoria Românilor, în cuprinsul ei sunt reunite biografiile a 101 personalităţi care de-a lungul timpului s-au afirmat în plan politic si/sau militar, precum şi descrierea a 101 de evenimente care au influenţat la un moment dat istoria naţională sau a lumii. Autorii au căutat să sintetizeze informaţiile oferite de cele mai recente surse bibliografice, într-un material uşor de citit şi de utilizat.

Selectarea celor 101 de personalităţi ale căror biografii sunt expuse în cadru! lucrării s-a dovedit un demers deosebit de dificil datorită marelui număr de opţiuni posibile. S-a urmărit însă abordarea cu prioritate a acelor personalităţi istorice care prin activitatea lor au influenţat în mod decisiv istoria politică şi militară a epocii în care au trăit, personalităţi ale căror nume sunt bine cunoscute elevilor sau celor care iubesc istoria, în general. Totodată, a fost considerată utilă şi inserarea unor informaţii privind biografiile întemeietorilor marilor religii ale lumii de azi, datorită rolului deosebit de important pe care religia l-a jucat şi încă îl mai joacă în istoria lumii.

Un loc important îl ocupă în cadrul lucrării personalităţile şi evenimentele legate de istoria naţională. Aceasta se explică prin dorinţa autorilor de a nu izola Istoria Românilor de Istoria Universală şi de a evidenţia pe această cale contribuţia spaţiului românesc la evoluţia istorică a lumii.

în plan cronologic s-a avut în vedere realizarea unei panorame asupra întregii istorii politico-militare a lumii - de la întemeierea primelor state până în zilele noastre - evenimentele redate în partea a doua a lucrării fiind concepute astfel încât să completeze în mod firesc informaţiile oferite de biografiile personalităţilor istorice. Pentru a facilita consultarea dicţionarului, biografiile personalităţilor au fost structurate în ordine alfabetică, iar evenimentele istorice au fost aşezate în ordine cronologică.

Ne exprimăm speranţa ca lucrarea **de** faţă să contribuie la dezvoltarea interesului faţă de istorie şi la îmbogăţirea orizontului de cultură generală al cititorilor.

A

ADRIAN [PUBLIUS AELIUS HADRIANUS](76-138)

Al doilea împărat roman origi-nur din afara Italiei s-a născut la 24 ianuarie 76, ca şi predecesorul nllii, Traian, în oraşul Italica din provincia romană Baetica (Spania).

Familia sa provenea totuşi din Hnlia, de unde emigrase în Spania |M> vremea fondării oraşului Sevilla (205 Î.H.). Tatăl lui A. era văr cu împăratul Traian, iar mama sa era uritfinară din provincia Hispania, fiind născută la Câdiz. După ce, la vârsta de zece ani, a devenit orfan de tată, a intrat sub tutela lui Truian şi a lui Acilius Attianus (cavaler roman). Mai târziu, va fi «predat de soţia împăratului Tra-Imi, Plotina, care va avea un rol ilrdsiv în desemnarea lui ca succesor la tronul imperial. După vârsta dr 18 ani şi-a început cariera mi-lllură şi politică, în preajma lui l'rnian: tribun militar al legiunii II Ailiulrix. *comes* (însoţitor) al lui Tmian în războaiele daco-romane din 101-102, 105-106, arhonte al Alenei în 112, guvernator al Siriei în 116-117. între timp s-a căsătorit cu nepoata împăratului Traian, Vibia Sabina.

în 117, după o carieră de aproape două decenii, a ajuns împărat, după ce a fost adoptat în prealabil, conform tradiţiei, de către Traian şi soţia acestuia. Domnia sa a debutat cu descoperirea unui complot îndreptat împotriva sa şi condamnarea la moarte a complotiştilor, patru foşti consuli şi generali din vremea lui Traian.

Sa remarcat ca unul dintre cele mai luminate spirite ale secolului al II-lea: avea cunoştinţe vaste în domenii variate ale culturii şi ştiinţei, învăţând si citind cu pasiune, beneficiind de o memorie prodigioasă. Şi-a scris autobiografia, re-marcându-se cu acest prilej ca istoric, era un mare iubitor al filosofici, artei şi literaturii (mai ales greceşti), cunoştea arhitectură, medicină, astronomie, geometrie, matematică. S-a manifestat ca pictor şi sculptor, personalitatea sa complexă fiind descrisă în câteva cuvinte în *Vita Hadriani:* „Vesel şi sever, amabil şi grav, pătimaş şi stăpânit, sălbatic şi blând era totdeauna schimbător la toate."

Domnia lui A. a fost presărată cu un lung şir de călătorii prin toate zonele imperiului. Avid de cunoaştere şi bun organizator al treburilor publice,

împăratul a străbătut provinciile pentru a le cunoaşte, administra si apăra mai bine. Aceasta cu atât mai mult cu cât era conştient de faptul că imperiul atinsese maxima sa expansiune teritorială, fiind necesară acum securizarea graniţelor şi întărirea capacităţii de apărare.

Prima sa călătorie în calitate de împărat a efectuat-o în Dacia, pentru a înfrânge pe sarmaţii care ameninţau graniţa romană de pe Dunărea de Jos şi pentru a întări hotarele Daciei. Cu această ocazie, din motive administrative şi militare Dacia a fost împărţită în două structuri teritoriale mai reduse ca întindere: *Dacia Superior* şi Dacia /rţ/erior, cărora li s-a adăugat, în anul 123, Dada *Porolissensis.*

între 121 şi 125 a călătorit în Gallia şi pe Rin, apoi în provinciile Raetia şi Norricum, ulterior în Britannia, unde a iniţiat construcţia unui val de apărare, la graniţa cu Scoţia, ale cărui urme sunt vizibile şi azi: *Zidul lui Adrian.* A trecut apoi în Spania, unde a fost ţinta unui atentat din partea unui sclav care 1-a atacat cu un pumnal. Aici a restaurat palatul lui August (Caius lulius Caesar Octavianus Augustus) de la Tarraco. Din Spania a trecut în nordul Africii, în provincia romană Mauretania, iar apoi s-a îndreptat spre Orient unde părţii ameninţau din nou Imperiul Roman şi spre Grecia, unde a vizitat Rodos-ul, Atena, Elensis, Sparta. La Atena se vor ridica, după 128, la ordinul lui, o serie de construcţii monumentale ca templul Herei, templul lui Zeus Panhellenios, Biblioteca, Gymnaziul etc.

După 129, A. s-a îndreptat din nou către Orient călătorind prin Asia Mică, la Damasc, Palmyra, Antiochia, Ierusalim. Acest ultim oraş a fost refăcut din ordinul lui, care i-a acordat numele de Aelia Capitolina. Totuşi, ridicarea sanctuarului lui Jupiter pe locul fostului templu evreiesc al lui Solomon a declanşat ultima mare răscoală a evreilor, condusă de Sirnon Bar-Kochba şi preotul Eleazar, înfrântă de trupele romane.

în urma răscoalei, A. a interzis pătrunderea evreilor în Ierusalim şi cea mai mare parte a populaţiei evreieşti a fost înlăturată din Palestina, care a primit un nume nou, *Syria Palaestina,* şi două legiuni romane care să asigure liniştea în provincie.

Călătoria a fost continuată în Arabia şi Egipt, apoi în Tracia, Moesia, Macedonia (132 d.H.). A abandonat conflictul militar cu părţii, renunţând la unele provincii: Armenia, Asiria, Mesopo-tamia. Graniţa orientală a Imperiului Roman a fost fixată pe Eufrat.

Una dintre cele mai importante preocupări ale sale a fost reforma armatei şi a sistemului de npărare a imperiului. Au fost reduse efectivele armatei, au fost luate măsuri pentru creşterea eficienţei acesteia, s-au format unităţi noi (numeri - grupuri de câte 500 de călăreţi şi pedestraşi, exploratorres - cercetaşi), s-a modificat sistemul recrutării soldaţilor. O atenţie sporită a fost acordată limex-ului imperial (graniţa fortificată), întărită cu palisade, ziduri din piatră, castre, turnuri de supraveghere. Practic, Imperiul Roman iriuinţa la politica externă ofensivă desfăşurată până la el, trecând la politica defensivă, care îi va fi caracteristică de acum înainte.

In perioada domniei lui A., Roma a fost înfrumuseţată cu trei mari monumente: templul zeiţelor Roma şi Venus (ridicat pe Via Sacra pe locul unde se aflase „Casa de Aur" palatul împăratului Nero), Panteonul (templul tuturor zei lor, ridicat în timpul lui August, restaurat de A., care i-a adăugat aula centrală dotată cu cea mai înaltă cupolă ridicată până atunci, de 43 m) şi Mausoleul. Această ultimă construcţie a fost edificată la poalele colinei Vaticanus, pe mulul Tibrului, adăpostind urnele funerare ale lui A. şi ale membrilor familiei sale, ca şi pe cele ale urmaşilor săi la tron. Azi, Mausoleul se numeşte *Castelul San-Angelo.*

În anul 138, datorită agravării nlllrll sale de sănătate, A. a adoptat şi a asociat la domnie pe senatorul Titus Aelius Hadrianus Antoninus Pius, care va domni sub numele de Antoninus Pius (138-161).

A. a murit la Baiae, la 10 iulie 138 d.H.

ALEXANDRU CEL BUN (anii de domnie: 1400-1432).

Nepot al lui Petru I Muşat (domnitor al Moldovei între anii cea 1375 şi cea 1391), Al. a asigurat consolidarea starului prin desăvârşirea organizării instituţionale a ţării şi prosperitatea economică. Pentru a-şi realiza această politică internă 1-a asociat la domnie, în primii ani de la urcarea sa pe tron, pe fratele său, Bogdan, aşa cum demonstrează actele de cancelarie din acea perioadă. Al. a organizat Sfatul domnesc şi a întărit autoritatea dregătorilor pe plan local, tn cadrul Sfatului domnesc, logofătul a căpătat un rol deosebit de important. Domnitorul s-a preocupat în mod deosebit atât de organizarea administrativă, militară, juridică şi religioasă, cât şi de întărirea cetăţilor de la hotare şi a oastei moldoveneşti. Perioada de linişte a domniei sale a permis dezvoltarea economică a târgurilor Moldovei, mai ales că acestea se găseau pe importantele drumuri comerciale către nordul şi centrul Europei. Un astfel de drum era cel „moldovenesc", care făcea legătura între Brăila, Chilia şi Cetatea Albă, de-a lungul văii Şiretului, cu Cracovia şi Liov, importante oraşe din Polonia. Domnitorul a urmărit şi asigurarea veniturilor domniei şi vistieriei statului. De asemenea, Al. a fost preocupat de întărirea comerţului cu oraşele din Transilvania şi din Polonia, în anul 1408, domnitorul a acordat un privilegiu comercial liovenilor, iar braşovenii au beneficiat şi ei de un astfel de avantaj, în timpul lui Al. au fost bătute monede de aramă şi de argint, de 2 groşi, l gros şi o jumătate de gros.

Al. a acordat o atenţie deosebită întăririi Bisericii Ortodoxe. Cu ajutorul lui Mircea cel Bătrân, domnitorul moldovean a reuşit să pună capăt conflictului cu Patriarhia de la Constantinopol. Astfel, Mitropolia Ortodoxă a Moldovei a fost recunoscută de Patriarhia mai sus-menţionată, devenind subordonata acesteia.

Calităţile de bun diplomat au fost demonstrate de Al. în politica sa externă. A avut relaţii foarte strânse cu domnitorul Ţării Româneşti, Mircea cel Bătrân. Un capitol special în politica externă a fost consacrat relaţiilor cu regatele ca-tolice vecine. Polonia şi Ungaria. Cum Ungaria manifesta tendinţe de instaurare a suzeranităţii asupra Moldovei, dorind şi stăpânirea importantelor centre comerciale de la gurile Dunării, domnitorul moldovean s-a orientat

spre alianţa cu Polonia, pentru a contrabalansa politica promovată de maghiari în această zonă. De aceea. Al. a încheiat, în 1402, 1404, 1407, 1411 şi 1415, înţelegeri cu regele Wladislaw al H-lea Jagello al Poloniei, făgăduindu-i acestuia sfat şi ajutor împotriva oricărui duşman. Semnificativ este faptul că domnitorul moldovean i-a trimis, atât în anul r410. cât şi în anul 1422, ajutor militar regelui polon, în bătăliile contra teutonilor, de la Grânwald şi, respectiv, Marienburg, ajutor care s-a dovedit a fi decisiv. Bunele relaţii pe care Moldova le-a avut cu Polonia în timpul lui Al. sunt demonstrate şi de faptul că Wla-dislaw al Il-lea Jagello s-a opus aplicării tratatului polono-maghiar 'încheiat la Lublau în 1412 care prevedea participarea oştii moldo-veneşti la o eventuală campanie comună antiotomană, iar dacă domnitorul moldovean ar fi refuzat, ţara lui urma să fie împărţită între cele două regate vecine, în anul 1420, Moldova a fost angajată, pentru prima dată, în lupta antiotomană. Atunci, otomanii au atacat Cetatea Albă, important centru co-mercial, pe care doreau s-o cucerească. Aflat în fruntea oştirii moldoveneşti, Al. a fost nevoit să respingă singur acest atac, întrucât regele polon nu i-a venit în ajutor. Domnitorul a fost înmormântat la mănăstirea Bistriţa, care era ctitoria sa. Se încheia o perioadă de prosperitate şi de linişte, de 32 de ani, pentru Moldova.

ALEXANDRU MACEDON, „cel Mare" (356-323 Î.H.)

Creatorul celui mai întins imperiu al Antichităţii, Al., fiul rege-lui Filip al Il-lea al Macedoniei, ajunge pe tron (336 î.H.), după moartea tatălui său, la vârsta de douăzeci de ani. El moştenea de la părintele său stăpânirea asupra Tracici, Macedoniei şi Greciei dar, mai mult decât atât, îndrăzneala, luciditatea şi clarviziunea politică t acestuia.

Personalitate complexă, cu o capacitate de acţiune excepţională)l o vastă cultură, Al. a fost educat do marele gânditor Aristotel, mintea fiindu-i hrănită în copilărie cu nperele lui Herodot, ale lui Euri-plde sau Pindar. De la vârsta de |nisprezece ani primeşte din partea tatălui său funcţia de regent, iar In optsprezece ani, în calitate de Cnmandant al cavaleriei, are o contribuţie hotărâtoare la victoria de In Cheroneea (338 î.H.), care i-a permis lui Filip al Il-lea să ia sub controlul său întreaga Grecie. Din primii ani de viaţă i s-a insuflat credinţa că ar fi descendentul îndepărtat al zeilor Greciei: din Zeus prin tatăl său, din Hercules prin mama sa, Olympia. El însuşi lvi-« convingerea originii şi mi-Ilunii sale divine, ceea ce i-a oferit energia şi forţa necesare campaniilor sale.

Primii ani ai domniei -(336-Î34 Î.H.) au fost dedicaţi pacificării regiunilor din Tracia şi Grecia care, Iu moartea lui Filip al Il-lea, au hotărât că a venit momentul pen-Ini a-şi recăpăta independenţa. Mul întâi, a distrus rezistenţa Ligii Thesaliene, ai cărei soldaţi repre-zentaseră un sprijin important pentru armata macedoneană. Ulterior, printr-o campanie militară fulgerătoare, s-a îndreptat împotriva tracilor tribali, situaţi în Munţii Haemus (Balcani). Aceştia însă s-au retras în insula Peuce, locali-zată de istorici fie în zona Deltei Dunării, fie la vărsarea Oltului în Dunăre, în

timpul incursiunii împotriva tribalilor, Al. trece Dunărea şi înaintează în teritoriul locuit de geţi, tăind posibilitatea sprijinirii tracilor de către geţi şi sciţi, în urma acestei campanii, atât Tracia cât şi coloniile greceşti de la Marea Neagră au revenit sub controlul Macedoniei, în perioada următoare, tânărul rege a fost nevoit să-i înfrângă pe ilirii răsculaţi la vest de Macedonia, iar apoi să zdrobească o nouă coaliţie a cetăţilor greceşti, în frunte cu Teba, secondată de Atena, în toamna anului 335 Î.H., Teba a fost rasă de pe suprafaţa pământului, iar locuitorii ei au fost vânduţi ca sclavi. Celelalte cetăţi greceşti au acceptat, la rândul lor, dominaţia macedoneană.

Din anul 334, Al. declanşează campania militară împotriva Imperiului Persan, plănuită de tatăl său înainte de a fi asasinat. Obiectivele acesteia erau de a elibera cetăţile greceşti de pe coasta Asiei Mici de sub stăpânirea persană şi de a răzbuna suferinţele grecilor din timpul războaielor medice (490-449 Î.H.). Unii istorici moderni consideră, totodată, că Al. avea în vedere reînvierea faptelor de luptă glorioase ale străbunilor săi legendari, descrise de Homer în *Iliatla.* şi poate ideea realizării, prin unirea Europei cu Orientul, a unei monarhii universale.

Al. şi armata sa aveau de înfruntat un imperiu care continua să fie o mare putere militară, dar care era minat din interior, în special de permanentele revolte din diversele provincii (satrapii) care doreau să se elibereze de sub stăpânirea lui Darius al IFI-lea Codo-mannos, membru îndepărtat al dinastiei Ahemenizilor, devenit conducătorul imperiului în 338 î.H.

Debutul campaniei lui Al. împotriva Persiei are loc în Asia Mică (Anatolia), acesta dispunând de o armată alcătuită din cea 30 000 de pedestraşi şi 5 000 de călăreţi. Trupele persane au fost estimate la cel mult 50 000 de soldaţi, între care trupele de mercenari ale grecului Memnon din Rodos (Rhodos). Prima ciocnire între cele două armate se desfăşoară pe malurile fluviului Granicos (354 î.H.), armata persană fiind nimicită. Cucerirea Asiei Mici a fost însoţită de eliberarea de sub stăpânirea persană a cetăţilor greceşti de aici (Milet, Efes, Halicarnas ş.a.) în care regimurile politice aristocratice, favorabile supunerii faţă de Persia, au fost înlăturate, în Lydia, Al. a tăiat cu spada celebrul „nod gordian", alcătuit din fâşii de scoarţă de copac si care fusese folosit, potrivit tradiţiei, la jugul carului de război al regelui Gordias. Dezlegarea nodului prevestea, conform oracolelor, intrarea Asiei în stăpânirea celui ce reuşea această faptă, în anul următor (333 î.H.), Al. a trecut la cucerirea regiunilor aflate la sud de Asia Mică, începând cu Siria. Aici, la Issos, Darius Codomannos a fost înfrânt şi silit să-şi lase în mâna lui Al. atât tezaurul, cât şi familia. Până în 332 Î.H., cucereşte Siria, Fenicia şi Palestina, îndrep-tându-se apoi spre Egipt. Regatul faraonilor intrase sub stăpânirea persană încă din anul 525 î.H. iar acum prezenţa lui Al. era un bun prilej de a se elibera de sub jugul persan, ceea ce a uşurat acţiunea regelui macedonean. Ajuns la Mem-fis (străvechea capitală a ţării), se încoronează cu dubla coroană a faraonilor egipteni, aduce jertfe zeilor Egiptului, apoi în oaza de la Siwah, preoţii îl proclamă fiu al marelui zeu Amon. în nordul ţării, la vărsarea Nilului în Marea Mediterană, în faţa insulei Pharos, întemeiază celebrul oraş

Alexandria. Dintre cele 34 de oraşe pe care, potrivit tradiţiei istorice, le-a întemeiat pe cuprinsul imperiului său şi care-i poartă numele. Alexandria din Egipt a avut cel mai măreţ destin, devenind nu numai cel mai mare port al Mediteranei de răsărit, dar şi cel mai mare centru cultural şi ştiinţific al Antichităţii. în anul S31 î.H., Al. părăseşte Egiptul pentru a cuceri Mesopotamia şi a se îndrepta astfel spre centrul Imperiului Persan. Aici, în câmpia de la Gaugamela, a avut loc a treia mare înfruntare militară a campaniei sale în Orient. Darius Codomannos a fost înfrânt din nou şi obligat să se retragă, în urmărirea sa, Al. a ajuns la Babilon, care s-a predat fără luptă tânărului rege, apoi la Susa (una din capitalele Imperiului Persan), unde a capturat tezaure de aur şi argint ale casei regale a Persiei. După ocuparea Persepolisului (principala capitală persană), cucerirea imperiului era, practic, încheiată. Darius s-a refugiat în Media, la Ecbatana, apoi în Bactria unde a fost prins şi ucis de satrapul {guvernatorul) acestei provincii, Bessos, care ur-nărea, de altfel, să se încoroneze :a rege al Persiei.

După moartea lui Darius, armata acestuia s-a destrămat, iar posesiunile teritoriale ale regelui iu intrat sub stăpânirea lui Al. în inii următori (330-327 î.H.), Al. a cucerit zona din sudul Mării Cas-pice, teritoriu controlat de satrapul Bessos, ajungând apoi în Gedrosia, in Bactria, în masivul Hindukush !pe teritoriul de azi al Afghanista-nului), apoi în Sogdiana, unde s-a căsătorit cu fiica unui nobil local, Roxana (327 î.H.). După această căsătorie, dezaprobată violent de către unii dintre apropiaţii săi, care au plătit cu viaţa pentru nemulţumirea lor, Al. a trecut masivul Hindukush, pătrunzând în nord-vestul Indiei. Aici a intrat în conflict cu unul dintre regii locali, Păros, care a fost nevoit să recunoască „protecţia" macedoneană, în timpul acestei campanii. Al. a străbătut actualele provincii Punjab şi Sind, ajungând până la Oceanul Indian. Revolta soldaţilor săi, istoviţi de lungile şi chinuitoarele campanii militare, şi vestea răsculării unora dintre satrapiile asiatice îl vor determina pe Al. să facă drumul înapoi, către Babilon, traversând cumplitul deşert al Gedrosiei. în paralel cu acest traseu, la ordinul său, o expediţie maritimă condusă de Nearchos a explorat drumul maritim de-a lungul coastelor Oceanului Indian, [oncţiunea trupelor s-a realizat la Carmania, de unde Al. a ajuns la Babilon prin Susa şi Ecbatana.

După aproape treisprezece ani de domnie, Al. a murit la Babilon, în 323 î.H., cel mai probabil în urma unui acces de malarie.

Rege macedonean şi monarh oriental. Al. s-a străduit să îmbine tradiţiile greceşti cu cele orientale, instituţiile politice ale Greciei cu cele ale Imperiului Persan. Contopirea celor două civilizaţii a vizat, practic, toate domeniile: de la armata pe care imperiul său se baza, formată atât din greci, cât şi din orientali, la administraţie, în care a păstrat vechiul sistem al satrapiilor, conduse însă de macedoneni sau greci, şi la şcolile de tradiţie greacă întemeiate mai ales în oraşele care îi purtau numele, adevărate oaze de elenism în Orient. Evenimentul care a simbolizat în cel mai înalt grad fuziunea între Occident şi Orient a fost marea ceremonie de nuntă, organizată după întoarcerea din India, la Ba-bilon, în timpul căreia peste 10

000 de soldaţi şi generali macedoneni şi greci s-au căsătorit cu femei din Orient. Exemplul dat de AI. era grăitor: pe lângă Roxana din Sog-diana, a mai luat de soţie pe fiica lui Darius Codomannos şi pe fiica unui înalt dregător persan.

Imensul imperiu constituit de AI. nu a supravieţuit morţii creatorului său. După lupte crâncene între diadohi (urmaşii săi, generali în armata macedoneană), imensul stat euro-asiatic s-a împărţit în mai multe structuri statale distincte între care cele mai puternice şi mai stabile au fost: Egiptul, condus de Ptolemeu, Siria, condusă de Seleucos, şi Macedonia, care i-a revenit lui Antigonos.

Statele succesorale Imperiului Macedonean sunt denumite state elenistice, iar perioada cuprinsă între dispariţia imperiului şi cucerirea de către romani a acestor teritorii poartă numele de *epocă elenistică.*

ANTONESCU, ION (1882-1946)

S-a născut la 2 iunie, la Piteşti într-o familie cu tradiţie militară.

în anul 1898 a fost admis la şcoala militară pentru fiii cadrelor din armată, iar în 1902 a fost transferat la Şcoala pregătitoare pentru ofiţeri de infanterie şi cavalerie pe care a absolvit-o în 1904 ca şef de |>t<m>niii' A fost încadrat apoi ca sublocotenent în Regimentul I Roşiori, remarcându-se în timpul tragicelor evenimente prilejuite de răscoala ţărănească din 1907 prin felul în care a acţionat pentru evitarea ciocnirilor deschise între armată si ţăranii din zona Galaţi.

în anul 1911 a fost înscris Ia Şcoala superioară de război, cu grad de locotenent. După doi ani, în 1913, a participat la al doilea război balcanic ca şef al Diviziei I de Cavalerie.

De la l noiembrie 1914 a fost numit la comanda escadronului de elevi de la Şcoala militară de cavalerie, post pe care I-a ocupat până la l aprilie 1915. S-a afirmat în mod deosebit prin clarviziunea deciziilor şi tenacitatea acţiunilor întreprinse în perioada participării României la războiul de reîntregire naţională (1916-1918). în august 1916 a devenit şef al biroului de operaţii al Armatei de Nord, comandate de generalul Alexandru Prezan, contribuind la victoriile acestei armate în 1916 şi la întărirea rezistenţei militare în zona Carpaţilor Orientali.

în perioada 5 decembrie 1916-1 aprilie 1918 a îndeplinit funcţia de şef al operaţiilor Marelui Cartier General, participând la organizarea campaniei româneşti din 1917, soldate cu victoriile de la Mărăşti, Mărăsesti şi Oituz.

După încheierea păcii de la Bucureşti între România şi Puterile Centrale (aprilie-mai 1918) loco-tenent-colonelul A. a fost numit la comanda Regimentului 7 Roşiori (până în octombrie l918). A participat apoi la campania militară împotriva Ungariei din 1919 fiind distins de regele Ferdinand I al Românei cu ordinul Mihai *Viteazul.* Din 1920 până în 1926, având gradul de colonel, a comandat Şcoala specială de cavalerie, în această perioadă a urmat un stagiu de pregătire în Franţa, unde a fost numit ataşat militar (1923), apoi în Anglia (1924-1926).

în 1927 a preluat comanda Şcolii Superioare de Război, pe care a condus-o, cu unele întreruperi, până în 1933.

La 10 mai 193l a fost ridicat la gradul de general de brigadă, în 1933 a primit postul de şef al Marelui Stat Major, în 1937 a fost înaintat la gradul de general de divizie, în acelaşi an a primit funcţia de ministru al apărării, pe care a părăsit-o, prin demisie, la 30 martie 1938.

în perioada 1937-1938, a intrat în conflict deschis cu regele Carol al H-lea (1930-1940). Personalitate de o corectitudine exemplară, neînclinată spre nici un fel de compromisuri, generalul a respins politica dusă de Carol al IHea şi activitatea membrilor camarilei regale. De aceea i s-a fixat domiciliul forţat, în 1940, la mănăstirea Bistriţa. Situaţia complexă în care s-a aflat statul român în anul 1940 -abandonat de statele occidentale, Anglia şi Franţa, cu care în mod tradiţional era aliat, nevoit să cedeze fără luptă Basarabia şi Bucovina de Nord Uniunii Sovietice, Bulgariei Cadrilaterul şi Ungariei nord-vestul Transilvaniei, obligat să se reorienteze în planul politicii externe către Germania şi confruntat pe plan intern cu o gravă criză politică - 1-a determinat pe rege să-1 numească, la 4 septembrie 1940, pe generalul A. în funcţia de prim-mi-nistru. Se considera că România avea nevoie de un regim politic autoritar, care să poată salva fiinţa naţională şi să pregătească recuperarea teritoriilor pierdute. La 5 septembrie 1940, primul-ministru a fost învestit de Carol al IHea cu depline puteri în fruntea statului. El se va intitula „Conducător al statului".

A doua zi, la 6 septembrie 1940, Carol al Il-lea părăsea tronul. A devenit rege fiul său, Minai I, dar, în perioada guvernării lui A., monarhia a îndeplinit un rol mai degrabă simbolic.

în prima etapă a guvernării sale (septembrie 1940-ianuarie 1941), generalul va conduce statul alături de mişcarea legionară, singurul partid din România agreat de Germania nazistă şi de conducătorul acesteia, Adolf Hitler. Dc-a lungul acestei perioade, România va fi denumită „stat naţional-legionar". Pe plan intern, relaţiile dintre general şi mişcarea legionară condusă de Horia Sima s-au deteriorat rapid. Politica incompetentă, măsurile de răzbunare împotriva adversarilor politici, dezordinile şi asasinatele înfăptuite de legionari, ca şi dorinţa acestora de a prelua întreaga putere de decizie şi de a trece sub controlul lor armata, 1-au determinat pe A. să ia m&suri drastice împotriva mişcării, până la instituirea pedepsei cu moartea pentru instigare la acţiuni violente împotriva ordinii de stat (5 decembrie 1940).

în planul politicii externe, a fost adeptul alianţei cu Germania, fapt îndeplinit prin semnarea, la Berlin, la 23 noiembrie 1940 a aderării României la Axa Roma-Berlin-Tokio (Pactul Tripartit). Colaborarea dintre generalul A. şi mişcarea legionară s-a întrerupt în urma organizării rebeliunii legionare din 21-23 ianuarie 1941, soldată cu victime în rândul armatei şi populaţiei civile. Cu acordul lui Hitler, A. a înfrânt rebeliunea, fiind arestaţi peste 8 000 de membri ai mişcării.

în perioada ianuarie 1941-23 august 1944, în România a fost instaurată dictatura militară. Generalul A. (mareşal din august 1941) şi-a păstrat funcţiile

de prim-mi-nistru şi „Conducător al statului", iar guvernul a fost format din specialişti şi militari.

La 22 iunie 1941, A. a decis intrarea României, alături de Germania, în al Doilea Război Mondial, împotriva U.R.S.S. Motivul fundamental al acestei decizii era precizat în ordinul către armată transmis de general în aceeaşi zi:

„Ostaşi, vă ordon: Treceţi Prutul. [...). Reîmpliniţi în trupul ţării glia străbună a Basarabiei si Codrii voievodali ai Bucovinei, ogoarele şi plaiurile voastre. Ostaşi, plecaţi pe drumul biruinţelor lui Ştefan cel Mare, ca să cuprindeţi cu jertfa voastră ceea ce au supus strămoşii noştri cu lupta lor. înainte! Fiţi mândri că veacurile ne-au lăsat aici, strajă dreptăţii şi zid de cetate creştină. Fiţi vrednici cu trecutul românesc [...]" (22 iunie 1941).

Se dorea anularea efectelor Dictatului de la Viena (30 august 1940) şi recâştigarea, cu ajutorul Germaniei, a tuturor teritoriilor româneşti pierdute în 1940.

După eliberarea de către armata română a Basarabiei şi Bucovinei de Nord, A. a luat hotărârea continuării războiului, alături de Germania, împotriva U.R.S.S., dincolo de Nistru, pe teritoriul sovietic.

Decizia, puternic contestată de cea mai mare parte a opiniei publice interne, a dus la angrenarea armatei române, cu preţul unor imense jertfe umane şi materiale, în campaniile din Crimeea, Cuban şi de la Stalingrad (1941-1943).

Un aspect deosebit al guvernării antonesciene îl reprezintă atitudinea faţă de problema evreiască. Este cunoscut faptul că în primii doi ani de guvernare au fost luate măsuri cu caracter antisemit. Acestea au dus la izolarea evreilor faţă de populaţia majoritară, fiind înregistrate chiar pogromuri împotriva acestora (Iaşi, 1941), ca şi deportări ale populaţiei evreieşti mai ales din Basarabia şi Bucovina de Nord, care era acuzată *de* favorizarea inamicilor sovietici împotriva armatei şi administraţiei româneşti. Totuşi, A. a evitat să participe la „soluţia finală" organizată de Hitler împotriva evreilor (deportarea în lagăre de concentrare şi exterminarea lor).

în 1944, situaţia militară a României s-a agravat considerabil în condiţiile declanşării contra-ofen-sivei sovietice pe frontul de Est. Negocierile secrete purtate în perioada 1943-1944, pe de o parte de emisarii guvernului A. şi, pe de altă parte, de cei ai opoziţiei politice din România cu scopul încheierii unui armistiţiu cu Aliaţii au eşuat. Armata sovietică a atins în august 1944 nord-estul României, existând pericolul continuării războiului pe teritoriul românesc. Mareşalul a decis continuarea rezistenţei antisovietice, alături de Germania, pe linia fortificată Foc-şani-Nămoloasa-Galaţi.

în această situaţie, la 23 august 1944, în urma unei acţiuni comune a Palatului Regal şi a partidelor politice din opoziţie, a avut loc arestarea lui A. şi a membrilor guvernului său. România părăsea astfel alianţa cu Germania şi se alătura Alianţei Naţiunilor Unite.

S-a format un nou guvern, condus de generalul Constantin Sănătescu, iar A. a fost preluat de la Palatul Regal de Emil Bodnăraş, unul dintre liderii Partidului Comunist Român, şi predat sovieticilor la 1 septembrie 1944.

Deţinut şi anchetat la Moscova timp de doi ani, a fost adus în România în 1946 şi implicat de către regimul comunist într-un simulacru de proces intitulat „Procesul marii trădări naţionale". A fost condamnat la moarte şi executat la l iunie 194G, la închisoarea Jilava din Bucureşti. Comparat, de către unii istorici, cu mareşalul Gustav Mannerheim, şeful statului finlandez până în 1946, datorită politicii sale consecvent anticomuniste şi antisovietice, mareşalul A. rămâne cea mai controversată personalitate politică din istoria României.

ATTILA (cea 400-453)

A fost conducătorul hunilor (între anii 434 şi 453), populaţie care se aşezase în Panonia. Hunii reuşiseră, în acea perioadă, să supună atât populaţia romanică din fosta provincie Panonia, cât şi o serie de populaţii migratoare, precum ostrogoţii, alanii, gepizii etc. A. a rămas cunoscut în istorie prin campaniile sale militare, care erau de o cruzime deosebită. Dintre campaniile întreprinse de el, mai importante au fost cele din anii 441 şi 451. în anul 441, A. a întreprins o campanie de jaf în Imperiul Roman de Răsărit, la sud de Dunăre, în Peninsula Balcanică, ajungând până la Termopile, în Grecia de astăzi, în fruntea armatelor sale s-a aflat şi într-o altă expediţie întreprinsă în Peninsula Balcanică, în anul 447, când împăratul Teodosiu al H-lea a fost nevoit să-i plătească un tribut deosebit de mare. în anul 451. A. a întreprins o expediţie deosebit de puternică în vest, împotriva Imperiului Roman de Apus, invadând Gallia. Pe Câmpiile Catalaunice s-a desfăşurat atunci una dintre cele mai sângeroase bătălii cunoscute în istorie. Aetius, general roman, a fost ajutat de vizigoţi, franci, alani şi bur-gunzi, reuşind să-1 determine pe A. să se retragă. Conducătorul hun a întreprins o altă campanie militară, în anul 452, în nordul Italiei, în care a cucerit oraşul Aquileia. Nu se cunoaşte cauza morţii lui A., dar se ştie că a încetat din viaţă în noaptea nunţii de după căsătoria cu o prinţesă de origine germanică, Ildico. După moartea conducătorului lui, statul hunilor s-a destrămat, în anul 454, deoarece gepizii, ostrogoţii şi herulii s-au răsculat şi i-au înfrânt pe fiii lui A., Ellac şi Emac.

AUGUST [CAIUS IULIUS CAESAR OCTAVIANUS AUGUSTUS] (anii de domnie:27Î.H.-14d.H.)

Primul împărat din istoria Romei antice s-a născut la 23 septembrie 63 î.H., la Roma, într-o familie care aparţinuse până în secolul al H-lea î.H. categoriei plebeilor, între timp, prin alianţă cu familia lulia, intrase în rândul aristocraţiei romane. Tatăl său, Caius Octavianus, senator şi pretor, a murit în 58 Î.H. A. a crescut apoi în casa bunicilor săi din partea mamei, Atia, nepoata lui luliu Cezar.

Intrat în adolescenţă, a fost luat de Cezar în campaniile sale militare din Spania şi Africa, în anul 45 î.H. a fost adoptat de Cezar şi desemnat de către acesta ca moştenitor al său. La 19 ani, în momentul morţii lui Cezar, A. a revenit la Roma de la Apollonia şi s-a angajat în luptele pentru putere, încon-jurându-se de vechi partizani ai lui Cezar şi urmărind să răzbune moartea

unchiului său, asasinat de Brutus şi Cassius. Pentru aceasta, a încercat să se apropie de consulul Antoniu (Mavcus Antonius) şi de comandantul cavaleriei Marcus Aemilius Lepidus, care deţineau puterea de decizie la Roma.

în 44-43 î.H. s-a desfăşurat primul conflict între A. şi Antoniu, acesta din urmă fiind înfrânt în bătălia de la Mutina (azi Modena). A. a primit comanda unică a armatelor romane, iar în 43 î.H. a reuşit să obţină funcţia de consul. Pentru a nu se prelungi conflictul civil dintre A., Antoniu şi Lepidus, la 27 noiembrie 43 î.H. s-a încheiat cel de-al doilea triumvirat din istoria Romei (primul fiind iniţiat de Cezar). Triumviratul era, practic, o alianţă între cei trei comandanţi militari, care beneficiau de o lege specială, îndreptată împotriva adversarilor politici şi mai ales a ucigaşilor lui Cezar, în campania de eliminare a oponenţilor, care a urmat încheierii alianţei, au fost ucişi 300 de senatori şi 3 000 de cavaleri între care şi oratorul şi filosoful Cicero.

Ulterior, cei trei triumviri şi-au împărţit provinciile romane: Antoniu a primit provinciile orientale, A. pe cele occidentale, iar Lepidus nordul Africii, în 40 î.H., Antoniu s-a căsătorit cu Octavia, sora lui A. Totuşi, el era din ce în ce mai atras de regina Egiptului, Cleopatra, şi de provinciile orientale ale imperiului, în 38 Î.H.. A. s-a căsătorit, la rândul său, cu Livia Drusilla.

După înlăturarea celui de-al treilea triumvir, Lepidus, care încercase să ocupe Sicilia în 36 î.H., A. a preluat sub controlul său şi zona dominată de acesta (N Africii). Lepidus va îndeplini doar funcţia de *pontţfex maximus* (mare preot) la Roma, până la moartea sa din anul 12 î.H.

Antoniu, din ce în ce mai influenţat de regina Egiptului, a divorţat de Octavia, si s-a căsătorit cu Cleopatra, acordând fiilor acesteia o parte din provinciile romane orientale. Totodată, prin testament, proclama ca moştenitor al lui A. pe fiul Cleopatrei şi al lui Cezar, Cacsarion.

Toate acestea au dus la redeschiderea conflictului dintre cei doi rivali prin declararea lui Antoniu, la Roma, în 32 î.H. ca inamic public. Senatul a pornit război împotriva Cleopatrei. Victoria decisivă a lui A. era obţinută în urma bătăliei navale de la Actium (2 septembrie 31 î.H.). La l august 30 Î.H. Antoniu s-a sinucis la Alexandria, urmat la scurt timp de Cleopatra. Egiptul a devenit provincie romană, iar A. a rămas singurul conducător al Romei.

Lunga perioadă a războaielor civile, care duraseră peste şase decenii, era încheiată. Se deschidea o nouă etapă în istoria Romei: perioada Principatului sau a Imperiului Roman (27 Î.H.-476 d.H.).

După victoria împotriva lui Antoniu, A. a fost văzut de romani ca un restaurator al păcii. A cumulat, pas cu pas, până în 27 Î.H., toate demnităţile importante ale statului, apoi în 27 Î.H. este declarat de către senat prmceps *senatus* (primul dintre senatori). Acest moment este considerat debutul principatului sau al Imperiului Roman, în acelaşi an. Senatul îi acordă titlul de *Augustus* („cel sfânt", „cel slăvit"). Teoretic, el s-a ferit să desfiinţeze forma de conducere republicană a Romei, păstrând, cu prudenţă, vechile magistraturi (funcţiile de conducere tradiţionale ale Republicii) şi Senatul. Practic însă, cumulând toate funcţiile importante în stat de la *imperium* (comanda militară

supremă) Ia ponrjfpx mori-mus el inaugurează monarhia la Roma. Tacit, în opera sa *Anale,* descrie metodele preluării puterii depline: „îndată ce izbuti să-şi atragă de partea sa soldaţii prin recompense, poporul prin împărţire de grâne si pe toţi prin binefacerile păcii, A. se ridică trep-tat-treptat şi-şi însuşi prerogativele senatului, magistraţilor şi legilor fără împotrivirea nimănui, deoarece (bărbaţii) cei mai hotărâţi pieiseră, fie în lupte, fie în urma prescripţiilor; cât despre nobilii rămaşi (în viaţă), cu cât se arătau mai plecaţi spre slugărnicie, cu atât erau mai înălţaţi în averi si demnităţi; dobândind astfel puterea prin noua stare de lucruri, aceştia voiau mai degrabă prezentul sigur în locul trecutului primejdios. Nici provinciile nu se mai opuneau acestei stări de lucruri. Ele nu mai aveau nici o încredere în cârmuirea Senatului şi a poporului roman, din pricina certurilor dintre cei puternici şi a lăcomiei magistraţilor, din pricina şubrezeniei legilor călcate prin samavolnicii şi intrigi şi, în cele din urmă, prin mită."

Personalitate complexă, care îmbina prudenţa şi luciditatea deciziilor politice cu ambiţia nemăsurată, înzestrat cu o voinţă de fier, spirit practic, ordonat şi disciplinat, A. a fost secondat ca împărat de colaboratori fideli, fără de care sprijinirea culturii romane şi înfrumuseţarea arhitecturală a Romei nu ar fi fost posibile. Aceştia au fost Marcus Vipsanius Agrippa, cel care a iniţiat refacerea arhitecturii Romei şi a condus armatele victorioase ale împăratului din Spania până în Orient, şi Mecena (Caius Cilnius Maecenas), cel care a încurajat şi susţinut marile talente ale vremii: Horaţiu, Ovidiu, Vergiliu.

în ciuda mediocrităţii talentului militar al lui A., Roma a continuat să-şi extindă cuceririle în timpul domniei primului ei împărat. Reforma armatei, căreia i s-au fixat ferm efectivele, obligaţiile, drepturile şi treptele de promovare a comandanţilor merituoşi (indiferent de originea lor socială) au dus la desăvârşirea cuceririi Spaniei şi Galliei, la crearea pro vinciei Panonia, la anexarea întregii Dalmaţii, la întărirea graniţei orientale pe Eufrat.

încheierea războaielor civile o dată cu preluarea puterii la Roma de către A. a dus la instaurarea unei lungi perioade de relativă linişte, stabilitate şi prosperitate în imperiu. Această stare a purtat numele de *fax Augusta,* după împăratul care a inaugurat-o, sau *Pax romana.*

Pe plan intern, aceasta a însemnat reforma administraţiei, a justiţiei, creşterea şi extinderea sclavajului, încurajarea dezvoltării economice *şi* a comerţului. Totodată, în provincii se extinde procesul de romanizare, se construiesc drumuri, apeducte, edificii monumentale. Perioada lui A. este denumită, totodată, *secolul de aur* al culturii romane: sunt restaurate credinţele religioase tradiţionale (se refac 52 de vechi temple, se construiesc altele noi), este inaugurat cultul religios imperial, se afirmă marii autori latini Vergiliu, Properţiu, Horaţiu, Ovidiu, Terenţiu. Istoricul Titus Uvius scrie *Ab urbe condita,* Roma este reclădită din temelii. Sub supravegherea lui Agrippa se construiesc *Forul lui Auaustus,* având în centru Templul lui Marş *Ultor* (Marte Războinicul), Panteonul, terme, apeducte, Altarul Păcii,

Mausoleul lui Augustus. Cultura şi arhitectura aveau rolul de a evidenţia măreţia împăratului şi a Imperiului Roman.

A murit la 19 august anul 14d.H., lângă Neapolis, la tron urmându-i fiul său adoptiv, Tiberius. Dacă ar fi să dăm crezare lui Suetoniu, pe patul morţii, primul împărat al Romei a rostit cuvintele greceşti: „Dacă totul a mers bine, lăudaţi piesa şi bateţi din palme."

AUGUSTIN, Sfântul (354-430)

S-a născut în oraşul Thagaste din Numidia (în nordul Africii). Era fiul unui funcţionar şi a studiat la Madaura şi Cartagina retorica şi filosofia. După ce a fost profesor de retorică la Thagaste şi la Cartagina din anul 383 a îndeplinit această funcţie la Roma, apoi la Medio-lanum. A devenit creştin abia la vârsta de 33 de ani, în 387, fiind convertit la Milano de episcopul Ambrosius. A., care renunţase la cariera sa de profesor, a devenit episcopul oraşului Hippo Regius, din nordul Africii, în anul 396, funcţie pe care a îndeplinit-o până la moartea sa. A scris deosebit de mult, iar dintre lucrările sale cele mai importante au fost *Confesiunile* şi *Cetatea lui Dumnezeu,* în anii 397 şi 398 a redactat *Confesiunile,* lucrare care cuprinde 13 cărţi, în care a descris evoluţia sa spirituală până a devenit creştin şi care demonstrează faptul că A. era un bun cunoscător al sufletului omului. *Cetatea lui Dumnezeu* este o lucrare elaborată între anii 413 şi 426 şi care cuprinde 22 de cărţi, în cadrul acesteia, s-a folosit de date ale istorici romane şi universale şi a afirmat că dintotdeauna au existat două „cetăţi" (categorii de oameni): cetatea celor care nu doreau decât obţinerea de bunuri pământeşti, fiind ghidaţi de concepţiile religioase păgâne, şi cetatea lui Dumnezeu *(civitas Dei* biserica. A. a arătat că *civitas Dei se* dezvoltă într-o împărăţie spirituală universală, în care Dumnezeu pregăteşte omenirea pentru viaţa viitoare. Autorul a susţinut şi a justificat faptul că puterea ecleziastică trebuie să fie superioară celei laice. A. s-a ocupat, în alte scrieri ale sale, de teme precum harul dumnezeiesc, predestinarea şi păcatul originar. A fost şi un teoretician desăvârşit al creştinismului şi al dogmelor sale, în acest sens fiind importante, lucrările *Despre credinţi şi simbol. Despre Sfânta Treime* şi *Despre doctrina creştină.* A fost canonizat de Biserica romano-ca-tolică şi este considerat ultimul reprezentant al culturii latine din Antichitatea târzie.

AURELIAN [LUCIUS DOMITIUS AURELIANUS] (anii de domnie: 270-275)

Cel mai însemnat împărat roman din perioada „anarhiei militare" (235-284) s-a născut probabil la 5 septembrie 214 la Sirmium (Mitrovica de azi, Iugoslavia) în provincia romană Panonia. Părinţii săi trăiau pe moşia senatorului Aurelius. Informaţiile despre viaţa şi domnia sa s-au păstrat în *Vita Aureliani,* biografie scrisă în secolul al IV-lea de Flavius Vopiscus.

A urmat de tânăr cariera militară, remarcându-se prin disciplină, dârzenie şi seriozitate. S-a afirmat în 242 în timpul unei operaţiuni îndreptate împotriva sarmaţilor care atacaseră provincia Illyria. După doi ani, ca tribun al legiunii XXII *Primigenia* lupta împotriva francilor care ameninţau Gallia. A fost

avansat apoi la gradul de comandant al trupelor de graniţă *(dux).* în anul 250 a condus o misiune diplomatică în Persia, iar în timpul împăratului Valerian (253-260) a primit titlul de liberator *illyrif.i f t restitutor Gatliarum* (eliberator al Illyriei şi restaurator al Galliei). A fost adoptat în 258 de generalul Ulpius Crinitus.

tn timpul lui Claudiu al H-lea Goticul (268-270) a fost numit în cel mai important post al armatei, cel de comandant al cavaleriei, tn această calitate i-a înfrânt pe goţi, în Peninsula Balcanică, în 269. Anul următor Claudiu al H-lea a murit de ciumă, fratele acestuia, Quintillius s-a sinucis, iar A. a fost proclamat împărat de către armată la Sirmium.

în timpul predecesorilor săi, situaţia imperiului se agravase: crizei economice şi militare i se adăugaseră epidemia devastatoare de ciumă, atacurile barbarilor şi pierderea controlului asupra unor regiuni întinse. Astfel, Gallia, Spania şi Britannia se aflau sub conducerea unor „împăraţi" ca Postu-mus sau Tetricus care urmăreau despărţirea de Imperiul Roman, iar Asia Mică, Siria şi Egiptul intraseră sub autoritatea Zenobiei, regina Palmyrei (266-273).

La începutul domniei, A. a fost nevoit să lupte împotriva celei mai presante ameninţări: invazia germanică în nordul Italiei şi la Dunăre. I-a înfrânt pe iuthungi în Raetia, după ce aceştia atacaseră Italia, apoi pe vandalii şi sarmaţii care intraseră în Panonia. în faţa goţilor care atacau linia Dunării de (os a preferat să evacueze în 271 armata şi administraţia romană din Dacia, cu scopul de a întări graniţa naturală a Dunării, mai uşor de consolidat şi apărat. Populaţia autohtonă daco-romană a rămas pe loc, la nordul Dunării, procesul romanizării şi legăturile cu lumea romană continuând fără între-rupere. La sudul Dunării, din iniţiativa lui A., într-o porţiune din teritoriul fostei provincii Moesia, au fost înfiinţate alte două provincii romane: Daria *Ripensis* (aproape de Dunăre, cu centrul la Ratiaria) şi *Dacia Mediteraneea* (spre sud, cu capitala la Serdica, azi Sofia).

Din anul 271, A. a fost obligat să tranşeze şi conflictul cu regatul Palmyrei, condus de regina Bat-Zabbai (Zenobia). Iniţial regat subordonat Romei, Palmyra se emancipase de sub autoritatea romană, anexase Asia Mică, Siria şi Egiptul si ameninţa direct stăpânirea romană în Orient. Regatul Zenobiei a fost atacat de armata romană pe două direcţii, prin Egipt (ocupat rapid de romani) şi prin Asia Mică (în această zonă armata fiind condusă chiar de împărat). După ocuparea Asiei Mici, A. a cucerit Antiohia si a înfrânt armata palmiriană la Emesa. Cu această ocazie A. se închină lui *Sol invictus (* Soarele nebiruit), cultul solar fiind ridicat de împărat la rangul de religie de stat (la Roma se ridică sanctuarul lui Sol).

în 272 A. a asediat Palmyra, care a capitulat după ce regina şi fiul său Vaballath au fost prinşi. Cei doi au fost duşi la Roma şi prezentaţi mulţimii în timpul sărbătorilor legate de triumful lui A. în anul următor Palmyra s-a aflat din nou în centrul unei răscoale antiromane. De data aceasta oraşul a fost complet distrus, devenind simplă garnizoană romană, în 273, Tetricus,

„împărat" proclamat de legiunile galice, a renunţat la teritoriile romane occidentale şi la funcţiile deţinute. Partea occidentală a imperiului intra astfel sub controlul lui A., unitatea imperiului fiind refăcută, prilej cu care a primit titlurile de *Pacator arbis* (Pacificator al lumii) şi *Restitutor orbis* (Restaurator al lumii romane).

în planul politicii interne s-a remarcat prin eforturile sale de reformare a economiei şi sistemului financiar, care vor fi reluate mai târziu de împăratul Diocleţian (284-305), prin politica sa religioasă, închinată promovării cultului solar, dar şi a cultului imperial (A. fiind primul împărat desemnat cu termenul de zeu - Deus).

Din domeniul construcţiilor, s-a păstrat până azi la Roma puternica fortificaţie ridicată în jurul cetăţii, ca mijloc de apărare împotriva invaziilor germanice: *Zidul lui Aurelian.* Acesta era lung de aproximativ 19 km, avea grosimea de 4 m, înălţimea de 8-10 m şi era dotat cu 18 porţi şi 382 turnuri de apărare înalte de 16-22 m.

în anul 275, A. se pregătea de o puternică acţiune militară împotriva perşilor, având ca obiectiv recuperarea Mesopotamiei. Pe drumul spre Asia a fost asasinat de secretarul său, Mucapor, la Ceno-phrurium, lângă Bizanţ.

B

BASARAB I ÎNTEMEIETORUL (anii de domnie: cea 1310-1352)

A fost primul domnitor al Ţării Româneşti atestat de documente. El este cel care a reunit sub autoritatea sa toate teritoriile de la sud de Carpaţi, întemeind starul medieval Ţara Românească, într-un moment în care marile puteri vecine nu puteau interveni aici, deoarece se confruntau cu lupte pentru putere sau cu alte probleme interne, în afară de Oltenia şi de Muntenia, sub stăpânirea lui B. I se găsea şi teritoriul de la nord de gurile Dunării şi care va fi numit, după numele domnitorului. Basarabia (este vorba despre sudul Basarabiei de astăzi), de unde i-a alungat pe tătari între anii 1324 şi 1328. B. I a fost întemeietorul dinastiei care se va afla la conducerea Ţării Româneşti până în secolul al XVI-lea. Noul stat s-a întărit deosebit de mult pe timpul lui, iar rolul politic al lui B. l a crescut în această zonă a Europei. O perioadă de timp a avut relaţii bune cu regele Ungariei, Carol Robert de Anjou (1308-1324), şi cu papa de la Roma. Acest lucru rezultă şi dintr-un document din anul 1327, când papa 1-a rugat să-i ocrotească pe dominicanii pe care îi trimisese împotriva „ereticilor". Dar, în anul 1330 relaţiile lui cu regele Carol Robert de Anjou s-au deteriorat. La 28 iulie 1330, domnul Ţării Româneşti 1-a sprijinit pe ţarul bulgar Mihail Şişman în lupta împotriva sârbilor, încheiată cu victoria acestora din urmă. înfrângerea a fost folosită de regele Carol Robert pentru a încerca să-1 înlăture pe B. I de pe tron, deoarece acesta dorea să aibă o autonomie din ce în ce mai mare faţă de Ungaria şi pentru că stăpânea teritorii în Transilvania, unde se amestecase şi în luptele pentru tron. în aceste condiţii, în toamna anului 1330, regele maghiar Carol Robert de Anjou a organizat o expediţie în Ţara Românească, pentru a-1 pedepsi pe B. I, considerat a fi necredincios, nesupus şi răzvrătit. Oastea regală a cucerit Severinul, unde a fost numit ban Dionisie Szechy, castelanul de Mehadia. după care şi-a continuat înaintarea spre Argeş. B. I a făcut propuneri de pace regelui Ungariei, oferindu-i o importantă despăgubire, de 7000 de mărci de argint, dar care nu a fost acceptată. Carol a înaintat pe teritoriul Ţării Româneşti, dar nu a putut să se aprovizioneze, deoarece B. I a ordonat pustiirea a tot ce se găsea în calea oştilor maghiare. Ajuns până la Argeş, Carol Robert a ordonat trupelor sale să se retragă. Pe drumul de întoarcere spre Transilvania, în Ţara Lovistei, în locul numit Posada, sa desfă şurat, între 9 şi 12 noiembrie 1330, lupta dintre ostile române şi maghiare. Oastea lui B. l, aflată pe stânci, a rostogolit bolovani şi copaci şi a trimis o ploaie de săgeţi asupra celei maghiare, care a fost înfrântă. Carol Robert de Anjou a scăpat cu viaţă numai prin fuga de pe câmpul de luptă. Victoria de la Posada a fost descrisă în *Cronica pictată (le la Vieiia* şi a marcat începutul afirmării statului medieval Ţara Românească, în această zonă, ca stat de sine stătător.

Trebuie menţionat şi faptul că Posada nu a fost identificată cu exactitate şi că nu este nici numele localităţii. Denumirea sa păstrat datorită faptului că „posada" înseamnă „loc întărit natural, trecătoare îngustă în munţi", iar cercetările realizate de istorici i-au făcut pe aceştia să considere că locul bătăliei s-ar afla undeva în Ţara Lovistei.

B. I a fost si ctitorul Bisericii Domneşti de la Curtea de Argeş. A fost înmormântat la reşedinţa domnească de la Câmpulung.

BÂLCESCU, NICOLAE (1819-1852)

Personalitate remarcabilă a istoriei româneşti din secolul al XlX-lea, s-a născut la 29 iunie 1819 la Bucureşti. Familia sa stăpânea moşia Bălceşti (în judeţul Argeş). Mama, Zinca Bălcescu. era fiica logofătului de vistierie Tânase, iar tatăl său făcea parte din rândul micii boierimi, având rangul de pitar.

Educat iniţial în familie, sub atenta supraveghere a mamei sale, B. este înscris la vârsta de 13 ani la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti, la clasa de „umanioare". Aici a fost coleg cu Ion Ghica, alături de care va participa mai târziu la Revoluţia din 1848. în timpul studiilor, a arătat reale aptitudini pentru stu diul istoriei, filosofiei şi limbii franceze. La absolvirea colegiului, s-a perfecţionat în domeniul filosofiei cu Eftimie Murgu, cel care va deveni liderul românilor bănăţeni la 1848.

La 13 iunie 1838. B. a solicitat înscrierea sa în armata Ţării Româneşti, fiind admis cu gradul de iuncăr şi integrat în Escadronul III de Cavalerie.

Aici a fost ales să predea soldaţilor citirea şi geografia, în cadrul şcolii organizate la Dudeşti de către domnitorul Alexandru Ghica. Participarea sa la societatea secretă revoluţionară întemeiată de Dimi-trie Filipescu în 1840 a pus capăt carierei sale militare, Bălcescu fiind exclus din armată. Printre membrii mişcării se numărau: Dimitrie Macedonski, Jean A. Vaillant, Cezar Bolliac. Descoperirea de către autorităţi a acestei societăţi a fost urmată de arestarea, judecarea si condamnarea participanţilor. B. a fost condamnat la trei ani de recluziune (domiciliu forţat) la mănăstirea Mărgineni. A fost graţiat la 18 aprilie 1842.

în perioada detenţiei şi după aceea, preocupările sale au fost îndreptate spre studiul documentelor istorice, finalizate prin publicarea primei sale lucrări de teorie şi istorie militară: *Pnîerea armată şi arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei şi pună ucum* (1844).

în legătură cu această operă, Nicolae lorga nota: „(...) acest tânăr ce trecuse abia de 20 de ani, care n-avea la dispoziţie nici o instituţie publică în care să cuprindă tipărituri, manuscrise şi acte relative la trecut, întrebuinţează, pe lângă cărţi străine, foarte rare, ce ating în treacăt istoria noastră, documente de cea mai mare însemnătate şi şase cronici, dintre care cinci muntene".

în 1843, împreună cu prietenul său Ion Ghica şi cu Christian Teii înfiinţează societatea secretă „Frăţia", structurată după modelul lojilor masonice. La aceasta au mai

participat C.A. Rosetti, loan Voi-nescu 11, fraţii Golcscu ş.a., membri ai boierimii de orientare liberală şi ai burgheziei în formare.

în anii următori (1844-1845), B. intră în legătură cu tinerii patrioţi moldoveni, alături de care se va afirma la 1848 Mihail Kogăl-niceanu, Costache Negri, Alecu Russo şi ardeleni ca August Tre-boniu Laurian, George Bariţiu, Aaron Florian.

împreună cu August Trebo-niu Laurian, editează publicaţia periodică cu tematică istorică *Magazin istoric pentru Dacia,* adevărată tribună a ideilor naţionale, ale cărei exemplare erau răspândite în toate provinciile româneşti. Printre studiile publicate de B. în *Magazin istoric pentru Dacia* se numără: *Puterea armată şi arta militară la moldoveni în timpurile măririi lor* şi *Despre starea sociala a muncitorilor plugari în Principatele Române m deosebite timpuri.*

între 1846 şi 1848, B. a călătorit în străinătate, stabilindu-se în cea mai mare parte a acestei perioade la Paris. Aici a activat, alături de Ion Ghica şi CA. Rosetti în conducerea Societăţii studenţilor români de la Paris, filiala externă a „Frăţiei". Discursul festiv rostit de B. în faţa membrilor Societăţii studenţilor români de la Paris (l ianuarie 1847), intitulat *Privire asupra stării de faţă, asupra trecutului şi viitorului patriei,* cuprindea esenţa întregii sale viziuni politice: „Ţinta noastră socotesc că nu poate fi alta decât unitatea naţională a românilor Unitate mai întâi în idei şi simţăminte, care să aducă apoi cu vremea unitatea politică..."

O dată cu izbucnirea, la Paris, a Revoluţiei de la 1848, B. a participat alături de populaţia capitalei franceze la evenimente, fapt dovedit de corespondenţa sa eu Vasile Alecsandri, aflat în ţară. Acum, tinerii români care se găseau la Paris plănuiesc declanşarea revoluţiei în Ţările Române, după modelul Franţei.

în martie 1848, B. s-a întors în ţară şi alături de membrii „Frăţiei" a organizat izbucnirea revoluţiei muntene. După abdicarea lui Gheorghe Bibescu (13 iunie 1848), B. a preluat postul de secretar al Guvernului revoluţionar provizoriu instalat la conducerea Ţării Româneşti, în cadrul acestui guvern revoluţionar, s-a preocupat de formarea unui Comitet al comisarilor de propagandă care să răspândească în ţară ideile revoluţionare şi deciziile guvernului provizoriu şi ale Comisiei proprietăţii care urma să pună în practică articolul 13 al *Proclamaţiei de la Islaz* (9 iunie 1848). Acest articol avea în vedere emanciparea şi împroprietărirea ţăranilor, între timp, ţinea legătura cu revoluţionarii din Transilvania şi cu cei moldoveni refugiaţi în Bucovina. A făcut parte din delegaţia munteană plecată la Constantinopol în august 1848 pentru a obţine din partea Imperiului Otoman recunoaşterea guvernului revoluţionar şi a *Proclamaţiei de la Islaz.*

în urma intervenţiei militare ruso-otomane îndreptate împotriva regimului revoluţionar din Ţara Românească, B. a fost arestat la 13 septembrie 1848 în tabăra de la Cotroceni, împreună cu alţi revoluţionari. Au fost transportaţi spre Giurgiu, apoi duşi pe vase otomane spre Orşova,

fiind lăsaţi să plece în Austria, însă cu interdicţia de a reveni în ţară. B. a trecut mai întâi prin Banat şi Transilvania, unde a avut întâlniri cu revoluţionarii români din aceste provincii, aflaţi în conflict militar deschis cu revoluţionarii maghiari. Implicân-du-se în soluţionarea acestui conflict, în urma medierii negocierilor dintre Avram lancu şi Lajos Kossuth, liderul revoluţiei maghiare, B. a făcut posibilă încheierea unui compromis finalizat prin semnarea la Seghedin, la 2 iulie 1849, a „Proiectului de pacificaţie" care punea capăt disensiunilor româno-maghiare.

Din 1849, B. s-a reîntors la Paris, făcând parte din noul comitet de conducere al emigraţiei române, împreună cu Dimitrie Brătianu, Ion Ghica, C.A. Rosetti, Gheorghe Magheru. Activitatea sa era îndreptată către declanşarea unei noi revoluţii în Ţările Române şi către impunerea problemei româneşti în atenţia guvernelor marilor puteri europene, în acest din urmă scop s-a deplasat în 1850 la Londra, pentru a adresa un memoriu primului-ministru britanic, lordul Palmerston. De asemenea, la Londra B. a intrat in legătură cu lideri revoluţionari din Italia, Polonia, Cehia, Ungaria, în ideea constituirii unei ample mişcări revoluţionare la nivel european.

în exil, B. a continuat să studieze şi să publice lucrări de teorie socială şi economică, dar şi lucrări cu caracter istoric şi politic, în 1849 a publicat la Paris *Question economique des Prind-vautcs dannubumnes,* pertinentă analiză a sistemului agrar din Moldova şi Tara Românească. După un an, în 1850, a elaborat studiul *Mersul revoluţiei in istoria românilor,* în care a analizat cauzele şi condiţiile desfăşurării Revoluţiei de la 1848 în Ţările Române, în 1851, slăbit şi bolnav, se străduieşte să încheie cea mai amplă lucrare a sa: *Rojnâ-nii supl Mihai Voevod Viteazul.* Lucrare monumentală prin amploarea şi varietatea surselor istorice utilizate, realizată în stil romantic, aceasta transforma personalitatea lui Mihai Viteazul într-un simbol al unităţii naţionale româneşti, evidenţiind rolul poporului român în istoria universală. Prin mesajul de unitate şi independenţă transmis, *Românii* supt *Mihai Voevod Viteazul* avea rolul unui adevărat manifest politic adresat generaţiei paşoptiste.

S-a stins din viaţă la 29 noiembrie 1852, la Palermo, în Italia, fiind înmormântat în cimitirul capucinilor din acest oraş.

BISMARCK, OTTO EDUARD LEOPOLD von (1815-1898)

Artizanul unificării Germaniei în secolul al XlX-lea, una dintre cele mai puternice personalităţi ale epocii moderne, s-a născut lângă Berlin, la Schonhausen, în Prusia, unul dintre cele 39 de state germane rezultate în urma epocii napoleoniene. Familia sa provenea pe linie paternă din zona de la răsărit de Elba şi avea o vechime de peste cinci secole, făcând parte din aristocraţia germană.

Educat mai întâi la Berlin, fără a dovedi în timpul anilor de studii aptitudini intelectuale deosebite, a fost admis în 1832 la Universitatea din Gottingen, revenind la Univer sitatea din Berlin în 1834. Integrat în

sistemul administraţiei de stat, a demisionat în 1838, dezgustat de birocraţia prusacă. Până în 1847 a dus o viaţă dezordonată care a intrigat mediul german atât de disciplinat, fiind considerat un „sălbatic". Din 1847, când s-a căsătorit, s-a avântat în viaţa politică, fiind îndeaproape susţinut de soţia sa. Johanna von Putkammer. A devenit în acelaşi an deputat în Parlamentul prusac.

Concepţiile politice ale lui B., cristalizate în timp, vizau rolul central al monarhiei (al dinastiei de Hohenzollern) în cadrul construcţiei statale prusace şi slujirea dezinteresată a statului, dincolo de orice interese personale. S-a afirmat puternic în timpul Revoluţiei de la 1848 care a cuprins şi statele germane, aflate în epoca respectivă sub autoritatea Austriei. Intenţia regelui Prusiei, Frederick Wilhelm al IV-lea, de a constitui o Germanie unificată a fost pe punctul de a declanşa un conflict militar cu Austria care îşi vedea astfel poziţia de lider al lumii germane pusă sub semnul întrebării. La sfaturile lui B., regele a reuşit să evite războiul. Ca urmare, B. a primit un post de ambasador al Prusiei în cadrul Confederaţiei germane, care grupa sub egida Austriei cele 39 de state. A reuşit imediat să devină impopular datorită fermităţii cu care susţinea interesele Prusiei în cadrul Confederaţiei, ceea ce a dus la transferul său pe postul de ambasador al Prusiei în Rusia, la Sankt-Petersburg, post pe care 1-a ocupat până în 1862 când a fost mutat în Franţa.

A revenit în Prusia, în condiţiile conturării unei puternice crize politice între Prinţul Regent Wilhelm I, care a preluat puterea în locul fratelui şi predecesorului său, Frederick Wilhelm al IV-lea, în 1858, şi Parlamentul prusac. Conflictul era determinat de pretenţiile Parlamentului, dominat de liberali şi naţionalişti, de a controla guvernul şi monarhia mai ales în domeniile reformei militare şi bugetare, în 1862, B. este desemnat în fruntea guvernului Prusiei, activitate pe care o începe prin desăvârşirea reformei militare iniţiate de Wilhelm I. Cuvântarea rostită cu ocazia preluării funcţiei de prim-ministru este elocventă pentru întreaga sa politică ulterioară: „Germania urmăreşte cu atenţie nu liberalismul Prusiei, ci puterea sa [...]; Prusia trebuie să-şi întărească puterea şi să o ţină pregătită pentru acel moment favorabil pe care de multe ori 1-a pierdut [...]; problemele mari ale epocii nu se mai decid prin cuvântări şi hotărâri majoritare [...] ci prin fier şi sânge."

Principalul său obiectiv politic a devenit realizarea unificării statelor germane sub egida Prusiei. Primul pas 1-a constituit războiul din 1864 dus alături de Austria împotriva Danemarcei, cu scopul recuperării a două provincii: Schleswig şi Holstein. Administrarea acestor provincii de către Prusia şi Austria a constituit un pretext excelent pentru cel de-al doilea pas al unificării: războiul împotriva Austriei şi eliminarea acesteia din fruntea Confederaţiei germane, în urma victoriei, realizată în 1866 în numai şapte săptămâni. Prusia îşi lărgea teritoriul, determina desfiinţarea Confederaţiei germane şi forma Confederaţia Statelor Germane de Nord, pusă sub control prusac. Austria pierdea rolul de lider al lumii germane. Un

episod celebru al războiului din 18661-a constituit refuzul lui B. de a accepta ocuparea Vienei de către armata germană. Austria a fost astfel cruţată de o situaţie umilitoare şi a devenit cel mai important aliat al Prusiei, apoi al Germaniei unificate, în perioada următoare. B. avea nevoie de cooperarea cu Austria în condiţiile unui posibil război împotriva Franţei, singura putere europeană ce se putea opune formării unei Germanii unificate şi puternice.

Urmărind încorporarea statelor germane din sud (a căror atitudine ostilă unificării cu Prusia era încurajată de Franţa), a reuşit în 1870, în urma unui schimb de scrisori cu conţinut jignitor între regele prusac Wilhelm I şi împăratul francez Napoleon al IIMca, să provoace războiul franco-prusac care a constituit a treia etapă (şi ultima) a unificării Germaniei. Războiul, extrem de rapid, a dus la ocuparea Parisului şi a Franţei de către trupele germane. Statele din sud au acceptat unificarea în jurul Prusiei. Pentru ca umilirea Franţei să fie deplină, proclamarea unificării Germaniei şi încoronarea lui Wilhelm I ca împărat german s-au petrecut la Versailles, în marele palat al regilor Franţei, la 18 ianuarie 1871. B. a devenit primul cancelar al Imperiului German (cel de-al IMea Reich).

Până în 1879, atenţia lui B. a fost îndreptată către consolidarea internă a unificării şi impunerea Germaniei pe plan extern ca lider al politicii europene. Economia şi armata germană s-au bucurat de cea mai mare atenţie din partea guvernului. Măsuri controversate au fost luate împotriva catolicilor (care reprezentau totuşi 40 % din populaţie), consideraţi a fi mai credincioşi papei decât patriei. Apreciind mişcarea socialistă (spre care era atrasă populaţia muncitorească săracă) ca pe un adevărat pericol pentru stabilitatea statului, B. a urmărit să contracareze influenţa acesteia iniţiind o serie de reforme sociale care vizau sistemul sanitar, de asigurări de muncă şi pensii.

Pe plan extern, după 1871, politica promovată de B. a fost îndreptată către menţinerea sta-tu-quo-ului în Europa şi a poziţiei dominante a Germaniei, în 1873 a pus bazele Alianţei celor Trei împăraţi (din care au făcut parte Germania, Rusia şi Austria). Scopul iniţial al acesteia a fost de a izola Franţa în planul politicii europene. După Congresul de la Berlin (1878), Rusia va fi la rândul ei izolată, iar Germania şi Austria vor încheia o nouă alianţă. O dată cu includerea Italiei (1882) se va forma coaliţia numită Tripla Alianţă (Puterile Centrale) care va dura până la Primul Război Mondial.

Supranumit „cancelarul de fier", a fost demis, în 1890, de noul împărat german, Wilhelm al IMea. Retragerea sa din viaţa politică a fost însoţită de acordarea titlului de Duce de Lauenburg.

La capătul carierei sale politice, Germania se transformase dintr-un mozaic de state mărunte într-un imperiu care deţinea balanţa puterii europene.

BOGDAN I (anii de domnie: 1359-ccal365)

A fost un voievod maramureşean din Cuhea, care stăpânea un domeniu de 22 de sate, pe valea Viseului. El s-a răsculat împotriva regelui Ungariei, Ludovic de Anjou, supranumit „cel Mare" (1342-1382), care dorea să-şi impună

autoritatea în Maramureş, încălcându-i autonomia. Tocmai de aceea, regele 1-a numit pe B., într-un document din anul 1343, „necredinciosul nostru". Politica regelui maghiar 1-a determinat pe voievodul maramureşean să treacă, împreună cu cei credincioşi lui, la est de Carpaţi, în Moldova, aflată sub suzeranitate maghiară. El i-a îndepărtat de la putere pe Dragoşeşti (urmaşii lui Dragoş, întemeietorul Moldovei Mici) scoţând astfel Moldova din dependenţa faţă de Ungaria. Ludovic cel Mare a fost nevoit, în anul 1365, să recunoască existenţa statului moldovenesc independent de coroana maghiară. Ca urmare, B. I şi-a pierdut posesiunile din Maramureş, care i-au fost dăruite, de regele Ungariei, lui Bale, urmaşul lui Dragoş.

A fost înmormântat la biserica Sfântul Nicolae, din Rădăuţi, ctitoria sa.

BOLIVAR, SIMON (1783-1830)

Născut la Caracas într-o familie de mari proprietari funciari, a trăit câţiva ani în Spania, la Madrid, la unchiul său. Pe pământul spaniol, B. şi-a completat studiile, dar a putut vizita şi Curtea, şi cercurile aristocratice. S-a întors, pentru scurt timp, în patrie, căsătorin-du-sc cu Măria Teresa Rodriguez de Toro în anul 1802. Dar soţia sa a murit în anul 1803, iar B. nu se va mai recăsători. A plecat din nou în Europa. Af lându-se în Franţa, B. 1-a considerat pe Napoleon Bona-parte eroul revoluţiei, iar după ce acesta s-a încoronat ca împărat, drept trădător al revoluţiei, în anul 1811, s-a întors la Caracas şi s-a numărat printre cei care au participat la proclamarea primei republici venezuelene, la data de 5 iulie 1811, ca stat independent. După ce trupele spaniole au înfrânt armata revoluţionară a lui Francisco Miranda si au ocupat oraşul Caracas, B., în fruntea soldaţilor săi, a obţinut o serie de victorii, în urma acestora, armata spaniolă a fost izgonită din Caracas, la 6 august 1813. iar B. a restaurat republica, înfrânt din nou în anul 1814 de armata spaniolă, s-a refugiat în Jamaica. Victoriile obţinute de armatele revoluţionarilor împotriva celor spaniole în perioada 1816-1819 au făcut posibilă proclamarea lui B. ca preşedinte al Venezuelei, la data de 10 februarie 1819, el îndeplinind, în acelaşi timp, şi funcţia de comandant suprem al armatei revoluţionare. După adoptarea unei constituţii, la data de 17 decembrie 1819 a fost proclamată, la Angostura, Republica Federativă Marea Columbie, aceasta fiind compusă din Venezuela şi Columbia şi din care a făcut parte, între anii 1822 şi 1830, şi Ecuadorul, avându-1 ca preşedinte pe B. însă această republică s-a destrămat în perioada mai-septembrie 1830, deoarece Ecuadorul s-a proclamat republică independentă la data de 13 mai, iar Columbia şi Venezuela au format şi ele state separate în luna septembrie. Tot în anul 1830, B., acuzat de conducere tiranică, a părăsit puterea la 24 aprilie. B. a murit de tuberculoză, la vârsta de numai 47 de ani. Deoarece a fost sufletul războiului de independenţă al Americii Latine de sub stăpânirea spaniolă, în 1825 locuitorii fostului viceregat Rio de la Plata au cinstit cum se cuvine acest lucru: atunci când şi-au proclamat independenţa, au dat numele noului stat Bolivia. B. şi-a expus ideile sale politice în diferite documente, precum „Manifestul din Cartagena" (1812), „Scrisoarea din Jamaica" (1815) etc. Pentru că s-a remarcat în lupta pentru libertatea Americii Latine, B. a fost

numit şi „El Libertador".

BRÂTIANU, ION I.C. (1864-1927)

Personalitate dominantă a vieţii politice româneşti în primele decenii ale secolului XX, s-a născut în localitatea Florica (judeţul Argeş), la 20 august 1864. A fost al treilea copil al liderului politic liberal Ion C. Brătianu (fondator al Partidului Naţional Liberal, prim-ministru) şi al Piei Brătianu (Pleşoianu).

A absolvit Şcoala de Poduri şi Şosele din Paris în 1889, activând în anii următori ca inginer la Căile Ferate Române. A participat ca inginer la construcţia podului peste Dunăre de la Cernavodă. A intrat în viaţa politică după moartea tatălui, în perioada în care P.N.L. era condus de D. A. Sturdza. Cariera sa politică a debutat cu alegerea în funcţia de deputat de Târgu-Jiu, în 1895, şi a continuat cu deţinerea unor portofolii ministeriale: ministru al Lucrărilor Publice între 1897 şi 1899, respectiv între 1901 şi 1902, ministru de Externe (1902-1904), ministru de interne (1907-1908).

în 1909 a preluat conducerea Partidului Naţional Liberal şi postul de prim-ministru. în acelaşi an, la 5 decembrie, a fost victima unui atentat, fiind rănit de trei focuri de armă, trase de un lucrător de la Căile Ferate. Poetul Al. Vlahuţă scria imediat după atentat:

„Cel ce a dat astfel ochii cu moartea are ca un adaos de putere din alte lumi. E omul care, o clipă, a privit în Eternitate. De acum eşti consacrat, domnule Brătianu; trebuie să rămâi în focul straşnic al luptei, să suferi şi să birui, să suferi pentru neamul care te-a împuternicit şi pentru el să birui. Numai pentru el!" Cuvintele lui Vlahuţă aveau semnificaţia unei profeţii. Izbucnirea primului război mondial, în 1914, avea să-i consacre anvergura politică.

La 4 ianuarie 1914, a fost desemnat din nou preşedinte al Consiliului de Miniştri (prim-ministru). Europa, divizată deja în două alianţe politico militare cu interese total opuse şi ireconciliabile - Puterile Centrale şi Antanta -se pregătea de război. O dată cu izbucnirea acestuia. România a fost nevoită să-şi precizeze poziţia faţă de conflictul mondial, aceasta cu atât mai mult cu cât, din 1883, statul român avea un tratat de alianţă secret, cu caracter defensiv, cu Puterile Centrale. Opţiunea propusă de B. - neutralitatea României sub forma expectativei armate - a fost adoptată în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 21 iulie/3 august 1914.

Au urmat doi ani de neutralitate, perioadă în care armata română s-a pregătit în vederea intrării în război Ia momentul potrivit, scopul fundamental urmărit de România fiind desăvârşirea unităţii sale naţionale. B. era conştient că îndeplinirea acestui deziderat trebuia „ratificat de sângele soldaţilor care aveau să moară în asaltul de pe platoul Transilvaniei".

în această perioadă, B. a deţinut şi funcţia de ministru de război, calitate în care s-a preocupat de pregătirea armatei în vederea participării la război.

La 18 septembrie 1914, prin semnarea convenţiei secrete dintre România şi Rusia, orientarea României către Antantă era, practic, conturată. După doi ani de negocieri intense, alăturarea României alianţei formate din Anglia, Franţa, Rusia, Italia (Antanta) era stabilită prin semnarea Ia Bucureşti a Tra-

tatului de Alianţă şi a Convenţiei militare din 4/17 august 1916. Condiţiile formulate de primul-mi-nistru, în special cele legate de recunoaşterea dreptului României de a se uni cu provinciile sale aflate sub stăpânire străină, au fost recunoscute de Antantă. România părăsea astfel atitudinea de neutralitate si intra în război împotriva Austro-Ungariei. B. a rămas în funcţia de prim-ministru în perioada tragică a anilor 1916-1917 când sudul României a fost ocupat de trupele Puterilor Centrale.

La 26 ianuarie/8 februarie 1918, în condiţiile ultimatum-ului Puterilor Centrale adresat României de a accepta un tratat de pace, B. a demisionat din fruntea guvernului.

România fusese izolată pe frontul de est în urma încheierii Păcii de la Brest-Litovsk prin care Rusia (în care triumfase revoluţia bolşevică) părăsea războiul.

în noiembrie 1918, când statul naţional unitar român era înfăptuit (prin unirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu România), B. a revenit în fruntea guvernului pe care 1-a condus până în septembrie 1919.

In acelaşi timp, s-a aflat în fruntea delegaţiei României la tratativele desfăşurate în cadrul Conferinţei de pace de la Paris din 1919-1920. Obiectivele delegaţiei române la Conferinţa de Pace au fost declarate de primul-ministru: afirmarea independenţei şi suveranităţii naţionale a României şi consolidarea Marii Uniri prin recunoaşterea internaţională a acesteia. De asemenea, B. a contribuit în mod direct la declanşarea campaniei militare române împotriva regimului comunist din Ungaria, condus de Bela Kun, care refuza sa recunoască unirea Transilvaniei cu România.

La Conferinţa de Pace de la Paris, B. a militat pentru democratizarea relaţiilor internaţionale, respectarea intereselor statelor mici si mai ales ale României. Respingând amestecul marilor puteri în problemele statului român, prefigurate de Tratatul asupra minorităţilor pe care marile state învingătoare urmăreau să-1 impună în cadrul Conferinţei dar şi clauzele, considerate nedrepte faţă de România, din Tratatul de pace cu Austria, B. a refuzat semnarea celor două tratate şi a părăsit conducerea guvernului în septembrie 1919.

La 22 ianuarie 1922 s-a format, pe timp de sase ani, un nou guvern liberal în frunte cu B. De altfel, primii zece ani de după încheierea primului război mondial au fost denumiţi „decada brătienistă", datorită dominării vieţii politice româneşti de către şeful Partidului Liberal. Perioada 1922-1927 a fost caracterizată prin iniţiative politice de mare însemnătate pentru România: în plan economic, aplicarea devizei liberale „prin noi înşine" a asigurat progresul rapid al României, mai ales în domeniile industriei şi finanţelor, iar în plan politic, încoronarea solemnă, la Alba-Iulia, în 1922 a lui Ferdinand I şi a soţiei sale. Măria, ca regi ai României Mari, ca şi adoptarea Constituţiei din 1923 au consolidat Marea Unire şi cadrul democratic al statului român.

Cu luciditate, liderul liberal îşi asumase responsabilitatea pentru întrega sa activitate: „Pentru un om iubitor de ţară şi conştient de răspunderile sale,

politica este un şir neîntrerupt de griji, de jertfe, un drum pe care eşti sortit să culegi mai multă nedreptate decât răsplată."

BRÂNCOVEANU, CONSTANTIN (anii de domnie: 1688-1714)

A încercat să întărească autoritatea domniei în Ţara Românească şi a realizat o importantă reformă fiscală. S-a amestecat şi în Moldova, unde 1-a susţinut, în anul 1693, pe Constantin Duca în preluarea tronului, iar în Transilvania a susţinut Biserica Ortodoxă din punct de vedere material (de exemplu, a ctitorit mănăstirea Sâmbăta de Sus) şi a trimis lăcaşurilor românilor ortodocşi transilvăneni numeroase cărţi de cult.

în politica externă a acţionat cu prudenţă, deoarece Imperiul Otoman era puternic, iar Imperiul Habsburgic încerca să se extindă spre sud-estul Europei. A dorit să acţioneze împotriva otomanilor, dar a căutat să nu-i provoace şi le-a dat, periodic, importante sume de bani. Astfel, sultanul 1-a reconfirmat de mai multe ori pe tron. în secret însă a stabilit relaţii cu alte puteri creştine (cu Imperiul Habsburgic, Polonia, Rusia), în vederea constituirii unor alianţe antioto-mane. A beneficiat, în atingerea obiectivelor de politică externă, de adevăraţi diplomaţi, precum lanachi Porphirita, lacob Pylarinos, David şi Teodor Corbea. arhimandritul Isaia.

A pus un accent deosebit pe legăturile cu Habsburgii, cu care a avut, la început, relaţii încordate, dar care s-au îmbunătăţit după aceea (de exemplu, la 30 ianuarie 1695, B. a primit din partea habs-burgilor titlul de „principe al Imperiului"). A fost insă prudent, ştiind că otomanii puteau să intervină în Ţara Românească şi să-i schimbe acesteia statutul politico-ju-ridic. Domnitorul nu a putut să contracareze intrigile de la Con-stantinopol, urzite de ani de zile de duşmanii săi. care doreau sâ-1 discrediteze, în aceste condiţii, B. a fost mazilit în aprilie 1714 si ucis la Istanbul împreună cu cei patru fii ai săi şi cu ginerele său lanache Văcărescu, la data de 15 august 1714. în secret, domnitorul a fost înmormântat de către soţia sa, în 1720, în biserica Sfântul Gheorghe Nou din Bucureşti, ctitoria sa.

Domnia lui B. a reprezentat una dintre cele mai strălucite perioade din istoria noastră pe plan cultural, în timpul său, şi datorită activităţii mitropolitului Antim Ivireanul, s-au tipărit la Bucureşti, Buzău, Râmnic, Snagov şi Târgo-vişte numeroase cărţi de cult. Picturile bisericeşti din epoca brâncove-nească, mai ales cele ale lui Pârvu Mutu, impresionează şi astăzi, în arhitectură, s-a impus stilul brân-covenesc, care îmbină elementele româneşti, precum foişorul sau pivniţa, cu cele renascentiste italiene, ca decoraţiile şi loggia. Dintre construcţiile reprezentative ale domniei lui B. amintim palatele de la Potlogi şi Mogoşoaia şi bisericile de la Hurezi şi Sfântul Gheorghe Nou. Din ordinul său a fost reclădită Curtea Veche din Bucureşti, în anul 1694 a reorganizat Academia domnească de la Sfântul Sava. Prin faptele sale, s-a distins nu numai ca un bun şi abil politician şi diplomat, ci şi ca un ales om de cultură.

BUDDHA (cea 560-480 î.H.)

întemeietorul religiei budiste s-a născut, potrivit tradiţiei, la Kapilavastu,

în apropierea Munţilor Himalaya. Numele său iniţial era *Siddhărîa* („Cel care şi-a atins ţinta"). Familia sa aparţinea castei *Kşatriya,* a războinicilor, tatăl său fiind Suddhodana, din neamul Gotama (Gaulama), lider al clanului Sakiya. De aceea, lui B. i s-a mai spus şi Sofcij/amuni („înţeleptul Sakiya"). Copilăria şi tinereţea sa au fost petrecute în belşug, departe de greutăţi şi nevoi, în anul 533 Î.H. a avut patru întâlniri care i-au marcat destinul, arătându-i suferinţa, comună tuturor oamenilor, dar şi calea spre învingerea ei. Este vorba de întâlnirile cu un lepros, un bătrân, un mort şi un ascet, îmbrăcat în tradiţionalul veşmânt galben al sihastrilor indieni. Acestea 1-au determinat să renunţe la viaţa bogată pe care o ducea alături de soţia şi fiul său şi să se retragă timp de şapte ani într-o pădure pentru a duce o viaţă ascetică, în această perioadă îşi schimbă numele în Gautama.

După şapte ani de sihăstrie, obţine revelaţia divină, iluminarea *(Buddha* însemnând „Cel iluminat"). La Benarcs începe să predice noua sa credinţă, bazată pe cele patru adevăruri fundamentale: existenţa suferinţei în viaţa oamenilor, cauza suferinţei (dorinţa), posibilitatea eliberării oamenilor de suferinţă şi calea suprimării suferinţei („Cărarea cu opt răspântii" sau „Calea de mijloc" care cuprinde mijloacele eliberării de suferinţă: gândirea, opinia, cuvântul, acţiunea, efortul, mijloacele de existenţă, atenţia, meditaţia). Scopul existenţei umane, potrivit doctrinei budiste, este mântuirea sufletului şi atingerea Nirvanei (eternitatea, pacea veşnică, locul unde nu există suferinţă sau durere), iar acest scop poate fi atins de fiecare om în parte prin efort individual.

Până la vârsta de 80 de ani, B. a strâns în jurul său discipoli, a fondat mănăstiri, a călătorit prin regiunile întinse ale Indiei, răspândind noua doctrină, bazată pe bunătate, nonviolenţă, dietă vege-tariană şi căutarea înţelepciunii. A murit, aşa cum susţine tradiţia, la Kusinagara.

învăţăturile sale, expuse oral în timpul vieţii, au fost reunite de către discipoli în patru culegeri (Nikayas). Cele mai vechi scrieri budiste, păstrate în Ceylon (Sri Lanka), au fost redactate în limba pali şi poartă denumirea de TVipifafca.

Pornind din India, budismul s-a răspândit în Sri Lanka, Asia Centrală, China, Coreea, Tibet, Japonia.

BUREBISTA (anii de domnie: 82-44 Î.H.)

Rege al dacc-geţilor, personalitate politică de seamă a epocii sale, a realizat prima unificare a triburilor daco-getice sub o singură autoritate, punând bazele celui mai important stat din zona Dunării de Jos la jumătatea secolului l î.H.

Personalitatea şi faptele sale sunt cunoscute din relatările istoricilor Strabo (sec. I î.H., contemporan cu regele geto-dac) şi lor-danes (sec. VI d.H.).

Acesta din urmă oferă indicii inclusiv asupra începutului domniei lui B., plasat în aceeaşi perioadă în care Sylla a preluat puterea la Roma (anul 82 î.H.). Strabo indică zona probabilă de unde a plecat regele în acţiunea sa de unificare a triburilor daco-ge-tilor Câmpia Munteană, deoarece

regele este desemnat cu termenul de „get", utilizat de greci pentru a-i numi pe locuitorii zonei extracar-patice. Acelaşi istoric şi geograf antic descrie etapele parcurse de B. în constituirea statului geto-dac şi în politica sa externă: „ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaie dese, getul B. 1-a înălţat atât de mult prin exerciţii, cumpătare şi ascultare de porunci, încât în câţiva ani a creat un stat puternic şi a supus geţilor aproape pe toţi vecinii. Ba a ajuns să fie temut chiar şi de romani.... ajungând până în Macedonia şi Illyria; a pustiit pe celţii care erau amestecaţi cu tracii şi illyrii şi a nimicit pe de-a-ntregul pe boii aflaţi sub conducerea lui Cristasiros, şi pe taurisci."

Unirea triburilor geto-dace sub conducerea lui s-a realizat pe parcursul mai multor ani şi nu fără dificultăţi, determinate de organizarea tribală si de refuzul probabil al unor căpetenii de a recunoaşte autoritatea regelui. De aceea, în anumite situaţii, este atestată utilizarea forţei pentru supunerea unora dintre centrele unional-tri-bale. Principalul sprijinitor al lui B. a fost marele preot al cultului lui Zalmoxis, Deceneu, a cărui autoritate spirituală era recunoscută de toţi geto-dacii.

Campaniile militare duse de B. împotriva neamurilor vecine nu ar fi fost posibile fără o armată puternică, evaluată (probabil în mod exagerat) de către Strabo la 200 000 de oameni. Această armată dovedea forţa şi capacitatea militară a statului geto-dac.

Istoricii consideră, în general, că primele campanii purtate au fost duse împotriva celţilor din vestul Daciei, împinşi spre teritoriul dac de presiunea romană şi a germanilor care-i obligaseră să părăsească Moravia şi Boemia. Celţii taurisci, ca şi celţii boi conduşi de Cristasiros sunt nimiciţi, iar hotarul vestic al statului dac este fixat pe Dunărea mijlocie (în Slovacia de azi), în perioada următoare sunt înfrânţi bastarnii din răsăritul Daciei, populaţie de neam germanic asimilata într-un târziu de geto-daci. Hotarul estic al Daciei atingea astfel Nistrul, iar cel nordic Carpaţii Păduroşi (azi Ucraina), cuprinzând teritoriul dacilor costoboci, creatori ai culturii arheologice Lipita.

Până în anul 48 Î.H., B. îşi extinde autoritatea si asupra coloniilor greceşti de pe ţărmul vestic al Mării Negre, de la Olbia (aflată la vărsarea Bugului în mare) până la Apollonia (golful Burgas -în Bulgaria de azi), incluzând între acestea coloniile greceşti dobrogene Tomis, Histria şi Callatis.

Unele dintre cetăţile greceşti s-au opus, fiind supuse prin forţă, aşa cum arată urmele de distrugeri păstrate la Olbia sau Messambria. O situaţie favorizată a avut-o Dionysopolis, aşa cum arată inscripţia în limba greacă descoperită în acest oraş, prin care este atestată participarea unuia dintre demnitarii cetăţii, Acornion, la încheierea unei înţelegeri între B. şi generalul roman Pompei, rivalul lui Cezar.

Această iniţiativă avea ca motiv în primul rând contracararea expansiunii romane în zonă. Oraşele greceşti fuseseră nevoite, după campania militară din 72-71 î.H. a generalului roman M.T. Varro Lucullus, să accepte controlul Romei. După aproximativ un deceniu (cea 62 î.H.) coloniile greceşti au fost ajutate de un conducător local get (cel mai probabil B.) în timpul răscoalei acestora împotriva dominaţiei romane. Cu această ocazie, incursiunea în

Dobrogea a guvernatorului roman al Macedoniei, C. Antonius Hybrida, este stopată sub zidurile Mistriei.

Exercitarea autorităţii lui B. asupra oraşelor greceşti pontice a contribuit la dezvoltarea schimburilor economice şi culturale între lumea geto-dacă şi civilizaţia greacă, concretizată prin preluarea de către daci a unor elemente de civilizaţie materială (monede, unelte, ceramică) şi a scrisului cu alfabet grecesc. De asemenea, meşteri greci au lucrat la ridicarea cetăţilor din Munţii Orăştiei (sistem de fortificaţii care apăra centrul statului dac şi a cărui construcţie a fost iniţiată în timpul său).

în urma incursiunilor armatei lui B. la sudul Dunării, până în Macedonia şi Illyria, hotarul de sud al statului condus de regele geto-dac a fost stabilit în zona Munţilor Balcani, zonă aflată în atenţia directă a Romei.

B. a intervenit în războiul civil care opunea, la Roma, pe Cezar lui Pompei, de partea celui din urmă. Ajutorul militar oferit s-a dovedit tardiv. Pompei fiind învins la Pharsalos în anul 48 î.H. Consecinţa directă a acestei politici a fost pregătirea, aşa cum atestă autorii antici Plutarh şi Suetoniu, a unei mari campanii militare de supunere a geţilor, sub comanda lui Cezar, în anul în care Cezar este asasinat la Roma de adversarii săi politici (44 î.H.), B. are acelaşi sfârşit, în urma unui complot organizat probabil de aristocraţia tribală locală.

Aşa cum arată Strabo, unitatea statului dac a fost întreruptă la moartea lui B., regatul împăr-ţindu-se în patru, apoi cinci structuri statale distincte, dintre care, cel mai important a fost statul creat în Transilvania, având în frunte pe marele preot Deceneu.

C

CEZAR [CAIUS IULIUS CAESAR] (100-44 Î.H.)

Marele general, om politic, scriitor şi orator roman s-a născut la Roma, într-un cartier plebeian. Familia sa provenea din rândul aristocraţiei sărăcite. Tatăl său, C. lulius Caesar, a fost guvernator al provinciei Asia.

S-a afirmat de tânăr în armata romană, mai întâi în Asia. în cariera politică a urmat linia tatălui său, nepot şi adept al lui Caius Marius, deci membru al taberei popularilor. De altfel, a doua soţie a lui C., Cornelia, era fiica lui Cinna, conducătorul taberei popularilor după moartea lui Marius. După preluarea puterii la Roma de către Sylla (82 Î.H.), liderul taberei optimaţilor, acesta i-a cerut lui C. să divorţeze. Refuzul acestuia a atras după sine condamnarea sa la moarte (preschimbată în exilare) şi confiscarea averii soţiei sale. Revenit la Roma, după moartea lui Sylla, şi-a reluat în anul 68 Î.H. ascensiunea politică, obţinând mai întâi funcţia de chestor, apoi de *pontifex* morimus (preot suprem) şi guvernator al Hispanici.

Lider al taberei popularilor, s-a evidenţiat în acelaşi timp prin victoriile împotriva rebelilor din Spania, în împrejurările politice de la Roma din deceniul al VH-lea î.H., C. a preferat să se alieze cu M. Licinius Crassus şi cu Pompei (Pompeius Magnus). în aceste condiţii s-a încheiat primul triumvirat din anul 60 Î.H.

în 59 î.H. a fost ales consul si a trecut la impunerea unor reforme economice şi sociale potrivit intereselor triumvirilor. Una dintre acestea a fost cerută de Pompei: distribuirea pământurilor către veteranii armatei sale şi aprobarea politicii dusă de acesta în Orient, în timpul războiului împotriva lui Mitridate (Mithridates) al Vl-lea Eupator. Din 58 î.H. C. este numit guvernator al Galliei Cisalpine şi al Galliei Transalpine, pentru o perioadă de cinci ani. în această calitate a declanşat campania de cucerire a întregii Gallii. În SE Galliei i-a înfrânt pe helveţi, apoi a respins atacurile suebilor germanici conduşi de Ariovist, a anexat zona Aquitaniei, i-a cucerit pe veneţi. Sub comanda sa, pentru prima dată armata romană a pătruns pe teritoriul Germaniei dar şi în Britannia. în 52 î.H. 1-a înfrânt în marea bătălie de la Alesia pe conducătorul galilor, Verringetorix.

Talentul militar al lui C. este ilustrat de descrierea făcută de istoricul Suetoniu în *Vieţile celor doisprezece cezari:* „Cezar era cel mai desăvârşit călăreţ şi militar, rezistând la eforturile cele mai mari. Parcurgea distanţe foarte lungi cu o iuţeală de necrezut. E greu de spus dacă dădea dovadă mai multă de prevedere sau de îndrăzneală în campaniile sale; niciodată nu-şi ducea armata fără a cerceta mai înainte drumurile dacă nu cumva era primejdia vreunei capcane duşmane."

La capătul războiului din Gallia (51 î.H.), C. şi-a terminat opera cu caracter memorialistic *Commen-tarii de bello Gallico* („însemnări despre războiul cu galii").

Victoriile şi ambiţia sa politică, moartea lui Crassus în 52 î.H. şi dorinţa lui

Pompei de a ocupa o poziţie dominantă la Roma au determinat reizbucnirea războiului civil.

Alături de armata sa (pe care a refuzat să o dizolve) C. a trecut râul Rubicon, graniţa dintre Italia şi Gallia Cisalpină, prilej cu care a rostit celebrele cuvinte: *Alea jacta est* („Zarurile au fost aruncate") îndreptându-se împotriva Romei..

După înfrângerea Iui Pompei la Pharsalos (48 î.H.) şi uciderea rivalului său în Egipt de către Ptole-meu al XlV-lea, C. s-a deplasat la gurile Nilului, a ocupat Alexandria şi s-a implicat în războiul civil dintre Ptolemeu şi Cleopatra, de partea acesteia. Victorios la Alexandria, a instalat-o pe Cleopatra pe tronul Egiptului, apoi a pornit o expediţie de pedeapsă în Asia Mică, împotriva regelui Bosforului, Phar-naces, fiul lui Mitridatc al Vl-lea Eupator, care încerca să se elibereze de sub tutela Romei. La încheierea acestei expediţii, trimitea Senatului celebrul raport alcătuit din numai trei cuvinte: Veni, *vidi,* inci („Am venit, am văzut, am învins").

în 45 î.H., a pus capăt războiului civil, după înfrângerea ultimelor centre de rezistenţă organizate de foştii partizani ai lui Pompei, în Africa de Nord şi Spania. Practic în acel moment avea puterea unui monarh absolut, păstrând însă aparenţele republicane: concentra în mâna sa întreaga putere la Roma. Acestuia îi fuseseră atribuite toate funcţiile de conducere importante: dictator pe viaţă, tribun pe viaţă, chestor, *imperator* (comandant suprem al armatei), *părinte al patriei, pmtifex maxtnws.*

S-a înconjurat de oameni apropiaţi lui, mărind numărul senatorilor de la 600 la 900 şi acordându-le fidelilor săi diverse magistraturi, al căror număr a crescut. Toate acestea anunţau, în fapt, sfârşitul Republicii romane, împotriva sa a fost organizat un complot al aristocraţiei senatoriale, rămasă ataşată de tradiţiile republicane.

La 15 martie 44 î.H., în preajma organizării unei mari campanii militare împotriva părţilor, C. este asasinat în Senatul roman de un grup de senatori conduşi de M. lunius Brulus şi C. Cassius Lon-ginus. Nepotul şi fiul său adoptiv, Octavian, la capătul unui nou război civil, va continua acţiunea lui C. şi va inaugura imperiul.

CANTEMIR, DIMITRIE (1673-1723)

Dimitrie Cantemir s-a născut la Iaşi; a urcat pe tronul Moldovei în anul 1693, după moartea domnitorului Constantin Cantemir, care era tatăl său. A domnit numai trei săptămâni, între 19 martie şi 8 a-prilie, fiind nevoit să părăsească tronul. A stat apoi, cu unele întreruperi, aproximativ 17 ani la Istanbul, câştigând încrederea otomanilor. Aceştia, în anul 1710, aveau nevoie de o persoană de încredere pe tronul Moldovei, pentru a-1 putea supraveghea pe Constantin Brâncoveanu, bănuit de uneltiri antiotomane. în noiembrie 1710, a fost numit domn al Moldovei, în scurta sa domnie (1710-1711). C. s-a preocupat de întărirea domniei şi a urmărit, în secret, eliberarea Moldovei de sub dominaţia otomană, motiv pentru care s-a orientat spre alianţa cu Rusia. La 2/13 aprilie 1711 s-a încheiat tratatul de la Luţk, care prevedea alianţa

moldo-rusă în lupta antiotomană. De asemenea, prevedea recunoaşterea domniei ereditare în familia Cantemir, garantarea hotarelor ţării, sprijin militar reciproc în lupta antiotomană.

La data de 20 mai 1711, C. a dat o proclamaţie către locuitorii ţării, chcmându-i să lupte împotriva otomanilor. La 24 iunie 1711, ţarul Petru cel Mare a sosit la Iaşi, unde s-a întâlnit cu domnitorul moldovean. Ostile celor doi au fost însă înfrânte la Stănileşti, pe Prut, de otomani, în bătălia desfăşurată între 18 şi 20 iulie 1711. C. s-a refugiat în Rusia, unde a devenit un apropiat al ţarului Petru cel Mare, şi a murit la Dimitrovka. Osemintele i-au fost aduse în ţară în anul 1935, şi înhumate la biserica Trei Ierarhi din Iaşi.

C. a fost un om de o aleasă cultură. Dintre scrierile sale se remarcă: *Descrierea Moldovei* (1716), prima prezentare geografică şi istorică a acestei ţări, a instituţiilor şi obiceiurilor ei; *Istoria creşterii şi descreşterii Imperiului Otoman* (1714), una dintre cele mai bune istorii ale acestui stat care au fost scrise vreodată; *Hronicul vechimii roma-no-moldo-vlahilor* (1722), lucrare în care a scris despre originea şi continuitatea românilor, dar care a rămas neterminată. Erudiţia de care a dat dovadă a făcut ca el să fie ales, în anul 1714, membru al Academiei din Berlin.

CAROL CEL MARE (747-814)

A domnit între anii 768 şi 814, ca membru al dinastiei carolin-gienilor, fiind mai întâi rege, apoi împărat al francilor din anul 800. Era fiul cel mare al lui Pepin cel Scurt, rege al francilor între anii 751 şi 768.

A întreprins numeroase campanii militare în interesul aristocraţiei şi Bisericii, cărora le-a acor dat, în teritoriile cucerite, domenii funciare întinse, precum şi demnităţi militare, civile şi funcţii ecleziastice. El a cucerit numeroase teritorii, în urma campaniei din anii 773 şi 774, a alipit regatul longobard din Italia, iar după expediţiile dintre anii 785 şi 812 a cucerit partea de nord-est a Peninsulei Iberice, inclusiv Barcelona, înfiinţând acolo marca Spaniei. Saxonia a fost cucerită foarte greu, după un război lung, desfăşurat între anii 772 şi 804. în stăpânirea lui C. a intrat şi o parte a teritoriului locuit, până atunci, de avari, în urma expediţiilor militare dintre anii 791 şi 808. Astfel a fost posibil ca, la sfârşitul secolului al VIH-lea şi la începutul secolului al IX-lea, statul franc să cuprindă nu numai Gallia, ci şi nordul şi centrul Italiei, nord-estul Spaniei, întinse teritorii de la est de Rin, iar papalitatea se găsea şi ea sub protecţia lui C.

La data de 25 decembrie 800, papa Leon al III-lea 1-a încoronat ca împărat roman. Aceasta era însă o restaurare doar nominală, deoarece statul nou creat era un imperiu franc carolingian, continuator al regatului franc merovingian, şi care nu cuprindea decât o parte a teritoriilor Imperiului Roman de Apus, dar care stăpânea teritorii între Rin şi Elba.

Statul lui C. era foarte bine organizat, suveranul exercitându-şi autoritatea fie direct, fie prin intermediul „palatului" şi al organelor locale. Pe plan local, reprezentantul puterii era corniţele, iar conducătorii provinciilor locale care aveau o oarecare autonomie erau ducii. Provinciile de graniţă se numeau

mărci şi erau conduse de marcgrafi, iar supravegherea organelor locale era realizată de trimişi ai suveranului. Anual era convocată adunarea obştească, formată din mari proprietari funciari, comiţi, slujbaşi, vasali regali şi înalţi ierarhi bisericeşti, iar pe plan local continuau să existe adunări locale, ale marilor proprietari funciari, având mai ales caracter judiciar: în statul carolingian se generalizaseră relaţiile de vasalitate pe bază de beneficiu, dar creşterea autorităţii locale a seniorilor, în dauna puterii centrale, asupra supuşilor, accentuată după anul 814, va duce la dezmembrarea imperiului în timpul urmaşilor săi.

Domnia lui *C.* a reprezentat şi o etapă de înflorire fără precedent a culturii. Acesta este şi motivul pentru care ultimul sfert al secolului al VHI-lea şi prima jumătate a secolului al IX-lea sunt cunoscute cu numele de „Renaşterea carolingiană". A sprijinit înfiinţarea de şcoli episcopale şi mănăstireşti si a invitat la curtea sa cronicari, poeţi, gramaticieni, teologi, astronomi şi geografi, filosofi, literaţi renumiţi din acea perioadă, precum Petru din Pisa, Paulin din Friul, Paul Diaconul, Theodulf, Dungal, Dicuil, Alcuin. Aceştia si-au desfăşurat activitatea în .Academia palatină" de Ia curtea din Aachen, care era un cerc de discuţii cu caracter cultural-li-terar. „Renaşterea carolingiană" a făcut posibilă reorganizarea şcolară episcopală şi mănăstirească, precum şi îmbunătăţirea scrierii (scrierea de codice, adică de cărţi manuscrise, precum şi cea de cancelarie numită „minuscula carolingiană"), folosirea corectă a limbii latine, limba cultă a acelei perioade în care erau scrise documentele şi codicele, intensificarea studiilor istorice şi literare. Astfel a fost posibilă eepterea unor manuscrise antice precum unele scrieri ale lui Cezar, Tit Liviu, Tacit, Vergiliu etc.

Cele mai importante evenimente dintre anii 768 şi 829 ne sunt cunoscute datorită cronicii oficiale .Analele regatului francilor" în care sunt prezentate şi acţiuni din timpul lui C. dar sub o formă laudativă. Biograful oficial al împăratului şi secretarul lui, Einhard (Eginhard), a scris pe la anul 830 Viaţa *împăratului Carol cel Mare,* lucrare deosebit de importantă datorită informaţiilor preţioase despre istoria francilor din acea perioadă şi despre personalitatea acestui monarh.

CAROL AL V-LEA DE HABSBURG [Carol Quintul] (1500-1558)

Născut la Gând, în Flandra, a ocupat tronul Spaniei după moartea regelui Ferdinand de Aragon, în 1516. A fost rege al Spaniei cu numele de Carol I, domnind între anii 1516 şi 1556, şi împărat al Imperiului Romano-German, cu numele de Carol al V-lea (Quintus), din 1519 până în 1556. în felul acesta a ajuns stăpânul unui întins imperiu, în care, după cum spunea chiar el, „soarele nu apune niciodată".

Pe plan intern, în anul 1520, după ce a convocat Cortesurile din Castilia pentru a vota noi fonduri, obiectiv atins cu mare greutate, oraşele s-au răsculat, în frunte cu Toledo, Valladolid, Salamanca, Madrid, C. având de făcut faţă unei situaţii dificile în Spania. Oraşele spaniole răsculate au fost înfrânte abia în anul 1521. După aceea, în îndelungata sa domnie, dispunând de putere absolută, a beneficiat de importantele resurse materiale şi umane

ale Spaniei. Istoricii afirmă că Spania a reprezentat cheia de boltă a „monarhiei universale" a lui C. în Imperiul Romano-German, a trebuit să se confrunte cu situaţia creată de răspândirea ideilor Reformei religioase. Principii luterani s-au grupat, în anul 1531. în Liga de la Schmalkaden, cu care s-a luptat ani îndelungaţi C., aliat cu principii catolici, fără a putea înlătura protestantismul din imperiu, în aceste condiţii, a fost nevoit, în anul 1555, să accepte pacea de la Augsburg, recunoscând noua confesiune religioasă şi dreptul principilor luterani de a beneficia de bunurile secularizate ale Bisericii Catolice de pe teritoriul lor.

Pe planul relaţiilor cu alte state, trebuie menţionată, mai întâi, puternica lui rivalitate cu Franţa. Dornic de a realiza „monarhia absolută" şi a-şi asigura astfel preponderenţa în lumea catolică şi hegemonia în apusul Europei, s-a luptat cu principalul său rival, regele Franţei, Francisc I, în trei războaie, desfăşurate în anii 1521-1529, 1536-1538 şi 1539-1544. în timpul lor, a reuşit să-1 ia prizonier pe Francisc I. la Pavia (1525). în anul 1527 ostile de mercenari ale împăratului au prădat Roma. C. a continuat războiul împotriva Franţei şi în timpul regelui Henric al II-lea, luptele încheindu-se în anul 1556 după abdicarea lui C.

în timpul domniei sale, a luptat şi împotriva otomanilor care, sub conducerea lui Soliman Magnificul, acţionau pentru a-şi im pune hegemonia în întregul bazin al Mării Mediterane.

După ce a abdicat, epuizat de numeroasele războaie la care a participat, s-a retras la mănăstirea Yuste, Extremadura - Spania, unde a şi murit.

CAROL I DE HOHENZOLLERNSIGMARINGEN (1839-1914)

Primul rege al României s-a născut la 8 aprilie 1839 în Germania, la Sigmaringen.

Părinţii săi au fost Principele Carol Anton de Hohenzollern-Sig-maringen (1811-1885) şi Principesa losefina (1813-1900), fiica Marelui Duce Carol de Baden. Tatăl său făcea parte din familia domnitoare a Prusiei şi era guvernator al Renaniei. A studiat la Şcoala de cădeţi din Miinster, apoi la Şcoala de artilerie şi geniu din Berlin. A participat la războiul din 1864 purtat între Austria şi Prusia pe de o parte, respectiv Danemarca pe de altă parte, în timpul acestui război a avut gradul de locotenent în Regimentul 2 Dragoni de Gardă.

A devenit principe al României în condiţiile istorice complexe determinate de abdicarea domnitorului Alexandru loan Cuza la 11 februarie 1866.

Unirea Moldovei cu Ţara Românească fusese acceptată şi recunoscută de marile puteri europene numai pe perioada domniei Iui Cuza. De aceea, după 11 februarie 1866 exista pericolul anulării unirii, cu atât mai mult cu cât mari puteri vecine ca Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic sau Rusia adoptaseră o poziţie ostilă faţă de existenţa unui stat românesc unificat, în această situaţie, locotenenta domnească instituită după abdicarea lui Cuza şi guvernul condus de Ion Ghica au acţionat pentru îndeplinirea unui deziderat politic mai vechi al românilor, instalarea pe tronul României a unui principe

străin, dintr-o dinastie de prestigiu a Europei. Prin aceasta se urmăreau consolidarea unirii, înlăturarea conflictelor interne pentru tron, afirmarea României pe plan european. Emisarul guvernului român. Ion C. Br&tianu, după consultări cu împăratul Franţei, Napoleon al IIMea, 8 propus guvernatorului Renaniei, Carol Anton de Hohenzollern-Sigrnaringen, ca tronul României să fie ocupat de cel de-al doilea fiu al său. După acceptarea ofertei de către C., în România s-a desfăşurat un plebiscit în urma căruia populaţia cu drept de vot a acceptat candidatura la tronul României a principelui C. (2-8 aprilie 1866).

Imperiul Habsburgic, aflat în perioada respectivă în pragul unui război cu Prusia, s-a pronunţat cu vehemenţă împotriva acestei candidaturi. De aceea, călătoria principelui C. către România, realizată între 29 aprilie şi 8 mai 1866, s-a desfăşurat sub un nume fals (Karl Hettingen). La 8 mai 1866 C. a ajuns la Turnu Severin. La 10 mai 1866, a fost întâmpinat la Bucureşti de o mulţime entuziastă de români în frunte cu primarul capitalei Dumitru Brătianu. La Mitropolie a fost aşteptat de Mitropolitul Nichifor. Apoi, în clădirea Parlamentului s-a desfăşurat ceremonia depunerii jurământului şi a încoronării ca principe al României.

Cuvântarea rostită de principe cu acest prilej este edificatoare pentru întreaga sa domnie: „Ales de naţiune principe al României, am părăsit fără ezitare patria şi familia pentru a răspunde apelului acestui popor care mi-a încredinţat destinele sale. Punând piciorul pe acest pământ sacru, eu am devenit român. Acceptarea plebiscitului îmi impune, ştiu, mari datorii. Sper că îmi va fi dat să le duc până la capăt. Vă aduc o inimă credincioasă, intenţii curate, o voinţă fermă de a face bine, un devotament fără limite către noua mea patrie şi un respect neclintit faţă de legi, pe care mi 1-au dat strămoşii mei." Jurământul de credinţă faţă de ţară a fost susţinut de către principe în limba română.

A domnit ca principe al României până în 1881, când statul român a fost proclamat Regat, după care şi-a continuat domnia, ca rege, până în 1914. Prima realizare importantă a domniei sale a fost promulgarea Constituţiei României, la l iulie 1866. Prin noua lege fundamentală (valabilă, cu unele modificări, până în 1923) România devenea monarhie constituţională ereditară, tronul urmând a fi transmis pe linie masculină, în baza dreptului de primogenitură, în familia lui.

La 5-6 august 1866 are loc prima vizită a lui C. în zona muntoasă a României, pe Valea Peleşului (Sinaia). Aici va cumpăra în 1872 un teren pe care va construi, începând din 1875, Castelul Peleş. Acesta a fost inaugurat la 25 septembrie 1883.

în 1869 s-a căsătorit în Germania, la Castelul Monrepos, cu prinţesa Elisabeta de Wied (1843-1914), cunoscută ca poetă sub pseudonimul Carmen Sylva.

Adept al unei discipline de fier, corect şi perseverent, a reuşit să-şi îndeplinească cu succes rolul de arbitru al vieţii politice interne, conferit de Constituţia din 1866, şi să se impună ca figura politică centrală a României

până la Primul Război Mondial.

Primii ani ai domniei, dedicaţi adaptării la realităţile complexe ale societăţii româneşti, au cunoscut şi momente mai tensionate, care au culminat cu organizarea mişcării antidinastice din 1871. Desfăşurată pe fondul războiului franco-prusac din 1870-1871, susţinută de liberalii radicali de orientare francofilă, mişcarea a eşuat după anunţarea de către Al. Candiano-Popescu, unul dintre complotişti, a detronării principelui şi a proclamării republicii, în urma agitaţiilor politice interne, C. şi-a anunţat intenţia de a abdica, fiind însă împiedicat de către oamenii politici responsabili români cum ar fi Lascăr Catargiu, Mihail Kogălniceanu sau Ion C. Brătianu. După depăşirea acestui moment, domnia lui C. I nu a mai fost tulburată de alte crize politice.

Principele şi-a adus în mod direct contribuţia la obţinerea independenţei de stat a României. La 10 mai 1877 a semnat Declaraţia de Independenţă a României (după ce la 9 mai 1874, în Parlament, ministrul de externe român, Mibail Kogălniceanu, proclamase independenţa României faţă de Imperiul Otoman), în august 1877, princi pele, în fruntea armatei române, s-a deplasat pe frontul ruso-otoman de la Plevna. Aici trupele roma-no-ruse au fost puse sub comanda lui Carol I, secondat de generalul rus Zotov şi generalul român Alexandru Cernat. Tactica propusă de C. I - asedierea armatei otomane de la Plevna până la capitularea acesteia - s-a dovedit a fi soluţia cea mai eficientă pentru distrugerea sistemului defensiv otoman din această zonă a frontului şi înfrângerea, în cele din urmă, a Imperiului Otoman. C. I a fost decorat de către ţarul Alexandru al II-lea cu ordinele „Sfântul Gheorghe" şi „Vladimir".

în noiembrie 1878, principele, alături de prim-ministrul Ion C. Brătianu, realiza prima sa vizită în Dobrogea, teritoriu unit cu România în urma hotărârilor tratatelor de pace de la San-Stefano şi Berlin (1878).

La 9 septembrie 1878, lui C. i s-a acordat titlul de Alteţă Regală, iar la 10 mai 1881, în urma proclamării României ca Regat, el şi soţia sa Elisabeta au fost încoronaţi ca regi.

La 18 mai 1881, Pactul de familie reglementa succesiunea la tron, moştenitor prezumtiv al tronului fiind desemnat Ferdinand de Hohenzollern-Sigmaringen, nepot de frate al lui C.

Prin legea Domeniilor Coroanei, familiei regale i-au fost atribuite 12 proprietăţi, însumând aproximativ 118 286 ha ale căror venituri completau lista civilă a acesteia.

Prestigiul extern deosebit de care s-a bucurat este ilustrat, printre altele, de faptul că, în 1866, la detronarea cneazului Bulgariei, Alexandru Battenberg, i s-a oferit şi coroana acestei ţări, pe care regele român a refuzat-o, pentru a nu se crea complicaţii diplomatice.

în planul politicii externe a României, C. a fost adeptul apropierii ţării de Germania, mai ales în condiţiile poziţiei ostile a Ru* siei faţă de România, după 1878. în aceste împrejurări, după discuţiile purtate în anul 1883 între C., împăratul german Wilhelm I şi împăratul austriac Francisc Joseph de Habsburg, România a încheiat un tratat secret de aderare la Tripla Alianţă (Puterile Centrale). Izbucnirea în iulie 1914 a Primului Război Mondial, a

pus România în faţa unei grave opţiuni: de a se alătura Triplei Alianţe, de a lupta alături de Antantă (alianţă formată din Anglia, Franţa, Rusia) sau de a-şi păstra neutralitatea. Deşi în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914, regele a fost adeptul respectării tratatului de alianţă dintre România şi Puterile Centrale, acesta a acceptat soluţia propusă de guvern: neutralitatea temporară a ţării.

La 27 septembrie 1914, la capătul celei mai lungi domnii din istoria României, regele înceta din viaţă la vârsta de 75 de ani, la Castelul Peleş de la Sinaia. A fost înmormântat la Biserica ortodoxă de la Curtea de Argeş.

CASTRO RUZ, FIDEL

Născut în anul 1927 la Mayari, încă din 1952 s-a angajat în lupta pentru înlăturarea dictatorului cubanez Batista. A fost însă arestat şi a stat în închisoare între anii 1953 şi 1955, după care a fost exilat în Mexic. Un an mai târziu, în 1956, a revenit în Cuba, unde a organizat luptele de gherilă prin care a reuşit să-1 răstoarne de la putere pe dictatorul Batista în 1959.

Din acel an, C. a devenit, de fapt, stăpânul absolut al Cubei, fiind susţinut de U.R.S.S. Beneficiind de charismă, a dorit să devină unul dintre liderii lumii a treia. A fost prim-ministru din anul 1959, iar din 1976 preşedinte al Cubei. Căderea comunismului în ţările est-europene, în anul 1989, apoi dispariţia U.R.S.S., în 1991, au făcut ca economia cubaneză să intre într-o criză profundă, accentuată şi de prelungitul embar-gou american. Prăbuşirea comunismului est-european a determinat schimbări şi în politica externă promovată de C. Astfel, în anii 1989 şi 1990, preşedintele cubanez a decis să retragă trupele trimise în Angola şi în Etiopia, încă din 1975 şi, respectiv, 1977. Deţinând puterea absolută în Cuba, a reuşit să facă faţă puternicei crize de la începutul anilor '90 şi s-a menţinut la conducere. Deşi comunismul s-a prăbuşit în Europa, C. conduce şi astăzi un astfel de regim, bazat pe ideologia marxistă.

CEAUŞESCU, NICOLAE (1918-1989)

Născut la Scorniceşti, la data de 26 ianuarie 1918, într-o familie de ţărani săraci, a intrat în Partidul Comunist Român (P.C.R.), avansând în funcţii în cadrul Comitetului Central al acestuia. După moartea lui Gheorghiu-Dej a devenit, în anul 1965, prim-secretar al P.C.R., la o vârstă destul de tânără pentru viaţa politică. Din 1969, a fost „ales" şi secretar general al P.C.R., iar de la 28 martie 1974 preşedinte al Republicii Socialiste România. După 1974 a impus un cult al personalităţii fără precedent iar, pentru satisfacerea ambiţiilor sale nemăsurate, populaţia a trebuit să sufere şi să facă faţă lipsu-rilor de tot felul, în plus, a hotărât, din anul 1983, plătirea integrală a datoriei externe, care ajunsese la peste 11 miliarde de dolari, în luna martie 1989, România a reuşit să-şi achite întreaga datorie externă, dar aceasta s-a realizat prin scăderea drastică a nivelului de trai al populaţiei. Ţara intrase, din cauza politicii economice greşite a lui C., într-o criză fără precedent. Indus-trializarea forţată, construcţiile faraonice, precum Casa Republicii, Centrul Civic al Bucureştiului, începerea construirii canalului Dunăre-Bucureşti,

care erau nerentabile şi consumau sume importante, au determinat adâncirea crizei, în paralel, în presă, la radio şi la televiziune, cât şi în toate împrejurările s-a accentuat cultul personalităţii lui C. şi al soţiei sale. Elena. Dar populaţia nu mai putea suporta lipsurile la care era supusă (din anul 1981 se introduseseră raţii alimentare lunare la principalele alimente, energia electrică era economisită, furnizarea ei fiind întreruptă câteva ore pe zi în fiecare localitate, în apartamente, iarna, nu erau decât 13-14°C, iar apa caldă era furnizată, după 1985, aproximativ 25 de ore pe săptămână, consumul de benzină era şi *e*\ raţionalizat la 20 de litri pe lună, programele de radio şi televiziune conţineau, aproape în întregime, numai laude adresate lui şi soţiei sale, în condiţiile în care numărul de ore de emisie se redusese drastic). Din cauza acestei politici interne dezastruoase, populaţia aştepta cu nerăbdare momentul în care C. nu ar mai fi fost la putere. Politica externă pe care a promo-vat-o i-a asigurat, în primii ani de conducere, sprijinul populaţiei, mai ales că acesta a profitat de sentimentul naţional şi de spiritul anti-sovietic al românilor. El a acţionat independent de Moscova şi, în august 1968, a condamnat intervenţia militară sovietică şi a altor state comuniste est-europene în Cehoslovacia. De aceea, C. a început să se bucure de o simpatie din ce în ce mai mare în Occident. România a fost vizitată de preşedintele francez Charles de Gaulle şi de cel american, Richard Nixon, iar C. a vizitat, la rândul său, numeroase ţări, printre care s-au numărat şi Franţa, Anglia, S.U.A. şi Republica Federală Germania. Este drept că a intensificat legăturile cu statele occidentale, dar trebuie subliniat şi faptul că politica sa de indepen dentă faţă de sovietici s-a situat doar între anumite limite. Astfel, dictatorul român nu a plănuit niciodată să părăsească Tratatul de la Varşovia (alianţa militară a statelor comuniste) şi Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (prin care U.R.S.S. controla economic statele est-europene), dominate de sovietici. C. nu a intenţionat în nici un moment să reformeze sistemul comunist, să-1 liberalizeze, aşa cum încercase liderul cehoslovac Alexan-der Dubcek în 1968. De asemenea, s-a opus politicii de reforme a lui Mihail Gorbaciov de după anul 1985. Dar această politică externă de independenţă faţă de Moscova a fost promovată tocmai pentru a-şi spori puterea în interior. De acest lucru şi-au dat seama şi occidentalii, astfel că C. a devenit din ce în ce mai izolat pe plan internaţional după anul 1980. în străinătate, abuzurile comise de C. au fost sever condamnate, iar dictatorul român a început să fie criticat pentru reprimarea grevei minerilor din Valea Jiului, din 1977, pentru desfiinţarea Sindicatului Liber al Oamenilor Muncii din România, din 1979, pentru reprimarea demonstraţiilor de la Braşov, din 1987, pentru arestarea la domiciliu a opozanţilor regimului, precum Doina Cornea şi Mircea Dinescu, pentru demolarea satelor şi oraşelor, astfel încât să se poată face loc blocurilor de locuinţe sau proiectelor megalomanice ceauşiste, pentru încălcarea celor mai elementare drepturi ale omului etc.

în aceste condiţii, în decembrie 1989 a izbucnit revolta populară care a dus la înlăturarea de la putere a lui C. Acesta, împreună cu Elena Ceauşescu, a fost executat la 25 decembrie 1989, la Târgovişte. O dată cu înlăturarea lui de la

putere s-a prăbuşit şi regimul comunist din România.

CHURCHILL, ŞIR WINSTON LEONARD SPENCER (1874-1965)

Personalitate marcantă a secolului XX considerat cel mai important om politic britanic al acestui secol, având o carieră politică de o longevitate surprinzătoare (din timpul reginei Victoria până în perioada Războiului Rece), câştigător al Premiului Nobel pentru literatură în 1953, a rămas în istorie în primul rând prin activitatea depusă în slujba Angliei în perioada celui de-al Doilea Război Mondial.

S-a născut la Blenheim Palace, în Oxfordshire, la 30 noiembrie 1874. fiind fiul Lordului Henry Spencer Churchill, membru al Camerei Comunelor din Parlamentul britanic. A urmat Harrow School, apoi Colegiul Militar Regal de la Sandhurst pe care 1-a absolvit în 1895 intrând ca locotenent-secund în Regimentul 4 Regal de Husari, în acelaşi timp a fost şi corespondent de război pentru un ziar din Londra, în 1895-1896 a fost trimis în Cuba, apoi în India, Egipt, Sudan, teritorii aflate sub control britanic în care se desfăşurau rebeliuni, Aceste călătorii i-au prilejuit publicarea primelor sale cărţi *(The Story ofthe Malakand Field forcf* - 1898 şi *The River War* -1899). După ce a demisionat din armată în 1899 a călătorit ca jurnalist în Africa de Sud, în timpul desfăşurării Războiului burilor. A căzut prizonier, fiind întemniţat la Pretoria de unde a reuşit să evadeze şi sa revină în Anglia. Experienţa sud-africană a fost transpusă apoi în alte două cărţi: *London to Ladysmith via Pretoria* (1900) şi *lan HamUton's*Mardi (1900). în 1900 a fost ales membru al Parlamentului din partea Partidului Conservator trecând însă la Partidul Liberal în 1904. Un an mai târziu a devenit subsecretar de stat la Oficiul colonial în cadrul guvernului liberal. A continuat să publice: în 1908 apare *My African Journey,* relatare a călătoriei sale prin coloniile britanice, în 1911 a fost numit Prim Lord al Amiralităţii de către prim-mi-nistrul britanic, remarcându-se prin politica sa de organizare şi eficien-tizare a serviciului militar naval al Angliei în preajma declanşării Primului Război Mondial. Intervenţia sa în sprijinul Belgiei, a cărei neutralitate a fost încălcată de Germania în septembrie 1914, a încetinit înaintarea germană către liniile de apărare aliate de pe teritoriul Franţei. Sub conducerea sa a fost demarat programul de înarmare a Angliei cu blindate (tancuri) care se vor dovedi deosebit de eficiente în desfăşurarea ostilităţilor, în acelaşi timp, a acceptat planul de implicare a armatei britanice în redeschiderea Strâmtorii Dardanele (blocate de trupele otomane) şi realizarea unei campanii în Peninsula Gallipoli (1915). Această operaţiune însă s-a dovedit un eşec care a dus la plasarea sa pe un post inferior în cadrul guvernului, în 1917, noul prim-ministru, Lloyd George, ia oferit postul de ministru al armamentului, funcţie în care C. va coordona întregul efort economic pentru război, până la sfârşitul conflagraţiei.

în perioada interbelică, în condiţiile decăderii poziţiilor politice ale Partidului Liberal în favoarea Partidului Laburist, C. a preferat să revină la Partidul Conservator, din partea căruia a candidat pentru Camera Comunelor în 1924. în următorii cinci ani a deţinut unul dintre cele mai importante

posturi ale cabinetului condus de Stanley Baldwin: cel de ministru de finanţe. Şi-a continuat în acelaşi timp activitatea publicistică şi literară, cea mai importantă lucrare a sa din această perioadă fiind *Marlborough: His Life and Times (1933-1938).*

O dată cu ascensiunea lui Hitler şi a Partidului Nazist la conducerea Germaniei, a devenit unul dintre cei mai înverşunaţi critici ai politicii naziste, fiind cunoscut pentru poziţia sa potrivnică Pactului de la Miinchen (1938) prin care Germaniei i se permitea anexarea zonei sudete a Cehoslovaciei, pact semnat şi de prim-ministrul britanic, Neville Chamberlain.

La izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, a primit din nou postul de Lord al Amiralităţii, în guvernul condus de Neville Chamberlain. După demisia acestuia însă, survenită în mai 1940, în urma ocupării Belgiei şi Olandei de către Germania, C. a fost numit prim-ministru de către regele George al IV-lea, în fruntea unui cabinet de coaliţie.

Pe durata celui de-al Doilea Război Mondial, s-a bucurat de putere de decizie deplină în problemele politice şi militare ale Marii Britanii, îndeplinind atât funcţia de prim-ministru, cât şi pe cea de ministru al apărării, în condiţiile grave ale atacării Franţei de către armata germană în iunie 1940, C. a propus reunirea Franţei şi a Marii Britanii sub o unică comandă, pentru a rezista maşinii de război germane. O dată cu respingerea propunerii sale a venit şi capitularea Franţei în faţa Germaniei la 22 iunie 1940. în perioada următoare Germania a aplicat planul militar „Leul de Mare" care avea în vedere scoaterea Marii Britanii din război prin bombardamente aeriene masive. Atitudinea hotărâtă a prim-mi-nistrului faţă de apărarea Angliei reiese din discursul său adresat Camerei Comunelor: „Mă întrebaţi care este politica noastră? vă voi spune: Este să ducem război, pe mare, pe uscat şi în aer, cu toată puterea noastră şi cu toată forţa pe care ne-o dă Dumnezeu, ca să putem duce războiul împotriva unei tiranii monstruoase [...]. Dacă mă întrebaţi care este scopul nostru, pot să răspund cu un singur cuvânt; victorie, victorie cu orice preţ, victorie în ciuda teroarei, victorie oricât de lungă şi grea ar fi calea; pentru că fără victorie nu există supravieţuire." Marea Britanic a primit un suport financiar şi militar important din partea S.U.A., în ciuda neutralităţii declarate a acesteia, până în decembrie 1941 când americanii, la rândul lor, au intrat în război. Totodată, C., deşi se manifestase ca anticomunist convins, a fost gata să sprijine U.R.S.S. şi pe conducătorul acesteia, Stalin, din momentul atacului german din iunie 1941. în august 1941, a semnat, împreună cu preşedintele american F.D. Roosevelt, Carta A-tlanticului, documentul care a pus bazele alianţei Naţiunilor Unite îndreptate împotriva statelor Axei (Germania, Italia, Japonia). Alianţa se va completa prin aderarea U.R.S.S., în 1942.

întreaga politică a lui Churchill în anii războiului a fost îndreptată spre înfrângerea statelor Axei, în primul rând a Germaniei în Eu ropa, apoi a Japoniei în Pacific. La sfârşitul războiului a intervenit însă o decizie controversată a prim-mi-nistrului britanic - acceptarea formării unei zone de

influenţă sovietică în EQropa de Est - care a dus rapid la înlăturarea regimurilor democratice din aceste state (inclusiv din România) şi transformarea statelor respective în ţări comuniste.

în 1945, în urma alegerilor organizate în Marea Britanie, Partidul Laburist a câştigat majoritatea locurilor în Parlament ceea ce a dus la numirea unui nou prim-mi-nistru: Clement Atlee. Churchill s-a retras pe poziţia de lider al opoziţiei conservatoare. A susţinut o serie de conferinţe în care a militat pentru unirea statelor democratice în faţa pericolului comunist. Unul dintre discursurile susţinute în 1946, cel de la Fulton (Missouri, S.U.A.) a devenit celebru datorită utilizării termenului „cortina de fier" pentru a desemna conflictul iremediabil dintre democraţiile occidentale şi sistemul comunist promovat de U.R.S.S. în 1948 a început redactarea unei vaste opere cu caracter memorialistic referitoare la perioada celui dc-al Doilea Război Mondial.

între 1951 şi 1955 Winston Churchill a ocupat din nou funcţia de prim-ministru al cabinetului conservator, în 1955, la 81 de ani a demisionat, păstrându-şi însă locul în Camera Comunelor. A continuat sa scrie şi mai ales să picteze, în 1963 a fost proclamat cetăţean de onoare al S.U.A. de către Congresul american.

A murit la vârsta de 90 de ani, la Londra, fiind înmormântat la Blenheim. Mulţi dintre contemporanii săi au considerat că, o dată cu stingerea din viaţă a lui C., a apus şi epoca de glorie a Imperiului Britanic.

CIRUS AL II-LEA (anii de domnie: cea 559-530 Î.H.)

întemeietor al marelui Imperiu Persan. Cirus şi-a început cariera politică pe la mijlocul secolului al Vl-lea î.H. ca membru al dinastiei persane a Ahemenizilor şi conducător al unui mic regat persan, Anzamul, cu capitala la Susa. Informaţiile despre începutul vieţii şi domniei sale sunt rare şi incomplete, provenind din operele lui Herodot, Xenofon şi Ctesias din Cnidos. Conform acestora, C. a reuşit să îndepărteze de la tron pe regele mezilor, Astiage, şi să se proclame rege al perşilor, luând sub ascultarea sa, de la început, şi pe mezi, populaţie înrudită cu perşii (de origine indo-europeană, situată în Iranul de azi), în acest mod, mezii şi perşii erau uniţi sub o singură conducere, perioada următoare fiind dedicată cuceririi unor teritorii din ce în ce mai îndepărtate. Politica lui C. a avut de înfruntat împotrivirea regatelor din zonă: Lidia, Babilonul şi Egiptul. Coaliţia preconizată între cele trei state nu s-a dovedit eficientă, ceea ce a facilitat cucerirea primelor două dintre ele. Primul cucerit a fost regatul Lidiei, din Asia Mică, legendar pentru bogăţia conducătorului său, Cressus. înfruntarea finală între cele două armate, persană şi lidiană, s-a desfăşurat pe teritoriul Lidiei, lângă Sardes, fiind urmată de un asediu al acestei cetăţi, până la înfrângerea lui Cressus în 564 î.H. Victoria asupra Lidiei a fost însoţită de anexarea la statul persan şi a cetăţilor greceşti de pe ţărmul Asiei Mici (lonia), fapt care a dus la pătrunderea treptată a elementelor civilizaţiei greceşti în interiorul Imperiului Persan, prefigurând sinteza greco-orientală ce se va produce mai târziu, în timpul

Imperiului Macedonean.

Această campanie a fost urmată de incursiuni ale armatei persane spre nord şi nord-est, fiind anexate imperiului teritoriile asiatice până la fluviile Amu-Daria, Sîr-Daria şi Indus.

Al doilea mare rival supus de C. a fost Babilonul, condus de regele Nabonid. în 539 î.H., armata persană ocupă Chaldeea, atacă apoi Babilonul, cucerindu-1 cu repeziciune, ocazie cu care C. se proclamă rege al Akkadului, iar fiul său, Cambise, este numit rege al Babilonului (Cambise II), devenind asociat la domnie. Una dintre cele mai cunoscute măsuri luate de Cirus la Babilon a fost permisiunea acordată evreilor de a se întoarce în teritoriul lor de origine şi de a-şi reconstrui templul. Aceştia fuseseră deportaţi la Babilon de către Nabucodonosor al Il-lea în 586 î.H. O dată cu Regatul Noului Babilon, sunt anexate şi posesiunile acestuia: Siria, Fenicia, Palestina.

Imperiul Persan întemeiat de C. a reprezentat un model de organizare şi stăpânire raţională a teritoriilor supuse. Politica lui faţă de popoarele supuse s-a caracterizat prin blândeţe, cumpătare şi toleranţă religioasă, trăsături extrem de rare în istoria imperiilor Orientului Antic. Autoritatea persană era exercitată prin perceperea unui tribut şi instalarea funcţionarilor regali în fruntea provinciilor cucerite. Statul dispunea de mai multe capitale: Babilonul pentru iarnă, iar Susa şi Ecbatana pentru vară. Organizarea sistematică a acestui vast imperiu, care cuprindea teritoriile dintre Marea Mediterană şi India a fost realizată de nepotul lui C., Darius I (550-486 î.H.).

Sfârşitul domniei şi al vieţii a fost relatat în opera lui Herodot, „Istorii". Acesta s-a petrecut în timpul campaniei militare purtate împotriva masageţilor (trib înrudit cu sciţii) în bătălia de pe fluviul laxartes (Sîr-Daria), în zona Lacului Arai.

CLISTENE (secolul al VI-lea Î.H.)

Membru al familiei Alcmeonizilor, fiul lui Megacles, Clistene continuă, în ultimul deceniu al secolului al VMea Î.H., activitatea reformatoare întreprinsă de Solon la Atena. Prin măsurile luate în perioada arhontatului său, acesta înlătură definitiv vechile privilegii ale triburilor şi clanurilor ateniene contribuind la maturizarea sistemului politic democratic.

Activitatea sa ca arhonte începe în 508/507 î.H. cu reîmpărţirea administrativ-teritorială a Atenei, pe baza căreia se va realiza reforma sistemului politic al cetăţii. Regiunea Atenei (Atica) este împărţită în o sută de *deme,* acestea în 30 de tritii *(trittyeis).* Cele 30 de tritii erau împărţite în 10 triburi alcătuite numai pe criterii teritoriale şi care cuprindeau fiecare câte trei tritii, din trei ţinuturi diferite: o tritie din cetate, una de pe coastă şi una din interiorul regiunii. *Eupatrîzii,* vechii nobili, conducători ai triburilor gentilice, îşi pierd cu totul influenţa politică, fapt ilustrat chiar de numele cetăţenilor: numelui persoanei i se adaugă acum numele demei din care face parte în locul vechiului nume al tatălui (patronimului). Noile triburi ateniene au primit denumiri stabilite de preoteasa templului lui Apollo de la Delfi.

Demosul (districtul) era condus de un *demarh* care ţinea evidenţa tinerilor care urmau a fi înrolaţi în armată. Triburile desemnau reprezentanţi aleşi în Consiliu *(Bule)* care trece acum de la 400 la 500 de membri. Activitatea acestuia dura un an, fiind reprezentate toate regiunile Aticii. Considerat autoritatea supremă a statului, Consiliul controla activitatea arhonţilor, finanţele statului, construcţiile publice, redacta proiecte de legi ce erau apoi discutate şi votate de Adunarea cetăţenilor *(Ecdesia)*. Consiliul îşi desfăşura activitatea în zece comisii, formate fiecare din 50 de reprezentanţi ai tuturor districtelor (demosurilor). Totodată, numărul arhonţilor a crescut la 10 (Colegiul celor nouă arhonţi şi un secretar), fiecare trib fiind reprezentat de un arhonte. Pe lângă aceştia, erau aleşi 10 strategi răspunzători de operaţiunile militare în caz de război. Funcţia a fost înfiinţată în 501/500 î.H. dar, cu timpul, rolul strategilor va deveni din ce în ce mai însemnat, depăşind ca importanţă pe arhonţi. Pe plan militar, C. a hotărât ca fiecare trib să furnizeze statului atât pedestraşi greu înarmaţi *(hapliţi),* cât şi militari de cavalerie.

Potrivit tradiţiei istorice, C. a inaugurat şi ostracisntul: sistem prin care, pe baza a 6 000 de voturi obţinute în Adunarea cetăţenească *(Ecdesia),* oricare cetăţean considerat periculos pentru stat putea fi exilat pe timp de 10 ani. Totuşi, acesta îşi păstra averea, iar măsura nu îi viza şi pe membrii familiei sale. Se pare însă că metoda aceasta a fost aplicată abia din 488/487 î.H.

Reformele lui C. au transformat Atena într-un stat democratic, cu o armată puternică, ceea ce a permis respingerea atacurilor venite din partea Spartei, Tebei şi Chalkisului, la sfârşitul secolului al VMea î.H.

CLOVIS (465-511)

Rege al francilor între anii 481 şi 511, membru al dinastiei Merovingienilor. Numele său adevărat era Chlodovech şi a fost întemeietorul statului franc. Provenit din neamul francilor salieni, aşezaţi în anul 358 la sud de gurile Rinului şi extinşi în spaţiul dintre cursul inferior al Rinului şi Somme, C. a reuşit să îşi exercite autoritatea asupra unui întins teritoriu, după victoriile militare pe care le-a obţinut, în anul 486,1-a învins pe Siagrus la Soissons, anexând nord-ves-tul Galliei, iar zece ani mai târziu (496) ia învins pe alamani, în bătălia de la Tolbiac, cucerindu-le regatul situat în Alsacia. C. a fost un strateg şi un diplomat foarte bun. în anul 496, s-a convertit, împreună cu francii pe care îi conducea, la catolicism, spre deosebire de celelalte popoare migratoare, care îmbrăţişaseră arianismul. Astfel, şi-a întărit puterea politică, deoarece clerul galo-roman, care era deosebit de important, 1-a fprijinit în acţiunile sale. C. a atras de partea sa şi clerul galo-roman din Gallia vizigotă, în felul acesta a fost posibil să îi înfrângă pe vizigoţi în bătălia de la Vouille, în anul 507, cărora le-a cucerit toate teritoriile de la sud de valea Loarei, cu excepţia Provenţei si a Septimaniei. Aproape întreaga Gallie era unită sub autoritatea sa. A primit titlul de patriciu din partea împăratului de la Constantinopol si a protejat catolicismul, în timpul său desfă-şurându-se un conciliu la Orleans. După moartea lui C. regatul franc s-a împărţit între cei patru fii ai săi, Theuderich I, Clodomir, Childebert I şi Chlotar I.

CONFUCIUS (cea 551 -479 Î.H.)

Cel mai mare reformator religios şi spiritual al Chinei antice, întemeietorul confucianismului, s-a născut, conform tradiţiei istorice, în principatul Lu (azi provincia Shandong), ca membru al clanului Kong. Numele său original era *Kong Qiu.* A avut o copilărie plină de privaţiuni, tatăl său murind de timpuriu şi lăsând familia în sărăcie. Căsătorit la 19 ani, C. a avut un fiu şi două fiice, ducând o existenţă relativ modestă, ca profesor, întemeietor de şcoală, apoi funcţionar în administraţia principatului Lu. O parte a vieţii (aproximativ 13 ani) a petrecut-o în exil, călătorind prin toate provinciile Chinei.

Doctrina confucianistă nu poate fi considerată o religie propriu-zisă, ci mai degrabă un sistem în primul rând etic, apoi filosofic şi religios bazat pe existenţa unei divinităţi supreme *(Skangdi),* Cerul, care călăuzeşte viaţa oamenilor. Aceasta are la bază virtutea fundamentală *jen* (omenia) care implică în primul rând respectul faţă de normele de comportare, faţă de legăturile de rudenie, fiecare om având un loc bine determinat în ierarhia lumii, loc pe care trebuie să-1 accepte venerându-i pe cei superiori lui social sau ca vârstă, în felul acesta, conform doctrinei, poate fi păstrată ordinea desăvârşită în societate şi în lume.

Modelul uman propus de C, este reprezentat de *jun-zi,* oameni cu un comportament etic şi religios impecabil, determinat de educaţie şi respectarea ierarhiei.

Cel mai important izvor documentar despre viaţa şi opera sa poartă denumirea de *Analecte (iun Yu),* aceasta fiind o culegere de cugetări culese de discipolii săi. I se atribuie alte şase opere: *Canea Schimbărilor (Yijing), Canea Odelor (Shijingl, Cartea Edictelor (Shujing), Memorial de rituri (Li ji). Canea Muzicii (Yueh jing)* şi *Primdvara-Toamna ţării Lu (Lu guo Chun-Qiu).*

Morala confucianistă a stat la baza imperiului chinez până la revoluţia din 1911, fiind propagată, de asemenea, mai ales în Coreea şi apoi în Japonia.

CONSTANTIN CEL MARE [VALE-RIUS FLAVIUS CONSTANTINUS] (anii de domnie: 306-337)

Urmaş al lui Diocleţian, C. s-a născut la 27 februarie 280. Tatăl său, Constantinus Chlorus, a fost *caesar* în cadrul tetrarhiei instituite de împăratul Diocleţian. Mama sa, Elena, fusese doar concubina lui Chlorus şi era de condiţie foarte modestă.

în copilărie şi adolescenţă, C. a fost, practic, ostatic la curtea imperială a lui Diocleţian de la Nico-media. în felul acesta Chlorus, care administra Occidentul, nu s-ar fi putut răzvrăti împotriva împăratului. A fost căsătorit cu Fausta, fiica lui Maximian (cel de-al doilea *august,* secundul lui Diocleţian în cadrul tetrarhiei). Când tatăl său a murit, în 306, C. a fost proclamat împărat de către armată, sub autoritatea sa aflându-se Britannia şi Gallia. A intrat însă imediat în conflict cu Maxenţiu, fiul lui Maximian, devenit, după abdicarea tatălui său şi a lui Diocleţian, în 305, *august* al Occidentului. Maxenţiu este declarat uzurpator în 308, postul său fiind atribuit lui Licinius. Acesta se va alia cu C. împotriva lui Maxenţiu, care a ocupat Roma.

După ce a luat în stăpânire Spania, C. a pătruns în Italia şi s-a îndreptat spre Roma. Bătălia decisivă s-a desfăşurat la 23 octombrie 312 la Podul Milvius, lângă Roma. în timpul bătăliei, Maxenţiu a fost ucis.

Tradiţia creştină indică această bătălie drept momentul de debut al apropierii lui C. de creştinism. Se spune că lisus Hristos i s-a arătat în vis împăratului, în noaptea dinaintea bătăliei, cerându-i să scrie pe scuturile soldaţilor primele două litere ale numelui Său (X P în limba greacă), iar a doua zi victoria i-a fost vestită de o cruce apărută pe Soare, însoţită de cuvintele *In hoc signo vutces* (sub acest semn învinge). Victoria de la Roma îi asigura controlul asupra întregului imperiu, în anul următor (313), printro înţelegere dintre C. şi Licinius, a fost elaborat Edictul de la Medio-lanum (Milano) care acorda libertate de cult creştinismului, pus pe picior de egalitate cu restul religiilor din imperiu, şi care marca sfârşitul persecuţiilor anticreştine. Dar această înţelegere nu a durat foarte mult. în 316 au început confruntările dintre cei doi. Războiul civil a durat pârTă în 324 când, în urma bătăliilor de la Adrianopol şi Chrissopolis, Licinius a fost înfrânt, apoi ucis la Salonic în 325.

în urma înlăturării lui Licinius, fiii lui C. au primit titlul de *cursa res,* unitatea imperiului a fost refăcută, s-a introdus principiul monarhiei ereditare şi s-a desfiinţat sistemul tetrarhiei.

Un portret al controversatei personalităţi a lui C. a fost schiţat de Eutropiu: „...a fost un împărat care, în cei dintâi ani ai domniei sale, se poate asemui cu cei mai buni împăraţi, în ultimii, cu cei mai de rând. De altfel, el avea cele mai frumoase însuşiri sufleteşti şi trupeşti. Era lacom după glorie militară si izbânzile pe care le-a avut se datoresc nu atât norocului cât mai mult priceperii lui. Avea gust pentru artele frumoase şi pentru literatură (...) căuta să-si câştige o iubire neprefăcută din partea
poporului şi, pe cât de nepăsător era faţă de unii prieteni, pe atât era de devotat faţă de alţii (...)."

în planul politicii interne, a continuat şi desăvârşit reformele iniţiate de Diocleţian (284-305). Centrul puterii imperiale era reprezentat de împărat, secondat de membrii consiliului său - sacrum ronAi.ttorium. Imperiul a fost reîm-părţit în 117 provincii, grupate în 14 dioceze şi patru prefecturi. Moneda de aur, solidul, a devenit etalonul fundamental al economiei romane şi va păstra această caracteristică şi în Imperiul Bizantin, până la desfiinţarea acestuia. Pentru facilitarea supravegherii populaţiei şi perceperii impozitelor, colonilor (ţărani liberi care trăiau si munceau pe marile proprietăţi funciare) li s-a interzis dreptul de strămutare, iar meşte-şugarii din oraşe au fost legaţi de meseriile lor. Aceste măsuri anticipau relaţiile sociale dominante în Evul Mediu.

Armata a fost structurată în trupe de graniţă şi trupe de interior, rapide şi mobile, împăratul a acordat o atenţie deosebită zonei dunărene. Aici a construit un pod de piatră, lung de 2,4 km, între Oescus şi Sucidava. Nordul Dunării (zona Oltenia, Muntenia) a reintrat sub controlul roman, au fost reconstruite cetăţile de la Dro-beta, Sucidava, Dieraa.

In plus, armata romană a fost deschisă primirii de trupe barbare, provenite mai ales din cadrul populaţiilor germanice, în 326, *C.* a iniţiat construcţia noii capitale imperiale, Constantinopol. Ridicată pe locul vechiului oraş grecesc Byzantion, pe malul Bosforului, într-un punct strategic şi economic deosebit, unde se întretăiau drumurile comerciale ale Europei şi Asiei, noua capitală, inaugurată în 330, urma să fie *Noua Romă,* centrul politic, economic, religios şi cultural al imperiului. Aceasta dovedea, pe de o parte, decăderea Occidentului şi a Romei, aflate sub ameninţarea popoarelor migratoare, si, pe de altă parte, deplasarea centrului de greutate al imperiului către provinciile sale orientale.

în plan religios, a inaugurat practica intervenţiei imperiale în problemele Bisericii creştine. Deşi încă nu se creştinase, oscilând între cultul păgân şi cel creştin, C. a convocat în 325, la Niceea, primul Conciliu ecumenic creştin. In cadrul acestuia au fost puse bazele canonice şi dogmatice ale creştinismului şi a fost discutată problema arianismului, concepţie creştină declarată ca eretică la Conciliu, sub presiunea Bisericii din Alexandria. Arianismul, iniţiat şi promovat de preotul Arius din Alexandria, s-a răspândit, ulterior, în ciuda interdicţiilor, în Orientul Apropiat şi Europa (mai ales la germanici).

împăratul a murit la 21 mai 337, la Nicomedia. Pe patul de moarte a fost botezat de episcopul Eusebiu din Nicomedia. A fost înmormântat în mausoleul pe care 1-a ridicat în ultimii ani de domnie la Constantinopol. Mai târziu, atât *C.,* cât şi mama sa Elena au fost sanctificaţi de către Biserică.

CROMWELL, OLIVER (1599-1658)

S-a născut la Huntingdon, lângă Cambridge. Provenea din rândurile noii nobilimi engleze şi era de confesiune puritană. După ce şi-a încheiat studiile în drept, s-a impus în viaţa politică engleză. A fost ales deputat atât în Parlamentul cel Scurt, cât şi în Parlamentul cel Lung, în anul 1640, devenind liderul opoziţiei faţă de politica regelui Carol l Stuart.

Foarte bun organizator şi conducător militar, s-a remarcat în prima parte a războiului civil dintre rege şi Parlament (1642-1646), reuşind să obţină victorii importante asupra oastei regale la Marston Moor, în anul 1644, şi la Naseby, în anul 1645, datorită „armatei noului model", care a fost organizată de el. La reluarea luptelor dintre tabăra regelui şi cea a Parlamentului, în anul 1648, C. s-a aflat în fruntea adversarilor lui Carol I, Regele a fost judecat, condamnat la moarte şi executat la 30 ianuarie 1649, iar Anglia a devenit republică la 19 mai 1649. Dar C., conştient de pericolele reprezentate de regaliştii din exterior, de tulburările şi de luptele pentru putere din interior, a acţionat în vederea întăririi noului regim. De aceea, el a condus armata în Irlanda şi în Scoţia, unde, în anii 1650 şi 1651. a obţinut victorii importante la Dunbar şi Worcester, prin care a înlăturat pericolul regalist, Carol al H-lea eşuând în tentativa de a ocupa tronul.

A fost declarat Lord Protector al Angliei, Scoţiei şi Irlandei, el deţinând puterea executivă în stat. Dar Protectoratul lui C. (1653-1658) era, în realitate, o dictatură militară, lordul-protector fiind şeful armatei, instituţie

pe care se baza acest regim, în anul 1655, a dizolvat Parlamentul, puterea lordu-lui-protector devenind aproape absolută. Prin .Actul de navigaţie din 1651" a subminat puterea maritimă a Olandei punând în acelaşi timp bazele supremaţiei maritime a Angliei.

Adept al puritanismului, C. a luat măsuri aspre, precum închiderea teatrelor sau interzicerea tuturor distracţiilor în zilele de duminică. A împărţit Anglia în districte militare şi, după 7 ani de la desfiinţarea ei. Camera Lorzilor a fost din nou convocată. A acţionat cu duritate împotriva irlandezilor catolici, revoltele lor fiind înfrânte.

Dorind să lărgească baza regimului său, i-a amnistiat pe regalişti şi a promovat toleranţa religioasă. A refuzat să primească coroana regală, la data de 8 mai 1657.

A murit la Londra, la data de 3 septembrie 1658.

CUZA, ALEXANDRU IOAN (1820-1873)

„Domnul Unirii" s-a născut la Bârlad la 20 martie 1820, ca membru al unei familii boiereşti moldovene amintite în documente încă de la 1638. Tatăl său, loan Cuza, a ajuns până la rangul de postelnic în vremea domnitorului lonită Sandu Sturdza. Mama sa. Sultana Cozadini, provenea dintr-o familie greco-italiană din Constantinopol, stabilită în Principatele Române. Primii ani de şcoală au fost petrecuţi în pensionul francez deschis de Victor Cunin la Iaşi; aici a fost coleg cu Minai! Kogălniceanu şi Vasile Alecsandri, cu care va colabora, mai târziu, în viaţa politică. La Paris a obţinut în 1845 baca laureatul în litere, s-a înscris la Facultatea de Drept şi în Societatea economiştilor din Paris. La 30 aprilie 1844 s-a căsătorit cu Elena Rosetti, care îi va sta alături până la moarte.

O dată cu izbucnirea Revoluţiei de la 1848, C. s-a alăturat tinerilor moldoveni participanţi la Adunarea de la Hotelul Petersburg din Iaşi (27 martie 1848), unde a fost redactat primul document programatic al revoluţiei române paşoptiste, *Petiţia-Prodantaţie.* Arestat din ordinul domnitorului Mihail Sturdza, a reuşit să scape de sub escortă, la Galaţi, împreună cu alţi revoluţionari. S-a refugiat în Transilvania (unde a participat la Adunarea de la Blaj din mai 1848), apoi în Bucovina şi mai târziu la Vîena, Paris si Constantinopol.

La instaurarea noului domn moldovean Grigore Ghica (1849-1856), C. a primit funcţia de preşedinte al Judecătoriei Covurlui, rămânând în acest post până în 1851, an în care a ocupat, pentru scurt timp. poziţia de director al Ministerului de Interne a) Moldovei.

in 1856 a fost numit pârcălab de Galaţi, a fost integrat în armată şi avansat la gradul de maior în 1857. în acelaşi an a demisionat din postul de pârcălab în semn de protest faţă de încercarea caimacamului (locţiitorului domnesc) Nicolae Vogoride de a falsifica rezultatele alegerilor pentru Adunarea ad hoc a Moldovei. Gestul său i-a adus un imens prestigiu în rândul mişcării politice unioniste, confirmând încă o dată imaginea de cinste şi corectitudine pe care o căpătase deja. O dată cu refacerea alegerilor, a fost ales în Adunarea ad-hoc din Moldova ca deputat de Galaţi (1857). Un an mai târziu a fost înaintat la

gradul de colonel, comandant al armatei Moldovei.

La 5/17 ianuarie 1859, C-, proclamat unic candidat al partidei unioniste la tronul Moldovei, era ales domnitor, cu unanimitatea voturilor deputaţilor din Adunarea electivă. La 24 ianuarie 1859, după dezbateri furtunoase, la sugestia deputatului Vasilc Boerescu, C. a fost ales şi domnitor al Ţirii Româneşti de către Adunarea electivă a acesteia. Prin dubla sa alegere în funcţia de domnitor se realizase pasul decisiv către unirea celor două Principate. Evenimentul a produs un entuziasm fără prece dent în rândul populaţiei române atât din Moldova şi Ţara Românească dar şi din Transilvania.

Atmosfera prilejuită de sosirea lui C. la Bucureşti, la 8 februarie 1859, este descrisă într-o scrisoare trimisă de DJV. Sturdza lui V. Alec-sandri: „Rezultatul întregii acestei călătorii este că toţi românii din cele două Principate se vor lăsa mai curând tăiaţi în bucăţi decât să revie la vechea stare de lucruri (...). La Bucureşti, de pildă, el e omul cel mai popular. N-am văzut nici *o* dată salutându-se un suveran cu mai multă dragoste şi serbări publice ca în această primă capitală a României."

Primii doi ani ai domniei lui C. au fost dedicaţi obţinerii recunoaşterii din partea marilor puteri a dublei sale alegeri ca domnitor al Principatelor Unite şi a unificării depline a acestora, în septembrie 1859 a fost acceptată dubla alegere şi domnitorul a obţinut firmanul de învestitură din partea sultanului. Unificarea deplină a fost recunoscută de marile puteri în decembrie 1861, ceea ce a permis instaurarea, din ianuarie 1862, a guvernului unic şi a Parlamentului unic la Bucureşti.

Organizarea internă şi modernizarea statului român au fost principalele obiective ale domniei lui C. Marile reforme înfăptuite după 1862 au fost realizate de domnitor mai ales cu sprijinul lui Mihail Kogălniceanu (prim-ministru între anii 1863 şi 1865) şi al altor colaboratori ai săi de orientare politică liberală moderată ori conservatoare moderată. Cea mai importantă prin obiectivele şi efectele sale a fost reforma agrară. Pentru impunerea acesteia a fost necesară efectuarea loviturii de stat de la 2 mai 1864 (când C. a dizolvat prin decret puterea legislativă -Adunarea obştească, ostilă proiectului guvernamental al legii rurale) şi aprobarea în urma unui plebiscit a *Statutului Dezvoltător al Convenţiei de la Paris,* noua lege cu rol de Constituţie a Principatelor. Evenimentele din mai 1864 ca şi constituirea Consiliului de Stat (instituţie care elabora legi şi se afla sub directa sa conducere) au marcat instaurarea domniei autoritare a lui C. Printre reformele şi deciziile importante ale domniei lui C. s-au mai numărat: înfiinţarea Universităţilor de la Iaşi şi Bucureşti (1860, respectiv 1864), adoptarea legii secularizării averilor mănăstireşti (1863), a legii instrucţiunii publice (prin care învăţământul primar devenea obligatoriu şi gratuit - 1864), adoptarea Codului penal (inspirat din codurile penale francez şi prusac), a Codului civil (după modelul francez şi italian), întemeierea în 1864 a Casei de Economii şi Consemnaţiuni.

Politica externă a domnitorului a fost îndreptată către consolidarea pe plan internaţional a unirii, menţinerea unor relaţii paşnice cu Imperiul Otoman, deschiderea primelor agenţii diplomatice ale Principatelor (Belgrad, 1863).

De-a lungul domniei, împotriva lui C. s-a format o opoziţie politică din liberal-radicali şi conservatori. Poziţiile acestora s-au întărit mai ales după lovitura de stat din 1864 şi pe măsură ce caracterul autoritar al domniei lui C. devenea tot mai evident.

Militând pentru îndeplinirea până la capăt a cererilor Adunărilor ad-hoc ale Principatelor, întrunite în 1857, şi în special a celei referitoare la instaurarea pe tron a unui principe străin, opoziţia anti-cuzistă a pregătit din 1865 înlăturarea domnitorului, l se reproşau starea financiară şi economică grea a Principatelor, instituirea unei camarile domneşti (în frunte cu Cezar Librecht) care influenţa şi controla deciziile lui C., politica autoritară în raport cu forţele politice interne, dar şi viaţa personală dominată de legătura extraconju-gală avută cu Măria Obrenovici, văduva prinţului sârb Efrem Obrenovici.

în urma acţiunii organizate de gruparea anticuzistă (din care făceau parte foşti lideri ai generaţiei paşoptiste ca I.C. Brătianu, C.A. Rosetti, I. Ghica) în dimineaţa zilei de 11 februarie 1866, C. a fost silit să semneze actul abdicării sale.

La 13 februarie 1866, C. a părăsit Capitala, îndreptându se spre Braşov. Rămân memorabile cuvintele sale. rostite la Palatul Cotroceni, înaintea plecării: „Să dea Dumnezeu să-i meargă ţării mai bine fără mine decât cu mine. Să trăiască România!"

După o scurtă şedere la Viena, s-a îndreptat spre Milano, apoi spre Paris. Va locui între anii 1867 şi 1872 la Dobling, lângă Viena, apoi la Florenţa.

La 15 mai 1873, s-a stins din viaţă la Heidelberg, în Germania. Rămăşiţele sale pământeşti au fost înhumate iniţial pe domeniul său de la Ruginoasa, iar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial au fost strămutate în Biserica Trei Ierarhi de la Iaşi.

D

DAVID (anii de domnie: cea 1004-965 Î.H.)

Personalitate marcantă a tradiţiei istorice iudaice (din seria Regilor prezenţi în *Vechiul Testament),* a fost nu numai viteazul pe care legenda îl arată luptând cu uriaşul Goliat, ci şi organizatorul statului Israel. Totodată, D. a rămas în istoria civilizaţiei ca autor prezumtiv al *Psalmilor.*

Membru al tribului sudic al lui Iuda (originar din ludeea), s-a afirmat la curtea primului rege al evreilor, Saul, cu a cărui fiică s-a şi căsătorit. După moartea lui Saul (în plină luptă cu filistenii), a fost proclamat rege de către locuitorii din ludeea, prima sa capitală fiind Hebronul. Ulterior a fost recunoscut rege al întregului Israel. Marele lui merit a fost acela de a fi reuşit unirea celor douăsprezece triburi ale evreilor sub o singură conducere, în timpul domniei sale, a constituit o puternică armată permanentă care va deveni principalul instrument al extinderii autorităţii Israelului asupra teritoriilor
învecinate, locuite de duşmanii tradiţionali ai evreilor - filistenii, de moabiţii şi arameii din Transior-dania. în urma înfrângerii regatului Edom, din sudul Israelului, statul condus de D. cuprindea teritoriul dintre Marea Mediterană, Marea Roşie si fluviul Eufrat.

Sub conducerea lui. Ierusalimul a devenit centrul politic şi religios al statului. Aici a fost pusă temelia Templului care va fi terminat în timpul regelui Solomon şi care avea rolul de a adăposti Arca Legământului.

Activitatea de centralizare a puterii politice iniţiată de D. va fi continuată de fiul şi succesorul său la tron, Solomon (965-928).

La moartea acestuia însă, unitatea statului evreu nu a mai putut fi păstrată. Acesta s-a scindat în două unităţi statale distincte: Israel (Regatul nordic) şi ludeea (Regatul sudic).

DECEBAi (anii de domnie: 87-106)

În secolul I d.H. imperiul roman atinge linia Dunării, încorporând Dobrogea provinciei Moesia. Flota romană de pe Dunăre asigura supravegherea zonei de câmpie de la nordul Dunării. Geto-dacii încercau să îndepărteze pericolul roman prin incursiuni militare la sudul Dunării.

Un episod cunoscut din opera lui lordanes s-a petrecut în 86 d.H.: „Pe când domnea Domiţian, geţii (...) începură să devasteze pe malul Dunării, stăpânit de multă vreme de Imperiul Roman, nimicind armatele şi pe comandanţii lor."

împăratul Domiţian (81-96 d.H.) ia măsuri pentru pregătirea unei campanii romane în Dacia, în aceste împrejurări, regele dac Duras cedează tronul lui D., în anul 87 d.H.

Ultimul dintre regii Daciei este caracterizat de Dio Cassius într-un fragment celebru din *Istoria romană:* „Decebal era foarte priceput la planurile de război

şi iscusit în înfăptuirea lor, ştiind să aleagă prilejul pentru a-1 ataca pe duşman şi a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător şi se pricepea să folosească izbânda, dar şi să iasă cu bine dintr-o înfrângere. Din această pricină, multă vreme a fost un duşman de temut pentru romani."

Deşi mai redus din punct de vedere teritorial decât în vremea lui Burebista (sec. I Î.H.), statul condus de D. a fost mult mai unitar ca organizare administrativ-politică, mai puternic în plan militar şi mai dezvoltat din punct de vedere economic. Au fost fortificate cetăţile de la Blidaru şi Piatra Roşie, s-au ridicat cetăţi noi (Piatra Craivii), metalurgia fierului a atins dezvoltarea maximă.

în primul an al domniei sale a înfruntat legiunile romane conduse de prefectul pretoriului, Cornelius Fuscus, trimise împotriva Daciei de împăratul Domiţian. în bătălia de la Tapae („Porţile de Fier ale Transilvaniei") romanii au fost înfrânţi, legiunea a V-a Alaudae fiind distrusă în întregime.

în anul 88, o nouă campanie militară romană s-a îndreptat împotriva Daciei, în frunte cu guvernatorul provinciei Moesia Superior, Tettius lulianus. De această dată, bătălia, desfăşurată tot la Tapae, a avut un final defavorabil lui D.

Conflictul dintre D. şi Domiţian s-a încheiat în anul 89 printr-un tratat de pace, negociat din partea dacilor de Diegis, presupus frate al regelui dac. Prin această pace, care avea caracterul unui compromis între daci şi romani. Dacia devenea regat clientelar Romei (asigurând pacea la graniţa imperiului şi permiţând trupelor romane să tranziteze pe teritoriul său în caz de conflict cu alte populaţii). Imperiul Roman urma să furnizeze, în schimb, meşteri pentru întărirea cetăţilor, instructori militari şi bani.

Perioada următoare încheierii tratatului a fost utilizată de către D. pentru întărirea capacităţii de apărare a statului dac şi pentru desăvârşirea organizării sale in- terne. Ameninţarea romană fusese înlăturată numai temporar. O dată cu preluarea de către Traian a tronului imperial (98-117), conflictul Romei cu Dacia a fost redeschis.

Forţele militare antrenate în luptă atât de Traian, cât şi de t), erau, din punct de vedere numeric, relativ egale: aproximativ 130 000-140 000 de soldaţi. Armata regelui dac cuprindea şi trupe trimise de aliaţii săi, burii şi marco-manii, împreună cu care spera să alcătuiască un front comun în faţa înaintării romane. Armata imperială, alcătuită din 13 legiuni şi alte trupe auxiliare, era însă superioară ca organizare, tehnică militară şi experienţă.

Primul război daco-roman, declanşat la 25 martie 101, a debutat cu trecerea Dunării de către armata romană, pe la Lederata şi Dierna, cele două coloane întâlnin-du-se în dreptul localităţii Tibis-cum (Jupa, judeţul Caraş-Severin). Prima bătălie are loc la Tapae, unde D. este înfrânt, armata sa retrăgându-se în urma izbucnirii unei furtuni. Episodul, redat pe Columna lui Traian, se explică prin credinţa dacilor că furtunile violente reprezentau expresia furiei zeilor.

La venirea iernii, romanii ocupau zona Ţării Haţegului, evitând să atace

Sarmizegetusa.

în iarna 101-102, D. a declanşat expediţia militară care a fost denumită *diversiunea moesiană.* A trecut Dunărea pe gheaţă alături de buri si raxolani şi a atacat garnizoanele romane din Dobrogea (provincie integrată din anul 46 Moesiei). Scopul acţiunii era de a-1 obliga pe Traian să abandoneze poziţiile cucerite în Dacia în 101 pentru a apăra Moesia. în urma a trei bătălii (cea din urmă, purtată la Adamclisi unde a fost ridicat ulterior *Tropaevm Traiani,* monument închinat soldaţilor romani căzuţi aici), acţiunea moesiană a lui D. a fost înfrântă, tn primăvara anului 102, armata romană a reluat înaintarea către Sarmizegetusa, care s-a găsit ameninţată direct de cavaleria maură condusă de Lasius Quietus. în aceste condiţii, D. a cerut pace.

Pacea din 102 era total defavorabilă lui D. care era nevoit să cedeze romanilor controlul asupra Banatului, Ţării Haţegului, Olteniei, Munteniei, să predea armele şi maşinile de război; regelui dac îi era interzisă şi desfăşurarea unei politici externe proprii.

Pacea a reprezentat o perioadă de răgaz până la izbucnirea unui nou război, care părea inevitabil, fapt dovedit de construirea de către Apollodor din Damasc, la cererea lui Traian, a podului de piatră de la Drobeta şi de refacerea de către D. a cetăţilor si a vechilor alianţe antiromane. Situaţia s-a agravat în urma sinuciderii în captivitate a guvernatorului Moesiei, Cnaeius Pompeius Longinus, luat prizonier de către D. Ca urmare, în 105, Senatul roman a declarat din nou război Daciei.

în al doilea război daco-roman, D. a fost abandonat de foştii săi aliaţi, care au trecut în tabăra romană. Cinci, şase coloane romane au străbătut păsurile Carpaţilor şi au ocupat cetăţile dacice. Sarmi-zegetusa a fost cucerită în urma unui asediu si după distrugerea de către romani a surselor de aprovizionare cu apă a cetăţii.

D., împreună cu apropiaţii săi, s-a retras în zona Carpaţilor Orientali, probabil cu scopul refacerii armatei şi organizării rezistenţei antiromane.

Conform inscripţiei descoperite în 1965 la Philippi (Macedonia) si a imaginilor de *pe* Columna lui Traian, D. a fost urmărit de trupele romane de cavalerie conduse de Tiberius Claudius Maximus. Pentru a nu fi prins în viaţă, D. s-a sinucis utilizând tradiţionala sica (sabie încovoiată) a dacilor. Capul şi mâna sa dreaptă au fost duse lui Traian, în cetatea Ranistorum, expuse apoi la Roma ca trofeu al cuceririi Daciei.

în august 106 existenţa statului dac independent s-a încheiat. Dacia a fost proclamată provincie romană.

DIOCLEŢIAN [CAIUS AURELIUS VALERIUS DIOCLETIANUS] (anii de domnie: 284-305 d.H.)

Născut în 245 în Dalmaţia, ca membru al unei familii foarte sărace, tatăl său fiind, după unele surse, libert (sclav eliberat) al unui senator roman, a fost, pe de o parte, împăratul care a pus capăt crizei secolului al IH-lea şi, pe de altă parte, cel care a inaugurat o nouă etapă în istoria Imperiului

Roman: Dominatul, în această nouă etapă (284-476), imperiul este o monarhie de drept divin, constituită după modelul monarhiei absolute orientale, iar împăratul este supranumit *Dominus et Deiis* („Stăpân şi Zeu").

A urmat de tânăr cariera militară, iniţial în rândul armatei romane de la Dunăre (în Moesia), apoi a devenit prefect al pretoriului împăratului Numerian (Marcus Aurelius Numerianus).

La moartea lui Numerian, în anul 284, D. a fost proclamat împărat de către armata romană. A fost înfrânt însă, în 285, în Moesia de fratele fostului împărat, Carinus, care la rândul său a fost ucis de un ofiţer. Rămas singur cârmuitor al unui imperiu aflat la capătul unui secol de profundă criză politică, economică şi militară, a decis să-şi împartă responsabilităţile guvernării cu unul dintre oamenii săi de încredere: Maxiamian (Marcus Aurelius Valerius Maximianus), căruia i-a acordat titlul de *Caesar* în 285 şi pe cel de *Augustus* în 286. Maximian avea în grija sa Occidentul roman iar D.. Orientul. După câţiva ani, în 293, D. instituie *tetrarhia* ca formă de guvernare a imperiului: statul urma să aibă în fruntea sa doi auguşti: D. şi Maximian, secondaţi de doi cezari: Galeriu (Caius Galerius Valerius) şi Constantinus Chlorus. Totuşi, în cadrul tetrarhiei, poziţia dominantă revenea împăratului D., care, în timpul domniei sale, a străbătut în lung şi în lat provinciile imperiului pentru a asigura aplicarea programului său de reforme şi mai ales securitatea frontierelor atacate frecvent de neamurile barbare.

Din punct de vedere administrativ, imperiul a fost împărţit în 101 provincii şi 12 dioceze (unităţi teritoriale care grupau mai multe provincii). Roma şi-a pierdut rolul de capitală unică, alte oraşe îndeplinind acum funcţia de capitale: Mediolanum/Milano, Nicomedia (capitala lui D.), Augusta Trevio-rum (oraşul german Trier de azi, sediul lui Constantinus) şi Şirmium (azi Sremska-Mitrovica -Serbia, centrul administrativ al lui Galeriu).

Introducerea ceremonialului de inspiraţie orientala la curtea imperială şi tendinţele absolutiste ale lui D. au fost descrise în opera lui Eutropiu: era un împărat foarte energic şi muncitor, care a dat împărăţiei romane o astfel de înfăţişare încât părea mai mult o domnie regească decât o libertate romană şi, deşi toţi împăraţii de mai înainte erau salutaţi numai, el dăduse ordin ca lui să i se cadă în genunchi. Hainele şi cizmele sale erau împodobite cu pietre scumpe, mai înainte însă semnul demnităţii împărăteşti stătea într-o mantie de purpură, căci rostul îmbrăcămintei îl avea împăratul deopotrivă cu ceilalţi oameni."

D. a iniţiat o serie de reforme ample, în domeniile social-econo-mic şi militar, cu scopul de a atenua haosul care domnea în viaţa internă a imperiului şi a-1 apăra de pericolele externe. Reformele sale vor fi continuate de succesorul său. Constantin cel Mare. în domeniul militar, se realizează o distincţie clară între atribuţiile militare şi cele civile, se fortifică limes-ul (zona de graniţă), armata creşte la aproximativ 500 000 de soldaţi, se-construiesc castre, turnuri de apărare, drumuri.

Sistemul fiscal a fost reorganizat prin întărirea controlului asupra oraşelor şi diferitelor categorii profesionale care îşi vor pierde autonomia, taxele

fiind mai clar precizate si colectarea lor mai sigură. Au fost bătute noi monede de aur şi argint, de valoare mai mare, cu scopul redresării economiei imperiale.

D. a urmărit şi reformarea sistemului religios. Adept al vechilor culte păgâne, el a impus obligativitatea respectării cultului lui lupiter în întreg imperiul, ca măsură de limitare a răspândirii creştinismului ai cărui adepţi pătrunseseră în toate categoriile socio-economice şi refuzau recunoaşterea autorităţii imperiale şi a cultelor păgâne, în J03-504. a emis succesiv patru edicte îndreptate împotriva creştinilor. Primul dintre acestea a fost făcut public la Nicomedia în 23 februarie 303. Edictele anticreştine (care prevedeau, printre altele, dărâmarea lăcaşurilor de cult, arderea cărţilor sfinte, întemniţarea conducătorilor religioşi) au stat la baza celor mai violente persecuţii îndreptate împotriva creştinilor din istoria Imperiului Roman. Acestor acţiuni le-a pus capăt, abia în 313, Edictul de toleranţă de la Mediolanum (Milano) emis de Constantin cel Mare.

Domnia lui D. a fost întreruptă la 1 mai 305 când împăratul a abdicat, împreună cu cel de-al doilea *august,* Maximian. S-a retras apoi în Dalmaţia, la Salona, unde a murit în 313.

E

ELISABETA I TUDOR (1533-1603)

Născută la Greenwich, fiică a regelui Henric al VIH-lea şi a Annei Boleyn, a fost regină a Angliei şi Irlandei între anii 1558 si 1603.

Fiind o suverană energică şi autoritară, a adoptat o serie de măsuri, astfel încât domnia ei a reprezentat apogeul absolutismului englez.

A ajuns pe tron după o domnie de 5 ani a Măriei Stuart, în timpul căreia fusese restaurat catolicismul. Neîmpăcându-se cu această situaţie, încă de la începutul domniei sale, a anulat legislaţia catolică a Măriei Stuart şi a reintrodus-o pe cea referitoare la Biserică adoptată în timpul lui Henric al VlII-lea. în anul 1559, prin *Actul de Supremaţie,* s-a stabilit că anglicanismul era religie de stat, iar în 1563 au fost adoptate cele 39 de articole care formează baza dogmatică a Bisericii Anglicane.

Pe plan economic, a luat măsuri mercantiliste. Bursa din Londra a fost deschisă în timpul domniei ei, în ianuarie 1571, iar în anul 1581 a fost întemeiată Compania Levantului, pentru desfăşurarea comerţului în bazinul oriental al Mării Mediterane, companie care a fost reorganizată în 1601. In anul 1600 a fost înfiinţată importanta companie a Indiilor Orientale. In timpul domniei sale, a fost sprijinită de categoriile sociale care erau interesate în progresul economic şi în expansiunea maritimă, comercială şi colonială a Angliei. Pentru a asigura preponderenţa maritimă şi comercială a ţării, a promovat o politică antispaniolâ, cel mai puternic concurent în acest domeniu pentru Anglia. Autorităţile engleze au sprijinit acţiunile corsarilor englezi, care atacau corăbiile şi posesiunile spaniole. Conflictul anglo-spaniol a fost agravat şi de cel religios, în anii 1586 şi 1587, acţiunile anticatolice engleze s-au intensificat, în condiţiile în care se desfăşurase un complot catolic împotriva reginei. Conspiratorii nu şi-au atins scopul, au fost prinşi şi executaţi, iar E.I a acuzat-o şi pe Măria Stuart de a fi participat la complot. Aceasta a fost decapitată, E.I reuşind să-şi elimine astfel un important adversar politic.

Tot în anul 1587, corsarul englez Francis Drake a distrus flota spaniolă aflată în portul Câdiz. Aceste evenimente au determinat declanşarea războiului anglo-spa-niol (1588-1604), Spania dorind cucerirea Angliei. Dar, în anul 1588, „.Invincibila Armada", flota spaniolă, a fost înfrântă de cea engleză, co-mandată de Thomas Howard. A urmat dezastrul pentru spanioli, flota lor, condusă de amiralul Medina Sidonia, fiind distrusă de o furtună în apropierea insulelor Hebride. în felul acesta, Anglia a scăpat de un puternic concurent în lupta pentru asigurarea supremaţiei maritime şi comerciale în lume. E.I a acţionat pentru sporirea, prin diferite mijloace, a veniturilor. Vânzările de domenii ale Coroanei, provenite mai ales din secularizări, au adus venituri de 817 000 de lire sterline în timpul domniei sale. La aceasta s-a adăugat şi cum-pătarea cheltuielilor, fapt ce i-a permis reginei să se dispenseze de convocarea Parlamentului pentru votarea de subsidii.

E.I a condus Anglia în mod autoritar, cu ajutorul Consiliului Privat, în care activau înalţii demnitari ai Coroanei. Aceştia răspundeau în faţa reginei, pentru acţiunile lor. în timpul domniei ei s-a putut observa si schimbarea structurii Parlamentului, numărul şi însemnătatea deputaţilor din Camera Comunelor crescând (la începutul domniei erau 308 deputaţi reprezentând oraşele, la sfârşitul ei erau 372). Astfel, centrul de greutate s-a deplasat dinspre Camera Lorzilor spre Camera Comunelor, lucru deosebit de important, deoarece membrii acesteia din urmă sprijineau întreaga politică a reginei. Deşi nu a ignorat Parlamentul, totuşi E., în 45 de ani de domnie, 1-a convocat în numai 13 sesiuni, dezbaterile din cele 140 de săptămâni de funcţionare fiind ţinute sub control.

Perioada de domnie a E.I s-a caracterizat şi printr-o viaţă culturală şi artistică bogată. Politica pe care a promovat-o regina a asigurat prosperitatea Angliei şi a sporit prestigiul statului englez în lume.

A murit fără să aibă urmaşi, ea fiind ultima reprezentantă a dinastiei Tudor, care preluase tronul Angliei din 1485.

FERDINAND I DE HOHENZOI-LERNSIGMARINGEN (1865- 1927)

Cel care a rămas în istoria României sub numele de Ferdinand „întregitorul", datorită asocierii numelui său cu realizarea Marii Uniri din 1918, s-a născut la 24 august 1865 în Germania, la Sig-maringen, fiind al doilea fiu al principelui Leopold de Hohen-zollern şi al Principesei Antoaneta, fiica regelui Portugaliei Pedro al V-lea de Braganca.

Tatăl lui Ferdinand, principele Leopold, era fratele regelui României, Carol I (1866-1914).

în baza prevederilor Pactului de familie din 1881, F. este numit succesor al lui Carol I de Hohen-zollern la tronul României. Aceasta, deoarece principesa Măria, unica fiică a lui Carol I şi a soţiei sale Elisabeta de Wied, murise la vârsta de trei ani. Totodată, fratele lui Carol I, principele Leopold, renunţase la prerogativele de moştenitor al tronului României în 1880.

A venit în România în 1886, ca moştenitor al tronului, în anii următori şi-a desăvârşit studiile la Universitatea din Lipsea, Şcoala Superioară de Ştiinţe politice şi economice din Tubingen, urmând în acelaşi timp şi învăţământul militar, în 1889, principele F. s-a întors în ţară, fiind numit senator la vârsta

de 24 de ani şi „Moştenitor prezumtiv al Coroanei", cu titlul de .Alteţă Regală, principe al României". Si-a continuat cariera militară în România ca ofiţer al Regimentului 3 de Linie, apoi la Batalionul I de Vânători, al cărui comandant, cu grad de maior, a fost numit la 29 decembrie 1892 / 10 ianuarie 1893, ziua căsătoriei sale cu Principesa Măria de Edin-burg, Saxa-Coburg şi Gotha. Măria era născută în 1875, fiind fiica ducelui Alfred de Edinburg (fiul reginei Victoria a Marii Britanii) şi a ducesei Măria (fiica ţarului Alexandru al Il-lea al Rusiei). Ferdinand şi Măria au primit în dar, din partea regelui Carol I al României, Palatul Cotroceni din Bucureşti, în acelaşi an s-a născut fiul cel mare al tinerei perechi, Carol, viitorul rege al României Carol al H-lea. Vor urma apoi: Elisabeta (născută în 1894), viitoare regină a Greciei, Marioara (născută în 1900), viitoare regină a Iugoslaviei, Nicolae (născut în 1903), Ileana (născută în 1909) şi Mircea (născut în 1913, mort însă de febră tifoidă la vârsta de patru ani).

Cariera militară a principelui moştenitor a continuat în 1898 prin atribuirea gradului de general de brigadă, apoi în 1911 a celui de general de corp de armată.

La 27 septembrie 1914, la vârsta de 75 de ani, Carol I de Hohen-zollern-Sigmaringen, rege al României, s-a stins din viaţă.

Ferdinand a depus jurământul constituţional ca Rege al României, luându-şi angajamentul de a domni „ca bun Român". Legăturile sale sentimentale şi de rudenie cu Germania nu au constituit o piedică în calea adoptării singurei atitudini posibile pentru România în timpul Primului Război Mondial: alianţa cu statele Antantei, împotriva Germaniei şi Austro-Ungariei (Puterile Centrale), pentru atingerea marelui obiectiv al realizării unităţii statale a României.

în perioada grea a anilor 1916-1918, regele s-a aflat la Iaşi, în Moldova, teritoriul românesc rămas neocupat de Puterile Centrale, în fruntea statului şi a armatei române, organizând rezistenţa în faţa trupelor inamice, în 1918, a refuzat să ratifice Pacea de la Bucureşti, pe care România a fost nevoită să o încheie în condiţii extrem de grele cu Puterile Centrale, astfel încât cea mai mare parte a prevederilor acestui tratat de pace nu s-a putut aplica, în noiembrie 1918, o dată cu retragerea trupelor inamice din Bucureşti, regele s-a întors în Capitală, alături de armata română, în aceeaşi perioadă, prin Marea Adunare Naţională de la Alba-Iulia, Transilvania se unea cu România, desăvârşindu-se astfel statul naţional unitar român, după ce, în acelaşi an, se uniseră cu România Basarabia (la 27 martie) şi Bucovina (la 15 noiembrie).

Actul Unirii Transilvaniei cu România a fost înmânat solemn regelui, la Palatul Regal din Bucureşti, la 28 decembrie 1918, de către delegaţia condusă de Vasilc Goldiş.

La 15 octombrie 1922, la Alba-Iulia, în noua Catedrală ortodoxă „a Reîntregirii", regele F. şi regina Măria au fost încoronaţi solemn ca suverani ai României Unite, acesta putând fi considerat momentul de apogeu al domniei lui F.

Esenţa întregii sale politici în fruntea statului român era ilustrată de una din cuvântările ţinute în vizitele efectuate în provinciile proaspăt unite cu România:

„Chemat să iau moştenirea aceluia care prin vitejia ostaşilor de la Plevna a făurit independenţa României de ieri şi coroana de oţel a Regatului, în cursul anilor am avut fericirea să cunosc inima acestui popor şi am reuşit să fac din năzuinţele lui crezul meu. Şi ce era crezul acesta ? Era că nici o putere din lume nu ar fi în stare să împiedice ceea ce era scris în cartea neamului românesc, că va veni un timp când toate ţinuturile locuite de români, peste care se întindea domnia lui Mihai Viteazul, vor fi iară întrunite sub acelaşi sceptru." (martie, 1920)

Domnia regelui F. s-a sfârşit o dată cu moartea sa, la 20 iulie 1927, la Castelul Pelişor de la Sinaia.

A fost înmormântat la Curtea de Argeş, în Biserica ortodoxă construită în secolul al XVI-lea de Neagoe Basarab, domnitorul Ţării Româneşti.

în aceeaşi biserică au fost înmormântaţi regele Carol I şi soţia sa, regina Elisabeta, iar in 1938, regina Măria a României.

FILIP AL II-LEA AUGUST (1165-1223)

A fost rege al Franţei între anii 1180 şi 1223. Din anul urcării pe tron şi până în 1199, August a luptat împotriva armatelor regilor Angliei, Henric al 11-lea Plantagenet şi Richard Inimă de Leu, dorind înlăturarea stăpânirii acestora asupra posesiunilor lor din Franţa. Deşi între el şi Richard Inimă de Leu exista o puternică rivalitate, cei doi au participat împreună la cruciada a IH-a (l 189-1192).

Lupta pentru înlăturarea stăpânirii străine din Franţa a continuat şi a fost încununată de succes, el obţinând victorii importante împotriva lui loan fără de Ţară (l 199-1216) în urma luptelor dintre anii 1202 şi 1204; regele englez a fost deposedat de ducatele Norman-dici şi Bretaniei şi de comitatele de Anjou, Mâine, Touraine şi Poitou. Domeniul regal al lui F. s-a împătrit, iar victoria francezilor asupra armatelor anglo-aquitane, la La Roche-aux-Moines, şi a celor flamande şi germane, la Bouvines, în anul 1214, a dus la consolidarea stăpânirii asupra teritoriilor redobândite de la englezi.

Domnia lui F. a reprezentat şi o etapă de dezvoltare a comerţului şi a aşezărilor urbane. A ordonat şi construirea unui nou zid de apărare în jurul Parisului, unde *a* fost instalată capitala Franţei. Regele a adoptat şi alte măsuri importante pe plan administrativ, juridic şi militar, astfel că perioada domniei sale a reprezentat o etapă deosebit de importantă în procesul de unificare şi de centralizare a statului francez. Relaţiile cu Papa de la Roma au fost bune. La cererea papei Ino-cenţiu al IH-Iea, reţele Franţei a organizat cruciada împotriva albi-gensilor, acordând conducerea acesteia lui Simon de Montfort (victorios la Muret în anul 1213).

La moartea lui F. statul francez era mult mai puternic decât fusese în urmă cu 43 de ani, când începuse domnia acestui glorios rege.

FILIP AL II-LEA, REGE AL MACEDONIEI (anii de domnie: **359-336** Î.H.)

Una dintre cele mai însemnate personalităţi ale Antichităţii, mare strateg si om politic, întemeietor al statului centralizat macedonean, a fost fiul regelui Amintas al Hl-lea.

La moartea lui Amintas, tronul a fost moştenit de Perdicas al Hl-lca, fratele lui F. Acesta a murit în 359 î.H., iar F. a fost numit, la vârsta de 24 de ani, tutorele moştenitorului minor al tronului, fiul lui Perdicas. în cei trei ani care au urmat F. s-a impus prin ambiţie, hotărâre şi autoritate atât în politica internă, cât mai ales în campaniile militare împotriva vecinilor.

Statul macedonean se afla în nordul Greciei, în zona golfului Thermaic, avea capitala la Aigai (mutată la Pella de către F.) şi se învecina spre vest cu ilirii, iar spre nord cu peonii, populaţie tracă.

Primele campanii militare ale lui F. au avut ca scop înfrângerea peonilor si a ilirilor. apoi ocuparea regiunii aurifere a muntelui Pan-geu din Tracia, zonă în care a întemeiat oraşul Philippi, centru de supraveghere a acestei importante regiuni. Minele de aur de aici au permis Macedoniei baterea filipi-lor (staterilor) de aur, monede de mare valoare care vor întrece în-semnele monetare ale Atenei sau ale Imperiului Persan. Cuceririle sale au fost favorizate de organizarea unei armate deosebit de eficiente, bazată pe serviciul recrutării obligatorii. Fiecare circumscriptie militară (provincie) a Macedoniei,' contribuia cu câte trei unităţi: de cavalerie, de infanterie grea şi de infanterie uşoară la armata regelui. Forţa armatei o con-stituia/u(an0a, constituită din unităţi de luptători dotaţi cu o lance lungă de 5-7 m *(surisă)* şi care forma un veritabil zid în faţa duşmanului.

După preluarea teritoriilor peonilor, ilirilor şi a muntelui Pangeu, Filip ocupă oraşele de pe ţărmul egeean al Traciei: Amphilopolis, Pydna, Potideea, ameninţând poziţiile Atenei în comerţul pe Marea Neagră. Atena, redevenită la mijlocul secolului al IV-lea Î.H. hege-monă a lumii greceşti, era, de altfel, principala forţă care i s-ar fi putut opune lui F. Eficienţa acţiunii politico-militare antimacedonene a Atenei a fost însă subminată de rivalităţile şi certurile permanente dintre cetăţile greceşti, ceea ce a favorizat politica abilă a lui F. de cucerire a lumii greceşti.

Din 356 Î.H., o dată cu înlăturarea de la tron a nepotului său, F. a rămas singur stăpân al Macedoniei şi a declanşat campania de supunere a Greciei, în perioada următoare, s-a căsătorit cu Olym-pias, fiica regelui Epirului, şi s-a născut Alexandru, cel care, urmând politica tatălui său, va întemeia Imperiul Macedonean, reunind sub stăpânirea sa atât Grecia, cât şi Asia.

Politica de cucerire a Greciei dusă de F. a alternat campaniile militare cu abilitatea diplomatică, regele macedonean fiind acuzat deseori de lipsă de scrupule în atingerea scopurilor sale politice, în 553 Î.H., a ocupat provincia Thesalia, ţintind spre strâmtoarea Termopile care, odată cucerită, în 350 î.H., deschidea drumul spre Grecia pro-priu-zisă. între timp, a organizat flota macedoneană, cu care erau atacate convoaiele comerciale ale Atenei şi ale aliaţilor acesteia.

împotriva politicii lui F. s-a ridicat marele orator şi om politic atenian

Demostene. Discursurile sale *(Filipicele)* prezentate în Adunarea poporului începând din anul 351 î.H. chemau atât pe ate-nieni. dar şi restul cetăţilor greceşti la unitate împotriva duşmanului comun, Regatul macedonean.

în 349 î.H., F. a ocupat Olynthul, cetate aliată cu Atena, întreaga Peninsulă Chalcidică intrând sub controlul Macedoniei, în această situaţie. Atena a fost nevoită să accepte, în 346 î.H., încheierea unui tratat de pace cu Macedonia. Acest tratat, semnat la Pella, capitala Macedoniei, poartă numele unuia dintre negociatorii atenieni: „Pacea lui Philocrates". Practic, pacea prevedea menţinerea teritoriilor pe care ambele state (Macedonia şi Atena) le posedau, dar avea, de fapt, caracterul unui armistiţiu, deoarece pregătirile pentru o nouă confruntare militară au continuat, în perioada următoare, F. a fost recunoscut practic ca arbitru al conflictelor dintre cetăţile greceşti, mai ales în privinţa disputelor în problema controlului asupra sanctuarului lui Apollo de la Delfi.

Până la victoria finală asupra cetăţilor greceşti şi mai ales asupra Atenei, F. a avut de înfruntat ameninţarea sciţilor care, sub presiunea sarmaţilor, şi-au părăsit teritoriul din nordul Mării Negre şi s-au deplasat spre sud, spre Dunăre, sub conducerea lui Ateas. în 339 î.H., într-o rapidă incursiune militară, F. i-a înfrânt pe sciţi, graniţa nordică a Regatului Macedoniei fiind astfel fixată în zona Dunării de (os, prilej cu care i s-au supus şi coloniile greceşti de pe ţărmul dobrogean pontic.

Războiul cetăţilor greceşti împotriva Macedoniei a fost declanşat din nou de Atena şi Teba, cărora li s-au alăturat şi alte oraşe ale Greciei. Confruntarea dintre cele două tabere militare s-a desfăşurat în august 338 î.H. la Che-roneea. în armata macedoneană, comanda cavaleriei revenea fiului lui F., Alexandru, în vârstă de optsprezece ani a cărui tactică s-a dovedit decisivă pentru înfrângerea coaliţiei organizate de Atena. La bătălie a participat, în calitate de simplu hoplit, însuşi Demostene, inspiratorul coaliţiei antimacedonene. în urma victoriei, F. a tratat cu deosebită asprime Teba, a desfiinţat Liga beoţiană, dar a restituit Atenei prizonierii în schimbul unei răscumpărări si a permis păstrarea autonomiei, flotei şi coloniilor acesteia. Ulterior, restul Greciei a fost supus fără dificultate, cu excepţia Spartei, al cărei teritoriu înconjurător a fost totuşi pustiit de armata macedoneană şi împărţit cetăţilor rivale acesteia.

în acelaşi an, F. a convocat primul mare congres panelenic la Corint. Cetăţile greceşti au fost integrate în noua Ligă dominată de Macedonia, păstrându-şi însă autonomia. Problemele comune urmau a fi dezbătute de *Sinedrion,* instituţie în care fiecare oraş era reprezentat proporţional cu importanţa sa militară. Această Ligă punea bazele unui stat federal, controlat de regele F., care îşi rezervase funcţia de comandant militar suprem, în a doua întrunire a Ligii, din anul 337 Î.H., el a anunţat noul său proiect militar: atacarea Imperiului Persan pentru a răzbuna umilinţele îndurate de greci în timpul războaielor medice din secolul al V-lea Î.H. Pregătirea expediţiei a fost însă întreruptă în 336 î.H. de asasinarea lui F. la nunta fiicei sale Cleopatra, de către unul dintre generalii săi, Pausa-nias, faptă de care, se pare,

nu ar fi fost străini nici soţia sa, Olympias. Aceasta fusese repudiată de F. în anii anteriori pentru a se căsători cu fiica unuia dintre generalii săi. I-a urmat la tron fiul său. Alexandru Macedon („cel Mare").

FILIP AL II-LEA AL SPANIEI (1527-1598)

S-a născut la Valladolid. După ce tatăl său, împăratul Carol Quintul, a renunţat la tron, F. a devenit rege al Spaniei, domnind între anii 1556 şi 1598. A stăpânit un teritoriu întins, în afara posesiunilor spaniole găsindu-se sub autoritatea sa, din 1580, şi Portugalia cu imperiul ei colonial. Cu toate acestea, nu a purtat titlul de împărat.

Pe plan intern, el a deţinut puterea absolută, a acţionat întotdeauna pentru întărirea autorităţii regale şi s-a sprijinit pe Biserica Catolică, dar şi pe un aparat birocratic numeros. Rolul Cortesurilor a fost restrâns (ele au ajuns să fie convocate doar pentru acordarea de subsidii), iar privilegiile oraşelor au fost reduse. Economia spaniolă însă a avut de suferit de pe urma politicii promovate de F. Finanţele statului au secătuit, deoarece a cheltuit foarte mulţi bani pentru a menţine supremaţia Spaniei în Europa. Catolic fanatic, regele a dorit să impună catolicismul cu forţa în Ţările de Jos stăpânite de Spania, persecutându-i pe calvinişti. Tot fanatismul religios 1-a determinat să-i alunge pe moriscii (mauri convertiţi la catolicism) spanioli în alte zone, economia având de suferit de pe urma acestei măsuri. Pe lângă persecuţiile la adresa calviniştilor, în Ţările de Jos a mai comis şi alte greşeli, încălcându-le autonomia şi impunându-le noi taxe. Aceste măsuri au determinat, în anul 1566, declanşarea răscoalei antispaniole a Ţărilor de Jos. Provinciile din nord au reuşit să se elibereze de sub dominaţia spaniolă, luând astfel naştere, în 1581, statul olandez independent.

La sfârşitul domniei, în 1598, Spania a intrat într-o perioadă de declin, deoarece economia era în regres şi finanţele erau secătuite, în ciuda exploatării unei mari cantităţi de aur şi de argint din colonii. Spania nu mai deţinea nici supremaţia politică, maritimă şi militară, acum ridicându-se noi puteri (Anglia, Olanda şi Franţa), iar „Invincibila Armada", flota spaniolă, a fost înfrântă de englezi în 1588 şi distrusă de o furtună.

A murit la Madrid, oraş pe care 1-a ales drept capitală încă din anul 1561.

FILIP AL IV-LEA CEL FRUMOS (1268-1314)

A fost fiul regelui francez Filip al III-lea cel Curajos (1270-1285) şi al Isabelei de Aragon. A ocupat tronul Franţei între 1285 şi 1314.

Domnia sa a fost una dintre cele mai importante, el contribuind decisiv la întărirea procesului de centralizare a statului francez. F. a mărit domeniul regal prin alipirea comitatului Cham-pagne, în anul 1284. Acţiunile de ocupare a Flandrei au fost dificile, deoarece s-au realizat în condiţiile frământărilor sociale din oraşele flamande. F. îi sprijinea pe patricieni, ceea ce a determinat nemulţumirea breslelor, aliate cu contele Flandrei. Oraşele flamande, care până atunci se bucuraseră de o largă autonomie municipală, nu erau mulţumite de sprijinul dat de francezi regimurilor

patriciene,

în mai 1302, oraşul Brugge a declanşat răscoala, apoi şi alte oraşe flamande s-au ridicat la luptă împotriva francezilor. F. a trimis o armată, care a fost zdrobită la Courtrai, în iulie 1302, de miliţiile oraşelor flamande. Sfătuit de legiştii săi, precum Pierre Flote, Enguerrand de Marigny şi Guillaume de Nogaret, a declanşat violentul conflict cu Papalitatea, nedorind să fie subordonat acesteia.

Filip al IV-lea cel Frumos a restrâns privilegiile fiscale şi judiciare ale Bisericii, la care papa Bonifaciu al VIH-lea (1294-1303) a ripostat prin emiterea mai multor bule, precum *Unam sanctam,* din anul 1302, în care afirma supremaţia papală asupra suzeranilor laici. F., luând legătura şi cu duşmanii italieni ai papei, printre care se aflau şi membrii familiei Colonna, a trimis forţe militare în peninsulă. Mica armată franco-ita-liană a pătruns pe teritoriul statului papal şi 1-a arestat pe Bonifaciu al VlIHea („atentatul de la Anagni"). După moartea lui Bonifaciu al VIH-lea, a reuşit să impună alegerea ca papă a episcopului de Bordeaux, sub numele de Clement al V-lea. Fiind protejat de monarhul francez, el a mutat reşedinţa pontificală la Avignon, unde papalitatea a rămas dependentă de regii Franţei între anii 1309 şi 1378. în felul acesta, F. a obţinut o importantă victorie asupra Papalităţii.

Războiul cu Flandra, întreţinerea armatei şi a aparatului birocratic al statului 1-au determinat să caute noi surse băneşti, în afară de cele obţinute de pe domeniul regal, au fost adăugate venituri suplimentare, pe care regele a căutat să le transforme din subsidii ocazionale în impozite permanente, în condiţiile dificultăţilor financiare pe care le întâmpina, şi-a îndreptat atenţia asupra bogatului Ordin al cavalerilor templieri. Sperând să-şi însuşească întinsele lor proprietăţi şi uriaşele bogăţii deţinute de acest ordin, în anul 1307 regele i-a arestat pe toţi templierii din Franţa, iar în anul 1309 le-a intentat un proces în care i-a acuzat de erezie. Unii dintre templieri au fost condamnaţi la arderea pe rug. Papa Cle-
ment al V-lea a desfiinţat Ordinul cavalerilor templieri (1312). Averile acestora au intrat în posesia suveranului francez, datoriile regelui Franţei faţă de templieri au fost anulate, iar tot numerarul bănesc al ordinului a fost confiscat.

Problemele cărora F. a fost nevoit să le facă faţă, precum războiul cu Flandra, procesul templierilor, reformele fiscale şi conflictul cu Papalitatea, 1-au determinat să-i convoace de mai multe ori pe re-prezentanţii stărilor sociale privilegiate ale ţării (clerul, nobilimea şi orăşenimea) în anii 1302, 1303, 1308 şi 1314. Deoarece le-a convocat mai des şi le-a dat o formă organizată, chiar dacă nu el a fost cel care a folosit primul acest procedeu, F. a fost cel care, de fapt, a transformat Stările Generale într-o instituţie a Franţei medievale.

G

GANDHI, MOHANDAS KARAM-CHAND (1869-1948)

Cunoscut în istorie sub numele de Mahatma („Suflet mare"), marele om politic indian s-a născut într-o familie de comercianţi din casta Vaisya, considerată inferioară în sistemul social tradiţional indian. După primele studii întreprinse în India, a plecat la Londra pentru a se pregăti în domeniul dreptului, beneficiind de ajutorul material al fratelui său mai mare. La capătul studiilor, ca tânăr jurist, a primit un post în Africa de Sud (la Pretoria), în cadrul comunităţii de emigranţi indieni. Aceştia, foarte numeroşi în Africa de Sud, erau supuşi sistematic discriminărilor rasiale. Debutul activităţii sale în slujba respectării drepturilor omului a avut loc în 1907, cu ocazia adoptării de către guvernul sud-a-frican a legii *Asian Registratian Act,* considerată discriminatorie pentru emigranţii indieni, în urma protestelor sale, a fost pentru prima dată închis, pentru o scurtă perioadă de timp. A devenit popular printre indienii din Africa de Sud, fiind cunoscut şi pentru Ferma Tolstoi, model de organizare comunitară pe baze egalitare întemeiată de G. în 1909. în această perioadă s-a conturat concepţia social-poli-tică şi filosofică promovată de G., numită „satyagraha" („forţa adevărului") care avea la bază principiile renunţării la ură şi violenţă şi respectiv al recurgerii la iubire şi dăruire de sine în slujba semenilor. Din anul 1915 a început activitatea politică efectivă a lui G. în India, scopul acesteia fiind pregătirea mişcării naţionale pentru obţinerea independenţei de sub stăpânirea britanică.

Membru al Congresului Naţional Indian (principalul partid politic din India) şi-a impus doctrina care preconiza nonviolenţa şi boicotul la adresa autorităţilor britanice în urma reprimării sângeroase de către armata engleză a unei manifestaţii indiene paşnice, la 13 aprilie 1919, la Amritsar.

Ca atare. Congresul Naţional Indian a adoptat oficial tactica noncooperării cu britanicii, manifestată prin neparticiparea indienilor la activităţile instituţiilor oficiale ale statului, la sistemul oficial de educaţie şi respingerea plăţii taxelor sau impozitelor.

în acelaşi timp, s-a străduit să unifice acţiunea naţională a hinduşilor cu cea a musulmanilor din India. Practic, întreaga populaţie a Indiei a participat la acţiunea de noncooperare şi nesupunere civilă a cărei perioadă de vârf au con-stituit-o anii 1920-1921. Diferenţele ireconciliabile dintre hinduşi şi musulmani au dus însă la încetarea colaborării dintre cele două fracţiuni politice. Totuşi, acţiunea de eliberare naţională a Indiei a continuat. Partidul Congresului Naţional Indian trecând de la obiectivul politic al obţinerii autoconducerii Indiei la cererea privind independenţa naţională absolută.

în 1931, G. a încheiat cu viceregele Indiei, lordul Irwin, Convenţia de la Delhi. care prevedea suspendarea acţiunii de nesupunere faţă de autorităţile

britanice în schimbul eliberării indienilor arestaţi pentru activitatea lor politică şi renunţarea la represalii. Nerespectarea de către Anglia a promisiunilor cuprinse în Convenţia de la Delhi a determinat reluarea nesupunerii civile şi a boicotării mărfurilor engleze. Ca urmare, Congresul Naţional Indian a fost declarat în afara legii, au fost arestate peste 120 000 de persoane între care şi G. Adoptarea unei legi electorale discriminatorii pentru indienii din categoriile sociale de jos 1-a determinat să declare greva foamei în închisoare, la 8 mai 1935. A fost eliberat din închisoare în aceeaşi zi. Autorităţile britanice au condiţionat eliberarea celorlalţi deţinuţi politici de renunţarea la mişcarea de nesupunere civilă, în această situaţie, Partidul Congresului Naţional a hotărât în 1934 anularea mişcării.

în anii premergători celui de-al Doilea Război Mondial, divergenţele cu Liga musulmană, partidul care reprezenta populaţia de religie islamică a Indiei, s-au adâncit, aceasta pretinzând, în 1940, reunirea Pakistanului, Kashmirului, Sin-dului si Belucistanului într-un stat independent faţă de India, de religie musulmană.

în 1942, Congresul Naţional Indian a organizat mari manifestaţii de stradă în întreaga Indie pentru a forţa autorităţile britanice să acorde independenţa deplină statului indian. Armata britanică a ripostat în forţă, operând peste 60 000 de arestări. G. a petrecut în închisoare perioada 1942-1944.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Pakistanul s-a desprins de India ca stat musulman independent, iar autorităţile britanice au fost nevoite să accepte independenţa totală a Indiei. Proclamarea oficială a independenţei Indiei a avut loc la 15 august 1947, la New Delhi în prezenţa lui G. şi a lui Jawaharlal Nehru, prim-minis-tru al Indiei din 1947 până în 1964. Deşi a fost un partizan convins al unităţii dintre hinduşi şi musulmani, adept al nonviolenţei şi comunicării între oameni, G. a căzut victimă intoleranţei religioase, fiind asasinat la 30 ianuarie 1948 de un membru al grupării teroriste hinduse, Hindu Mahasabha.

GARIBALDI, GIUSEPPE (1807-1882)

Figură legendară a Italiei moderne, la a cărei unificare a participat în mod decisiv, G. s-a născut la Nisa, în Franţa.

în tinereţe a fost angajat ca marinar pe vase comerciale care străbăteau Mediterana. în 1833 a devenit membru al organizaţiei secrete „Tânăra Italie", condusă de Giuseppe Mazzini. Această organizaţie milita pentru eliberarea Italiei de sub dominaţia străină şi unificarea acesteia. După un an, a fost implicat în acţiunea de capturare a unui vas de război, fiind prins de poliţie şi condamnat la moarte. A reuşit să evadeze şi să fugă în America de Sud unde şi-a petrecut următorii 12 ani. Aici a participat la revoltele organizate în Brazilia si apoi în Uruguay, remar-cându-se printr-un neobişnuit talent militar.

A revenit în 1848 în Italia, pentru a participa la mişcarea revoluţionară care se desfăşura în ţara sa ca şi în multe alte state europene, în fruntea unei

armate de 30 000 de voluntari s-a pus în slujba regelui Sardiniei pentru a lupta împotriva stăpânirii austriece în Lombardia. în 1849 a participat, alături de Giuseppe Mazzini, la apărarea Romei, proclamată Republică de către revoluţionari. A putut să respingă timp de o lună asaltul armatei franceze asupra Romei. Superioritatea numerică a francezilor a determinat în cele din urmă retragerea lui G., împreună cu 5 000 de susţinători fideli. Cei mai mulţi dintre aceştia vor pieri în lunile următoare în urma acţiunilor de „curăţare" întreprinse de armata austriacă în teritoriul italian pe care îl controla. G. a izbutit să fugă din nou din Italia, de această dată refugiindu-se în Statele Unite, ţară în care a rămas până în 1854.

întors în Italia, s-a stabilit în insula Caprera (aflată în nord-es-tul Sardiniei). Principalul său obiectiv a devenit lupta pentru unificarea Italiei în jurul regelui Victor-Emmanuel al Il-lea de Savoia, conducătorul Sardiniei si Piemontului, şi al primului său ministru, Camillo Cavour. A participat în 1859 la războiul dus de Sardinia împotriva Austriei, luptând în Alpi. în 1860, în fruntea a 1 000 de oameni a întreprins o expediţie în Sicilia (devenită celebră sub denumirea „Expediţia celor 1 000 de cămăşi roşii") reuşind să înlăture monarhia locală şi să instituie un guvern provizoriu.

A cucerit Sicilia şi Neapole, care s-au unit astfel cu regatul Sardiniei şi Piemontului (1861) după care s-a retras în insula Caprcra. în 1861, întreaga Italie, cu excepţia Romei (aflată sub autoritatea Papei) şi a Veneţiei (rămasă sub control austriac), a fost unificată, în 1862, G. a intrat în conflict cu Victor-Emma-nuel al IHea. în ciuda opoziţiei regelui, care încerca să evite un conflict cu Franţa ale cărei trupe ocupau Roma, G. a constituit un grup de voluntari din Sicilia cu care intenţiona să ocupe Roma pentru a o transforma în capitala Italiei. A fost înfrânt de trupele regale la Aspromonte (29 august 1862), capturat, dar eliberat puţin timp mai târziu.

în timpul războiului din 1866, în care Italia, aliată cu Prusia, a luptat împotriva Austriei, G. a condus din nou un corp de voluntari cu care a reuşit să înfrunte cu succes în Tirol armata austriacă. La sfârşitul războiului, Veneţia a devenit parte integrantă a Italiei unificate. După o nouă încercare nereuşită de a cuceri Roma (1867), G. s-a retras în insula sa.

O dată cu anexarea Romei la Italia, în 1870, G. a devenit membru al Parlamentului italian.

GAULLE, CHARLES ANDRE JOSEPH MĂRIE DE (1890-1970)

Primul preşedinte al celei de-a V-a Republici Franceze, lider al rezistenţei franceze antihitleriste în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, s-a născut la Lille.

Educaţia militară şi-a desăvâr-şit-o în cadrul Academiei militare franceze de la Saint-Cyr, fiind apoi încadrat în Regimentul 33 Infanterie din Arras ca ofiţer, sub comanda colonelului Petain (viitor mareşal şi conducător al regimului colaboraţionist de la Vichy în timpul celui de-al Doilea Război Mondial). S-a remarcat în timpul Primului Război Mondial în bătălia de la Verdun (1916) fiind ulterior luat prizonier de către armata germană. După război a fost titular al catedrei de istorie de la Saint-Cyr, comandant al

batalionului 19 Vânători de la Treves, comandant al Secretariatului general al apărării naţionale, organism guvernamental. Conferinţele sale de la Sorbona, axate pe probleme de tactică şi strategie militară, ca şi lucrările din domeniul apărării pe care le-a publicat în perioada interbelică *(Tăişul Spadei* - 1932, *Armam viitorului* - 1934, franţa si armam sa - 1938) dovedeau claritatea concepţiilor sale militare şi profundul său ataşament faţă de Franţa. Concepţia lui despre patria sa este ilustrată de cuvintele cu care se deschid Memoriile *de război* redactate în 1954: „Toată viaţa am avut o anumită concepţie despre Franţa, inspirată atât de sentiment cât şi de raţiune. Latura afectivă din mine îşi imaginează, fireşte. Franţa ca pe o prinţesă din poveşti sau ca pe o madonă din picturile murale, sortită unui destin măreţ si excepţional. Instinctul mă îndeamnă să cred că providenţa a creat-o pentru succese deosebite sau pentru nenorociri exemplare. Dacă totuşi se întâmplă ca pe faptele şi gesturile ei să-şi pună pecetea mediocritatea, am simţământul că este o anomalie absurdă, ce se poate reproşa numai greşelilor francezilor, iar nu geniului patriei. Dar şi latura raţională a spiritului meu mă face să cred că Franţa nu este într-adevăr ea însăşi decât atunci când se află în primele rânduri (...) că ţara noastră (...) trebuie să aspire la scopuri măreţe şi să stea cu fruntea sus. Pe scurt, aşa cum înţeleg eu, Franţa fără măreţie nu poate fi Franţa."

După capitularea Franţei în iunie 1940, de G. s-a refugiat la Londra, hotărât să organizeze, din Anglia, rezistenţa franceză în faţa ocupaţiei germane, în exil a format Comitetul Naţional Francez, recunoscut oficial ca reprezentant al poporului francez de către guvernele aliate care luptau împotriva Germaniei (1942). Trupele franceze aflate sub comanda lui au fost implicate în luptele din Africa (Dakar - 1940, Madagascar - 1942, Algeria - 1943) şi din Franţa ocupată. O dată cu debarcarea din Normandia (iunie 1944) teritoriul Franţei a fost eliberat, iar din august 1944, când armata germană a părăsit Parisul, Comitetul Naţional Francez, sub conducerea lui de G., a fost recunoscut ca guvern *defacto* al Franţei.

După război, a organizat o nouă mişcare politică franceză. *Le Rassembtement du Peuple Franfuis* (Adunarea Populară Franceză), câştigând majoritatea locurilor în Parlament în 1951.

în 1958, în condiţiile războiului purtat de Algeria pentru a se elibera de sub autoritatea colonială franceză, a redevenit prim ministru. O nouă Constituţie, care sporea puterile guvernului, era votată de către francezi.

După proclamarea celei de-a cin-cea Republici Franceze, de G. a fost ales primul ei preşedinte, în 1959. în timpul exercitării mandatului său de preşedinte, Algeria a fost recunoscută ca stat independent, Franţa a devenit membră a Comunităţii Economice Europene şi a fost demarat programul atomic francez. Cel de-al doilea mandat prezidenţial, obţinut în urma alegerilor din 1965, a fost întrerupt în urma deciziei sale de a demisiona, survenită pe fondul gravelor tulburări declanşate în lumea universitară franceză in 1968.

GORBACIOV, MIHAIL

Născut la data de 2 martie 1931, la Privolnoie, în regiunea Stavropol, îrttr-o

familie de ţărani săraci din nordul Caucazului, s-a pregătit mai întâi să devină avocat (a absolvit cursurile Facultăţii de Drept a Universităţii „Mihail Lomonosov" din Moscova în anul 1955). Dar, din anul 1952 a devenit membru al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (P.C.U.S.), iar din 1955 a fost trimis să îndeplinească diferite activităţi pe linie de organizaţie de tineret comunist şi de partid. In anul 1980, a devenit membru al Biroului Politic al P.C.U.S., iar de la data de 11 martie 1985, după moartea lui Constantin Cernenko, a promovat în funcţia de secretar general al partidului. Tot din 1985, a devenit şi membru al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., iar din octombrie 1988 preşedinte al acestuia. Meritul cel mai important al lui G. a fost acela că a iniţat o politică de reforme („percstroika") şi de deschidere faţă de lumea liberă occidentală („glasnost"). El a dorit să reformeze comunismul, dar masurile sale au deschis calea popoarelor europene de a reveni la democraţie şi de a se elibera de sub dominaţia sovietică, în interior, reformismul lui G. a avut ca efect destrămarea U.R.S.S. şi prăbuşirea regimului comunist. De altfel, în anul 1989, G. şi preşedintele american George Bush au anunţat sfârşitul războiului rece. Tot în anul 1989, liderul sovietic a decis retragerea trupelor sovietice din Afghanistan. Deşi în martie 1990 a fost ales preşedinte al ţării de către Congresul deputaţilor poporului, G. nu mai putea stăpâni procesele declanşate în interiorul U.R.S.S. şi, în primul rând, redeşteptarea naţionalismului care va duce la desprinderea republicilor de statul sovietic. După căderea comunismului în ţările cstcuropenc, a iniţat retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul acestora, măsură care i-a sporit popularitatea în Europa. Dar, în interiorul U.R.S.S., situaţia lui G. era din ce în ce mai complicată. Conservatorii, cei care doreau menţinerea regimului totalitar comunist, au organizat, în august 1991, un puci prin care au încercat să-1 înlăture. Puciul a eşuat, iar procesul de dezintegrare a U.R.S.S. s-a accelerat. La data de 25 decembrie 1991, în condiţiile în care Uniunea Sovietică înceta să mai existe, G. a demisionat din toate funcţiile pe care le ocupa. Pentru meritul de a fi contribuit la sfârşitul războiului rece şi de a nu se fi împotrivit mişcărilor pentru libertate şi democraţie ale popoarelor est-europene, G. a fost răsplătit, în anul 1990, cu premiul Nobel pentru pace.

H

HAMMURABI (anii de domnie: 1792-1750 Î.H.)

Membru al primei dinastii amorite stabilite la Babilon în secolul al XlX-lea Î.H., a condus iniţial un mic regat mesopotamian vecin Babilonului.

Prin campaniile sale militare îndrăzneţe, a reuşit sa cucerească şi să supună statele mesopotamie-ne vecine (Mari, Uruk, Isin, Larsa), devenind astfel întemeietorul primului imperiu babilonian.

La apogeul domniei sale, după înfrângerea Asiriei, când imperiul său se întindea din Persia până la Mediterana, H. se putea intitula „Rege al Sumerului, al Akkadului şi al celor patru părţi ale lumii". Perioada domniei sale nu s-a remarcat numai prin cuceriri militare, ci şi prin ridicarea unor grandioase construcţii civile şi militare, prin măsuri de încurajare a navigaţiei şi agriculturii (dezvoltată cu ajutorul canalelor de irigaţii), prin organizarea unui sistem eficient de colectare a impozitelor, prin impunerea Babilonului ca unul din cele mai mari centre politice, militare şi economice ale Orientului antic.

H. a rămas în istorie mai ales prin codul de legi care îi poartă numele, primul ansamblu de legi păstrat integral (în forma originală) până în zilele noastre, datat în anul 1785 î.H. Gravat pe o stelă de bazalt negru înaltă de 2,25 m, Codul a fost descoperit de o echipă de arheologi francezi la Susa în 1901-1902 şi este păstrat azi la Muzeul Luvru (Paris). El cuprinde 282 articole şi sistematizează într-o formă riguroasă regulile juridice aplicate la Babilon în secolul al XVHl-lea î.H. Stela pe care se află gravat cu semne cuneiforme codul, cuprinde în partea superioară un basorelief care-1 re-prezintă pe H. primind legile din partea zeului Shamash, respec-tându-se astfel tradiţia monarhiei orientale de drept divin.

în perioada domniei lui H., limba babiloniană (dialect al limbii akkadiene) a înlocuit sumeriană, iar miturile legate de Ghilgameş s-au transformat într-un poem epic unic, realizat în limba sumero-akkadiană, considerată una dintre cele mai vechi şi mai importante creaţii ale literaturii universale. Tot acum, Marduk, zeul suprem al Babilonului, începe să fie venerat de întreaga Mesopotamie. Primul imperiu babilonian, fondat de H., s-a destrămat în anul 1595 Î.H., când Babilonul a fost distrus de hitiţi.

HANNIBAL (246-183 Î.H.)

Considerat de către istorici una dintre cele mai importante personalităţi ale istoriei universale, comparat cu Alexandru cel Mare şi luliu Cezar, H. s-a născut la Cartagina (puternic centru economic şi comercial fenician din Africa de Nord). Era fiul generalului Hamilcar Barcas, comandant al armatei cartagineze în primul război împotriva Romei.

Tradiţia istorică susţine că H., copil fiind, a fost pus de tatăl său să jure ură veşnică Romei, de aceea, mai târziu, întreaga sa energie a fost dedicată înfrângerii acesteia.

H. şi-a început cariera militară în 237 î.H., alături de tatăl său, în Spania, teritoriu transformat în colonie cartagineză. Aici a fost ales de către armată comandant suprem, în această calitate va conduce Cartagina în timpul celui de-al doilea război punic (218-201 î.H.), ajungând să fie privit de către romani ca cel mai mare duşman din istoria Romei.

Istoricul roman Titus Livius îl descrie în opera sa, *Ab urbe condita (De la* întemeierea Romei): Nici când n-a fost pe lume un om mai bine înzestrat cu însuşiri atât de felurite - şi de a asculta şi de a porunci. Când înfrunta primejdiile, Hannibal era cel mai cutezător dintre toţi, iar în toiul pericolelor dovedea cea mai mare chibzuinţă.

Nu-i istovea trupul nici un fel de trudă (...). Hannibal era deopotrivă de răbdător şi la frig, şi la arşiţă, cumpătat la mâncare şi băutură, după care nu jinduia niciodată (...). Mulţi 1-au văzut adesea pe Hannibal odihnindu-se pe pământul gol, acoperit numai cu o mantie soldăţească, în mijlocul străjerilor la posturile de veghe (...). In luptă pornea cel dintâi şi ieşea din încăierare cel din urmă."

în conflictul militar cu Roma, a impus o tactică nouă: atacarea Romei prin nordul Peninsulei Italice, armata cartagineză înaintând în această direcţie dinspre Spania. Practic, principalul teatru de operaţiuni, pentru 16 ani, este chiar Italia, deşi lupte între cele două armate s-au desfăşurat şi în Spania, Sicilia şi Africa de Nord.

în momentul declanşării celui de-al doilea război punic, H. dispunea de o armată formată din 60 000 de oameni (pedestraşi şi cavalerie) şi 37 elefanţi. A trecut prin Spania, a traversat Munţii Pirinei, apoi sudul Galliei şi Munţii Alpi şi a ajuns în octombrie 218 în nordul Italiei, surprinzând Roma prin rapiditatea înaintării sale. A profitat de animozitatea dintre romani şi populaţiile cucerite sau vecine Romei (celţi, italici) pentru a le atrage pe cele din urmă de partea sa, fapt care crea pericolul distrugerii hegemoniei Romei în Italia. Pentru adversarii săi, această campanie militară a debutat dezastruos: au fost înfrânţi pe râurile Ticinus şi Trebia (decembrie 218), apoi în bătălia de la Lacul Trasi-mene (iunie 217), iar în bătălia de la Cannae (august 216) au suferit cea mai mare înfrângere din istoria Romei.

în urma bătăliei de la Cannae, Roma pierdea 65 000 de soldaţi (45 000 morţi şi 20 000 prizonieri). O serie de oraşe greceşti din sudul Italiei au acceptat supunerea faţă de Cartagina. De partea lui H. a trecut şi Filip al V-Iea, regele Macedoniei. Momentul culminant al campaniei lui H. în Italia a fost marcat de prezenţa acestuia sub zidurile Romei (211 î.H.). Totuşi, rezistenţa romanilor şi dificultăţile de aprovizionare ale armatei cartagineze din Italia au măcinat capacitatea ei de luptă. Bazele cartagineze din Africa au fost distruse de tânărul şi capabilul general roman Scipio Africanus Maior. Totodată, la Cartagina, H. şi-a pierdut sprijinul politic, ceea ce determină abandonarea sa în Italia. Fratele lui, Hasdrubal, a reuşit să ajungă în Italia de Nord, cu o armată punică, dar a fost înfrânt şi ucis de romani în 207 pe râul Metaurus. H. a fost nevoit să se retragă în sudul Italiei, de unde a fost apoi rechemat la Cartagina în 203. în anul următor, a fost înfrânt de către Scipio

Africanul în marea bătălie de la Zama, în urma căreia cel de-al doilea război punic s-a încheiat printr-un tratat de pace cu totul defavorabil Cartaginei.

Revenit la Cartagina, a încercat refacerea puterii militare a acesteia dar şi a prestigiului ei diplomatic şi economic. A avut de înfruntat însă ostilitatea marii aristocraţii a cetăţii. A fost deci nevoit să plece în exil, fiind adăpostit în Siria, la curtea regelui Antioh al IH-lea, pe care 1-a susţinut în conflictul său cu Roma. Ulterior, s-a refu giat la curtea lui Prusias I, regele Bitiniei.

în 183 Î.H. H. s-a sinucis la Libyssa, pentru a nu fi capturat de

HARUN AL-RASHID (766-809)

A fost calif din dinastia Abba-sizilor între anii 786 şi 809, întreţinând la Bagdad o curte fastuoasă. Domnia sa a fost considerată perioada de maximă strălucire a caii-fătului abbasid, a cărui istorie s-a desfăşurat între anii 750 şi 1258.

Pe timpul lui, în interiorul cali-fatului s-au instaurat pacea şi prosperitatea economică, iar în exterior, s-a bucurat de un mare prestigiu, din China şi până la curtea lui Carol cel Mare. Relaţiile cu împăratul francilor au fost bune. Carol cel Mare s-a aliat cu el, pentru a-i intimida atât "pe împărăteasa bizantină Irena, cât şi pe succesorul acesteia, Nicefor (Nikephoros) I, încercând astfel să obţină recunoaşterea oficială a Imperiului Carolingian de către Bizanţ. Aceste relaţii cu H. i-au adus lui Carol cel Mare acordarea, de către califul din Bagdad, a protectoratului francilor asupra Palestinei. H. i-a trimis lui Carol cel Mare şi cheile Sfântului Mormânt. Documentele menţionează că, în perioada în care a avut relaţii bune cu împăratul, a primit de la acesta daruri care atestau însemnătatea atribuită legăturilor cu acest califat, Carol cel Mare trimiţându-i, de exemplu, stofe scumpe, viu colorate, produse în Flandra.

Deşi a reprezentat o perioadă de înflorire, domnia lui H. a însemnat şi începutul destrămării imperiului Abbasizilor, deoarece califul a acordat autonomii locale (precum Ifriqiya - Tunisia de astăzi -, sau în Magreb), acolo in-staurându-se apoi dinastii care au acţionat independent de condu-cerea de la Bagdad.

HENRIC AL IV-LEA DE BOURBON (1553-1610)

S-a născut la Pau în anul 1553. Era fiul regelui Navarrei, Anton de Bourbon şi, pentru că provenea dintr-o familie princiară, s-a putut căsători cu sora regelui francez Henric al IlMea (1574-1589), Margareta de Valois, în anul 1572,când a devenit rege al Navarrei.

Era şeful partidei hughenote, iar în anul 1589 a ajuns rege al Franţei, întemeind o nouă casă regală, cea de Bourbon, după stingerea dinastiei de Valois (Henric al IIMea a murit asasinat de călugărul catolic Jacques Clement, fără să aibă moştenitori).

Rege al Franţei între anii 1589 şi 1610, cu numele Henric al IV-lea de Bourbon, a fost nevoit, în anul 1593, să abjure calvinismul şi să revină la catolicism. A făcut aceasta, deoarece catolicii, majoritari în Franţa, nu-1 recunoscuseră ca rege. Doar în aceste condiţii a putut fi încoronat, eveniment

petrecut în catedrala din Chartres, în anul 1594. Abia în acel an a putut intra în Paris.

între anii 1589 şi 1598, a desfăşurat atât acţiuni militare/cât şi o politică de tranzacţii şi de concesii, reuşind să-i aducă la supunere pe toţi cei care i se împotriveau. Din anul 1594, a fost ajutat în conducere de ducele de Sully, care a devenit secretar de stat şi era cel mai apropiat consilier al regelui. Ducele de Sully a reorganizat finanţele. Agricultura a fost sprijinită, iar ţărănimea a fost protejată.

Tot în timpul domniei sale a început un vast program de construcţii civile şi utilitare, în aceste condiţii, a reuşit să întărească autoritatea regală. La data de 13 aprilie 1598, prin Edictul de la Nantes, a restabilit pacea religioasă în Franţa, încheindu-se astfel războaiele dintre catolici si protestanţi, care au durat 36 de ani (1562-1598). Prin Edictul
de la Nantes se acorda libertate de cult hughenoţilor, cărora le erau garantate inclusiv drepturile civile, permiţându-li-se accesul în funcţii publice. De asemenea, li se acordau şi „cetăţi de siguranţă", cu garnizoane protestante, precum fortăreaţa La Rochelle.

Dacă ţinem cont şi de faptul că, tot în 1598, s-a pus capăt războiului franoyspaniol (dintre 1595 şi 1598), prin încheierea tratatului de la Vervins, se poate spune că în acel an a fost stabilită atât pacea internă (prin Edictul de la Nantes), cât si pacea externă (prin tratatul de pace mai sus-mcnţionat). Susţinerea protestanţilor germani de către H. IV în faţa pretenţiilor de supremaţie ale împăratului a trezit din nou fanatismul catolic. Când se pregătea să declanşeze un război împotriva Imperiului Romano-German şi a Spaniei, a fost asasinat de un fanatic catolic, Ravaillac, la data de 14 mai 1610.

HENRIC AI II-LEA PLANTAGENET (1133-1189)

Devenind rege al Angliei după o perioadă de lupte pentru tron (1135-1154), în timpul căreia autoritatea centrală a slăbit, a pus capăt acestei situaţii si a acţionat în vederea întăririi puterii monarhice.

Pe lângă faptul că era rege al Angliei, stăpânea şi provinciile Anjou, Mâine, Touraine, Aquitania şi Poitou, astfel că autoritatea sa se întindea şi asupra a mai mult de jumătate din teritoriul de atunci al regatului Franţei.

Domnia lui H. II (1154-1189) este una dintre cele mai însemnate din istoria Angliei. El a înfăptuit două reforme de o deosebită importanţă, cea militară şi cea judiciară, prin care puterea centrală s-a întărit. Prima reformă menţionată a constat în faptul că slujba militară datorată regelui, în principiu de toţi oamenii liberi, dar în special de vasalii săi, putea fi înlocuită printr-o răscumpărare bănească, „banii de scut". Cu sumele obţinute astfel, regele putea să recruteze ostaşi mercenari, care urmau să se afle permanent la dispoziţia sa. Reforma judiciară a extins competenţa justiţiei regale asupra celei senioriale. Astfel, oricare om liber putea să ceară, în schimbul unei taxe, ca procesul său să fie judecat de un tribunal regal. Reforma judiciară înfăptuită pe timpul domniei sale a constat şi în definitivarea uniformizării legislaţiei şi a procedurii juridice în întreaga Anglie, lucru realizat prin elaborarea „dreptului

comun" *(Ctfnmon Law).*

Reforma judiciară a dus şi la reducerea puterii ecleziastice şi papale în favoarea celei regale. *Statutele de la Oarendon,* document elaborat în anul 1164, demonstrează dorinţa lui H. de a supune Biserica şi clerul justiţiei regale. Clerul nu mai avea voie să apeleze Ia instanţa juridică de la Roma. Regele a ajuns, în felul acesta, la un conflict deosebit de puternic cu

Biserica engleza, care era condusă de arhiepiscopul de Canterburry, Thomas Becket. Acesta din urmă a fost asasinat în anul 1170. In cele din urmă, regele a fost nevoit să cedeze în faţa Papalităţii, în anul 1172, el a anulat *Statutele (le la Cla-rendon* şi sa împăcat cu Biserica.

HENRIC AL VIII-IEA TUDOR (1491-1547)

Născut la Greenwich, a fost rege al Angliei între anii 1509 şi 1547, iar din 1541 şi-a luat şi titlul de rege al Irlandei. A fost fiul regelui Henric al VH-lea (1485-1509).

în primele decenii ale domniei nu şi-a exercitat puterea direct, ci prin intermediul cardinalului Thomas Wolsey, care a îndeplinit funcţia de cancelar între anii 1512 şi 1529. Dar, din anii '30 ai secolului al XVI-lea, regele a condus Anglia direct şi autoritar.

în condiţiile în care pe continent se declanşase Reforma religioasă, H. s-a preocupat si el de această problemă, în vederea reformării Bisericii engleze, regele a acţionat pentru a-si asigura sprijinul politic şi religios şi a convocat de mai multe ori Parlamentul (între anii 1529 şi 1532) şi pe reprezentanţii clerului (în noiem-brie-decembrie 1534). H. a fost proclamat şeful suprem al Bisericii Angliei în anul 1531, iar prin *Actul de Supremaţie,* din anul 1534, a fost recunoscut de Parlament ca „şef suprem al Bisericii Angliei". Cancelarul Thomas Morus, care s-a opus acestor măsuri, a fost condamnat la moarte si decapitat la data de 7 iulie 1535. A urmat, între anii 1536 şi 1539, desfiinţarea mănăstirilor şi secularizarea averilor lor, ceea ce a făcut ca în proprietatea coroanei engleze să intre importante fonduri funciare ale Bisericii. Reforma a contribuit la consolidarea monarhiei absolute în Anglia, documentele arătând că, între anii 1536 şi 1547, Coroana a obţinut 1,5 milioane de lire sterline provenite din vânzarea sau din arendarea unor bunuri secularizate.

Pe lângă dorinţa de obţinere a unor fonduri de pe urma secularizării averilor bisericeşti, H., care la început a fost ataşat profund catolicismului, a fost determinat să reformeze Biserica şi din alte motive. El dorea ca Papa să nu-şi mai poată exercita autoritatea în statul englez. Nu în ultimul rând trebuie amintit şi conflictul personal cu papa Clement al Vll-lea, care, în anul 1527, a refuzat să-i anuleze căsătoria cu Catherina de Aragon, prima sa soţie, fapt care 1-a determinat să refuze autoritatea Bisericii Catolice şi să confişte analele, adică veniturile destinate Papei. Şi aceste fapte au stat la baza schismei Bisericii Anglicane faţă de catolicism. Papa 1-a excomunicat pe H. în anul 1533, iar celelalte evenimente pe plan religios, întreprinse de rege în Anglia, între anii 1531 şi 1534, sunt cunoscute.

în relaţiile cu alte mari puteri europene ale timpului, precum Franţa sau Spania, H. VIII Tudor s-a remarcat printr-o politică de echilibru, în privinţa vieţii personale, după ce a repudiat-o pe Catherina de Aragon, în anul 1533, a mai avut şi alte soţii (Anne Boleyn, mama Elisabetei I, soţie decapitată în anul 1536, Jeanne Seymour, mama viitorului rege Eduard al Vl-lea, care a domnit între anii 1547 şi 1553, Ana de Cleves, Catherine Howard, executată şi ea în anul 1542, şi Catherine Parr).

Prin acţiunile sale, prin atitudinea faţă de Biserica Catolică şi Papalitate, a contribuit la consolidarea monarhiei absolutiste în Anglia.

HITLER, ADOLF (1889-1945)

Fondatorul nazismului german şi unul dintre cei mai cruzi dictatori din secolul XX, s-a născut la Braunau am Inn, în Imperiul Aus-tro-Ungar, fiind al patrulea copil al lui Alois şi al Klarei Hitler. Tatăl său era lucrător vamal, membru al clasei de mijloc a funcţionarilor de stat. A urmat, începând din 1900, şcoala elementară, apoi liceul, cu rezultate modeste, în 1907 a fost respins de Academia de Arte Frumoase din Viena. A rămas orfan de ambii părinţi şi a fost nevoit si supravieţuiască în Viena în condiţii extrem de modeste, pictând pentru a putea trăi. în această perioadă a venit în contact cu ideile politice radicale, fiind atras în special de teoriile rasiste. Urmărit pentru activitatea sa politică de autorităţile austriece, a fugit la Miinchen, în Germania (1913).

O dată cu izbucnirea Primului Război Mondial, H. se înscrie voluntar în armata germană (deşi în Austria fusese declarat inapt pentru serviciul militar). A luptat în război până la încheierea acestuia, fără a promova în posturi de comandă. Sfârşitul conflagraţiei 1-a găsit într-un spital militar, rănit uşor. înfrângerea Germanici a pus-o pe seama evreilor, sentimentele sale antisemite devenind tot mai acute. După război s-a alăturat unui partid de orientare rasistă şi naţionalistă. Partidul Muncitoresc German, numit mai târziu Partidul Naţional-Socialist al Muncitorilor Germani (abreviat, în limba germană, NSDAP, sau Partidul Nazist). Aici şi-a afirmat talentul de orator politic şi organizator. Până in 1920, a reuşit să adune 2 000 de adepţi şi a fost ales conducător *(Fiilirer)* al partidului la 29 iulie 1921. Ideile vehiculate în discursurile sale - renaştere naţională, regim politic autoritar, puritate rasială, antisemitism, înlăturarea regimului democratic (liberal) -reuneau in jurul partidului tot mai mulţi simpatizanţi, proveniţi din rândul populaţiei distruse de război, debusolate de pierderea acestuia şi nemulţumite de măsurile luate împotriva Germaniei de către statele învingătoare. Atmosfera era favorabilă loviturilor revoluţionare. H. a organizat în Miinchen o asemenea lovitură în 1923, împreună cu

organizaţia paramilitară a Partidului Nazist. Lovitura a eşuat, H. a fost

arestat, iar în perioada în care a fost închis a redactat *Mein Kampf,* lucrarea care cuprindea esenţa teoriei şi obiectivelor sale politice. Ideea de bază a lucrării era aceea că viitorul aparţine rasei germane a arienilor, superioara tuturor altor rase umane, considerate inferioare. Acestea din urmă trebuia fie exterminate (evreii), fie obligate să se supună rasei superioare. De asemenea, era promovată noţiunea de „spaţiu vital" pe care Germania urma să-1 obţină prin cucerirea teritoriilor statelor vecine şi exterminarea populaţiei acestora.

După eliberarea sa în 1924, H. a reorganizat partidul şi a întemeiat trupele S.S. care alcătuiau garda personală a Fuhrer-ului, îndeplinind şi misiuni de poliţie politică. Din 1928 Partidul Nazist a început lupta pentru cucerirea puterii pe cale democratică, participând la alegeri cu un scor modest: 3% din voturi. Izbucnirea crizei economice mondiale în 1929, avea să netezească ascensiunea politică a lui H. care părea să aibă soluţii pentru toate problemele societăţii. Alegerile din 1932 au fost câştigate de Partidul Nazist. La 30 ianuarie 1933, Preşedintele Paul von Hindenburg 1-a numit pe H. în postul de cancelar al Germaniei, acordându-i puteri speciale, de care se va folosi pentru a-şi instaura propria dictatură şi a transforma Germania într un stat totalitar. Libertăţile civile au fost suspendate, posturile-cheie au fost oferite membrilor partidului, partidele politice (în afara celui nazist) au fost interzise, sindicatele, înlocuite cu organizaţii controlate de Partidul Nazist, învăţământul a fost pus în slujba ideologiei naziste, mijloacele de comunicare în masă au fost strict controlate.

Totul era dublat de un cult din ce în ce mai dezvoltat al personalităţii Fuhrer-ului. Opozanţii regimului sau ai lui H. personal au fost controlaţi, arestaţi sau executaţi. Este semnificativ în acest sens evenimentul rămas în istorie sub numele de „Noaptea cuţitelor lungi" (29/30 iunie 1934) când liderii „trupelor de asalt" (SA), care se manifestaseră uneori în dezacord faţă de H., au fost ucişi.

Pe plan economic, politica regimului nazist a dus la refacerea economiei Germane, şomajul a fost drastic redus, iar cetăţenii de rând au putut simţi o anumită ameliorare a condiţiilor de viaţă, ceea ce explică adeziunea unei mari părţi a populaţiei germane faţă de regimul politic al lui H. după 1933. In acelaşi timp, a fost declanşat procesul de purificare a rasei germane superioare de membrii săi consideraţi necorespunzători. Un program complex a fost pus la punct în acest scop: planificarea familială, controlul „purităţii căsătoriilor", sterilizări, eutanasierea handicapaţilor. Evreii au fost în mod deosebit persecutaţi: înlăturaţi din slujbele lor, din viaţa politică sau publică,'închişi în lagăre de concentrare, exterminaţi prin aplicarea „soluţiei finale" în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, căreia i-au căzut victime aproximativ 6 milioane de evrei din Europa.

O atenţie specială a fost acordată de H. reînarmării Germaniei şi pregătirii celui de-al Doilea Război Mondial. Avea în plan mai multe ţinte: Cehoslovacia, Marea Britanic şi Franţa, U.R.S.S. şi, respectiv, S.U.A. întregul efort economic

al Germaniei a fost îndreptat spre refacerea armatei. Planurile războinice ale lui H. au fost susţinute de alianţa încheiată cu Italia (1936) şi Japonia (1940): Axa Roma - Berlin - Tokio.

Politica agresivă şi revizionistă a lui Hitler a debutat efectiv la 12 martie 1938 prin anexarea Austriei la Germania *(Anschluss)* motivată de ideea că toţi germanii trebuie să trăiască în interiorul aceleiaşi graniţe. A urmat apoi Cehoslovacia, în cadrul căreia trăia un număr considerabil de germani, concentraţi în regiunea sudetă. în urma Pactului de la Munchen (septembrie 1938), Cehoslovacia a fost obligată să cedeze Germaniei, fără luptă, această regiune. Cea mai mare parte a Cehoslovaciei va fi însă ocupată de Germania, câteva luni mai târziu, în martie 1939, fără ca marile puteri europene, Anglia şi Franţa, să intervină efectiv. După ce şi-a asigurat liniştea din partea Uniunii Sovietice, prin Pactul Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, H. a declanşat al Doilea Război Mondial la 1 septembrie 1939 prin invadarea Poloniei. Până în vara anului 1940, armata germană a ocupat Danemarca, Norvegia, Belgia, Olanda, Franţa. A încercat apoi să scoată Anglia din război prin atacuri aeriene succesive (Planul Leul de Mare), în 1941, H. a încălcat Pactul de neagresiune germano-sovietic şi a atacat U.R.S.S. între timp armata germană a ocupat Iugoslavia şi Grecia. Totodată, H. a încurajat Japonia, care dispunea de forţe navale superioare celor germane, să atace S.U-A în iulie 1944, când, în urma debarcării anglo-americane din Normandia şi a succeselor armatei sovietice pe frontul de est, războiul părea să se îndrepte către înfrângerea Germaniei, a fost organizat, de către şefi ai armatei germane, un atentat cu bombă împotriva lui H., la Rastenberg. El a scăpat cu viaţă, dar sute de membri ai conspiraţiei au fost executaţi, în aprilie 1945, războiul era deja pierdut. Trupele aliate anglo-americano-so-vietice se aflau la porţile Berlinului. H. 1-a desemnat pe amiralul Karl Donitz ca succesor al său, s-a căsătorit cu amanta sa Eva Braun şi, împreună cu aceasta, s-a sinucis în buncărul său de la Berlin, la 30 aprilie 1945. La capătul a cinci ani de război, Germania era complet ruinată şi 60 de milioane de vieţi omeneşti erau pierdute.

I

IANCU, AVRAM (1824-1872)

Personalitate a Revoluţiei române de la 1848 din Transilvania, s-a născut în Munţii Apuseni (Ţara moţilor) în aprilie 1824 (data exactă şi chiar anul naşterii nu sunt încă precis stabilite), într-o familie ţărănească din Vidra de Sus, judeţul Alba. A început şcoala primară în satul natal, apoi la Neagra, pe Arieş, după care şi-a continuat studiile la Câmpeni. Gimnaziul 1-a urmat la Zlatna, centrul minier al Munţilor Apuseni, iar la Cluj a fost elev al Liceului Academic. Din primii ani de şcoală, lancu a cunoscut realităţile sociale şi economice ale ţinutului moţilor dar şi istoria lor, puternic impregnată de amintirea răscoalei din 1784 conduse de Horea, Cloşca şi Crişan.

întreaga sa activitate de mai târziu va fi dedicată luptei pentru împlinirea aspiraţiilor naţionale ale românilor din Apuseni şi din Transilvania, între anii 1844 şi 1846 fiind student la Facultatea de drept din Cluj a participat, alături de Ion Raţiu sau de Ion Axente Sever, la înfiinţarea Societăţii studenţilor români din Cluj care edita periodicul Aurora pentru *minte şi inimă,* specializat în publicarea lucrărilor referitoare la limba şi literatura română, precum şi a culegerilor de folclor.

în 1847-1848, s-a numărat printre cancelişti de la Târgu-Mureş. Aceştia erau practicanţii de la Tabla regească sau Curtea de Apel a Transilvaniei. Erau colegi cu el Alexandru Papiu-llarian, Petru Dobra, loan Buteanu, care se vor distinge în fruntea mişcării naţionale româneşti din 1848.

S-a afirmat în timpul discutării în Dieta Transilvaniei a Legii urba-riale din 1847, care a stârnit numeroase controverse în epocă datorită prevederilor spoliatoare pentru ţărani pe care le conţinea. Atitudinea lui lancu în timpul dezbaterilor este relatată de loan Sterca Şuluţiu, cancelist şi el: „lancu, care asculta cum se împărţesc domnii pe pielea bietului ţăran, gemea ca un taur ferecat şi tremura ca varga (...). Pe drum către casă mi-a zis: «Nu cu argumente filosofice şi umanitare vei putea convinge pe acei tirani, ci cu lancea, ca Horea.i"

Revoluţia europeană din 1848 s-a extins în martie 1848 în Ungaria, apoi în Transilvania. La vechile nedreptăţi sociale şi naţionale suportate de români din partea Imperiului Habsburgic se va adăuga atitudinea conducătorilor revoluţiei maghiare faţa de Transilvania, pe care o vedea anexată noii Ungarii independente. Toate acestea au contribuit la izbucnirea revoluţiei române în Transilvania.

Alături de colegii săi, I. a participat la întocmirea unei petiţii adresate împăratului de la Viena (25 martie 1848). Cu această ocazie era cerută

includerea în document a prevederii împroprietăririi ţăranilor fără despăgubire. A fost de faţă la prima adunare de la Blaj (aprilie 1848) alături de alţi lideri ai revoluţiei române din Transilvania (Al. Papiu Ilarian, Ion Buteanu, Simion Bărnuţiu ş.a.). Aici s-a luat decizia întrunirii unei mari adunări populare la Blaj, pentru luna mai 1848, cu scopul prezentării revendicărilor româneşti si solidarizării tuturor românilor în vederea acţiunilor revoluţionare, în perioada următoare a mers în mijlocul moţilor din Munţii Apuseni pe care i-a atras de partea revoluţiei. Zece mii de ţărani din Munţii Apuseni, organizaţi de I. şi loan Buteanu. au participat la Marea Adunare Naţională de pe Câmpia Libertăţii de la Blaj (3-5 mai 1848).
Cu această ocazie a devenit membru al Comitetului naţional român ce va avea sediul la Sibiu şi care va coordona mişcarea revoluţionară din Transilvania. Votarea de către Dieta din Cluj a uniunii Transilvaniei cu Ungaria (respinsă de românii care au participat la Marea Adunare de la Blaj) a agravat situaţia din provincie, determinând escaladarea conflictului dintre români şi maghiari.

în vara anului 1848, ciocnirile dintre ţăranii români şi proprietarii de pământuri au devenit tot mai violente, în Munţii Apuseni, sub conducerea lui, moţii s-au înarmat şi s-au constituit in cete organizate după model militar.

în septembrie 1848, alături de cetele sale înarmate, I. a participat la cea de-a treia adunare de la Blaj, unde s-a stabilit organizarea rezistenţei militare în faţa maghiarilor. Cifra estimată a participanţilor s-a ridicat la aproximativ 60 000 de persoane. S-a cerut încetarea represaliilor îndreptate împotriva populaţiei româneşti, a recrutărilor forţate pentru armata maghiară, alcătuirea unei Diete reprezentative, anularea anexării Transilvaniei l» Ungaria.

S-a ajuns la formarea unei armate româneşti compuse din 15 legiuni, comandate de prefecţi, în fruntea legiunii I, Aurăria *Gemina* se afla I. Cele mai importante operaţiuni militare s-au desfăşurat în Munţii Apuseni, în zona aflată sub controlul lui I., „Craiul Munţilor". Din decembrie 1848, spre această zonă s-a îndreptat armata maghiară condusă de generalul polonez Josef Bem. Obiectivul acesteia era „pacificarea" Transilvaniei (de fapt, preluarea acesteia sub controlul maghiar). Luptele s-au prelungit până în iulie 1849, cu pierderi grele de ambele părţi si fără a se ajunge la un rezultat decisiv. Pe de altă parte, noul împărat Francisc losif de Hahsburg a chemat în ajutor armatele ruse, pentru a readuce Ungaria în cadrul Imperiului Habsburgic. Era necesară, în aceste condiţii, încetarea luptelor dintre armata maghiară şi românii clin Munţii Apuseni, în urma medierii realizate de Nicolae Bălcescu, în iulie 1849 s-a încheiat Proiectul de pacificaţie de la Seghe-din, semnat de Lajos Kossuth şi I. Acesta marca încetarea ostilităţilor dintre români şi maghiari. Era însă prea târziu. După câteva zile, armata maghiară condusă de Josef Bem a capitulat la Siria, lângă Arad, în faţa trupelor austro-ruse. Autorităţile austriece au dispus dezarmarea trupelor lui lancu. Transilvania a redevenit provincie a Imperiului Habsburgic.

După revoluţie, a reprezentat în continuare interesele moţilor în faţa autorităţilor imperiale. Arestat la 15 decembrie 1849 a fost imediat eliberat

sub presiunea moţilor răsculaţi, în 1850 s-a deplasat la Viena pentru a înainta împăratului Francisc losif un memoriu referitor la situaţia moţilor transilvăneni. Demersul a rămas totuşi fără rezultate concrete.

în 1851, L, loan Axente Sever şi Al. Papiu Ilarian au refuzat să primească decoraţiile acordate de Curtea de la Viena celor care au luptat în 1848-1849 împotriva revoluţiei maghiare. Dezamăgiţi de politica habsburgică faţă de Transilvania, conducătorii românilor au respins orice compromis faţă de împărat.

Considerat „periculos" pentru ordinea pe care autorităţile austriece doreau să o instaureze în Apuseni, I. a fost din nou arestat în 1852 şi închis la Alba-Iulia, apoi la Sibiu. Eliberat în octombrie 1852, a fost forţat să locuiască sub supraveghere la Sibiu. Ulterior s-a întors în zona sa natală, cu sănătatea zdruncinată datorită unei lungi şi puternice depresii determinate de perioada întemniţării. Până în clipa morţii a trăit în Munţii Apuseni, refuzând să se mai implice în viaţa politică. S-a stins din viaţă la 10 septembrie 1872, fiind înmormântat sub „gorunul lui Horea" din cimitirul de la Ţebea (jud. Alba).

IANCU DE HUNEDOARA (1407-1456)

A fost voievod al Transilvaniei între anii 1441 şi 1456. Tatăl său, cneazul român Voicu, din Ţara Haţegului, a fost înnobilat de regele Sigismund de Luxemburg pentru serviciile aduse coroanei maghiare.

De la acesta, Voicu a primit domeniul şi castelul Hunedoarei.

A fost numit ban de Severin în anul 1438, de către regele Albert de Habsburg(1457-1439). După moartea acestuia, I. a susţinut candidatura la tronul Ungariei a regelui polon Vladislav al 111-lea. încoronat în 1440 cu numele de Vladislav l, regele nu a uitat sprijinul lui I. şi 1-a numit voievod al Transilvaniei.

I. s-a remarcat prin calităţile sale de comandant militar şi prin faptul că a studiat mult timp tactica de luptă a otomanilor, constituind detaşamente de cavalerie uşoară, capabile să execute lovituri rapide asupra adversarului. El a fost adeptul campaniilor ofensive antiotomane. încă din anul 1438, şi-a demonstrat calităţile militare în luptele din Serbia împotriva otomanilor.

în anul 1441, după ce a devenit voievod al Transilvaniei, el a învins din nou o oaste a acestora, iar în 1442 a obţinut o altă victorie la Sântimbru, lângă Alba-Iulia, asupra forţelor comandate de beiul de Vidin.

Aceste victorii i-au asigurat un prestigiu deosebit în Europa, motiv pentru care atât Papa de la Roma, cât şi statul veneţian îl considerau potrivit pentru a conduce trupele militare într-o viitoare cruciadă antiotomană. Voievodul era hotărât să se implice decisiv în această acţiune, ideea luptei contra Semi-lunei animându-1 până la sfârşitul vieţii.

Voievodul transilvănean a acordat importanţă şi necesităţii ca în fruntea Moldovei şi a Ţării Româneşti să se afle domnitori care să-i fie aliaţi şi pe care să se poată sprijini la nevoie. Ca urmare, 1-a înscăunat pe Basarab al H-lea pe tronul Ţării Româneşti, în anul 1442, iar pe cel al Moldovei, în anul

1448, pe Petru al II-lea.

Perioada 1443-1456 a reprezentat etapa marilor confruntări cu otomanii. Voievodul transilvănean şi regele Vladislav I al Ungariei au început „campania cea lungă", desfăşurată la sud de Dunăre în condiţiile în care nici papa Euge^ niu al IV-lea, nici principii creştini nu le-au oferit ajutor în lupta antiotomană. Această campanie, începută în septembrie 1443 şi încheiată în ianuarie 1444, a fost încununată de succes. Dintre victoriile de răsunet datorate priceperii militare a lui I. trebuie amintite cele de la Niş, Sofia şi Zlatiţa. Venirea iernii i-a împiedicat pe *l.* şi pe regele maghiar să continue înaintarea spre Adrianopol, ei luând decizia de a se întoarce la Buda.

Succesele militare obţinute i-au făcut atât pe principii creştini, cât şi pe Papa de la Roma să se gândească la organizarea unei cru ciade pentru alungarea otomanilor din Europa. Au fost strânse fondurile pentru echiparea unei armate şi, cu toate că încheiase o pace avantajoasă, pe 10 ani, cu sultanul Murad al II-lea, regele Vladislav I a fost determinat de Papa de la Roma să nu mai recunoască tratatul semnat cu otomanii şi să se alăture coaliţiei creştine. Din aceasta făceau acum parte ostile multor nobtli apuseni şi flota veneţiană. I. s-a alăturat şi el, în septembrie 1444, forţelor creştine, înaintând cu armata la sud de Dunăre, în-dreptându-se spre Vama. Dar cruciada de la Varna s-a încheiat cu un eşec, deoarece regele maghiar Vladislav I, la 10 noiembrie 1444, a folosit o tactică greşită, declanşând un atac nechibzuit. Oastea otomană a obţinut o victorie uşoară asupra forţelor creştine, intervenţia lui I. nemaiputând să schimbe soarta bătăliei. Regele Vladislav l a fost ucis în luptă, în aceste condiţii, în Ungaria s-a declanşat o puternică criză politică internă, căreia i s-a pus capăt prin alegerea lui I., în anul 1446, în importanta funcţie de guvernator al Ungariei la care a renunţat în anul 1455, având până la moarte titlul de căpitan general al statului maghiar.

I. a urmărit organizarea unei noi campanii militare la sud de Dunăre împotriva otomanilor. Bătălia de la 17-19 octombrie 1448, desfăşurată pe valea Moraviei, la Kossovopolje, s-a încheiat cu victoria otomanilor, în condiţiile în care trupele lui 1. nu au putut beneficia de ajutorul celor comandate de albanezul Gjerg Kastrioti Skander-beg. Această bătălie a însemnat şi sfârşitul campaniilor creştinilor pentru alungarea otomanilor din Europa.

Ultima confruntare cu otomanii a lui 1. s-a desfăşurat în anul 1456. Sultanul Mahomed al Il-lea, după ce a cucerit Constantinopolul în anul 1453, şi-a îndreptat atenţia asupra cetăţii Belgradului, important punct strategic în înaintarea îor spre centrul continentului european. Dar acesta nu a putut cuceri Belgradul, deoarece a fost apărat de I., care şi-a demonstrat din nou calităţile de bun conducător militar în bătălia din 21-22 iulie 1456. El a atacat direct tabăra otomană, după ce fusese respins asaltul general organizat de sultan. Dar, peste numai câteva săptămâni de la victoria de la Belgrad, marele luptător antiotoman a murit la 11 august 1456, în urma izbucnirii unei epidemii de ciumă, în tabăra oastei sale, la Zcmun. I. a fost înmormântat în catedrala catolică de la Alba-Iu-lia, iar pe piatra lui de mormânt a fost scris:

„Sa stins lumina lumii". Aceste cuvinte demonstrează rolul lui I. în lupta antiotomană. Europa pierzând pe unul dintre cei mai importanţi luptători ai săi.

IISUS HRISTOS

Viaţa sa este descrisă de *Evanghelii,* existând unele referiri la autorii antici Tacit, Josephus Fla-vius, Pliniu cel Tânăr.

întemeietorul religiei creştine a fost născut (probabil în jurul anului 4 î.H.) de fecioara Măria, soţia dulgherului losif, la Bethleem, familia sa fiind originară din Galileea (ludeea. Palestina), în momentul naşterii sale, rege al Iudeii era Irod cel Mare. A crescut la Nazaret, copilăria sa fiind petrecută între familie şi templu. După botezarea în apele Iordanului de către loan Botezătorul, care a fost ucis mai târziu din ordinul lui Irod, lisus a început să predice noua credinţă şi să îndeplinească minuni, relevate de *Noul Testament.* Activitatea sa s-a desfăşurat în perioada întăririi stăpânirii romane în Palestina. A fost identificat de o parte din locuitorii Palestinei cu Mesia (unsul lui Dumnezeu), cel aşteptat pentru a mântui omenirea. De altfel, nu-mele de Hristos provine din limba greacă si semnifică „unsul lui Dumnezeu" ca şi Mesia. lisus aducea oamenilor, prin predicile sale, speranţa mântuirii prin credinţa în Dumnezeu, iar prin viaţa sa şi a celor 12 Apostoli care-1 însoţeau a devenit un exemplu de iubire şi compasiune pentru marea masă a celor săraci.

Prin atitudinea sa, a intrat în conflict cu autorităţile locale dar şi cu preoţimea Templului. La vârsta de 33 de ani, după o ultimă cină cu Apostolii, a fost trădat de Iuda Isca-riotul, arestat de soldaţii romani, judecat de Pilat din Pont, procuratorul roman al Iudeii, şi condamnat la moarte de autorităţile religioase iudaice pentru blasfemie (în jurul anului 30 d.H.). A murit răstignit pe cruce, pe muntele Golgota, într-o zi de vineri, fiind
depus în mormântul lui losif din Arimateea. După trei zile, potrivit tradiţiei biblice, a înviat, arătân-du-se discipolilor, apoi a rămas printre aceştia timp de patruzeci de zile. La sfârşitul acestei perioade, lisus s-a înălţat la cer.

Creştinismul are Ia bază cele 27 de scrieri ale *Noului Testament,* reprezentate de cele patru *Evanghelii* (Marcu, Matei, Luca, loan), *Faptele Apostolilor, epistolele Apostolilor şi Apocalipsa. Noului Testament i se* adaugă *Vechiul Testament* sau „Tanakh", cartea sfântă iudaică.

Propovăduinâ iubirea între oameni, nonviolenţa, egalitatea oamenilor în faţa lui Dumnezeu, speranţa în Imperiul lui Dumnezeu, creştinismul s-a răspândit relativ rapid în Imperiul Roman, mai întâi în provinciile orientale apoi, din a doua jumătate a secolului I d.H. şi la Roma, respectiv în jumătatea occidentală a imperiului.

Problemele de dogmă ale creştinismului au stat în atenţia primelor opt concilii ecumenice, care au debutat cu cel de la Niceea din anul 325. Definitivarea credinţei creştine s-a realizat la Conciliu! al IV-lea de la Calcedonia din anul 451, când a fost formulat *Crezul.* Acesta are în centrul său recunoaşterea misiunii de mântuitor a lui lisus Hristos si a calităţii de fiu al lui Dumnezeu, născut de fecioara Măria, având o dublă natură: de om şi de

Dumnezeu.

IOANA D'ARC (1412-1431)

S-a născut în satul Domremy, din comitatul Champagne, într-o familie de ţărani liberi. Legenda spune că, foarte credincioasă fiind. Ia vârsta de 13 ani a început să aibă viziuni cu apariţii de îngeri şi sfinţi înfăţişându-i starea în care ajunsese Franţa ocupată de englezi şi care o îndemnau să îl ajute pe rege să elibereze ţara. Astfel 1-a convins pe căpitanul Robert de Baudricourt să-i pună la dispoziţie o escortă pentru a-1 ajuta în luptă pe moştenitorul tronului Franţei, Carol al VH-lea, şi a avut o contribuţie însemnată, în anii 1429 şi 1430, în obţinerea victoriei de către francezi în Războiul de 100 de ani (1337-1453) împotriva englezilor. 1.1-a convins pe Carol al Vll-lea de caracterul divin al misiunii ei, ca urmare i-a fost încredinţată o armată cu care a ridicat asediul oraşului Orleans, în anul 1429. Astfel, Carol al VH-lea a putut fi încoronat la Reims.

La data de 23 mai 1430, după o încercare nereuşită de ocupare a Parisului, I. a căzut în mâinile bur-gunzilor, la Compiegne, care au predat-o englezilor. Aceştia au acu-zat-o de vrăjitorie şi i-au înscenat un proces. A fost judecată de un tribunal ecleziastic, condus de episcopul de Beauvais, Pierre Cauchon, şi declarată eretică, fiind condamnată la ardere pe rug. Sentinţa a fost îndeplinită la Rouen, la data de 30 mai 1431. La 19 ani de la executarea sa, un tribunal a proclamat sentinţa din 1431 nedreaptă şi a fost reabilitată solemn în 1456. Ea a fost trecută în rândul sfinţilor de Biserica Catolică în anul 1920.

Supranumită „Fecioara din Orleans", I. reprezintă una dintre personalităţile cele mai importante ale istoriei Franţei.

IOSIF AL II-LEA DE HABSBURG (1741-1790).

Născut la Viena în anul 1741, a fost fiul împăratului Francisc I şi al împărătesei Măria Tereza. După moartea tatălui său, în anul 1765 a devenit împărat german şi tot din acel an a fost asociat la domnie, de mama sa, în Austria. De la moartea acesteia, în anul 1780, a condus singur, fiind împărat austriac până în anul 1790.

A fost cel mai important reprezentant al despotismului luminat. Prin reformele sale, a urmărit modernizarea, germanizarea şi centralizarea statului austriac, în anul 1781 a promulgat edictul de toleranţă, acordând libertate de cult tuturor confesiunilor din imperiu şi abolind discriminarea faţă de evrei. De asemenea, a fost secularizată o treime din proprietăţile mănăstireşti. Prin organizarea instituţiilor de învăţământ pentru viitorii preoţi, seminariile generale, care erau dependente de stat, împăratul a completat măsurile prin care urmărea întărirea supravegherii şi controlului asupra Bisericii, încă de la început, ajutat de Kaunitz. a iniţiat reforme în spirit luminist, în afară de măsura desfiinţării ordinelor călugăreşti si a mănăstirilor care nu exercitau activitate şcolară şi de ocrotire a bolnavilor, s-au mai adoptat şi altele: desfiinţarea cenzurii cărţilor şi revistelor, acordarea către ţărani a dreptului de a prezenta plângeri în faţa funcţionarilor de stat, abolirea poliţiei senioriale,

abolirea iobâgiei în posesiunile ereditare şi în regiunile slave ale imperiului (toate aceste măsuri au fost adoptate în anul 1781), iar prin măsuri succesive a fost abolită iobăgia şi în alte teritorii (precum Austria propriu-zisă si Ungaria; pentru Transilvania, ca urmare a răscoalei conduse de Horea, Cloşca şi Crişan din 1784-1785, a fost dată, la 22 august 1785, patenta prin care era abolită servitutea personală a iobagilor).

în 1783 a fost înlăturat criteriul apartenenţei la o religie recepta în vederea ocupării unor funcţii în stat, iar în anii 1787 şi 1788 a fost introdusă o legislaţie generală în spirit luminist. A introdus limba germană ca limbă oficială în întregul imperiu şi a încurajat cultura germană care, în acea perioadă, avea un prestigiu mai scăzut decât altele, precum cea franceză şi cea italiană, în câteva zone ale imperiului, unele clase sociale au opus rezistenţă la aplicarea reformelor. Aşa s-a întâmplat, de exemplu, în Ungaria, unde nobilimea nu era de acord cu măsura de abolire a serbiei.

Ca şi mama sa, 1. II a urmărit, prin introducerea reformelor în spirit luminist, să întărească monarhia şi statul austriac, în timpul domniei sale, a căutat să cultive şi mitul „bunului împărat". Astfel, în 1773 şi 1783, împăratul a vizitat Transilvania pentru a se interesa personal de situaţia locuitorilor de aici.

După moartea lui (la Viena, în anul 1790), majoritatea reformelor sale au fost anulate, din cauza puternicei opoziţii a nobilimii, în afară de Edictul de toleranţă şi de măsura de desfiinţare a iobăgiei.

IUSTINIAN I (482-565)

A fost împărat bizantin între anii 527 şi 565. Ajuns la tron datorită unchiului său, împăratul Iustin I (518-527), care 1-a asociat la putere, a dorit să refacă imperiul universal şi, de aceea, a iniţiat o serie de campanii militare. Acestea s-au limitat la teritoriul din jurul Mării Mediterane, în timpul lor remarcându-se generalii Belizarie şi Narses. Astfel, imperiul a ocupat regatul vandal din nordul Africii (535-534), Italia (535-555) şi sud-cs-tul Peninsulei Iberice (554). Dar, aceste campanii militare au secătuit resursele financiare ale imperiului, în politica internă s-au manifestat crize puternice, iar I. nu a reuşit să reformeze administraţia de stat. Criza profundă în care intrase statul roman este demonstrată şi de faptul că, în condiţiile secătuirii finanţelor si a ruinării
contribuabililor, graniţele imperiului au rămas fără apărare în faţa primejdiilor care veneau din exterior. Un alt eşec al lui I. a fost înregistrat când a dorit să refacă unitatea religioasă, în ciuda (aptului că, în anul 553, a organizat la Constantinopol un conciliu ecumenic. Acesta a sporit însă opoziţia papei şi a populaţiei catolice din Italia faţă de Constantinopol şi faţă de politica lui. Totuşi, domnia lui a înregistrat şi unele succese. Constantinopolul a devenit, în acel timp, un important centru intelectual şi artistic. Pe timpul lui au fost construite
monumente arhitectonice importante, precum biserica Sfânta Sofia din Constantinopol, cel mai important monument al arhitecturii bizantine, sau cea din Ravenna. Dar, cea mai importantă operă a lui I. a fost cea

legislativa, în timpul său a fost alcătuit Corpus *juris* ciwilis, format din patru secţiuni (Codul (ui *lus-tinian, Digestete, Institutele, Novellete).* La moartea lui I., imperiul era sărăcit din cauza impozitelor *şi* ameninţat de atacurile barbarilor. Teritoriile cucerite de I.I au fost pierdute de imperiu după moartea acestuia.

K

KENNEDY, JOHN FITZGERALD (1917-1963)

Născut la Brookline, aproape de Boston, a fost membru al Partidului Democrat. Mai întâi deputat, apoi senator al acestui partid, a fost ales preşedinte al S.U.A. în anul 1960. A îndeplinit această funcţie din 1961 până în 1965. Pe plan intern, sa remarcat prin faptul că a adoptat o politică de suprimare a discriminării la care erau supuşi negrii. De asemenea, el a propus americanilor să atingă şi să depăşească o dublă „nouă frontieră", cea a unei mai mari dreptăţi sociale şi cea referitoare la progresul tehnico-ştiinţific (cercetarea Lunii). In politica externă a manifestat fermitate faţă de U.R.S.S., atât în anul 1961, în timpul crizei berlineze, cât şi în 1961-1963, când i-a obligat pe sovietici să-şi retragă rachetele nucleare pe care le amplasaseră în secret în Cuba şi a reuşit să-1 determine pe Hrusciov să încheie un acord cu S.U.A. în această privinţă. A fost asasinat la Dallas, în ziua de 22 noiembrie 1963, acest eveniment fiind una dintre enigmele nedezlegate ale istoriei.

KOGĂLNICEANU, MIHAIL (1817-1891)

Om politic, istoric şi literat, şi-a legat numele de mari momente ale istoriei României: revoluţia de la 1848, unirea Moldovei cu Ţara Românească, marile reforme legislative din timpul domniei lui Alexandru loan Cuza, proclamarea independenţei de stat a României.

S-a născut la Iaşi într-o veche şi bogată familie boierească din Moldova: tatăl - Ilie Kogălniceanu, iar mama - Catinca Stavilă. Primele studii le-a întreprins sub supravegherea călugărului ardelean Gher-man Vida. Din perioada copilăriei a legat o prietenie strânsă cu Vasile Alecsandri. A studiat apoi la şcoli particulare din laşi. în 1838 a plecat la studii în Franţa, la colegiul din Luneville, apoi la Berlin la Facultatea de Drept. La întoarcerea în ţară a fost primit printre aghio-tanţii domnitorului Mihail Sturdza, avansând rapid la gradul de căpitan. Din perioada studiilor în străinătate a vădit un deosebit interes pentru lectură si pentru studiul istoriei. Primul său studiu istoric, publicat la Berlin, se intitula *Schiţa despre istoria, obiceiurile şi limba ţiganilor, urmată de o culegere de şapte sute cuvintt ţigăneşti.*

La Iaşi, a obţinut încuviinţarea lui Mihail Sturdza pentru a deschide o tipografic la care a editat „Dacia literară", „Foaia Sătească", „Foaie ştiinţifică şi literară", .Arhiva românească".

în 1843 a inaugurat primul curs de istorie naţională, în cadrul Academiei Mihăilene de la laşi, interzis apoi de autorităţi.

Ideile progresiste, de inspiraţie revoluţionară, vehiculate în „Dacia literară" au determinat suspendarea publicaţiei, iar în 1844 a fost pus sub

supraveghere la mănăstirea Raşca. „Dacia literară" a fost unul dintre cele mai importante periodice româneşti din secolul al XIX-lea. Articolul-program al revistei, scris de K., este considerat programul fundamental al dezvoltării literaturii române.

în cursul anului 1846, a plecat la Paris, devenind membru al „So cietăţii studenţilor români de la Paris", alături de Ion Ghica, C.A. Rosetti. Nicolae Bălcescu. A revenit în Moldova în primăvara anului 1848, unde, la 27 martie, avusese loc primul eveniment legat de revoluţia de la 1848 din Ţările Române: adunarea de la Iaşi şi elaborarea documentului-program *Petiţia Proclamaţiei de la Iaşi.*

Politica dusă de Mihail Sturdza fată de tinerii revoluţionari moldoveni a determinat exilarea acestora, în cele din urmă ei vor ajunge la Cernăuţi, în Bucovina. Aici li se va alătura şi K. autorul, în august 1848, unui nou document programatic revoluţionar: *Dorinţele partidei naţifinale in Moldova.* Văzut ca un proiect pentru viitoarea Constituţie a Moldovei, documentul propunea unirea Principatelor în cadrul unei monarhii constituţionale.

După înfrângerea revoluţiei de la 1848, ca şi ceilalţi colegi ai săi din generaţia paşoptistă, K. a activat în cadrul mişcării unioniste, care milita pentru unirea Moldovei cu Ţara Românească, în Moldova, a înfiinţat împreună cu Vasile Alecsandri şi Costache Negri societatea „Unirea" şi a fondat ziarul „Steaua Dunării", între timp a devenit membru în Consiliul de Administraţie al Băncii Moldovei şi şi-a continuat activitatea publicistică.

în 1857 a participat la înfiinţarea Comitetului Central al Unirii de la Iaşi, apoi a fost ales deputat în Adunarea ad-hoc a Moldovei, iar în 1858 deputat în Adunarea electivă care 1-a desemnat pe Alexandru loan Cuza ca domnitor al Moldovei la 5 ianuarie 1859. Cu acest prilej, K. a rostit un memorabil discurs: „Alegându-te pe tine domn în ţara noastră, am vrut să arătăm lumei aceia ce toată ţara doreşte: la legi nouă om nou [...]. Fii dar omul epocei; fă ca legea să înlocuiască arbitrariul! Fă ca legea să fie tare, iar tu, Măria-Ta, ca Domn, fii bun, fii blând, fii bun mai ales pentru acei pentru cari mai toţi Domnii trecuţi au fost nepăsători sau răi."

O dată cu alegerea acestuia, la 24 ianuarie 1859 ca domnitor şi în Ţara Românească, unirea Principatelor era înfăptuită, în anii următori, K. s-a remarcat ca unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai domnitorului. După 1859, K. a fost membru al Adunării obşteşti a Moldovei şi al Comisiei Centrale de la Focşani. Convingerile sale politice reies din multele discursuri rostite în această perioadă, între care cel prilejuit de discutarea proiectului de Constituţie a Principatelor Unite de către Comisia Centrală de la Focşani în 1859: „Să plecăm ochii noştri către acele gloate multe şi mărunte care până acum de la putere nu au cunoscut decât dări şi asuprire. Pe lângă îndatoriri să le dăm acum şi drepturi, întru câtă vreme nu vom emancipa poporul, nu ne vom emancipa ţara..."

La 30 aprilie 1860 a primit pentru prima dată postul de prim-mi-nistru

(în Moldova), pe care 1-a ocupat timp de opt luni, perioadă în care a acţionat pentru desfiinţarea vechilor privilegii boiereşti şi pentru desăvârşirea unirii Principatelor, în aceeaşi perioadă s-a înfiinţat la Iaşi prima Universitate.

începând din 11 octombrie 1863, a primit din nou postul de prim-ministru, de această dată autoritatea sa extinzându-se asupra ambelor Principate, în urma recunoaşterii de către marile puteri a unirii depline a Moldovei cu Ţara Românească. A deţinut acest post până la 25 ianuarie 1865. Perioada guvernării sale a fost cea mai însemnată din punct de vedere al reformelor adoptate în România, reforme care au pus, în fapt, bazele statului român modern. De numele său au fost legate, de altfel, legea secularizării averilor mănăstireşti (1863), legea agrară (1864), legea învăţământului (1864), introducerea codului civil si a codului penal (de inspiraţie franceză), constituirea Curţii de Conturi, înfiinţarea Universităţii din Bucureşti, adoptarea Statutului Dezvoltător al Convenţiei de la Paris (document cu rol de lege fundamentală a Principatelor Unite în perioada 1864-1866). în condiţiile constituirii, în timpul domniei lui Alexandru loan Cuza, a grupărilor politice de diverse orientări, multe dintre acestea opuse domniei autoritare a lui Cuza, K. a aparţinut grupării liberalilor moderaţi care au reprezentat principalii susţinători ai domnitorului.

După abdicarea lui Cuza (11 februarie 1866), cariera politică a lui K. a intrat, pentru o lungă perioa dă de timp, într-un con de umbră, datorită fidelităţii sale faţă de fostul domnitor. A rămas totuşi în viaţa politică, fiind ales deputat în Adunarea obştească, începând din 1866.

în 1867 a făcut parte dintre cei care au semnat „Pactul de la Concordia" - primul pas către constituirea Partidului Naţional Liberal. A revenit în guvern în 1876 în calitate de ministru de externe, prim-ministru fiind liderul Partidului Naţional Liberal, Ion C. Bră-tianu. A contribuit direct Ia semnarea Convenţiei româno-ruse pentru trecerea trupelor Rusiei pe teritoriul României din aprilie 1877. Aceasta implica de fapt România în războiul ruso-turc din 1877-1878, devenit pentru statul român Războiul pentru Independenţă.

La 9 mai 1877, în Parlament, K. dădea citire Proclamaţiei de independenţă a României. A condus Ministerul de Externe în timpul Războiului pentru Independenţă şi al negocierilor de pace de la Sân Stefano şi Berlin, în urma cărora independenţa României şi apartenenţa Dobrogei şi Deltei Dunării la statul român au fost recunoscute de marile puteri. Ulterior a devenit primul ambasador al României independente la Paris.

A murit în 1891, la Paris.

LENIN, VLADIMIR ILICI (1870-1924)

Teoretician al comunismului şi lider al revoluţiei bolşevice din Rusia, s-a născut la Simbirsk. în Rusia europeană, numele său real fiind Vladimir Uici Ulianov. Tatăl său, Uici Nicolacvici Ulianov, făcea parte din mica nobilime rusă, fiind director al educaţiei publice în provincia Simbirsk. L. a fost al treilea din cei sase copii ai familiei Ulianov. Fratele său mai mare, Alexandr, a fost arestai şi executat în 1887 pentru implicarea sa într-un complot pentru asasinarea ţarului Alexandru al lll-lea.

L. a urmat cursurile şcolii din Simbirsk, apoi ale Facultăţii de drept la Universitatea din Kazan. Nu a reuşit să-şi încheie studiile juridice, aici fiind exmatriculat în urma unei demonstraţii studenţeşti. A urmat apoi studiile în drept la Universitatea din Sankt-Petersburg. în perioada studenţiei, a fost atras de ideile marxismului.

După absolvirea facultăţii, a petrecut o perioadă scurtă de timp la Samara, ca avocat debutant, revenind apoi la Sankt-Petersburg unde a început să se afirme în cadrul mişcării revoluţionare de orientare marxistă din capitala Rusiei. In această perioadă *a* cunoscut-o pe Nadejda Krupskaia, şi ea militantă marxistă, care-i va deveni soţie. Activitatea politică a lui L. a fost întreruptă în 1897 de aresta rea sa. A fost apoi exilat, pentru o perioadă de trei ani, în regiunea Minusinsk din Siberia, în perioada exilului, a redactat *Dezvoltarea Capitalismului în Rusia,* lucrare în care propune adaptarea teoriei marxiste la condiţiile concrete ale Imperiului Ţarist.

Din 1900, a plecat în Elveţia, apoi în Germania unde, împreună cu alţi marxişti ruşi, a fondat publicaţia *Iskra,* al cărei scop era reunirea tuturor marxiştilor europeni, şi mai ales a celor din Rusia, în jurul ideii de revoluţie, pentru înlăturarea regimului imperial. Aici şi-a expus teoria privind necesitatea ca un partid al revoluţiei să fie format din revoluţionari de profesie, organizaţi milităreste, capabili să asigure victoria maselor populare împotriva sistemului politic imperialist (articolul *Ce-i de făcut?).*

In 1903, în cadrul celui de-al doilea Congres al Partidului Social Democrat Muncitoresc din Rusia, şi-a impus concepţia politică, determinând sciziunea acestuia în două grupări ce vor deveni rivale: bolşevicii („majoritarii" - conduşi de L.) şi menşevicii („minoritarii" - conduşi de luli Martov). în timpul tulburărilor sociale din Rusia, din 1905, care au culminat cu reprimarea violentă, în „Duminica însângerată" (9 ianuarie 1905), a manifestaţiilor populare de la Palatul de Iarnă de la Sankt-Petersburg, L. a rămas în străinătate, continuându-şi activitatea de consolidare a grupării politice bolşevice, în 1912, în cadrul unei conferinţe, la Praga el a întemeiat Partidul Bolşevic (grupare independentă faţă de Partidul Social

Democrat Muncitoresc din Rusia). L. a activat în străinătate şi la începutul Primului Război Mondial, în Elveţia a elabcTrat lucrarea *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului* (1916) în care şi-a afirmat convingerea că războiul va marca sfârşitul sistemului politic capitalist şi declanşarea revoluţiei socialiste.

în februarie 1917, la Sankt-Pe-tersburg (Petrograd) izbucnea revoluţia condusă de Partidul Constituţional Democrat (al burgheziei liberale) şi de menşevici (marxiştii moderaţi). La l martie 1917 s-a format un guvern provizoria. A doua zi, ţarul Nicolae al Il-lea abdica. Revoluţia s-a răspândit în întreg imperiul, fiind susţinută prin formarea sovietelor (comitetelor) locale ale muncitorilor şi soldaţilor. L., aflat în Elveţia, s-a pregătit să revină în Rusia pentru a transforma revoluţia liberală declanşată în februarie într-o revoluţie socialistă care să permită preluarea puterii de către Partidul Bolşevic.

Ajuns la Petrograd în aprilie 1917, L. a publicat *Tezele din Aprilie,* care trasau obiectivele revoluţiei bolşevice: „[...] 5. Nu o republică parlamentară [...] ci o republică a Sovietelor deputaţilor muncitorilor, salariaţilor agricoli şi ţăranilor, de la bază până la vârf. Suprimarea armatei, a poliţiei şi a corpului funcţionăresc. 6. în domeniul agrar (...) confiscarea tuturor pământurilor marilor proprietari funciari. Naţionalizarea tuturor terenurilor din ţară şi punerea acestora la dispoziţia sovietelor locale. 7. Fuzionarea rapidă a tuturor băncilor din ţară într-o bancă naţională unică, plasată sub controlul Sovietului."

Implicat în tentativa nereuşită de înlăturare a guvernului provizoriu din iulie 1917, a fost nevoit să părăsească Rusia pentru Finlanda unde va rămâne până în octombrie, continuând însă să pregătească revoluţia bolşevică. Aceasta a izbucnit la 25 octombrie
1917/7 noiembrie 1917 prin asaltul populaţiei înarmate de bolşevici, a marinarilor din portul Sankt-Petersburg şi a soldaţilor asupra Palatului de Iarnă, sediul guvernului provizoriu, în aceeaşi zi, Congresul Sovietelor a proclamat preluarea puterii de către bolşevici. S-a format un nou guvern. Consiliul Comisarilor Poporului condus de L., în care portofoliul Ministerului de Război era deţinut de Lev Troţki, organizatorul Armatei Roşii bolşevice. Prin „Decretul asupra păcii" era proclamată ieşirea Rusiei din Primul Război Mondial, prin „Declaraţia drepturilor popoarelor din Rusia" era recunoscut dreptul la autodeterminare al popoarelor care făcuseră parte din fostul Imperiu Ţarist, iar „Decretul asupra pământului" permitea confiscarea marilor proprietăţi funciare şi împărţirea lor către ţărani.

în martie 1918. Partidul Bolşevic şi-a luat numele de Partidul Comunist din Rusia. După câteva luni s-a declanşat războiul civil din Rusia, purtat între Armata Albă (formată din opozanţii bolşevicilor şi fideli ai ţarului) şi Armata Roşie comunistă. Rusia a devenit un stat totalitar şi a fost declanşată „Teroarea Roşie" prin care au fost înlăturaţi oponenţii bolşevicilor aflaţi în rândul populaţiei civile. A fost instituit „Comunismul de Război" care a

dus la naţionalizarea unităţilor economice si la introducerea contribuţiilor forţate în agricultură, ceea ce a accentuat criza economică a ţării. De asemenea, în anul 1919, L. fondează Internaţionala a III-a (Internaţionala Comunistă), organizaţie care cuprindea partidele comuniste din Europa şi Asia şi care urmărea declanşarea revoluţiei comuniste si în alte state.

în urma profundei crize economice din anii 1919-1921, L. a impus în 1922 Noua Politică Economică (N.E.P.) care însemna o liberalizare a controlului comunist asupra economiei, lăsându-se o anumită libertate de mişcare iniţiativei private.

în decembrie 1922 sa format Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice (U.R.S.S.), stat federal ce reunea Rusia şi o serie de republici sovietice vecine, al cărei prim conducător a fost L.

Din 1922, sănătatea lui L. s-a deteriorat constant, ceea ce va declanşa o acerbă luptă pentru putere la nivelul conducerii Partidului Comunist Rus.

A murit în ianuarie 1924, trupul său fiind îmbălsămat şi expus în Mausoleul de la Kremlin care îi poartă numele. Până în 1991, oraşul Sankt-Petersburg (Petrograd) a purtat denumirea de Leningrad.

LINCOLN, ABRAHAM (1809-1865)

Cel mai cunoscut preşedinte al Statelor Unite din secolul al XlX-lea s-a născut la 12 februarie 1809 lângă Hodgenville, statul Kentucky, într-o familie de fermieri de condiţie medie. Copilăria şi adolescenţa lt'-a petrecut muncind din greu alături de tatăl său, pe pământurile pe care familia sa, asemenea multor familii americane de la vremea respectivă, se perinda. De aceea, educaţia primită în această perioadă a fost cu totul sporadică. Şi-a completat învăţătura prin studiu individual intens, rămânând de fapt, toată viaţa, un autodidact impresionându-şi cunoscuţii prin dorinţa avidă de cunoaştere.

Primii ani ai tinereţii i-a petrecut în Illinois, ca tăietor de lemne, apoi vânzător la New Salem, diriginte de poştă şi chiar ca hotarnic.

începând din 1832 a fost atras de viaţa politică, devenind membru al Partidului Whig care grupa mai ales membri ai burgheziei industriale si financiare din S.U.A. Aceasta este perioada în care se acutizează în S.U.A. problema sclaviei, afirmându-se, mai ales în statele din nord, mişcarea aboliţionistă, care milita pentru desfiinţarea sclaviei. Cea mai mare parte a membrilor Partidului Whig susţineau această mişcare.

în 1833, a candidat cu succes pentru Adunarea generală a statului Illinois, în acelaşi timp studia cu intensitate pentru a deveni avocat, în 1836 a trecut examenul de avocat, iar în 1837 a primit din partea Curţii Supreme din Illinois dreptul de a practica avocatura, în acelaşi an s-a stabilit la Springfield, capitala statului Illinois, ca asociat la firma de avocatură a lui John T. Stuart. Va înfiinţa apoi un birou de avocatură propriu, alături de Stephen T. Logan, în 1841.

S-a căsătorit în 1842 cu Mary Todd. Familia Lincoln va avea patru băieţi, dar, din nefericire, doar primul născut, Robert Todd Lincoln va supravieţui. Acesta ajunge, după moartea tatălui său, ministru de război şi

ambasador al S.UA. în Anglia.

Cariera sa politică a căpătat o nouă anvergură în mai 1846 când a fost propus candidat pentru Congresul S.U.A. din partea grupului din Illinois al Partidului Whig, fiind ales în cea de-a 37-a legislatură a Congresului.

S-a remarcat prin atitudinea sa pacifistă si aboliţionistă, devenind popular mai ales în rândul populaţiei sărace din statele din nord.

în 1849 s-a retras temporar din viaţa politică, revenind la conducerea biroului său de avocatură din Springfield. După cinci ani, a revenit pe scena politică în condiţiile declanşării unor aprinse dezbateri în opinia publică americană pe tema legii Kansas-Nebraska, lege care permitea extinderea sclaviei în teritoriile situate la nord de paralela *de* 36 grade si 30 de min., unde acest sistem de muncă era interzis din 1820. Practic, problema sclaviei era lăsată la latitudinea coloniştilor care urmau să populeze noile regiuni Kansas şi Nebraska, acesta fiind considerat un precedent periculos pentru restul statelor care se declarau „libere" (ne-sclavagiste).

în *Cuvântarea de Ia Pe.miia,* devenită celebră (4 oct. 1854), L. şi-a afirmat poziţia în problema sclaviei: „Eu urăsc sclavia pentru că sclavia este în sine o monstruoasă nedreptate. O urăsc pentru că privează republicanismul nostru de îndreptăţită sa influenţă în lume [...], sileşte pe prietenii convinşi ai libertăţii să se îndoiască de sinceritatea noastră. Şi mai ales pentru că sclavia sileşte pe atâţia oameni cu adevărat buni dintre noi să se afle in război deschis cu însăşi principiile fundamentale ale libertăţii cetăţeneşti."

în 1856, L. a aderat la Partidul Republican (înfiinţat în 1854). După doi ani, în 1858, candida pentru Senatul S.U.A. din partea acestui partid. Totodată, şi-a continuat activitatea politică în sprijinul mişcării aboliţioniste, susţinută de Partidul Republican. Devenind din ce în ce mai apreciat pentru convingerile sale politice, dar şi pentru integritatea şi corectitudinea vieţii sale personale, L. a fost numit, la 18 mai 1860, candidat la preşedinţia S.U.A. din partea Partidului Republican, fiind ales preşedinte al Statelor Unite în noiembrie 1860. în aceeaşi perioadă, conflictul dintre adepţii abolirii sclaviei şi cei ai menţinerii acesteia progresează rapid, ceea ce determină în cele din urmă secesiunea statelor adepte ale sistemului sclaviei de statele americane din nord. Debutul acestui proces avea loc în decembrie 1860 când Carolina de Sud s-a desprins de restul Statelor Unite, urmată în ianuarie-februarie 1861 de Mississippi, Florida, Alabama, Gcorgia, Louisiana, Texas. Statele desprinse s-au reunit în Confederaţia statelor sudiste, cu guvern şi preşedinte propriu (Jefferson Davis).

Se vor alătura Confederaţiei sudiste, în lunile următoare, şi statele Virginia, Arkansas, Carolina de Nord, Tennessee (cu excepţia părţii sale estice).

Războiul de secesiune a izbucnit prin atacarea fortului Sumner de către armata sudişti.

Proclamând statele din sud în stare de „rebeliune", L. a convocat, pentru început, o armată de 75 000 de voluntari (15 aprilie 1861). Prima etapă a războiului s-a desfăşurat în favoarea statelor din sud, a căror armată a ajuns în situaţia de a ameninţa efectiv capitala S.U.A., Washington. Armata statelor din nord a beneficiat însă de imensele rezerve economice şi financiare ale zonei urbanizate şi industrializate ale S.U.A., dar şi de comanda extrem de eficientă a generalilor William Sherman şi Ulysses Grant. Din 1862 iniţiativa desfăşurării războiului a revenit armatei nordiste, al cărei comandant suprem era, potrivit Constituţiei S.U.A., preşedintele L. în acelaşi an, a semnat Homestcad-biU, legea prin care oricare cetăţean al S.U.A. care nu luptase împotriva statelor din Nord putea obţine un lot *(homestead)* de pământ de 65 ha, plătind o taxă de 10 dolari, care-i revenea ca proprietate cu condiţia de a fi cultivată în următorii cinci ani. Legea favoriza în mod evident pe cei săraci, fără pământ, care formau majoritatea armatei nordiste, oferindu-le o puternică motivaţie în lupta împotriva statelor secesioniste.

La l ianuarie 1863, L. a semnat Proclamaţia guvernului S.U.A. privind desfiinţarea sclaviei. Aceasta va fi consfinţită la 31 ianuarie 1865 printr-un amendament adus Constituţiei S.U.A. de către Camera Reprezentanţilor din Congresul american.

în 1863, victoriile nordiste de la Gettysburg şi Vicksburg au consacrat, practic, înfrângerea statelor secesioniste din sud. Luptele totuşi au continuat până la 9 aprilie 1865, când comandantul armatei sudiste, generalul R.E. Lee, a capitulat la Appomattox.

La 8 noiembrie 1864, L. a fost ales preşedinte al S.U.A. pentru al doilea mandat, perioadă ce ar fi urmat să o dedice reconstrucţiei Uniunii după războiul civil^dintre Nord şi Sud.

La puţin timp de la capitularea de la Appomattox, la 14 aprilie 1865, Lincoln este împuşcat, în timpul unui spectacol, la Ford's Theatre din Washington, de către John Wilkes Booth, actor ratat, membru al unei conspiraţii sudiste.

LUDOVIC AL XIV-LEA (1638-1715)

S-a născut la Saint Germain-en-Laye, în anul 1638 şi a fost rege al Franţei între anii 1643 şi 1715. Era fiul regelui francez Ludovic alXIII-lea (1610-1643) şi al Anei de Austria. Deoarece la moartea tatălui său nu avea decât 5 ani, Franţa a fost condusă de consiliul de regenţă, din care făcea parte şi regina Ana de Austria care 1-a ales ca prim-ministru pe cardinalul Mazarin.

Perioada minoratului lui L. XIV a fost cea în care s-au desfăşurat frondele, revolte ale nobililor şi Parlamentului, care căutau să profite de această situaţie şi să slăbească absolutismul regal. Atât fronda Parlamentului (1648-1649), cât şi fronda prinţilor (1650-1653) au fost înfrânte, cardinalul Mazarin guvernând apoi Franţa în numele regelui până în anul 1661, când a murit. Din 1661 şi până în 1715, L. XIV a exercitat direct conducerea regatului fără prim-minislru, el deţinând puterea absolută, lucru exprimat şi prin formula „Statul sunt eu!".

Dorind să impresioneze, să sublinieze faptul că avea o putere cu caracter divin şi pentru a demonstra strălucirea autorităţii sale, L. a introdus, la curtea de la Vcr-sailles, un ceremonial fastuos. Amenajarea palatului de la Versailles a durat din 1662 până în 1702, acolo lucrând artişti de renume, care au creat un ansamblu maiestuos. La Versailles, eticheta stabilită era respectată cu stricteţe. Totul trebuia să se desfăşoare conform dorinţelor lui L., a cărui pasiune pentru lux era evidentă. Nobilimea a fost obligată să vină la Versailles, acolo ea primind bani, slujbe şi pământuri si participând la numeroasele serbări organizate de monarh. Curtea regală era plină de nobili, toţi fiind consideraţi servitori ai regelui.

în Franţa, totul era controlat de regele L., acesta formându-şi un aparat birocratic bine pus la punct. Intendenţii, reprezentanţi ai regelui in provincii, asigurau legătura dintre aparatul central de guvernare şi cel din teritoriu. L. XIV s-a sprijinit pe câţiva colaboratori pricepuţi şi devotaţi, dintre care s-a remarcat Jean-Baptiste Colbert. El a fost, în cadrul Consiliului de Stat, controlor general al finanţelor, apoi a mai îndeplinit şi alte funcţii, precum cele de secretar de stat al Casei Regale şi secretar de stat al marinei, timp de 25 de ani coordonând viaţa economică şi financiară a Franţei. Un alt colaborator apropiat a fost Louvois, ministru de război extrem de priceput.

Pe plan economic, măsurile adoptate în perioada în care a activat Colbert au asigurat o dezvoltare fără precedent a Franţei. Jean-Baptiste Colbert a aplicat ideile mercantiliste (urmărea ca balanţa comercială să fie activă), înfiinţând manufacturi de obiecte de lux, tapiserii, mătase, stofe, oglinzi, porţelanuri. A stimulat dezvoltarea comerţului prin desfiinţarea a numeroase, vămi interne, şi a urmărit îmbunătăţirea căilor de comunicaţie, construirea de canale, precum Languedoc, care unea Marea Mediterană cu Oceanul Atlantic, şi crearea unei puternice marine comerciale. Dar, la doi ani după moartea lui Colbert, petrecută în 1683, L. a făcut o greşeală politică, care a avut grave urmări şi pe plan economic. Franţa ajunsese cea mai puternică ţară de pe continent, pe plan economic, dar anul 1685 a fost cel în care regele a revocat Edictul de la Nantes. L., prin acest act, a dorit să refacă unitatea religioasă în Franţa, interzicând cultul protestant. Consecinţele au fost însă dezastruoase pentru Franţa, deoarece aproximativ 200 000 de hughenoţi au părăsit ţara, refugiindu-se în Olanda, Anglia, Brandenburg. Aceştia erau întreprinzători şi foarte pricepuţi. Franţa pierzând o forţă de muncă de înaltă calificare, de care au beneficiat statele mai sus-menţionate. Domnia lui L. XIV a reprezentat şi o perioadă de înflorire culturală. Atât ştiinţa, cât şi artele, şi literatura au făcut mari progrese. In „secolul lui Ludovic al XlV-lea", cum a fost denumită perioada domniei Regelui Soare, au creat scriitori importanţi, precum Racine, Moliere, La Fontainc. Ludovic cel Mare, cum i se mai spunea Regelui Soare, a acţionat în vederea impunerii idealului clasic, bazat pe ordine, rigoare, respectarea regulilor, tendinţa de a imita arta antică etc. Dar domnia lui L. XIV nu a însemnat doar o perioadă de realizări economice şi culturale. Semne de criză economică au început să se manifeste după moartea lui Colbert. accentuate de imensele cheltuieli necesare

numeroaselor războaie declanşate de L. XIV. Un alt aspect negativ, pe plan intern, manifestat pe timpul său, a fost cel referitor la faptul că regele a încercat si supravegheze şi să controleze activitatea din toate domeniile, chiar şi viaţa personală a supuşilor săi.

Pe plan extern. Franţa a cunoscut o serie de succese, în Europa, în perioada 1659-1713, s-a manifestat hegemonia franceză. Pentru aceasta, regele a declanşat numeroase războaie, asigurându-se că Franţa era pregătită, pe plan militar, să acţioneze oricând. De aceea, Louvois a reorganizat armata, iar Vauban. inginer militar, a întărit (după 1679) graniţa de nord-est a Franţei cu numeroase forturi. Războaiele pe care L. XIV le-a purtat până în anul 1688 au consolidat poziţia Franţei pe continent, dar următoarele, din ultima parte a domniei, au epuizat statul.

..Războiul de devoluţie" (1667-1668) a adus Franţei o parte importantă din Flandra, iar tratatul de la Nimegue (1679), care punea capăt războiului franco-olandez, a reprezentat un important succes diplomatic. Franţa primea atunci, în ciuda restituirii cuceririlor din Olanda, provincia Franche-Comte de la Spania, precum şi regiuni şi oraşe din Flandra şi Artois. Prin pacea de la Ryswick, care a încheiat războiul cu Liga de la Augsburg (1688-1697), alianţa antifrancezî din care făceau parte Imperiul Romano-German, Suedia, Spania, Anglia şi Olanda, Franţa păstra oraşul Strasbourg. în urma participării la războiul de succesiune la tronul Spaniei, prin tratatele de pace de la Utrecht (1713) şi Rastadt (1714) Franţa pierdea supremaţia pe continent, precum şi teritorii din America de Nord în favoarea Angliei (Acadia, Terra Nova), dar Filip al V-lea de Bourbon (nepotul lui L. XIV) era recunoscut ca rege al Spaniei. Condiţia care trebuia respectată era aceea ca Franţa şi Spania să nu fie unite niciodată sub aceeaşi coroană.

Războaiele secătuiseră bugetul. La sfârşitul domniei lui L. XIV, deficitul bugetar era de 2,5 miliarde de livre.

„Regele Soare" a murit în anul 1715, fiind înmormântat în graba şi fără nici o pompă, de teama declanşării unei revolte populare.

LUDOVIC AL XVI-LEA (1754-1793)

Născut la Versailles. a fost rege al Franţei între anii 1774 şi 1791, apoi „rege al francezilor" în anii 1791 şi 1792. Era fiul delfinului Ludovic şi al Mariei-Josephe de Saxa. în anul 1770 s-a căsătorit cu Măria Antoaneta de Austria, cu care a avut 4 copii. Sfătuit de Maurepas, şi-a ales ca miniştri oameni pricepuţi, precum Turgot şi Malesherbes. Turgot, numit controlor general al finanţelor, a vrut să redreseze finanţele prin egalizarea tuturor locuitorilor în achitarea impozitelor şi prin economii. Dar, aflat sub influenţa nobilimii privilegiate şi dominat de soţia sa, L. XVI 1-a înlocuit pe Turgot din această funcţie, în anul 1776, cu Necker. Acesta a propus şi el economii, mai ales că Franţa cheltuise foarte mult cu participarea la Războiul de şapte ani dus împotriva Angliei şi cu ajutorul pe care îl acorda americanilor pentru câştigarea independenţei. Publicarea de către Necker,

în anul 1781, a cheltuielilor Curţii a aprins şi mai mult spiritele în Franţa. Necker a fost şi el îndepărtat.

între anii 1783 şi 1786, controlor general al finanţelor a fost Calonne, dar şi acesta a propus egalitatea tuturor locuitorilor la plata impozitelor, proiect respins.

Disperat din cauza situaţiei în care se găsea Franţa în privinţa finanţelor, L. XVI 1-a reinstalat pe Necker în funcţia de controlor general al finanţelor, în anul 1788, dar singura soluţie găsită a fost aceea de a convoca Adunarea Statelor Generale, burghezia urmând să aibă un număr egal de reprezentanţi cu clerul şi nobilimea luate împreună. Franţa se găsea în pragul revoluţiei.

în anul 1789, Adunarea Statelor Generale sa reunit la Versailles. Deputaţii stării a treia s-au proclamat Adunare Naţională, apoi
Adunare Naţională Constituantă, considerând că ei reprezentau naţiunea şi că aveau menirea să dea poporului o constituţie. Dar, între rege şi Adunarea Naţională s-a produs ruptura, monarhul dorind să o dizolve prin intervenţie armată. Locuitorii Parisului au reacţionat cu furie, au format o Gardă Naţională, avându-1 în frunte pe marchizul de La Fayette şi, la data de 14 iulie 1789, au dărâmat închisoarea Bastilia, simbol al absolutismului. Revoluţia s-a extins de Ia Paris în întreaga Franţă. Poporul răsculat 1-a obligat pe rege, pentru a nu putea complota împotriva revoluţiei, să se mute la Paris, unde a fost transferată şi Adunarea Naţională Constituantă. Astfel, atât regele, cât şi Adunarea Naţională Constituantă se aflau sub supravegherea revoluţionarilor.

La un an de Ia căderea Bas-tiliei, pe data de 14 iulie 1790, pe Câmpul lui Marte, a fost nevoit si participe la aniversarea izbucnirii revoluţiei. Regele, alături de toţi cei prezenţi, delegaţi din toată Franţa, a jurat să apere libertăţile poporului. Părea că acceptase noua situaţie. Dar regele se gândea cum să înfrângă mişcarea revoluţionară şi nu să respecte drepturile cetăţenilor. De aceea, la 20 iunie 1791, L. XVI a încercat să fugă în străinătate, dar a fost prins la Varennes. Această încercare şi legăturile sale cu cei din exterior, care pregăteau o puternică lovitură contrarevolu ţionară, au adâncit prăpastia care îl separa pe rege de poporul său. Adunarea a hotărât atunci să-1 suspende pe L. XVI din funcţiile sale, iar la data de 3 septembrie 1791 a fost votată Constituţia. Deoarece Adunarea Naţională Constituantă era formată în majoritate din deputaţi care nu se gândeau încă la înlăturarea monarhiei, Constituţia din anul 1791 stabilea că Franţa era o monarhie. Totuşi puterea monarhului era limitată şi el era proclamat „rege al francezilor" şi nu „rege al Franţei", aşa cum fusese până atunci.

Puterea executivă era exercitată de el prin miniştrii săi şi i s-a alcătuit o listă civilă, astfel că nu mai putea, ca mai înainte, să ia fonduri importante din tezaurul statului. Regele nu putea dizolva Adunarea legislativă şi trebuia să-şi recruteze miniştrii dintre persoanele care nu erau deputaţi. Fraţii regelui, împreună cu nobilii emigraţi peste hotarele Franţei, nemulţumiţi de noua situaţie, au cerut ajutorul germanilor, iar împăratul Leopold al Il-lea,

regele Prusiei, Frederic Wilhelm al H-lea şi contele de Artois, au semnat Declaraţia de la Pilnitz, prin care arătau că voiau să intervină în Franţa «i să restabilească monarhia absolută. Girondinii 1-au silit pe L. XVI să declare război Austriei. Cum regele spera ca revoluţia să fie înfrântă, pentru a putea să-si recapete puterea absolută, a uzat de dreptul său de veto suspensiv atunci când Adunarea legislativă a hotărât, în condiţiile ameninţării din exterior, formarea unei armate de 20 000 de oameni. Poporul din Paris, agitat de revoluţionari, s-a răsculat, la data de 20 iunie 1792, a intrat în palat şi 1-a silit pe L. XVI să-şi pună pe cap boneta revoluţionară. Dar regele, nici după aceea nu a dorit să aprobe hotărârea Adunării legislative, iar revoluţia era ameninţată de Coaliţia I, formată din Austria, Prusia şi Anglia, în condiţiile iminentei intervenţii militare străine şi a ameninţării ducelui de Braun-schwcig, comandant suprem al armatelor prusace, că Parisul va fi pustiit iar toţi membrii Gărzii Naţionale vor fi omorâţi dacă regelui nu-i erau redate drepturile absolute, poporul parizian s-a răsculat, la data de 10 august 1792, şi a luat cu asalt palatul Tuileries. L. XVI, împreună cu familia sa, a fost dus în turnul Templierilor. Acolo s-a aflat sub pază. fiind prizonier al Comunei insurecţionale. Acuzat de trădare, a fost judecat de Convenţie şi condamnat la moarte. La data de 21 ianuarie 1793, L. a fost executat, prin ghilotinare, la Paris. A avut un sfârşit tragic deoarece nu a înţeles schimbările profunde care se petreceau în timpul său, neputându-se adapta la noua situaţie de monarh constituţional.

LUTHER, MARTIN (U83-1546)

S-a născut la Eisleben, într-o familie de ţărani germani din Turingia, a intrat în mănăstirea catolică din Wittenberg, devenind călugăr.

Trimis în misiune la Roma, în anul 1510, a fost neplăcut impresionat de ceea ce a văzut la curtea papei luliu al Il-lea şi în Cetatea Eternă. Doctor în teologie şi profesor la universitatea din Wittenberg, L. s-a implicat tot mai mult în lupta pentru reînnoirea Bisericii Catolice. Atunci când noul papă, Leon al X-lea, ajuns şef al Bisericii Catolice în anul 1513, a introdus vânzarea indulgenţelor, pentru a dobândi fonduri în vederea încheierii lucrărilor la catedrala Sfântul Petru din Roma, L. s-a ridicat împotriva acestuia. Astfel, la 31 octombrie 1517, în ajunul sărbătoririi zilei tuturor sfinţilor, L. a afişat, pe uşa bisericii din Wittenberg, cele 95 de teze, care, începând de la condamnarea vânzării de indulgenţe, vor constitui ideile de bază ale luteranismului. Noua doctrină religioasă a fost elaborată de L. pornind de la căutarea căilor spre mântuire, iar idcca ei cea mai importantă a fost „mântuirea prin credinţă". Cele 95 de teze ale sale au fost apoi dezvoltate în trei lucrări, prin care, de fapt, s-au cristalizat dogmele confesiunii luterane. Dintre ideile de bază ale luteranismului trebuie menţionate următoarele: unica sursă a credinţei este *Biblia,* care trebuia tradusă în limba vorbită de popor; din Biblii? trebuiau eliminate orice adăugiri survenite în timp şi trebuia interpretată în mod liber de către orice credincios; credinţa este temeiul existenţei Bisericii, iar mân-tuirea omului nu poate veni decât prin credinţă; preotul şi Biserica nu sunt mijlocitori între creştini şi Dumnezeu; creştinul trebuie să aibă o credinţă

puternică, pentru a putea intra în legătură directă cu Dumnezeu; distincţia dintre cleric şi laic nu mai există, deoarece preotul este doar un om mai învăţat, care explică preceptele religiei şi îi îndrumă pe creştini, preoţia dobândind astfel un caracter universal; autoritatea papei este contestată şi pe plan religios, şi pe plan politic; din cele şapte sacramente (taine), luteranismul nu acceptă decât botezul şi împărtăşania (euharistia); cultul Fecioarei Măria şi al sfinţilor trebuie abolit; ordinele călugăreşti, religioase nu au motivaţie dogmatică şi trebuie desfiinţate, ca şi toate mănăstirile; slujbele în Biserică să fie simplificate şi eliberate de momentele care nu au relevanţă; preoţii se pot căsători.

Deoarece vizau însăşi organizarea instituţională şi a ierarhiei bisericeşti, ideile lui L. despre reformarea Bisericii Catolice nu au fost acceptate de Papa de la Roma, începând astfel disputa dintre cele două părţi.

în anul 1518 a intervenit ruptura dintre L. şi Roma, el refuzând să retracteze cele afirmate. De partea lui s-au situat şi alţi principi germani, care nu acceptau dominaţia absolută a împăratului şi care erau nemulţumiţi de privilegiile clerului superior, împotriva lui L. s-au situat Biserica Catolică, împăratul Carol Quintul, care 1-a condamnat pentru ideile sale, precum şi principii catolici germani. Dar ideile lui au avut un mare ecou în rândurile germanilor. Din cauza reacţiei Bisericii Catolice şi a autorităţilor imperiale şi în condiţiile în care, în aprilie 1521, L. a refuzat să îşi renege ideile în faţa Dietei din Worms, el a căutat protecţie, obţinută din partea principelui elector al Saxoniei, Frederich de Saxa, care 1-a ascuns în castelul de la Wartburg. L. a fost declarat eretic la Worms, dar nu a putut fi arestat, deoarece a beneficiat de sprijinul principelui elector.

La Wartburg, a început să traducă Biblia în limba germană. A putut să se reîntoarcă la Wittenbergîn anul 1522 şi s-a căsătorit, în anul 1525, soţie devenindu-i Katha-rina von Bora. Prin operele sale în care si-a definitivat doctrina, dar mai ales prin traducerea Bibliei, L. este considerat unul dintre primii mari scriitori în limba germană modernă. Ideile sale au fost bine primite într-o bună parte a teritoriului german, iar prin pacea de la Augsburg, din anul 1555, prin care s-a pus capăt luptelor dintre principii protestanţi si împărat, Carol Quintul a acceptat existenţa în Imperiul Romano-Gcrman a lutera-nismului, alături de catolicism. Apariţia luteranismului a însemnat ieşirea a numeroşi credincioşi de sub autoritatea Papei de la Roma şi din Biserica Catolică şi apariţia unei noi Biserici, cea luterană.

L. a murit la Eisleben, în anul 1546.

M

MAHOMED **(cea 570-632)**

întemeietorul religiei musulmane.

Rămas orfan la vârsta de 6 ani. a fost crescut de bunicul său, apoi de Abu-Talib, care îi era unchi dinspre mamă, iar pe la vârsta de 24 de ani a intrat în serviciul unei văduve bogate, Khadija, şi s-a ocupat cu negustoria. După aproximativ un an s-a căsătorit cu Khadija, care era mai *în* vârstă decât el cu vreo 15 ani. Cu aceasta a avut trei băieţi, morţi la vârste fragede, şi patru fete. După ce Khadija a murit, a mai avut şi alte neveste. El era credincios şi, în călătoriile sale de negoţ, a cunoscut atât creştini sirieni, cât şi iudei. După o perioadă de retragere într-o peşteră, pentru rugăciune, a avut o vedenie în care un înger, arhanghelul Gabriel, i-a apărut şi i-a transmis cuvântul lui Allah, textul cărţii sfinte a musulmanilor. Coranul, tn felul acesta, M. a răspândit noua religie, monoteistă, denumiţi islam. El a luptat împotriva poli-teismului, egoismului şi bogăţiei şi s-a proclamat „trimis al lui Allah". In aceste condiţii, a fost alungat de la Mecca, centrul vieţii religioase a arabilor şi puternică aşezare pe plan economic. E] a fugit, în anul 622. de la Mecca la Yathrib (denumit, apoi, Medina, adică „Oraşul profetului"). De aceea, anul 622, al „Hegirei" (fugii), este considerat începutul erei islamice. La Medina, M. a fixat regulile de bază pe care trebuie să le respecte orice musulman: rugăciunea de cinci ori pe zi, cu faţa spre Mecca, milostenia, postul în luna Ramadan (luna a noua din an) şi pelerinajul la Mecca, realizat măcar o dată în viaţă. Oricare musulman trebuie să lupte împotriva celor de altă credinţă şi să răspândească religia islamică prin „djihad" („război sfânt") sau prin alte mijloace. Islamismul permite poligamia (un musulman poate să aibă mai multe soţii). Principiul de bază al islamismului, care trebuie respectat de oricare musulman, este următorul: „Nu există alt Dumnezeu în afară de Allah, iar Mahomcd este singurul său profet." în anul 630, conducând 10 000 de oameni, M. a ocupat Mecca. unde se aflǎ locul considerat de musulmani cel mai sfânt, templul în care se găsea piatra în formă de cub, Kaaba, loc transformat în moschee. Atunci a devenit conducătorul religios şi politic al arabilor. La moartea lui, religia islamică se impusese în rândul arabilor.

MAHOMED Al II-LEA (1432-1481) S-a născut la Adrianopol. La vârsta de numai 12 ani a urcat pe tron, devenind sultan, dar prima lui domnie a fost una scurtă, de numai 2 ani (1444-1446). La 19 ani a revenit la putere, fiind sultan până în anul morţii sale, 1481.

Pe plan intern s-a dovedit a fi priceput, administrând foarte bine întinsul stat otoman. S-a remarcat prin acţiunile sale militare, încă din primii ani de domnie, sultanul s-a arătat a fi un bun comandant de oşti. La doi ani de la preluarea tronului, la data de 29 mai 1453, a cucerit Constantinopolul, punând capăt existenţei Imperiului Bizantin, în acest oraş şi-a instalat capitala, dar trebuie menţionat că a garantat libertatea de cult creştinilor, iar genovezii şi veneţienii au beneficiat în continuare de privilegii comerciale acolo.

După cucerirea Constantinopo-lului, M. a acţionat pentru ocuparea întregii Peninsule Balcanice. Astfel, din anul 1458 a început luptele pentru cucerirea

întregului teritoriu grecesc, ocupând Atena, fn anul 1470, toată Grecia se afla sub stăpânire otomană. Serbia a fost cucerită de M. în anul 1459, Bosnia în anul 1463. iar Albania în 1479. Sultanul a distrus şi Imperiul Grec de la Trapezunt, în anul 1461, iar Hanatul Crimeei i-a devenit vasal în 1475. M. a condus armate şi pe teritoriul românesc (în Ţara Românească, în anul 1462, când nu a putut să-1 înfrângă pe Vlad Ţepeş, şi în Moldova, în anul 1476, când a fost forţat să părăsească ţara fără să-1 poată înlătura pe Ştefan cel Mare de pe tron).

Datorită cuceririlor pe care le-a făcut, a fost numit şi „Fatih" -Cuceritorul. El este considerat, ca urmare a victoriilor sale şi a modului în care a administrat întinsul stat, întemeietorul Imperiului Otoman.

MĂRIA TEREZA (1717-1780)

Născută la Viena, a fost fiica împăratului Carol al Vl-lea de Habsburg. Acesta a fost preocupat de menţinerea dinastici Habsburg, în condiţiile în care nu avea urmaşi în linie masculină. Pentru aceasta, în anul 1713, a dat *Pragmatica Sancţiune,* împăratul lăsând moştenire toate posesiunile sale austriece M.; ea a fost împărăteasă a Austriei între anii 1740 şi 1780.

Primii săi ani de domnie au fost foarte agitaţi, între anii 1740 şi 1748, s-a desfăşurat războiul de succesiune la tronul Austriei, în condiţiile în care drepturile ei de succesiune erau contestate de Carol Albert al Bavariei, de August al IIHea al Saxoniei şi de Filip al V-lea al Spaniei. Războiul s-a încheiat prin pacea de la Aachen, prin care *Pragmatica Sancţiune* era recunoscută de toţi.

Austria trecuse prin momente grele şi din cauza faptului că, în urma războaielor cu Prusia, dintre anii 1740-1742 şi 1744-1745, a fost nevoită să cedeze acesteia Silezia. Din anul 1753, Kaunitz a devenit cancelar al Austriei, el ajutând-o pe împărăteasă în conducerea statului şi dându-i sfaturi înţelepte. Kaunitz a fost cel care a promovat în Austria reforme în spiritul absolutismului luminat.

Dintre reformele introduse cu ajutorul lui Kaunitz şi a altor sfetnici buni pe care i-a avut amintim: adoptarea Codului penal (1770), desfiinţarea ordinului iezuiţilor şi transformarea universităţilor în instituţii de stat (1773). înfiinţarea Comisiei urbariale pentru fixarea obligaţiilor ţărănimii faţă de stăpânii de pământ (1774), reorganizarea sistemului vamal în spirit mercantilist (1775), iar în urma unor răscoale în diferite părţi ale imperiului, au fost adoptate reglementări cu privire la robotă.

De aplicarea reformelor în spirit luminat au beneficiat şi românii aflaţi sub stăpânire habsbur-gică. Astfel, politica economică mercantilistă a fost aplicată în întreg imperiul, deci şi în teritoriile locuite în majoritate de români. Au fost adoptate metode şi măsuri care reglementau exploatarea resurselor naturale din principatul transilvănean, iar exploatarea resurselor subsolului a devenit monopol de stat. Au fost înfiinţate topitorii, manufacturi (în Banat, de exemplu, din anul 1771, a început să funcţioneze fabrica metalurgică de la Reşiţa). Deoarece românii, care formau majoritatea populaţiei Transilvaniei, erau tot

mai nemulţumiţi de starea în care se găseau, în anul 1759 a fost adoptat edictul prin care a fost restaurată Mitropolia ortodoxă de aici. Din anul 1777 s-a încurajat şi s-a reorganizat învăţământul, prin *Ratio educationis.*

în privinţa organizării Transilvaniei, din anul 1765 aceasta a devenit Mare Principat. Chiar şi în condiţiile adoptării unor reforme luministe, a încurajării economiei şi a acordării posibilităţii celor de confesiune greco-catolică de a studia în diferite şcoli şi universităţi (la Viena sau Roma, de exemplu), românii aflaţi sub stăpânire habs-burgică nu erau mulţumiţi cu statutul lor, mai ales cei din Transilvania, unde erau consideraţi toleraţi, iar conducerea era exercitată în continuare de germani şi de maghiari.

în privinţa teritoriului Imperiului Habsburgic, trebuie subliniat că M. a urmărit mărirea acestuia. Dacă în anul 1745 a fost nevoită să cedeze Prusiei Silezia, pe care nu a putut să o recupereze prin participarea la războiul de 7 ani (175&1763), în anii 1772 si 1775 Austria a ocupat o parte a Pbloniei (participa la prima împărţire a acestui stat) şi, respectiv. Bucovina (teritoriu românesc răpit Moldovei prin tratatul austro-oto-man de la Constanţi nopol, din data de 7 mai 1775). Românii din Bucovina au fost nevoiţi să suporte stăpânirea habsburgică, provincia fiind şi ea supusă, ca şi celelalte teritorii, unui amplu proces de ger-manizare şi de centralizare (hotărârile cu privire la provincii fiind stabilite de la Viena). Bucovina a fost înglobată Galiţiei şi a devenit ducat autonom abia în anul 1849. Din anul 1765, M. 1-a asociat la putere pe fiul ei. losif al Il-lea, care va prelua tronul, din 1780, şi va continua politica de reforme în spirit luminist începute de mama sa.

MARIUS CAIUS (157-86 Î.H.)

Născut într-o familie modestă, despre care istoricii antici Tacit şi Plutarh afirmă că ar fi aparţinut celei mai sărace categorii a plebei, la Cirrnatum, în provincia Latium. M. avea să se mândrească atât cu originea sa ţărănească, cât şi cu simplitatea educaţiei sale. Originea modestă i-au întărit dârzenia, hotă-rârea şi ambiţia de a reuşi în viaţa militară şi politică. Afirmarea sa socială a fost înlesnită şi de căsătoria cu lulia, din bogata familie patriciană a Cezarilor. Ascensiunea lui este descrisă astfel de Plutarh:

„Intrând în viaţa politică, Ma-rius nu dispunea nici de bogăţie şi nu era înzestrat nici cu arta de a vorbi, arme cu care conduceau pe arunci poporul aceia care se bucurau de o mai mare cinste. Dar, deoarece concetăţenii săi priveau cu oarecare simpatie inflexibilitatea lui morală, rezistenţa la muncă şi popularitatea lui, datorită consideraţiei de care se bucura, el şi-a sporit puterea (...)."

Cariera sa a început în armată, unde, în 133 Î.H. a participat sub comanda lui Publius Cornelius Scipio Aemilianus Africanus (distrugătorul Cartaginei), la asediul cetăţii celtiberilor, Numantia, în Spania. A fost învestit cu gradul de tribun militar, apoi cu funcţia de cvcstor la Roma. în perioada imediat următoare a devenit tribun al plebei la Roma, prilej cu care s-a iniţiat în tainele luptei politice şi s-a apropiat de tabăra *popularilor* (a plebei), rivala taberei *optimalilor* (a nobilimii senatoriale). Privit cu dispreţ şi neîncredere de către nobili datorită originii sale, va fi denumit *homo rutvus* (omul nou).

A fost apreciat de populaţia Romei datorită impunerii în Senat a două legi îndreptate împotriva aristocraţiei: legea care elimina privilegiile nobilimii în conducerea tribunalelor şi cea care pedepsea corupţia în domeniul electoral.

In 115 î.H. era *pro praetor* (guvernator) al Galliei Transalpine, apoi al Hispaniei (l 14 î.H.).

In 110 î.H., Roma a declarat război regelui Numidici, lugurtha (Africa de Nord). Acesta încerca să
se elibereze de sub tutela romană, instaurată o dată cu distrugerea Cartaginei (146 î.H.).

După o seric de înfrângeri, comanda armatei a revenit lui Quintus Caccilius Mettelus, secondat de M., comandant al cavaleriei. Acesta a câştigat o mare popularitate în rândul armatei prin reorganizarea tacticii şi a trupelor, care a făcut posibilă victoria de la Muthul (109 î.H.) şi preluarea funcţiei de comandant al armatei romane în acest război, în locul lui Mctellus, considerat incompetent de către Senat.

între timp, în 107 M. a candidat la postul de consul al Romei.

Războiul din Africa de Nord se va sfârşi în anul 104, o dată cu capturarea de către romani a lui lugurtha. Acesta va fi dus la Roma, prezentat poporului în procesiunea de triumf tradiţională organizată de M. şi apoi ucis în închisoare, în cea de-a doua fază a războiului cu Numidia (106-104 î.H.), alături de M., pe câmpul de luptă s-a afirmat cvestorul Lucius Cornelius Sylla, cel care va deveni cel mai marc rival al lui M. Rivalitatea celor doi va deschide seria războaielor civile care vor zgudui Roma până în 31 Î.H. .

începând din 107 î.H., M. a realizat cea mai profundă reformă a armatei romane de până atunci. Prin schimbarea sistemului recrutărilor, el a pus bazele unei armate profesioniste şi permanente. Ostaşii (proveniţi mai ales din mediile sărace) erau încadraţi în armată pe bază de contract, pe timp de 16 ani, indiferent dacă era pace sau război, primind în schimb echipament, soldă şi pământ în momentul lăsării la vatră, când deveneau veterani. Armata a fost împărţită în unităţi strict organizate: legiunile (60 000 de soldaţi), dotate cu pilum (suliţă). Fiecare legiune a fost împărţită în 10 cohorte (600 de oameni) iar o cohortă cuprindea 3 manipule (200 de oameni). Pe timp de pace, armata construia castrc, fortificaţii, poduri, drumuri. Reforma armatei şi profesionalizarea ei a făcut însă ca aceasta să trăiască numai pentru războaie şi jafuri, să emită pretenţii de a se amesteca în viaţa politică pentru a susţine ambiţiile comandanţilor militari.

Din 105, M., a luptat împotriva triburilor barbare germanice care au atacat mai întâi Gallia Transalpină, apoi Spania. El a profitat de impresia creată de pericolul germanic romanilor, pentru a se face ales de patru ori la rând consul (104-100 î.H.), fapt care încălca legea romană şi crea un precedent nedorit.

în bătăliile de la Aquac Sextiae (102 î.H., Gallia) şi Vcrcellae (101 Î.H., Italia), M. i-a respins pe germanicii teutoni şi cimbri, fiind vânduţi ca sclavi 150 000 de prizonieri din rândul acestora. Consulul roman era considerat acum „nou fondator şi salvator" al statului, influenţa şi puterea sa ajungând la apogeu.

M. a revenit în fruntea armatei romane între anii 90 şi 88 Î.H., în timpul războiului dintre Roma şi populaţiile italice (socii) răzvrătite datorită refuzului de a li se acorda cetăţenia romană deşi plăteau impozite si participau alături de romani la războaie. Romanii au fost nevoiţi să accepte unele concesii: aliaţii italici care nu participaseră la revoltă au primit cetăţenie. Apoi au fost acceptaţi ca cetăţeni cei care au predat armele de bunăvoie. Ultimele centre ale răsculaţilor au fost înfrânte prin asediu în 88 î.H.

O dată cu încheierea războiului cu italicii. Roma a fost implicată într-un nou conflict militar, de această dată în Orient. Aici, regele Pontului, Mithridates VI Eupator (120-63 î.H.) ocupase Asia Mică, ţărmurile Mării Negre, insula Delos, apoi s-a aliat cu regii Cappadociei şi Siriei. Problema exercitării funcţiei de comandant al armatei romane ce urma să lupte în Orient a determinat o confruntare violentă între Sylla şi Marius. Aceasta a culminat cu ameninţarea directă a Romei de către Sylla şi acea parte a armatei care îi era credincioasă.

Pentru prima dată în istorie Roma a fost atacată şi ocupată chiar de către o armată romană, ceea ce a deschis şirul asasinatelor împotriva adversarilor politici din capitală. M. a fost exilat şi s-a refugiat în Africa de Nord, unde a reuşit sâ-şi formeze o armată proprie, cu care a revenit în Italia şi a atacat Roma, pentru a obliga Senatul să-i anuleze decretul de exil. în absenta lui Sylla, care lupta în Orient împotriva regelui Pontului, Roma a intrat sub controlul lui M. care a fost ales din nou consul (86 i.H.). Toţi aliaţii lui Sylla, adevăraţi sau doar bănuiţi că 1-ar sprijini, au fost ucişi din ordinul lui, întregul oraş trăind sub teroarea răzbunărilor acestuia.

A murit la 17 ianuarie 86 î.H. în timpul exercitării, pentru a şaptea oară în viaţă, a funcţiei de consul. Moartea sa nu a adus linişte la Roma. Teroarea a continuat sub conducerea lui Sylla, de data aceasta împotriva aliaţilor lui M.

MATEI BASARAB (anii de domnie: 1632-1654)

A preluat prin luptă tronul, la 25 octombrie 1632, după ce 1-a învins pe Radu Alexandru Iliaş, domnul numit de Poartă. Interesant este şi faptul că a fost recunoscut mai întâi domn de Abaza-paşa (de la Rusciuk), în septembrie 1632 şi abia apoi a fost numit de sultan, la 23 februarie 1633.

în agitata perioadă a secolului al XVII-lea, când majoritatea domniilor erau scurte, perioada îndelungată, de 22 de ani, cât s-a aflat pe tronul Ţării Româneşti, a fost una de stabilitate şi de înflorire economică şi culturală.

în timpul domniei lui M., s-a tipărit, în 1646, codul *îndreptarea legii,* iar viaţa culturală şi religioasă au înflorit. Domnitorul a ctitorit peste 30 de biserici şi mănăstiri, dintre care se remarcă Arnota, Căi-dăruşani, Brebu şi Strehaia. A făcut danii şi mănăstirilor de la Muntele Athos şi a construit biserici în Transilvania, cum este cea de la Comana de Jos.

A sprijinit în mod deosebit cultura, în timpul său, s-a reluat activitatea tipografică la Govora şi Câmpulung, iar în anul 1646, la Târgovişte a început să funcţioneze Şcoala greacă şi latină, prima şcoală superioară din Ţara Românească.

S-a preocupat şi de întărirea ca pacităţii de apărare a ţării, organizând o

armată puternică. A încercat să intre în legătură şi cu alţi principi creştini, precum împăratul german sau regele Poloniei, pentru eliberarea de sub stăpânirea otomană şi pentru alungarea turcilor din Europa. Importanţa planurilor sale de eliberare de sub dominaţia otomană a popoarelor din Balcani este dovedită şi de faptul că M. urma să fie numit „general al întregului răsărit". Situaţia existentă atunci nu i-a permis însă să se implice mai mult în realizarea acestor obiective.

în politica externă a avut relaţii bune cu principele transilvănean Gheorghe Râkoczi (1630-1648). cu care a încheiat, de mai multe ori, tratate de alianţă, cu hatmanul cazacilor, Bogdan Hmelniţki, dar cu domnul Moldovei, Vasile Lupu, relaţiile au fost încordate, în anul 1639, a înfrânt oastea lui Vasile Lupu, care intrase în Ţara Românească, în bătăliile de la Nenişori şi Ojogeni. în anul 1653, M. 1-a mai învins încă o dată pe Vasile Lupu, în lupta de la Finta. în 1654, a trebuit să înăbuşe răscoala mercenarilor săi (seimeni şi dorobanţi), care ceruseră să li se mărească leafa de trei ori.

M. a murit la Târgovişte, pe 9 aprilie 1654.

După o viaţă agitată, nu a avut parte de linişte nici în mormânt. La puţin timp după ce a fost înmormântat, osemintele i-au fost aruncate afară din mormânt de tătari. Au fost luate de oamenii săi de încredere după aceea şi depuse în cripta de la mănăstirea Arnota.

MAVROCORDAT, CONSTANTIN A domnit, în perioada 1730-1769, de 6 ori în Ţara Românească şi de 4 ori în Moldova. Domnitorul fanariot a fost un erudit şi un bun diplomat. S-a remarcat prin reformele pe care le-a introdus în cele două ţări. Dorinţa de a reorganiza instituţiile a exprimat-o în hrisovul publicat, în iulie 1742. în revista Mercur» *de France,* cu titlul *Constt-tution faite par S.A.M. le Princt Constantin Mavrocordalo...* Prin reforma sa fiscală s-a introdus o dare fixă, pe cap de locuitor, percepută în patru sferturi anuale şi s-au desfiinţat dările multiple. Prin reforma administrativă, funcţionarii de stat au primit leafă, iar la conducerea judeţelor au fost numiţi ispravnici, în urma reformei judecătoreşti au fost create instanţe de judecată în judeţe şi în ţinuturi şi s-a extins procedura scrisă în detrimentul celei orale. S-au redus dregătoriile, iar cele mai multe titluri boiereşti au rămas onorifice. Boierii au fost împărţiţi în mari (veliţi) şi de clasa a doua (mazili).

Cea mai importantă reformă a fost cea socială aplicată în anul 1746 în Ţara Romanească si în anul 1749 în Moldova prin care a fost desfiinţată legarea de glie a ţăranilor, care puteau de atunci să se răscumpere cu 10 taleri de cap. Ţăranii deveneau liberi ca persoană dar nu au fost împroprietăriţi şi au rămas dependenţi economic de boieri. Ţăranii au devenit clăcaşi, fiind obligaţi să presteze 12 zile de clacă pe an în Ţara Românească şi 24 de zile de clacă pe an în Moldova, pe moşiile boierilor.

Prins de trupele ruseşti care în anul 1769 intraseră în Moldova (în timpul războiului Rusiei cu Imperiul Otoman dintre anii 1768 si 1774) a murit în captivitate, în cele 10 domnii pe care le-a avut a contribuit la adoptarea unor măsuri care să ducă la modernizarea societăţii româneşti din Moldova şi din Ţara Românească.

METTERNICH, KLEMENS WEN-CESLAS NEPOMUK LOTHAR VON (1773-1859)

Personalitate dominantă a lumii politice europene de la sfârşitul războaielor napoleoniene (1814-1815) până la Revoluţia de la 1848, s-a născut într-o familie aristocratică la 15 mai la Koblenz, în Germania.

După studii universitare la Stras-bourg şi Mainz, s-a căsătorit cu contesa austriacă Eleanor Kaunitz a cărei familie făcea parte din înalta aristocraţie de la curtea imperială austriacă. Şi-a început cariera diplomatică în 1797, ca trimis al Imperiului Habsburgic la Congresul de la Rastadt. A fost numit apoi ambasador în Saxonia (1801), Prusia(1803) şi Franţa (1806).

In 1809 i-a fost atribuit postul de ministru de Externe al Imperiului Habsburgic, în împrejurările complexe determinate de campaniile militare napoleoniene. Va deţine rolul principal în reorganizarea Europei după înfrângerea lui Napoleon. A organizat în 1814-1815 Congresul de la Viena, în cadrul căruia Europa va fi rcmodelată din punct de vedere geopolitic după războaiele napoleoniene, potrivit intereselor învingătorilor (Anglia, Rusia, Prusia, Imperiul Habsburgic).

în timpul desfăşurării Congresului, M. a reuşit să anihileze pretenţiile Rusiei de a anexa întreaga Polonie, ceea ce ar fi dus la creşterea considerabilă a rolului acesteia în plan european. A reuşit, de asemenea, crearea Confederaţiei Germane, pusă sub egida Imperiului Habsburgic (Austriei) şi întărirea poziţiilor acestuia în Italia unde reuşea să ocupe Triestul, Lombard ia si Veneţia.

Obiectivele politice promovate de M. din 1815 au fost menţinerea stam-quo-ului european şi mai ales a poziţiilor Austriei în Germania şi Italia, în acest scop, a contribuit la formarea Sfintei Alianţe, coaliţie politică de orientare conservatoare constituită în 1815 din care făceau parte Prusia, Rusia si Austria.

Din 1821 până la 1848, a ocu pat postul de cancelar (prim-minis-tru) al Austriei, remarcându-se prin politica sa conservatoare şi legitimistă. A rămas figura centrală a politicii europene până la izbuc nirea Revoluţiei de la 1848 la Vicna (13-15 martie 1848) când a fost silit să părăsească oraşul de frica populaţiei răsculate.

A murit la Viena, la 11 iunie 1859.

MICU (KLEIN), IOAN INOCHENTIE (1692-1768)

S-a născut pe la anul 1692 lângă Sibiu, la Sadu, într-o familie de ţărani liberi. Numele său de mirean era cel de loan Micu, iar când a intrat în rândul călugărilor bazi-litani de rit grecesc, a fost numit şi Inochentie (Inocenţiu).

La Colegiul academic de la Cluj, si la Târnava, a studiat filosof ia şi teologia, iar în anul 1728 a fost numit episcop la Făgăraş, când era încă în anul al treilea Ia teologie. El s-a implicat încă de atunci în obţinerea de drepturi pentru românii de confesiune grec&catolică, adresând autorităţilor mai multe memorii, în anul 1732, a trimis un memoriu împăratului Carol al Vl-lea de Habsburg, prin care revendica respectarea drepturilor acordate românilor prin Diplomele leopoldine, iar în anii 1736 şi 1737 el cerca Dietei recunoaşterea

drepturilor acestora aşa cum erau precizate în cea de-a doua *Diplomă leopiMină* (1699). Aceste cereri au fost însă respinse de Dietă, astfel că românii rămâneau în continuare consideraţi doar toleraţi în Transilvania.

Şi-a continuat lupta pentru obţinerea de drepturi pentru toţi românii, indiferent de confesiune. Un nou memoriu a fost trimis, în anul 1741, împăratului, aducând argumente istorice (vechimea românilor în Transilvania, numărul şi contribuţia lor la desfăşurarea vieţii principatului). Fiind episcop greco-catolic („unit"), M. a devenit şi membru al Dietei Transilvaniei în anul 1741, astfel că a putut să se implice şi mai mult în lupta naţională. Cererile sale au rămas fără răspuns, astfel că, în anul 1744, revendicările sale au fost reunite într-un document, numit *Supplex Libellus Valachorum,* înaintat împărătesei Măria Tereza.

Tot în anul 1744, din cauza refuzului autorităţilor habsburgice de a acorda drepturi românilor, M. a convocat un sinod la Blaj, ameninţând cu desfacerea unirii cu Biserica Romei dacă nu se respectau cele stabilite prin Diploma din anul 1701. în aceste condiţii, M. a fost chemat la Viena pentru a explica atitudinea pe care a avut-o la sinod. Sperând în sprijinul Papei, M. a plecat în taină la Roma, dar Măria Tereza nu i-a mai dat voie să se reîntoarcă în Transilvania, unde românii îl aşteptau. Orice legătură cu transilvănenii i-a fost interzisă trăind în exil până la moarte, iar în anul 1751, a fost silit să renunţe la funcţia de episcop.

Autor a peste 60 de lucrări pe diverse teme - istorie, gramatică, filosofic, literatură - a susţinut originea latină şi continuitatea neîntreruptă a poporului român pe acest teritoriu şi a folosit pentru prima dată în tipăriturile româneşti alfabetul latin.

MIHAI VITEAZUL (anii de domnie: 1593-1601)

S-a născut în anul 1557, fiind fiul domnitorului Ţării Româneşti, Pătraşcu cel Bun (1554-1557). S-a stabilit în Oltenia prin anul 1580, apoi a avansat în funcţii, între anii 1588 şi 1593, fiind Ban de Mehedinţi, apoi mare stolnic, mare postelnic, mare agă si marc ban. A deţinut un domeniu însemnat format din 129 de sate şi 20 de posesiuni în altele, în luna octombrie 1593, M. a ajuns pe tronul Ţării Româneşti. Dorinţa sa era de a declanşa lupta antiotomană, în condiţiile în care şi principele transilvănean Sigismund Bâthory a încheiat un tratat cu Imperiul Habsburgic în vederea luptei împotriva sultanului, iar domnul Moldovei, Aron Tiranul, realizase acelaşi lucru în august 1594. M. însă, fiind considerat om al otomanilor, nu a fost privit, la început, cu încredere, şi pentru a putea fi primit în Liga Creştină, a declanşat lupta antiotomană în toamna anului 1594. La Bucureşti, la 13 noiembrie 1594, M. i-a ucis pe toţi creditorii levantini şi a masacrat garda otomană care avea menirea să îl supravegheze. Au urmat, în lunile decembrie 1594 şi ianuarie 1595, victoriile asupra otomanilor la Dunăre, precum cele de la Piua Petrei, Hârşova, Silistra, Rusciuk. La acestea s-au adăugat şi victoriile obţinute de fraţii Buzeşti şi de Radu Calomfirescu la Puti-neiu si Stănesti şi de paharnicul Manta la Şerpăteşti. Dar acţiunile lui M. se desfăşurau în condiţiile în care principele transilvănean urmărea să-şi impună suzeranita-

tea asupra Ţării Româneşti. Reuşise acest lucru în Moldova, în august 1594, unde domnitorul Aron Tiranul recunoscuse suzeranitatea principelui transilvănean.

Astfel, după campaniile^ militare de la sfârşitul anului 1594 şi de la începutul anului 1595, M. căuta aliaţi în lupta antiotomană şi a trimis o delegaţie de boieri condusă de mitropolitul Eftimie la Sigismund. Tratatul, încheiat la Al-ba-Iulia la 20 mai 1595, în numele domnitorului, era defavorabil lui M., deoarece boierii au acceptat ca Sigismund Bâthory să fie suzeranul Ţării Româneşti în schimbul ajutorului antiotoman şi al subor donării Bisericii Ortodoxe din Transilvania faţă de Mitropolia Ţării Româneşti. Deşi devenea vasal al lui Sigismund, M. a acceptat acest tratat, deoarece avea nevoie de ajutor în lupta antiotomană, în condiţiile în care otomanii se pregăteau să intervină în Ţara Românească.

în august 1595, o oaste otomană condusă de Sinan-paşa a trecut Dunărea şi a înaintat spre Bucureşti. M., cu oastea sa, de aproximativ 20 000 de ostaşi (cam tot atâţia aveau şi otomanii) a aşteptat-o pe cea comandată de Sinan-paşa la Călugăreni. Domnitorul era ajutat de transilvăneanul Albert Kirâly, care comanda 2 000 de ostaşi. La Călugăreni, M. a reuşit să obţină o victorie importantă asupra oştirii otomane, ştiind să profite de condiţiile prielnice de acolo. Având nevoie de întăriri, M. s-a retras spre munţi, aşteptând ajutor de la Sigismund Bâthory. în acest timp, oastea lui Sinan-paşa a intrat în Bucureşti şi Târgovişte şi a început organizarea Ţării Româneşti ca paşalâc. Situaţia se complicase şi în Moldova, unde polonii 1-au înlăturat de pe tron pe Ştefan Răzvan şi 1-au înlocuit cu leremia Movilă. Dar în octombrie 1595, soseau ajutorul militar al lui Sigismund Bâthory, de aproximativ 23 000 de ostaşi, şi o mică oaste comandată de fostul domnitor al Moldovei, Ştefan Răzvan. Acesta din urmă a eliberat Târgoviştea şi Bucureştiul, iar M. a zdrobit oastea otomană la Giurgiu.

în condiţiile dificile ale anului 1595, M. a aplicat aşezământul, adică aşa-numita „legătură", prin care ţăranii dependenţi, refugiaţi din cauza luptelor, rămâneau pe moşia pe care se găseau în momentul respectiv.

în anii 1597 şi 1598, poziţia domnitorului muntean s-a întărit. Astfel, în 1597, între sultanul Meh-med al IH-lea şi M. s-a încheiat pacea, iar în 1598, la mănăstirea Dealu, s-a încheiat tratatul antiotoman dintre împăratul Rudolf al 11-lea de Habsburg şi domnitorul Ţării Româneşti, în aceste condiţii M. a reînceput lupta antiotomană în anul 1598. Dar M. şi-a dat seama că nu avea sorţi de izbândă, în condiţiile în care, în lupta antiotomană nu avea aliaţi de nădejde în Transilvania şi în Moldova, însă, în Transilvania, Sigismund Bâthory a fost o personalitate slabă şi a renunţat la tron în favoarea comisarilor imperiali (în 1598), apoi, după ce a revenit pentru scurt timp în fruntea principatului, a mai renunţat o dată, în favoarea vărului său Andrei Bâthory, duşman politic al lui M. în acest mod, în anul 1599, Transilvania nu se mai afla ancorată în lupta antiotomană. în Moldova, situaţia era asemănătoare, leremia Movilă, omul polonilor, nefiind interesat în lupta antiotomană. Cei doi i-au cerut lui M. să părăsească tronul Ţării Româneşti,

în aceste condiţii M. a plănuit îndepărtarea acestora de la putere. Mai întâi a acţionat în Transilvania, unde 1-a învins pe Andrei Bâthory la Şelimbăr, la data de 18/28 octombrie 1599, după care, la 21 octombrie/1 noiembrie 1599, Mihai Viteazul a intrat triumfal în Alba-Iulia, capitala Transilvaniei.

întregul Ardeal se găsea sub autoritatea sa, dar M. i-a păstrat forma specifică de organizare. Totuşi, în Sfatul său a introdus si boieri români, iar preoţii ortodocşi au fost scutiţi de munci servile. La Alba-Iulia a aşezat episcopia ortodoxă, bisericile şi mănăstirile româneşti din Transilvania fiind ajutate prin diferite măsuri (instalarea de ierarhi sau de călugări sosiţi din Ţara Românească, danii şi ctitorii).

în primăvara anului 1600, M. a intrat cu armata sa în Moldova. Ieremia Movilă a fugit, iar ţara i s-a închinat lui M. Pentru prima dată cele trei ţări române se găseau sub o singură autoritate. Dar Habsburgii nu se împăcau cu asemenea situaţie, dorind să menţină Transilvania în sfera lor de influenţă. De asemenea, în Moldova, polonii voiau să-1 reinstaleze pe tron pe Ieremia Movilă. La data de 18 septembrie 1600, în bătălia de la Mirăslău, nobilimea maghiară a Transilvaniei, răsculată, ajutată şi de generalul imperial Gheorghe Basta a reuşit să obţină victoria asupra oştilor lui M. Tot în septembrie 1600, polonii au izbutit să-1 reinstaleze pe tronul Moldovei pe Ieremia Movilă şi înaintau spre Ţara Românească, dorind să-1 aducă la putere pe Simion Movilă, fratele domnului moldovean. Ostile muntene au fost înfrânte, în octombrie 1600, la Năicni. Ceptura şi Bucov, şi polonii 1-au instalat pe tronul Ţării Româneşti pe Simion Movilă.

încercând să-şi recapete tronul, M. a fost înfrânt la Curtea de Argeş, la 25 noiembrie 1600. S-a deplasat la Praga, urmărind să obţină ajutor de la împăratul Rudolf al H-lea. Primit în audienţă de acesta în martie 1601, lui M. i s-a promis sprijinul cerut, împăratul fiind nemulţumit de faptul că nobilimea maghiară s-a răzvrătit şi 1-a recunoscut ca principe al Transilvaniei pe Sigismund Bâthory. M. a primit de la împărat 100 000 de taleri pentru a-şi reface oastea. De asemenea, împăratul Rudolf al Il-lea a contribuit la împăcarea lui M. cu Gheorghe Basta. Cei doi au colaborat în bătălia de la Gorăslău, la data de 3/13 august 1601, când 1-au învins pe Sigismund Bâthory. în Ţara Românească, fraţii Buzeşti 1-au alungat pe Simion Movilă, astfel că tronul acesteia îl aştepta pe M. Dar Basta şi imperialii nu puteau accepta reintrarea Transilvaniei sub autoritatea lui M. De aceea, la 9/19 august 1601. Gheorghe Basta a pus la cale asasinarea lui M. petrecută pe Câmpia Turzii, în Transilvania. Corpul i-a rămas pe Câmpia Turzii, în timp ce capul domnitorului a fost înmormântat la mănăstirea Dcalu de lângă Târgovişte.

MIRCEA CEL BĂTRÂN (anii de domnie: 1386-1416)

Făcea parte din neamul lui Basarab I şi era fratele lui Dan I, care domnise între anii 1384 şi 1386.

Pe plan intern, s-a remarcat prin măsurile întreprinse pentru întărirea ţării. De numele acestui domn este legată încheierea acţiunii de unificare

teritorială a Ţării Româneşti. M. a alipit, în anul 1388, Dobrogca, împreună cu cetatea Dârstor (Silistra de astăzi), la Ţara Românească, într-un moment în care otomanii, care au întreprins atunci o campanie în zona Dunării de Jos, urmăreau să ocupe acest teritoriu.

Faptul că, între anii 1404 şi 1406, se intitula „domn a toată Ţara Ungrovlahiei (Ţara Românească *-n.n.)* şi a părţilor de peste munţi, încă şi spre părţile Tătăreşti şi Herţeg al Amlaşului şi Făgăraşului şi domn al Banatului Severinului şi de amândouă părţile peste toată Podunavia, încă până la Marea cea mare şi singur stăpânitor al cetăţii Dârstor" demonstrează că statul românesc de la sud de Carpaţi atinsese, în vremea lui, maxima extindere teritorială. Din timpul domniei sale, documentele vorbesc despre existenţa dregătoriilor importante (vornic, ban, logofăt stolnic, paharnic, vistier, spătar, comis) din Sfatul Domnesc. Ţara Românească era organizată în judeţe, primul menţionat de documente fiind Jales, în anul 1385. M. a ştiut să atragă de partea sa boierimea, care 1-a susţinut în politica internă şi în cea externă în schimbul daniilor primite.

Pe plan economic. Ţara Românească străbate o perioadă de prosperitate, în afara principalei activităţi, agricultura, mai practicân-du-se şi extragerea sării (la Ocnele Mari) şi a aramei (la Baia de Aramă). Schimburile comerciale erau intense, fiind înlesnite de măsura lui M. de a bate monede (ducaţii de argint şi banii de aramă) şi de a acorda privilegii negustorilor braşoveni şi celor poloni din Liov.

S-a preocupat şi de întărirea capacităţii de apărare a ţării. Domnul dispunea de „oastea cea mică", formată din curteni, din oştenii domniei şi din „steagurile" boierilor, precum şi de „oastea cea mare", din care făceau parte, în caz de nevoie, toţi locuitorii apţi de luptă ai ţării. A întărit şi cetăţile de apărare de la hotare (Dârstor, Turnu, Giurgiu, Chilia, Hârşova, Enisala), iar Ia curtea domnească de la Târgovişte a ridicat fortificaţii.

Domnul a sprijinit şi Biserica, în timpul său terminându-se de construit mănăstirea Tismana şi ridicându-se (în anul 1388) biserica mănăstirii Cozia. El a acordat numeroase danii aşezămintelor religioase. Unul dintre cei mai cunoscuţi călugări din vremea sa, Pilotei Monahul, a fost logofăt al curţii domneşti.

Politica externă demonstrează priceperea lui M. în conducerea Ţării Româneşti, în anii de început ai domniei, cea mai mare ameninţare la adresa Ţării Româneşti o constituia Ungaria şi, de aceea, în anul 1390, a încheiat un tratat de alianţă cu regele Poloniei, prin care cei doi îşi promiteau sprijin militar împotriva maghiarilor. Ulterior, otomanii au devenit din ce în ce mai ameninţători, atacând Ţara Românească, în anul 1391, sub conducerea lui Firuz-bey. Conştient de pericolul reprezentat de otomani, în anul 1393 M. a efectuat o campanie militară la sud de Dunăre, urmărind distrugerea bazelor acestora şi ajungând până la Karino-vasi, în Bulgaria de astăzi, unde a repurtat o însemnată victorie, înţelegând gravitatea situaţiei de la sud de Dunăre, mai ales după cucerirea taratului bulgar de laTârnovo de către otomani, regele maghiar Sigismund de Luxemburg (1387-1437) a încheiat un

tratat de alianţă cu M., la data de 7 martie 1395, la Braşov. Dorind să-şi extindă stăpânirea, sultanul Baiazid I, supranumit Ildîrim (Fulgerul), a organizat campaniile împotriva Ţării Româneşti din anii 1394 şi 1395. Isto-ricii, printre care şi Mihai Maxim, specialist în relaţiile româno-oto-mane, au arătat că, în anul 1394, sultanul a trimis o armată la nord de Dunăre, dar aceasta a fost înfrântă de oastea lui M,, la 10 octombrie 1394. tn aceste condiţii, Baiazid I însuşi a sosit, în anul 1395, în fruntea unei armate, în Ţara Românească. Lupta, cunoscută sub numele bătăliei „de la Rovine" s-a desfăşurat la data de 17 mai 1395 şi Baiazid a fost înfrânt. Locul desfăşurării ei nu este cunoscut cu siguranţă. Cei mai mulţi istorici consideră că aceasta a avut loc la o „rovină" (loc mlăştinos) pe Jiu, în apropiere de Craiova, dar alţii consideră că s-a petrecut fie pe drumul dintre Turnu şi Curtea de Argeş, fie undeva pe râul Ialomiţa. Cert este însă faptul că otomanii reuşiseră, în 1394 sau în 1395, să-1 instaleze pe tronul Ţării Româneşti pe Vlad, numit de istorici Uzurpatorul, fratele lui, care era susţinut şi de o parte a boierimii. Vlad s-a menţinut la conducerea Ţării Româneşti până la sfârşitul anului 1396 şi începutul anului 1397.

La data de 25 septembrie 1396 s-a desfăşurat cruciada de la Nico-pole, organizată de regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg şi la care au participat o oaste condusă de M. alături de cavaleri francezi, burgunzi, germani, italieni şi englezi. Deşi a cerut să atace primul, deoarece cunoştea cel mai bine tactica de luptă a otomanilor, M. a fost refuzat, contele burgund de Neves considerând că lui i s-ar fi cuvenit această onoare. El însă a căzut în cursa întinsă de otomani, care au simulat retragerea, înde-părtându-se prea mult de ostile cruciate şi a fost înfrânt, cu toată intervenţia acestora. Cruciada de la Nicopole s-a încheiat cu un eşec pentru creştini, ea marcând şi des-fiinţarea taratului bulgar de la Vidin. întreaga Bulgarie era acum transformată în paşalâc otoman.

Dar M. a reuşit să reocupe tronul Ţării Româneşti, îndepârtându-1 pe Vlad, în condiţiile creşterii pericolului otoman, în anul 1402, mongolii lui Timur Lenk i-au înfrânt pe otomani, iar Baiazid a fost luat prizonier şi a murit în captivitate.

Perioada 1402-1413 este cea în care M. a dat dovadă de pricepere diplomatică deosebită. El s-a amestecat în luptele pentru putere din cadrul statului otoman, susţinân-du-1 mai întâi pe Musa, înfrânt de Mehmed I, sultan între anii 1413 şi 1421. Rămas fără aliaţi puternici în lupta antiotomană, M. a acceptat să plătească tribut sultanului, obţinând de la acesta promisiunea de a nu mai ataca Ţara Românească. Dar, în anul 1417, otomanii au întreprins noi incursiuni aici, după ce, cu un an mai înainte, M. îl sprijinise pe un alt pretendent la tron, Mustafa, înfrânt de sultan, şi refuzase să plătească tributul. Domnul Ţării Româneşti a fost nevoit să ceară pace şi să reia plata haraciului. în aceste împrejurări, Dobrogea intra sub stăpânire otomană.

M. a murit la 31 ianuarie 1418 şi a fost înmormântat la Cozia. El a reuşit, în timpul domniei sale, să asigure dezvoltarea ţării şi să o apere de puternicele ameninţări din exterior.

MUSSOUNI, BENITO (1883-1945)

Fondatorul fascismului italian, s-a născut la Predappio, la 29 iulie 1883, în familia unui fierar cu simpatii politice socialiste. Devenit învăţător, a călătorit un timp în Elveţia, unde a adoptat ideile anarhismului şi a practicat jurnalismul (deţinând postul de editor al ziarului Partidului Socialist, *Avânţi,* la Milano), în 1910 s-a căsătorit cu Rachele Guidi. Din această căsătorie au rezultat cinci copii.

Pe plan politic, s-a remarcat mai întâi în 1911 când a ajuns în închisoare datorită atitudinii sale de împotrivire faţă de războiul purtat de Italia în Libia. Aceeaşi poziţie a adoptat-o şi la începutul Primului Război Mondial, dar şi-a schimbat rapid convingerile antirăzboinice devenind un militant activ pentru intrarea Italiei în război. Această schimbare de atitudine a determinat ruptura lui cu Partidul Socialist.

în 1915 a început să editeze la Milano propria sa publicaţie. *H Popolo* rf7fa/ia, care va deveni organul de presă al mişcării fasciste italiene.

în martie 1919, după încheierea Primului Război Mondial, M. a pus bazele Mişcării Fasciste (denumirea provine de la fasciile romane, simbol al puterii în Roma antică), în anii tulburi de Ia sfârşitul războiului această grupare politică naţionalistă, antisocialistă şi anti-liberală a atras rapid o parte a populaţiei debusolate de război, dar şi mulţi industriaşi şi bancheri care se grăbeau să îi asigure sprijin financiar. Partidul lui M. era văzut ca o alternativă posibilă faţă de pericolul răspândirii ideilor comuniste în rândul italienilor.

în urma Marşului asupra Romei organizat de M. împreună cu adepţii săi, regele Italiei, Vic-tor-Emmanuel al IIMea, a acceptat să-i încredinţeze liderului fascist formarea unui guvern de coaliţie, la 28 octombrie 1922. Procesul de acaparare a puterii de către fascism era practic încheiat. Italia a devenit un stat totalitar, în care mijloacele de comunicare în masă erau cenzurate, partidele şi sindicatele erau interzise, întreaga viaţă politică gravitând în jurul Partidului Fascist, proclamat partid unic, şi a conducătorului său, fl *Duce.* în teritoriu, partidul era sus-ţinut de organizaţiile paramilitare ale *Cămăşilor Negre* şi *Balittas* (ale adolescenţilor). Concepţia lui M. despre statul fascist, expusă în *Doctrina fascismului,* este edificatoare: „Pentru fascism totul se află în stat, nimic uman sau spiritual nu există în afara statului, în acest sens, fascismul este totalitar, iar statul fascist, sinteză şi unitate a tuturor valorilor, interpretează, dezvoltă şi dă forţă vieţii întregului popor [...). Fascismul este inamicul sindicalismului. Indivizii formează clasele în funcţie de interesele Ion ei sunt sindicalizaţi după diferitele activităţi economice care au interese asemănătoare; dar înainte de toate ei fac parte din Stat."

M. a transformat Italia într-un stat „corporatist" în care, odată sindicatele desfiinţate, patronii si muncitorii au fost organizaţi în grupuri de interese economice comune (pe domenii de activitate) aflate sub controlul strict al partidului. De altfel, întreaga economie italiană era strict dirijată de stat, care finanţa marile grupuri industriale. Totodată, a

stins vechiul conflict dintre Biserică şi stat, prin acordul de la Lateran (1929) în urma căruia era recunoscută independenţa Vaticanului.

Pe plan extern, Mussolini a adoptat o politică agresivă, în concordanţă cu pretenţiile de mare putere ale Italici fasciste: în 1935-1936 Italia ocupă Etiopia (în ciuda opoziţiei Societăţii Naţiunilor), din 1936 se implica în Războiul civil din Spania în sprijinul fasciştilor lui Franco, în 1939 trecea la invadarea Albaniei. O data cu ascensiu-' nea nazismului la putere în Germania (1933), M. a devenit aliatul lui Adolf Hitler.

Italia lui M. a participat la al Doilea Război Mondial, de partea Germanici, începând din iunie 1940. în iulie 1943, în condiţiile debarcării anglo-americane în Italia, regele Victor-Emmanuel al IIMea a luat decizia demiterii lui M. şi arestarea acestuia. La 3 septembrie 1943 Italia semna armistiţiul cu Naţiunile Unite. Eliberat de o trupă germană, M. a fost dus în Ger- mania, iar după o întrevedere cu Hitler a fost pus în fruntea unei Republici-marionctă, constituită sub control german în nordul Italiei. La 28 aprilie 1945, partizanii italieni i-au capturat pe M. Şi amanta sa Clara Petacci şi i-au executat la Giulino di Mezzegra, lângă lacul Como.

N

NAPOLEON I, BONAPARTE (1769-1821)

S-a născut la Ajaccio, în Corsica, într-o familie de condiţie modestă, fiind

cel de-al optulea copil al lui Charles Mărie Bonaparte şi al Măriei Letizia Ramolino. A beneficiat de o bursă regală, astfel că a putut urma cursurile Şcolii militare de la Brienne, din anul 1779, apoi ale celei de la Paris, în anul 1785, a devenit locotenent de artilerie, în timpul revoluţiei franceze a fost susţinător al iacobinilor. S-a remarcat la data de 19 decembrie 1793, când a asediat oraşul Toulon, pe care 1-a eliberat de sub ocupaţia trupelor engleze, în urma acelei bătălii, a fost avansat, de la gradul de căpitan, direct la cel de general la numai 24 de ani.

După executarea lui Robes-pierre, a căzut în dizgraţie şi a fost trecut în rezervă. A revenit în fruntea armatei în timpul Directoratului, fiind chemat de directorul Barras, în anul 1795, pentru a înfrânge o revoltă a regaliştilor. N. a primit comanda armatei din Italia, unde a acţionat în anii 1796 şi 1797 şi a înfrânt armatele austriece de mai multe ori, în bătăliile de la Arcole şi Rivoli. Astfel a putut impune Austriei tratatul de la Campo-formio şi a silit-o să accepte toate schimbările petrecute în Italia în urma campaniei franceze.

Succesele lui militare au asigurat menţinerea la putere a regimului Directoratului.

Sperând să dea o grea lovitură intereselor englezilor, a întreprins campania din Egipt (1798-1799), unde a obţinut victoria de la piramide asupra mamclucilor, dar i-a fost scufundată flota la Abukir de către cea engleză.

întors în Franţa, în anul 1799, N. a speculat lipsa de încredere a francezilor în Directorat şi, fiind văzut de populaţie ca un salvator, a acţionat tn vederea preluării puterii. Prin lovitura de stat de la 18 brumar (9-10 noiembrie 1799), a instaurat regimul Consulatului, el devenind prim-consul. în perioada Consulatului, a acţionat pentru a-şi subordona instituţiile statului. Mai întâi, a impus o Constituţie autoritară (în anul 1799), apoi a fost instituit Consiliul de Stat, care redacta legile propuse de primul consul, a introdus legi administrative, justiţia a fost organizată în sens centralizator (în anii 1799 şi 1800), iar în 1804 a fost promulgat Codul civil.

în 1801 a fost încheiat Concordatul cu Papalitatea, iar în 1802 au fost adoptate .Articolele organice", astfel că, pe lângă recunoaşterea graniţelor statului papal, era reorganizată Biserica Catolică din Franţa (episcopii erau numiţi de primul consul şi erau plătiţi de stat, cultul catolic era recunoscut ca religie de stat), N. reuşind să atragă clerul catolic de partea sa.

Prin măsurile adoptate, regimul Consulatului a reprezentat, în interior, o perioadă de stabilitate economică şi de securitate individuală. Pe planul politicii externe, perioada Consulatului a fost una în care prestigiul Franţei s-a întărit. Mai întâi, N. a trecut din nou Alpii si a obţinut noi victorii asupra armatelor austriece, precum cea de la Marengo, din anul 1800. Prin tratatul de la Luneville (1801), era confirmată stăpânirea Franţei asupra Belgiei şi asupra malului stâng al Rinului. De asemenea, Franţa devenea arbitrul de necontestat în Peninsula Italică. Prin tratatul de „pace perpetuă" de la Amiens (1802), cu Anglia, Franţa renunţa la Egipt, în favoarea otomanilor, iar englezii la majoritatea teritoriilor cucerite peste mări în timpul

războiului, cu excepţia Ceylonului şi a insulelor Trinidad. Tot în amil 1802, în urma plebiscitului de la data de 4 august, N. a fost ales consul pe viaţă, fapt menţionat şi în Constituţia franceză a anului X (1802).

Ruperea păcii franco-engleze şi redeschiderea conflictului de către Anglia, în anul 1803, a determinat intrarea Franţei napoleoniene într-o nouă etapă a evoluţiei sale. La data de 18 mai 1804, s-a proclamat împărat al francezilor, sub numele de Napoleon I, şi a fost încoronat, în prezenţa papei Pius al VIMea, la data de 2 decembrie 1804. în perioada imperiului, în condiţiile dificile ale războiului, au continuat eforturile de reorganizare şi de întărire a statului. Economia Franţei a fost adaptată cerinţelor războiului.

Pe plan politic, N. îşi exercita autoritatea în toate domeniile. S-a format şi o nobilime care îi era supusă împăratului. Pe plan militar, a acţionat pentru reorganizarea armatei. Generalii cei mai pricepuţi au fost avansaţi la gradul de mareşal. Reorganizarea armatei a făcut ca, în anii 1805-1806, ea să aibă aproximativ 600 000 de soldaţi („Marea Armată").

Văzut ca principalul pericol pentru ei, monarhii Angliei, Rusiei, Austriei, Suediei şi Neapolelui au format o coaliţie împotriva lui M. (coaliţia a IlI-a). De altfel, perioada imperiului (1804-1815) a fost una în care politica externă a fost marcată de lupta lui N. împotriva coaliţiilor unor state europene create împotriva Franţei (coaliţiile III-VII) şi în care a considerat că Anglia reprezenta adversarul cel mai important, mai ales că aceasta deţinea supremaţia maritimă. Pentru a lovi în interesele comerciale ale englezilor şi pentru a proteja economia franceză, a instituit, în anul 1806, blocada continentală, orice comerţ cu britanicii fiind interzis. Dar blocada continentală nu a putut funcţiona, deşi N. a făcut eforturi pentru aplicarea ei, încercând să-şi impună controlul asupra întregului continent. Dacă pe mare Anglia deţinea supremaţia (ea distrusese flota franceză la Trafalgar, în 1805), pe uscat francezii erau cei mai puternici de pe continent, în aceste condiţii, armatele franceze au obţinut victorii importante, în anul 1805, la Aus-terlitz, N. a obţinut o victorie strălucită asupra armatelor ruso-aus-triece, iar prin tratatul de pace franco-austriac de la Pressburg, Veneţia revenea Franţei, iar împăratul francezilor devenea arbitrul situaţiei politice din teritoriul german, în 1806, a creat Confederaţia Rinului, din 16 state germane, sub protectoratul său. Anul 1806 a înregistrat şi alte succese ale lui N.: armata franceză a ocupat Regatul Neapole, unde 1-a instalat pe tron pe fratele său, Joseph Bona-parte, iar Republica Batavă a fost transformată în Regatul Olandei, care îl avea în frunte pe Ludovic Bonaparte, cel de-al treilea frate al lui N.

Prezenţa unor membri ai familiei sale în fruntea unor state (au mai fost instalaţi Jerome Bona parte, în anul 1807, în Westfalia, şi Joseph Bonaparte, în Spania, în 1808) avea menirea să întărească poziţia lui N. în Europa. De asemenea, în anul 1806, împăratul francezilor a înfrânt armatele prusace la Jena şi la Auerstaedt şi a ocupat Berlinul, de unde a decretat blocada continentală. Succesele au continuat şi în anul 1807, când, după victoria de la Friedland asupra armatelor ruse, a încheiat tratatele de pace cu ruşii şi cu

prusacii la Tilsit, cu prevederi avantajoase pentru Franţa: Rusia adera la blocada continentală, iar Prusia era dezmembrată (pierdea jumătate din teritoriu, formându-se Regatul Westfaliei).

între anii 1808 şi 1810, N. a obţinut alte succese, precum încheierea, la Erfurt, a alianţei franco-ruse, victoria de la Wagram asupra armatelor austriece (1809), includerea Olandei în Imperiul Francez (1810) şi încheierea tratatului de alianţă cu Prusia, împotriva Rusiei, care nu mai respecta blocada continentală. Dar în perioada imperiului au fost înregistrate şi eşecuri ale lui N. în Peninsula Iberică, unde a acţionat împotriva Spaniei şi Portugaliei, nu a înregistrat succese, spaniolii declanşând îndelungatul război pentru înlăturarea lui Joseph Bonaparte de pe tron şi izgonirea francezilor la nord de Pirinei (1808-1814), iar portughezii, ajutaţi de englezi, luptând pentru eliberare (1808). A urmat dezastruoasa campanie din Rusia (1812), de unde a fost nevoit să se retragă în condiţii dificile (ger şi lovituri ale armatelor ruse), după ce intrase în Moscova, părăsită de locuitori. Au urmat alte înfrângeri, precum cea de la Leipzig („bătălia naţiunilor"), din anul 1813, când armata franceză a fost înfrântă de cele ruseşti, prusace şi austriece, fiind silită să se retragă la vest de Rin.

In anul 1814. armatele străine au'Intrat în Franţa, ajungând la 31 martie 1814 în Paris. Regimul lui N. nu se mai bucura de susţinere în interior din mai multe cauze, precum: creşterea impozitelor indirecte, decăderea porturilor franceze şi creşterea şomajului în urma aplicării blocadei continentale, moartea a aproximativ 1 milion de soldaţi francezi în timpul campaniilor, epuizarea militarilor în numeroasele bătălii, dorinţa unor comandanţi militari de a încheia campaniile militare. La acestea se adăuga şi trezirea sentimentului naţional în teritoriile în care a acţionat, ceea ce a făcut posibilă izgonirea armatei imperiale în interiorul graniţelor Franţei şi pătrunderea armatelor aliate în Paris.

La 6 aprilie 1814, N. I a abdicat şi a fost exilat în insula Elba. A revenit, la 1 martie 1815, în fruntea Franţei, a intrat în Paris, i-a izgonit pe Bourboni şi a semănat din nou panică în rândul monarhilor europeni. Nu a reuşit să conducă decât 100 de zile, fiind înlăturat în urma acţiunilor coaliţiei a VII-a, formată din Rusia, Anglia, Austria şi Prusia. Ultima bătălie a lui N. a fost cea de la Waterloo, de la 18 iunie 1815, când a fost înfrânt de armatele anglo-prusace conduse de ducele de Wellington şi de mareşalul Blucher.

N. a abdicat şi a fost exilat pe insula Sfânta Elena, posesiune britanică din Oceanul Atlantic, unde a murit, la data de 5 mai 1821. Osemintele sale au fost aduse în Franţa, în anul 1840, fiind depuse la Domul Invalizilor din Paris.

N. I reprezintă o personalitate complexă: a contribuit la modernizarea Franţei şi la adoptarea unor reforme în teritoriile pe care le-a controlat, pe continent, pe plan economic, social, administrativ, militar, legislativ, dar poate fi socotit şi ca un conducător autoritar, care s-a bazat pe supravegherea poliţienească asupra întregii societăţi şi pe cenzură. A fost, în acelaşi timp, unul dintre cei mai străluciţi comandanţi militari din istorie.

O

OTTO I CEL MARE (912-973)

A fost fiul lui Henric I Păsăra-rul, rege între anii 919 şi 936.

Supranumit „cel Mare", O. I a fost rege al germanilor din anul 936, iar din 962 a fost împărat romam>german. Dinastia ottoniană, de origine saxonă, din care făcea parte si O., a condus statul german între anii 919 şi 1024. Numind membri ai familiei sau persoane de încredere ca duci şi sprijinin-du-se pe Biserica germană, care i-a permis să numească episcopi, a reuşit să-şi impună

controlul asupra funcţiilor importante în stat. Dintre ierarhii bisericeşti şi-a ales consilieri, dar a fost nevoit, în schimb, să extindă privilegiile şi imunităţile clerului. A acţionat şi împotriva tendinţei de a fi impusă ereditatea funcţiilor din stat.

Pe planul politicii externe, primul succes a fost cel din anul 955, când i-a învins pe maghiari în bătălia de la Lechfeld, oprind astfel incursiunile acestora spre vest. Din anii 951-952, s-a amestecat în Peninsula Italică, obligându-1 pe Berengar de Iureea, regele Italiei, să-i recunoască suzeranitatea. Având drept model acţiunea lui Carol cel Mare în Italia, unde acesta îşi impusese autoritatea, şi dorind şi el să-şi exercite controlul asupra Papalităţii, O. a intervenit din nou în Italia, înlăturând stăpânirea lui Berengar, în anul 962.

La data de 2 februarie 962. a primit coroana imperială la Roma, din mâna papei loan al XIMea, punând bazele Imperiului Roma-no-German. El a respins titlul de *imperator Romanorum* pentru cel de *imperator augustvs,* bula sa purtând titlul de *restaurator al regatului francilor* şi a păstrat capitala statului său la Aachen, acolo unde fusese şi capitala imperiului lui Carol cel Mare.

PERICLE (cea 490 Î.H.-429 Î.H.)

Cel mai important om politic al Atenei secolului al V-lea î.H., a fost fiul lui Xantip (Xantippos), personalitate ateniană de seamă, si al Agaristei, nepoata marelui reformator Clistene.

Informaţii despre familia şi originea sa au fost culese în 461 Î.H. în urma anchetei ordonate de *Ecdesia* (Adunarea cetăţenilor), prilejuite de numirea sa în funcţia de strateg. Se ştie că a beneficiat de o educaţie rafinată, oferită de profesorii săi, filosoful Anaxagoras din Clazomenai (supranumit „Spiritul") şi muzicianul Damon din Oa.

Din rândul apropiaţilor săi au făcut parte figuri de scamă ale vieţii culturale ale Greciei clasice: Herodot, Sofocle, Fidias, Hipoda-mos, Zenon, Anaxagoras.

S-a afirmat în viaţa politică de la vârsta de 30 de ani, prin întreaga sa activitate continuând democratizarea statului atenian începută de Solon şi Clistene în veacul anterior. Reprezentant al partidului democrat, a îndeplinit funcţia de strateg al Atenei timp de trei decenii, până la moartea sa, survenită în timpul marii epidemii de ciumă care a afectat profund Atena în 429 Î.H.

Printre primele măsuri adoptate în direcţia democratizării vieţii politice s-a numărat limitarea drastică a atribuţiilor Areopagului, instituţie tradiţională ateniană (Consiliul Bătrânilor), formată din foştii arhonţi, membri ai aristocraţiei. Supravegherea funcţionarilor statului şi a legalităţii, exercitată anterior de Areopag, a fost trecută în sarcina Consiliului celor 500 *(Bule),* instituţie reprezentativă a demosului atenian.

Din 458 î.H., la iniţiativa lui, reprezentanţii cetăţenilor mai puţin bogaţi au avut acces neîngrădit la exercitarea atribuţiilor legate de participarea la Consiliul celor 500 sau la diverse magistraturi, deoarece a fost introdusă plata (remuneraţia) funcţionarilor statului. Teoretic, oricare cetăţean putea fi ales pentru o funcţie de conducere, practic însă numărul acestora a fost considerabil restrâns prin revizuirea de către P. a listelor cetăţenilor care se bucurau de drepturi politice depline. Domeniile gestionate de Adunarea cetăţenilor (Erc/esia) au fost, de asemenea, mai clar delimitate: primirea soliilor străine, purtarea tratativelor, declararea războiului şi a păcii, controlul activităţii magistraţilor, supravegherea activităţii Consiliului celor 500, judecarea proceselor de înaltă trădare, ostracizarea persoanelor considerate indezirabile pentru cetate.

încă din perioada arhontatului lui Clistene, la cererea arhonţilor sau a strategilor, cetăţenii bogaţi erau obligaţi să organizeze pe cheltuiala lor diverse serbări sau manifestări publice, extrem de costisitoare, numite *leiturghiai* sau să devină choregi - finanţatori ai marilor festivaluri dedicate zeului Dionysos. Această sarcină, care putea ruina pe organizator, era considerată o adevărată onoare pentru cel desemnat să o îndeplinească, în perioada lui P., pe baza acestor manifestări, ca şi a întrecerilor de poezie sau teatru, s-a constituit arta dramatică a Greciei antice.

în planul politicii externe, P. a urmărit întărirea legăturilor Atenei cu cetăţile membre ale Ligii de la Delos, împotriva Spartei, Atena atingând momentul

culminant al evoluţiei sale ca hegemon al lumii greceşti. Armata greacă a fost implicată în lupte (victorioase) împotriva Eglnei şi Corintului, dar şi în ajutorarea Egiptului aflat sub ocupaţia Imperiului Persan. Cu această ocazie, tezaurul Ligii de la Delos (alianţă a cetăţilor greceşti în frunte cu Atena) a fost mutat la Atena, sub pretextul asigurării securităţii sale.

în 449 LH., prin Pacea lui Callias, conflictul cu Persia a fost închis. Liga ateniană fiind recunoscută de către Imperiul Persan.

Conflictul politico-militar cu Sparta a fost temporar aplanat, în 445 î.H. după o serie de înfrângeri locale ale Atenei, printr-un tratat de pace cu clauze defavorabile celei din urmă. Pentru a dovedi că poziţia hegemonică a Atenei nu a fost zdruncinată şi pentru a convinge cetăţile membre ale Ligii de la Delos că nimic nu s-a schimbat, P. a instituit o amplă campanie de refacere a vechilor monumente ale Atenei şi de ridicare a altora noi. Ca urmare, în 450 î.H. arhitectul şi sculptorul Fidias a realizat statuia zeiţei Atena Promachos, aşezată pe Acropole. Arhitectul Callicratcs a terminat măreţul templu Parthenon, în care a fost aşezată statuia din lemn. fildeş şi aur a Atenei, executată de Fidias. Tot acestuia îi sunt atribuite decoraţiile frizei templului, în aceeaşi zonă a Atenei a fost ridicată o sală imensă, destinată concursurilor de muzică şi poezie. Odeonul.

O grijă deosebită a fost arătată sistemului defensiv al Atenei. Au fost ridicate Marile Ziduri ale cetăţii ca şi portul Pireu, care deservea Atena, locul de staţionare a flotei de război şi comerciale a Atenei. Portul Pireu a fost construit după planul arhitectului Hippodamos din Milet, devenind prima aşezare urbană sistematizată din Europa.

în anul 431 î.H. a izbucnit războiul peloponesiac, confruntare cu efecte devastatoare pentru Atena, care va fi înfrântă de Sparta în 404 î.H. Situaţia Atenei a fost agravată de izbucnirea epidemiei de ciumă din 429 î.H. căreia i-au căzut victime cei doi fii legitimi ai lui şi, în cele din urmă, chiar el însuşi. Perioada în care a dominat prin personalitatea sa Atena este considerată „Secolul de aur" al acestei cetăţi. Dragostea sa pentru cetate şi locuitorii săi a fost redată de istoricul antic Tucidide (Thukydides), care a consemnat cuvintele rostite de P.: „Singură cetatea noastră, dintre cetăţile de astăzi, se dovedeşte în acţiune mai presus de faima pe care o are şi ea singură nici nu se indignează când o atacă cineva, gândindu-se la cine suferă, nici nu face pe supuşii săi să se mânie că sunt conduşi de oameni nevrednici. Manifestându-ne puterea prin mari dovezi, putere care nu-i lipsită nici de martori, vom fi admiraţi şi de contemporani, şi de posteritate şi nu vom avea nevoie nici de un Homer, care să ne laude, nici de altul mai mare în prezent să ne desfete prin versuri, căci adevărul va înlocui ficţiunea faptelor, ci noi am forţat toate mările şi ţările să fie accesibile îndrăznelii noastre si peste tot am temeinicit monumente nepieritoare ale faptelor noastre rele şi bune" (Tucidide, II, 41).

PETRU CEL MARE (anii de domnie: 1682-1725)

S-a născut la Moscova, în anul 1672. La început, a domnit sub regenţa sorei sale, Sofia, care voia să preia tronul, şi de aceea ea 1-a trimis pe micuţul ţar

la o moşie a familiei, la Preobrajenski. Dar, în anul 1689, P. a reuşit să o îndepărteze pe Sofia şi a închis-o într-o mănăstire, rămânând să conducă singur statul.

între anii 1697 şi 1698 ţarul a întreprins o călătorie în vestul Europei, vizitând Imperiul German, Anglia şi Olanda. Era dornic să cunoască foarte multe lucruri, şi de aceea, in timpul acestei călătorii, de exemplu, a lucrat ca dulgher pe şantierele pe care se construiau corăbii (a construit chiar un vas, pe care 1-a trimis în portul Arhan-ghelsk). în anul 1717, vizitează Franţa rămânând din nou impresionat de cele văzute.

Marele merit al lui P. a fost acela că a contribuit la modernizarea şi occidentalizarea Rusiei. Fire curioasă, harnică şi pricepută, a învăţat diferite lucruri de la occidentali şi a încercat să le aplice în Rusia. Semnificativ, în acest sens, este oraşul Sankt-Petersburg, care purta numele său, Petru, şi care a fost construit din ordinul lui, între anii 1703 şi 1712, oraş modern, devenii capitală a ţării, care se va dezvolta rapid pe plan economic datorită portului şi şantierului naval, în timpul lui, au apărut în Rusia, sute de manufacturi, s-a dezvoltat comerţul, a fost creată cavaleria permanentă şi s-a impus sistemul de recrutare regulată.

Mai ales în perioada 1708-1722, a început reformarea instituţiilor statului rus: în 1708 au fost create guberniile (provinciile), în 1711 a fost creat Senatul, care se substituia Dumei boiereşti, în anul 1721, Senatul i-a oferit ţarului titlul de împărat. Rusia devenind oficial imperiu, iar în anul 1722 au fost stabilite rangurile nobiliare. Prin aceste măsuri, în Rusia, a fost instituită monarhia biro-cratico-nobiliară.

P. a repurtat mari succese şi pe plan militar. A fost învingător în „Războiul nordic" (1700-1721), înfrângând armatele regelui suedez Carol al XII-lea la Poltava, iar prin pacea de la Nystadt, cu Suedia, Rusia căpăta, între altele, Livonia, cu Riga, şi Estonia, cu Revel şi Narva, precum şi sudul Finlandei, astfel că bazinul răsăritean al Mării Baltice intra de atunci sub stăpânirea Rusiei.

P., care a contribuit hotărâtor la modernizarea Rusiei, a murit, în anul 1725, la Sankt-Petersburg, în urma unei pneumonii contractate în încercarea de a salva de la înec nişte oameni din apele reci ale Nevei.

POMPEI [CNEIUS POMPEIUS MAGNUS] (106-48 Î.H.)

Marele rival al lui luliu Cezar s-a născut la 29 septembrie în familia lui Cneius Pompeius Strabo, care aparţinea aristocraţiei senatoriale de la Roma. Viaţa sa este relatată în operele anticilor Plutarh, Velleius Paterculus, Appianus.

S-a afirmat alături de tatăl său, în timpul războiului civil dintre Sylla şi Marius, de partea celui dintâi, Ia victoria căruia a contribuit alături de armata pe care a recrutat-o din regiunea de baştină a familiei sale, Picenum.

O caracterizare a lui P. este redată în *Historia romana* (II, 29) scrisă de Velleius Paterculus: „Comportarea sa era cinstită, moravurile ireproşabile şi calităţile oratorice bune. Era avid după onoruri, ţinea să le obţină ca o dovadă a stimei şi nu prin mijloace nepermise. General priceput pe câmpul de luptă, el

era în vremurile de pace cetăţeanul cel mai moderat, atât timp cât nu-i sta în faţă un rival de temut (...). într-un cuvânt, el era aproape total lipsit de vicii, dacă poate fi considerat un viciu şi poate cel mai mare dintre toate, orgoliul său de a nu putea suferi un altul egal, într-un oraş liber şi stăpân al lumii, unde egalitatea este un drept comun pentru toţi cetăţenii."

A fost căsătorit cu Aemilia, fiica vitregă a lui Sylla, care a murit la scurt timp după căsătorie. Mai târziu se va căsători cu lulia, fiica lui luliu Cezar.

în 82-81 î.H. a condus armata romană credincioasă lui Sylla în Sicilia şi Africa de Nord, înfrângând rezistenţa organizată de adepţii lui Marius (care murise în 86 î.H.). Cu acest prilej a primit supranumele de *Maffmts* (cel mare).

După moartea lui Sylla (78 î.H.), P. este ales de Senat pentru a lupta împotriva unuia dintre adepţii lui Marius, Sertorius, care deţinea sub controlul său Spania. Războiul s-a desfăşurat pe perioada a trei ani, Sertorius fiind ajutat cu oameni şi bani de regele Pontului, Mitridate (Mithridates) al Vl-lea Eupator, principalul duşman al Romei în Orient.

Sertorius a căzut victimă unui complot organizat chiar în cadrul comandamentului său militar, ceea ce a grăbit victoria armatei senatoriale.

în urma pacificării Spaniei, P. a întemeiat un oraş nou în această provincie: *Pompaelo* (Pamplona). In perioada imediat următoare a participat, alături de M. Licinius Crassus, la înfrângerea răscoalei sclavilor conduşi de Spartacus (71Î.H.).

La 34 de ani P. a fost ales, alături de Crassus, consul al Romei, împreună au înlăturat unele dintre hotărârile impuse de Sylla prin care erau limitate o serie de drepturi ale tribunilor şi cavalerilor şi au înlăturat din Senat pe cei mai zeloşi aliaţi ai fostului dictator roman.

Ca recunoaştere a experienţei sale militare, în 67 î.H. a primit depline puteri (în ceea ce priveşte armata si finanţarea acesteia) din partea Senatului pentru a distruge pirateria pe Marea Mediterană. în aproximativ trei luni, piraţii din Mediterană au fost înfrânţi şi drumurile comerciale navale au devenit din nou sigure. Piraţilor li s-au atribuit teritorii pe uscat, pentru a se îndeletnici cu agricultura, în urma acestei victorii, i-a fost încredinţată comanda supremă a armatei romane ce urma să lupte în Orient, împotriva lui Mitridate al VMea Eupator. Practic, lui P. i s-a oferit controlul asupra întregii zone orientale a Romei.

Mitridate al Vl-lea Eupator avea de partea sa pe Tigranes cel Mare, regele Armeniei, care însă, în faţa superiorităţii romane, a renunţat la această alianţă. Armenia acceptând statutul de regat clientelar Romei (66 î.H.). în urmărirea lui Mitridate al Vl-lea, P. a organizat prima expediţie romană în zona Caucazului şi Mării Caspice, din cetăţile locale fiind capturate mari cantităţi de aur şi argint, în 64 î.H., cucerea Siria, desfiinţând regatul elenistic seleucid. Siria a devenit provincie romană, iar ludeea, stat clientelar. In acelaşi an Mitridate al Vl-lea Eupator a fost ucis la ordinul fiului său, Pharnaces, care a primit în schimb regatul Bosforului, de asemenea stat clientelar Romei.

întoarcerea sa la Roma a fost celebrată printr-un triumf grandios, fără

precedent în istoria romană, care a atras însă ostilitatea aristocraţiei senatoriale şi a potenţialilor săi rivali, Crassus şi Cezar.

în 60 Î.H., a fost încheiată o alianţă secretă între P., Crassus şi Cezar în vederea asigurării sprijinului reciproc împotriva aristocraţiei senatoriale. S-a format astfel primul triumvirat din istoria Romei, ceea ce a atenuat temporar rivalitatea dintre cei trei. Din acest moment, P. a fost pus mereu în umbră de socrul său. Cezar, care s-a acoperit de glorie în urma cuceririi Galliei(54î.H.).

Moartea luliei, fiica lui Cezar, şi a lui Crassus (dispărut într-o campanie militară în Mesopota-mia) în 55 î.H. au favorizat declanşarea conflictului direct dintre Cezar şi P.

Desemnat de către Senat, în 52 î.H., *consul sine collega* (consul unic), lui P. i s-a încredinţat misiunea de a instaura ordinea la Roma, care era dominată de conflicte politice, în 49 î.H., lui Cezar i-au fost retrase atribuţiile ceea ce a declanşat campania militară a acestuia împotriva Romei şi a lui P., începută prin trecerea râului Rubicon din nordul Italiei, în faţa armatei lui Cezar, P. şi o parte dintre senatori au preferat să abandoneze Roma, retrăgându-se iniţial la Capua, apoi în Grecia. P. Spera ca în Orient să poată organiza o puternică armată cu care să-I înfrângă pe luliu Cezar, în aceste împrejurări, regele dac Burebista îi promitea sprijin militar lui P. dar armata acestuia a ajuns în Grecia abia după înfrângerea comandantului roman.

Bătălia dintre Cezar şi P. s-a desfăşurat la Pharsalus, în Thessa-lia (9 august 48 Î.H.) şi s-a încheiat cu retragerea neaşteptată a lui P. şi deci înfrângerea acestuia.

Ulterior, P., alături de soţia sa Cornelia (cu care se căsătorise după moartea luliei) şi fiul său Sextus, s-a îndreptat către sudul Greciei împreună cu senatorii care îi rămăseseră credincioşi. A încercat să se adăpostească la Antiohia (Siria) dar a fost respins, apoi s-a îndreptat spre Egipt, stat aflat în plin conflict între regele minor Ptolemeu al XlV-lea şi Cleopatra (ultima regină a Egiptului). La ordinul lui Ptolemeu al XlV-lea, sfătuit să nu-şi facă din Cezar un duşman, P. a fost ucis. Asasinii au fost apoi urmăriţi şi ucişi din ordinul lui Cezar. Corpul său a fost adus la Roma prin grija lui Cezar. Capul lui P. a fost incinerat în cadrul unei ceremonii funerare grandioase care demonstra preţuire şi respect din partea rivalului său, luliu Cezar.

RAMSES AL IU.EA (anii de domnie: cea 1296-1229 Î.H.)

Membru al celei de a XlX-a dinastii a Egiptului antic (dinastia tebană), fiul faraonului Seti I (1318-1296 î.H.), era predestinat, după cum arată prenumele său, Setep-en-Re, „cel ales de Re", unui destin măreţ în fruntea Egiptului. Templul construit de Seti I la Abydos îl înfăţişează pe tată, alături de fiul său preferat. R., aducând împreună ofrande zeilor.

încoronat ca faraon, a avut una dintre cele mai îndelungate domnii din istoria Egiptului: 67 de ani, după cum indică istoricul egiptean Maneton (sec. HI î.H.), dar şi papirusul de la Gurob (descoperit de şir Flinders Petrie).

De la începutul domniei, a întemeiat o nouă capitală, la hotarul asiatic al

Egiptului, pentru a evidenţia importanţa părţii asiatice, dar şi pentru a întări unitatea politică a imperiului egiptean, mozaic de ţinuturi africane şi asiatice reunite sub comanda faraonului. Noua capitală a purtat numele de „casa lui Ramses-cel-iubit-de-Amon-izbânzile sale sunt măreţe", dar este cunoscută sub numele Per (Pi)-Ramses. Oraşul, situat în a-propierea Deltei Nilului, a fost în acelaşi timp reşedinţa somptuoasă a faraonului, garnizoană militară pentru armata de uscat şi marină, spaţiul care adăpostea templele zeilor egipteni Amon şi Uadjit, ca şi ale zeilor asiatici Sutekh şi Astarte.

Per-Ramses a îndeplinit în primul rând rolul de capitală politică, Teba, vechiul centru al Egiptului, rămânând capitala religioasă a statului.

Principala preocupare a lui R. a fost păstrarea şi chiar extinderea cuceririlor teritoriale africane şi asiatice realizate de înaintaşii săi, în paralel cu întărirea unităţii Imperiului Egiptean. Inscripţiile şi papirusurile vremii relatează luptele purtate de R. în primii ani de domnie la frontierele cu Libia şi Nubia sau împotriva popoarelor indo€uropene care ameninţau Egiptul dinspre nord. Principalul rival al Egiptului, care constituia un pericol pentru cuceririle asiatice ale acestuia şi hegemonia sa în zona Mării Mediterane era regatul hittit din Asia Mică, în frunte cu energicul său suveran, Muwatali. Conflictul dintre Egipt şi regatul hittit, declanşat la începutul domniei lui R. II a durat 15 ani şi a culminat cu marea bătălie de la Kadeş, prima bătălie din istoria universală a cărei descriere integrală s-a păstrat, astfel încât să se poată reconstitui desfăşurarea ei. înfruntarea de la Kadeş a fost precedată de constituirea unei ample coaliţii antiegiptene în jurul lui Muwatali, grupând aproximativ douăzeci de popoare din Lycia, Taurus, Fenicia, Siria. Armata regelui hittit, bine organizată şi instruită, era susţinută de numeroase trupe de mercenari sau migratori, lipsite însă de unitate.

Armata lui R. II, estimată la aproximativ 30 000 de persoane, inclusiv mercenari, era organizată în patru contingente, patronate de zeii Amon, Re, Ptah şi Seth. Desfăşurarea evenimentelor este cunoscută din textele sculptate pe pereţii mai multor temple şi din marele poem epic al scribului Pentaur. Bătălia a debutat nefavorabil pentru R. II, indus în eroare de soli secreţi ai regelui hittit, asfel încât faraonul este izolat de armata sa şi înconjurat de carele de luptă duşmane. Prin vitejie şi prin forţa exemplului personal, a reuşit să-şi înfrângă duşmanul şi să alunge armata hittită, succes care i-a permis să păstreze intacte cuceririle asiatice ale Egiptului. Fluviul Oronte a devenit, graniţa dintre trei mari civilizaţii: egipteană, hittită şi babiloniană.

Victoria de la Kadeş nu a însemnat încetarea conflictelor Egiptului cu regatul hittit sau cu populaţiile supuse care încercau să se răzvrătească. Mai mult, R. II a intervenit, după moartea lui Muwatali, în luptele pentru tronul hittit purtate de urmaşii regelui, Urhitesup (fiul lui Muwatali) şi Hatusili, fratele acestuia, susţinând candidatura celui dintâi. Hatusili a ajuns totuşi pe tronul regatului hittit (sub numele de Hatusili al IH-lea) şi, confruntat cu un nou pericol - ascensiunea regatului asirian -, a acceptat încheierea unui tratat de pace cu Egiptul. Acesta este datat în „al douăzeci şi unulea an al domniei", fiind primul tratat internaţional din istorie păstrat integral până azi. Textul

egiptean se aîlă sculptat cu hieroglife la Karnak şi Abu-Simbel, iar textul hittit, scris în akkadiană, a fost descoperit la Bogazkioi (capitala regatului hittit). Tratatul stabilea instituirea unor relaţii de neagresiune, respectarea reciprocă a teritoriilor şi alianţă împotriva duşmanilor, puse sub supravegherea zeilor celor două state. Mai târziu, în al 34-lea an al domniei lui R. II, alianţa a fost întărită prin căsătoria, celebrată cu un fast deosebit, între faraonul egiptean şi fiica lui Hatusili al II-lea, care, ca regină egipteană, a primit numele de Maathorneferure („cea care îl vede pe Horus şi frumuseţea lui Re").

Perioada domniei lui R. II a însemnat pentru Egiptul antic o epocă de prosperitate, înflorire economică şi progres al civilizaţiei. Economia egipteană era susţinută de relaţiile comerciale favorizate de poziţia dominantă a Egiptului asupra comerţului pe Marea Medi-terană şi în Orientul Apropiat. Această situaţie este atestată, între altele, de construirea noului port maritim la Mediterana, Pharos, pe locul viitorului oraş Alexandria. A crescut, de asemenea, importanta Nilului ca arteră de comunicaţie între Marea Mediterana şi centrul Africii.

De domnia Iui R. II, este legată ridicarea unor grandioase construcţii, menite să glorifice persoana şi faptele faraonului, dar şi să evidenţieze puterea şi faima Egiptului sau a zeilor săi: Templul lui Amon de la Karnak, Ramesseum-ul de lângă Teba, marele templu de la Abydos, decorat cu scene din campaniile militare ale regelui, marile temple de la Abu-Simbel. Basoreliefuri şi texte scrise cu hieroglife ilustrează, în toate aceste edificii, prestigiul faraonului:

„Cununile fuseseră legate pentru tine, pe când erai încă în pântecul maicii tale Isis. Partea celor doi Horus a fost făcută să înverzească din nou prin tine [...], rege al Egiptului de Sus şi de Jos [...]. Pământul negru şi Pământul roşu sunt sub sandalele tale, Siria şi ţara Kuş sunt strânse în pumnul tău; ţara mult iubită se veseleşte de când domneşti, căci i-ai lărgit hotarele." (text din templul de la Bet el Wali, Nubia)

REAGAN, RONALD

Născut la Tampico, statul Illinois, în anul 1911, a fost unul dintre cei mai importanţi oameni politici americani ai secolului al XX-lea. Mai întâi a fost actor, apoi a intrat în viaţa politică. A devenit guvernator al statului California, funcţie pe care a îndeplinit-o între anii 1967 şi 1974. în 1980 a candidat, din partea Partidului Republican, la funcţia de preşedinte al S.U.A. A îndeplinit această funcţie timp de două mandate, între anii 1981 şi 1989. în perioada în care s-a aflat la conducerea S.U.A., economia americană s-a relansat, iar impozitele au fost diminuate, în politica externă, a manifestat fermitate, iar în decembrie 1987 a semnat, cu Mihail Gorbaciov, un acord cu privire la reducerea rachetelor nucleare cu rază medie de acţiune, în timpul cât s-a aflat la Casa Albă, S.U.A. a fost concepută Iniţiativa de Apărare Strategică, plan prin care se preconiza amplasarea de armament defensiv în Cosmos, care să apere teritoriul american de un atac nuclear străin. în 1987 a izbucnit un scandal în S.U.A. cu privire la livrarea unor arme către Iran, motiv pentru care unii adversari politici 1-au contestat.

ROBESPIERRE, MAXIMILIEN DE (1758-1794)

Născut la Arras, a fost unul dintre conducătorii revoluţiei franceze declanşate în 1789. Era avocat din Arras (din anul 1781) şi a fost ales deputat al stării a treia în Artois, în anul 1789. A fost numit şi „Incoruptibilul", datorită onestităţii şi spiritului justiţiar de care a dat dovadă.

A fost membru al Adunării constituante, iar în clubul iacobin a reuşit să-şi impună idealul politic, inspirat din ideile lui Jean-Jacques Rousseau. Adversar al nobilimii şi al războiului, dorind o societate în care toţi oamenii să fie egali şi nimeni să nu fie privilegiat, R. a devenit, din anul 1792, adversar al girondinilor. Deputat de Paris în Convenţia Naţională, în iunie 1793 a contribuit la înlăturarea girondinilor şi la preluarea conducerii, printr-o lovitură de stat, de către radicali.

Intrat în Comitetul Salvării Publice la data de 27 iulie 1793, a devenit atotputernic. El a condus însă într-o perioadă de maximă criză revoluţionară şi de ameninţare externă, când a fost declarată „patria în pericol" şi a fost instituit regimul terorii. Pericolul extern a fost respins datorită bunei aprovizionări a frontului, a înrolării întregii populaţii şi a numirii în fruntea trupelor a unor tineri ofiţeri. Dar, pe plan intern, politica dictatorială a lui R. a nemulţumit tot mai mult, iar puterea iacobinilor se clătina din cauza luptelor dintre diferitele grupări din rândurile lor. Astfel, R. a reuşit să-i înlăture pe hebertişti (adepţii lui Hebert - „turbaţii"), şi pe danto-nisti (adepţii lui Danton - „noii îmbogăţiţi"), trimiţându-i la moartea prin ghilotinare. Pentru puţin timp, din martie şi până în iulie 1794, R. a fost, cu adevărat, stăpânul Franţei: a instaurat Marea Teroare şi a dorit instaurarea Cultului Fiinţei Supreme.

Politica intransigentă şi sângeroasă, dusă „în numele libertăţii" de către R., executarea celor care erau suspectaţi că ar fi fost duşmani ai revoluţiei, au nemulţumit profund, în aceste condiţii, la data de 27 iulie 1794 (9 thermidor, după calendarul revoluţionar), a avut loc o lovitură de stat, care punea capăt dictaturii iacobine. R. şi colaboratorii săi au fost înlăturaţi de la putere aşa cum o preluaseră. Arestat, a fost trimis la ghilotină, aşa cum făcuse şi el cu cei pe care i-a considerat duşmanii săi politici.

La data de 28 iulie 1794 (10 thermidor), R. a fost ghilotinat, împreună cu Saint-just, Courthon şi cu alţi 19 colaboratori.

R. a rămas o personalitate controversată, fiind prezentat chiar şi astăzi de unii ca un idealist, de alţii ca un fanatic dictator sângeros.

ROOSEVELT, FRANKLIN DELANO (1882-1945)

Singurul preşedinte american căruia i-au fost încredinţate patru mandate succesive s-a născut la 30 ianuarie într-o familie bogată din Hyde Park, New York.

Din 1900 a urmat cursurile Universităţii Harvard, apoi Facultatea de Drept a Universităţii Columbia (până în 1907). în 1905 s-a căsătorit cu Eleanor (1884-1962).

S-a afirmat în viaţa politică în cadrul Partidului Democrat, fiind ales senator în Adunarea legislativă a statului New York în 1910. în timpul administraţiei lui Woodrow Wilson a primit primul său post guvernamental: ministru adjunct al Marinei (1913). La sfârşitul Primului Război Mondial, a reprezentat S.U.A. la Conferinţa de pace de la Paris (1919-1920). La un an de la încheierea Conferinţei, s-a îmbolnăvit de poliomielită, devenind, practic, infirm. Cu o voinţă de fier, ajutat de soţia sa, va reînvăţa să meargă, dar nu se va mai restabili pe deplin până la sfârşitul vieţii. Totuşi, nu a renunţat la cariera politică, pe care a urmărit-o cu înverşunare, reuşind să fie ales în postul de guvernator al statului New York în 1928, post în care a fost apoi reconfirmat în urma alegerilor din 1930.

în această perioadă, în S.U.A. izbucneşte Marea criză economică ce se va întinde pe durata mai multor ani şi va cuprinde, în cele din urmă, marea majoritate a statelor lumii, în calitate de guvernator, a fost nevoit să impună o serie de măsuri care să atenueze efectele crizei şi să uşureze situaţia celor loviţi de criză (în primul rând a şomerilor), în acest scop este înfiinţată prima asociaţie americană pentru sprijinul şomerilor, *Tempor-ary Emergency Relief Mmirastrat-ion* (.Administraţia de ajutor temporar pentru nevoiaşi").

în 1932 Partidul Democrat 1-a desemnat drept candidat la preşedinţia S.U.A. în discursul rostit cu această ocazie, preconiza promovarea unei noi politici, denumită *New Deal* (Noua orientare). Această politică a fost tipică pentru primele două mandate prezidenţiale (1932-1936; 1936-1940). In linii mari, *New Deal* a urmărit amplificarea rolului statului în economia americană, susţinerea de către stat a categoriilor sociale defavorizate, protejarea acelor bănci care erau considerate „sănătoase", deci viabile din punct de vedere financiar, refacerea creditului, relansarea producţiei. Toate aceste obiective erau îndreptate spre ştergerea efectelor crizei declanşate în 1929 şi revenirea S.U A. în plan economic.

Toate măsurile economico-so-ciale adoptate de guvern şi Congres în perioada aplicării *Neiv Deal* au fost comunicate opiniei publice americane chiar de către preşedinte, fie prin discursuri ţinute în timpul îndelungatelor sale călătorii prin S.U.A., fie prin scrisori trimise personal celor care i se adre-sau ori prin emisiunile radiodifuzate începând cu 12 martie 1933, numite *Convorbiri la gura sobei.*

în acelaşi timp, a impus înlăturarea prohibiţiei (interzicerea consumului de băuturi alcoolice pe teritoriul S.U.A.), încheind astfel o epocă dominată de violenţa şi jafuri patronate de organizaţiile de tip mafiot.

Au fost lansate proiecte guvernamentale de mare anvergură, care aveau ca ţintă construirea de hidrocentrale, baraje, şosele, poduri, cartiere *de* locuinţe, obiective turistice, amenajări funciare. Acestea au reuşit integrarea în muncă a unui număr mare de şomeri, relansarea, începând din 1937, a producţiei industriale şi agricole şi constituirea unui sistem eficient de asigurări sociale.

în politica externă, a urmat, până la declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial, tendinţa izolaţionistă dominantă în opinia publică americană. S.U.A. au refuzat implicarea în problemele legate de agresiunile statelor europene fasciste (agresiunea Italiei asupra Etiopiei, războiul civil din Spania etc.). De altfel, în 1935, Congresul S.UA. a adoptat *Legea de neutralitate* care prevedea neimplicarea S.U.A. prin export de armament către state aflate în război.

Totuşi, politica americană a fost orientată treptat de către R. spre respingerea iniţiativelor agresive ale Italiei, Germaniei şi Japoniei, preşedintele intuind iminenţa unui nou război mondial. Această orientare se desfăşura în condiţiile unor lupte politice interne deosebit de complexe între adepţii apropierii de Germania (între care fostul preşedinte al S.U.A., H.C. Hoover), promotorii izolaţionismului cu orice preţ şi militanţii antifascişti. Poziţia preşedintelui a fost exprimată în 1938: „Ne-am convins că legea noastră de neutralitate poate sprijini pe agresor şi lipsi victima agresiunii de ajutor [...]. Nu este firesc să îngăduim să se repete aceasta în viitor."

După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial prin atacarea Poloniei de către Germania (l septembrie 1939), R, a obţinut ridicarea de către Congresul american a interdicţiei exportului de armament către zonele de conflict, iar o dată cu atacarea de către Germania a ţărilor occidentale (1940), S.U A. a sprijinit cu armament Anglia. Totodată, la cererea preşedintelui, în iunie 1940 a fost iniţiat programul american de cercetare pentru producerea bombei atomice.

în noiembrie 1940, H. candida şi era ales pentru a treia oară preşedinte al S.U.A. în 1941, Congresul S.U.A. a votat *Lena and lease Act* (Legea de împrumut şi închiriere) prin care se prevedea acordarea cu împrumut de armament sau alte materiale de război statelor considerate vitale pentru securitatea S.U.A.

Deşi nu intraseră încă în război, S.U.A. se aflau, de fapt, implicate direct împotriva Germaniei, Japoniei şi Italiei, în acelaşi an au început consultările americano-britanice în privinţa desfăşurării războiului, a fost înfiinţată baza militară americană din Groenlanda şi a început patrularea aviaţiei militare americane în nord-vestul Atlanticului. După atacarea U.R.S.S. de către Germania, embargoul asupra exporturilor militare americane faţă de această ţară a fost ridicat.

In august 1941, R. şi primul-mi-nistru britanic Winston Churchill semnau Carta Atlanticului, la care a aderat ulterior U.R.S.S., punând bazele alianţei Naţiunilor Unite care a cuprins statele care au luptat împotriva Germaniei, Italiei şi Japoniei până la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial.

Atacul japonez de la 7 decembrie 1941 asupra bazei americane Pearl Harbor din insulele Hawaii a constituit prilejul pentru implicarea efectivă a S.U.A. în război. A doua zi, răspunzând solicitării preşedintelui, Congresul american a declarat război Japoniei, iar la 11 decembrie 1941 Germaniei si Italiei. Implicarea lui R. în politica americană de război a fost totală şi decisivă. De la început, principala preocupare a reprezentata înfrângerea Germaniei.

Preşedintele a participat personal la Conferinţele interaliate de la Teheran (unde problema principală a constituit-o deschiderea celui de-al doilea front în Europa) şi lalta (unde s-au pus bazele organizării postbelice a Europei).

A murit la 12 aprilie 1945, după ce fusese ales a patra oară pre şedinţe al S.U.A., cu câteva zile înainte de înfrângerea Germaniei şi încheierea celui de-al Doilea Război Mondial în Europa.

S

SOLON (cea 640Î.H.-560Î.H.)

Membru al clanului Medonti-zilor, fiu al lui Exekestides, a fost ales prim-arhonte al Atenei în 594 sau 592 Î.H., fiind învestit cu puteri excepţionale. Arhontele îndeplinea la Atena funcţiile de prim-magis-trat al cetăţii şi judecător suprem, instituţia arhontatului fiind, de altfel, întemeiată chiar de familia Medontizilor.

în momentul preluării arhontatului, S. deţinea o avere considerabilă, obţinută din activităţi comerciale maritime, şi se remarcase prin talentul său poetic deosebit.

Prin activitatea sa în fruntea Atenei, Solon, considerat unul dintre cei şapte înţelepţi ai Greciei antice, a fost un mare reformator al sistemului social şi politic atenian, contribuind la edificarea democraţiei ateniene. Cea mai importantă măsură luată de S. este considerată „scuturarea de poveri" *(setsachteia)* prin care se anulau datoriile micilor proprietari de pământ şi erau eliberaţi cei care deveniseră sclavi în urma datoriilor pe care nu le putuseră plăti. Totodată era interzisă pe viitor sclavia din datorii şi se permitea revenirea în patrie a exilaţilor. Alte măsuri aveau în vedere limitarea proprietăţilor personale, dar şi limitarea exportului de grâne până la satisfacerea necesităţilor Atenei. Toate aceste decizii au stârnit nemulţumirea marilor proprietari de pământuri, ale căror abuzuri erau acum îngrădite. Pentru prima dată în lumea greacă, statul intervenea împotriva intereselor celor bogaţi. Ţăranii au mai fost susţinuţi de S. şi prin alte măsuri cum ar fi instituirea primelor pentru capturarea lupilor, interzicerea tăierii măslinilor, încurajarea plantaţiilor de arbuşti şi a săpării fântânilor.

în aceeaşi perioadă, pentru prima dată, Atena emite monedă proprie, de argint, beneficiind de resursele bogate în argint ale muntelui Laurion.

Din iniţiativa lui S. s-a trecut la modificarea sistemului politic şi a legislaţiei ateniene, noile reglementări fiind înscrise pe tăbliţe de lemn aşezate în Prytaneu (sediul arhontatului} sau pe stâlpi de piatră, fiecare cetăţean având datoria de a le respecta. S-a trecut astfel la o nouă împărţire a cetăţenilor, care au fost organizaţi în patru categorii (faţă de cele trei categorii anterioare), a patra categorie fiind formată din *thrti* (oameni liberi, lipsiţi până atunci de drepturi politice, care erau angajaţi ca zilieri pe ogoare sau navigatori şi meşteri în şantierele navale). Noua împărţire se baza pe

veniturile obţinute din activităţile în care erau angrenaţi cetăţenii (îndeosebi veniturile aduse de pământ): cei care dispuneau de un venit anual mai mare de 500 de medimne de grâu (unitate de măsură pentru cereale) erau numiţi pentacosimedimni; cei care aveau un venit cuprins între 500 şi 300 de medimne erau cavaleri; zeugiţi se numeau cetăţenii al căror venit se situa între 300 şi 200 de medimne, iar theţii cei care aveau mai puţin de 200 de medimne. Magistraţii erau aleşi din primele trei categorii. Astfel, privilegiile politice conferite de naştere (genocraţia) sunt înlocuite cu cele conferite de avere (timocraţia). Cele patru categorii de cetăţeni participau la Adunarea cetăţenilor *(Ecdesia)* şi formau armata ateniană. Reprezentanţii celor patru categorii de cetăţeni formau Consiliul „celor patru sute" *(Bule),* instituţie însărcinată cu pregătirea lucrărilor Adunării cetăţenilor.

în aceeaşi perioadă se constituie tribunalele populare *(Heliaia)* alcătuite din judecători proveniţi din toate cele patru categorii cetăţeneşti, anulându-se astfel monopolul deţinut de eupatrizi (membrii vechii nobilimi genti-lice) asupra împărţirii dreptăţii.

Concepţia lui S. asupra politicii sale este cuprinsă în *Elegiile* pe care el însuşi le-a scris şi care a fost citată în lucrarea lui Aristotel, *Constituţia Atenei:* „Poporului i-am dat atâta putere cât îi trebuie, fără să suprim sau să adaug ceva la drepturile sale."

STALIN, IOSIF VISSARIONOVICI (1879-1953)

Cel care a dus la extrem dictatura bolşevică în Rusia, pe numele său adevărat losif Vissarionovici Djugaşvili, s-a născut la Gori, în Georgia. A fost al treilea şi singurul copil care a supravieţuit în familia sa, care era de origine foarte modestă.

A urmat şcoala religioasă din Gori, apoi Seminarul Teologic din Tbilisi (Georgia) unde a intrat în contact cu marxismul şi cu ideile politice radicale. A fost eliminat din Seminar, în preajma absolvirii şcolii, pentru activitatea sa politică. S-a remarcat ca un propagandist activ al ideilor politice marxiste, în rândul muncitorilor din Tbilisi, apoi din Batumi unde a fost arestat în 1902 şi condamnat la exil în Siberia. După ce a evadat, s-a întors în Georgia în 1904. A devenit un adept al bolşevismului şi al lui Lenin, pe care 1-a întâlnit în 1905 în Finlanda, în acelaşi an s-a căsătorit cu Ecaterina Svanidze, dar a rămas văduv după doi ani. Arestat din nou în 1908, reuşeşte să evadeze încă o dată, trăind în exil şi călătorind (la Londra, Viena) în anii următori.

în 1912 şi-a luat numele de Stalin („om de oţel") şi a fost ales membru al Comitetului Central al Partidului Bolşevic, între 1913 şi 1917 a fost exilat în Siberia, ca urmare a încercării sale de a-şi publica lucrarea Marxismul şt *problema naţională.* Eliberat după izbucnirea Revoluţiei ruse din februarie 1917, a ajuns la Petrograd. Aici a editat ziarul partidului bolşevic, *Pravda* (.Adevărul"). După revoluţia bolşevică din octombrie / noiembrie 1917 a intrat în guvernul dominat de comunişti, fiind numit Comisar al naţionalităţilor şi a devenit membru al Biroului Politic al Partidului (instituţia politică centrală).

în 1918 s-a căsătorit cu Nadejda Alliluyeva (care se va sinucide în 1932).
În perioada Războiului civil, a ocupat funcţia de comisar politic al Armatei Koşii în zona frontierei de vest a Rusiei. Din această perioadă se declanşează rivalitatea dintre el şi Lev Trotki. în 1922 a fost ales secretar-general al Partidului Comunist Rus, post pe care-1 va deţine până la moarte şi care a devenit baza instaurării treptate a dictaturii sale personale asupra statului sovietic.

Este semnificativ pentru evoluţia ulterioară a lui S. portretul pe care i 1-a schiţat chiar Lenin în *Testamentul* său politic: „Tovarăşul Stalin, devenit secretar general, a concentrat în mâinile sale o putere nelimitată, şi nu sunt sigur că se va putea servi întotdeauna de această putere cu suficientă circumspecţie [...]. Stalin este prea brutal şi acest defect, tolerabil în mylocul nostru şi în relaţiile dintre noi, comuniştii, nu este potrivit pentru funcţia de secretar general. Propun în conse cinţă tovarăşilor să găsească un mijloc de al demite pe Stalin din acest post [...]."
La moartea lui Lenin, S. a atras de partea sa pe Lev Kamenev şi Grigori Zinoviev, adversari ai lui Trotki, principalul său rival, pentru a zădărnici ascensiunea acestuia spre putere. Ulterior s-a aliat cu Nicolai Buharin şi Aleksei Rykov împotriva foştilor săi parteneri care formaseră o grupare proprie în cadrul partidului, în cele din urmă i-a eliminat pe ultimii săi adepţi (cunoscuţi pentru linia lor politică moderată) şi a reuşit să preia întreaga putere în stat. în 1929 Troţki a fost expulzat din Uniunea Sovietică. A fost ulterior urmărit din ordinul lui S. şi asasinat în Mexic în 1940.
Pe plan intern, S. a renunţat la ' Noua Politică Economică iniţiată de Lenin şi a introdus, începând din 1928, planurile cincinale, bazate pe colectivizarea forţată a agriculturii şi industrializarea rapidă.

Controlul strict al statului a fost instaurat asupra tuturor domeniilor economiei, iniţiativa privată fiind anihilată. Costurile politicii economice staliniste au fost imense: aproape opt milioane de ţărani au murit de foamete, alte milioane de cetăţeni au fost victime ale lagărelor de muncă forţată (gulag-urilor). Statul, prin instituţiile sale de represiune, deţinea controlul absolut asupra vieţii publice, dar şi asupra vieţii private a oamenilor de rând.
Asasinarea la Leningrad, în 1934, a liderului comunist local Serghei Kirov a reprezentat pentru S. pretextul declanşării celei mai ample acţiuni de epurare internă din istorie, îndreptată împotriva tuturor presupuşilor săi opozanţi, asupra comandanţilor armatei, dar şi a populaţiei civile. Arestările şi execuţiile pricinuite de „Marea Teroare" au afectat, după un calcul estimativ, între 1,5 şi 7 milioane de oameni, fără a include aici milioanele de morţi în lagărele de muncă. Epurările realizate în armată au afectat în mod decisiv capacitatea de rezistenţă militară a U.R.S.S. în momentul atacării ei de către Germania, în 1941. în acelaşi timp, cultul personalităţii lui S. căpăta proporţii inimaginabile.
în politica externă, S. a utilizat Internaţionala Comunistă (Comin-ternul)

pentru a organiza acţiuni care să destabilizeze situaţia din statele comuniste. Sunt edificatoare acţiunile violente declanşate în 1924 în Basarabia de agenţii sovietici cu ajutorul Partidului Comunist Român care acţiona de fapt ca secţia română a Internaţionalei Comuniste aflate sub controlul Moscovei.

în august 1939, politica antifascistă încurajată până atunci de Internaţionala Comunistă a fost abandonată în urma încheierii, la iniţiativa lui S., a Pactului de neagresiune germano-sovietic (Pactul Ribbentrop-Molotov) care privea împărţirea zonelor de influenţă în Europa de Est între Germania şi Uniunea Sovietică, în baza acestuia, Uniunea Sovietică a ocupat după 17 septembrie 1939 jumătatea de est a Poloniei în timp ce restul ţării era sub control german, iar în iunie 1940 a ocupat Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa, provincii româneşti.

Atacul german din iunie 1941 (Planul Barbarossa) 1-a luat prin surprindere pe S. care credea în respectarea până la capăt a Pactului Ribbentrop-Molotov. Armata sovietică, nepregătită suficient, a cedat teritorii imense din vestul Uniunii Sovietice, Germaniei. Totuşi, sub comanda lui S., întregul potenţial economic, uman şi militar al U.R.S.S. a fost pus în slujba războiului împotriva Germaniei şi, cu preţul a peste 20 de milioane de cetăţeni sovietici, civili şi militari, ucişi, armata germană a fost înfrântă, trupele sovietice ajungând în 1945 la Berlin, în acelaşi an, a obţinut din partea aliaţilor săi anglo-americani acordul pentru

stabilirea unei zone de influenţă sovietică în Europa de Est, după ol Doilea Război Mondial. Popoarele statelor est- şi central-europene au fost forţate, fără voia lor, să experimenteze modelul sovietic comunist timp de aproape cincizeci de ani.

Politica de impunere *a* regimurilor politice comuniste în Europa de Est şi rivalitatea dintre S.U.A. şi U.R.S.S. pentru dominaţia asupra
lumii au dus la izbucnirea „Războiului rece" şi la escaladarea cursei înarmărilor (mai ales în domeniul armamentului atomic) după 1946. După 1950, S. a revenit la vechile metode de teroare aplicate în U.R.S.S. înainte de al Doilea Război Mondial, cu atât mai mult cu cât starea sănătăţii sale se deteriora vizibil. A murit în 1953, fiind succedat la conducerea statului sovietic de Nichita Hruşciov.

S

ŞTEFAN CEL MARE (anii de domnie: 1457-1504)

A fost cel mai important domnitor al Moldovei din perioada medievală, în timpul domniei sale statul românesc de la est de Car-paţi a atins perioada de apogeu.

Ş. a preluat tronul după înlăturarea lui Petru Aron, pe care 1-a învins în bătălia de la Doljeşti, pe Şiret, la data de 12 aprilie 1457. La 14 aprilie

1457, pe locul numit „Direptate", Adunarea ţării 1-a proclamat domnitor.

în politica internă, Ş. a acţionat în vederea întăririi autorităţii domneşti şi a instituţiilor statului. Astfel, domnitorul a urmărit limitarea puterii marii boierimi, iar în Sfatul domnesc a introdus oameni de încredere şi i-a înlăturat pe cei care erau consideraţi nesiguri. Reprezentanţii domniei în ţinuturi şi cei din fruntea cetăţilor (precum pârcălabii) au căpătat puteri sporite.

Pe plan central, un rol deosebit de important în timpul lui Ş. 1-a avut portarul Sucevei, comandant al oştirii. Domnitorul s-a preocupat atât de refacerea domeniului domnesc, cât şi de întărirea economică a ţării. O atenţie deosebită a fost acordată comerţului, negustorii braşoveni, ca şi cei din Polonia şi Ungaria bucurându-se de privilegii comerciale.

Domnitorul a luat măsuri pentru întărirea capacităţii de apărare a ţării, conştient fiind de pericolele care puteau veni din exterior, în acest sens a dispus de „oastea cea mică", iar în caz de primejdie majoră putea convoca „oastea cea mare", din care făceau parte toţi locuitorii apţi de luptă ai ţării. Documentele menţionează că „oastea cea mică" era formată din 10 000-15 000 de oşteni (luptători de elită), iar „oastea cea mare" putea ajunge la un efectiv de 40 000 de luptători. Oastea lui Ş. a fost dotată şi cu cele mai moderne arme ale timpului, precum bombardele. Marele domnitor a avut în vedere şi sistemul de cetăţi de apărare, în cadrul căruia s-au remarcat Suceava, Neamţ, Cetatea Albă, Chilia şi Hotin.

în politica externă, Ş. a urmărit, în primul rând, să aibă relaţii bune cu toţi vecinii. De asemenea, un principiu de bază al politicii externe a lui Ş. a fost acela de a nu fi angrenat în lupte, în acelaşi timp, pe două fronturi, în privinţa relaţiilor externe se pot observa două probleme distincte: relaţiile cu Polonia şi cu Ungaria şi, respectiv, cele cu otomanii.

în privinţa Poloniei, după înlăturarea lui Petru Aron, Ş. a urmărit normalizarea relaţiilor cu această ţară. în anul 1459, domnitorul a încheiat un tratat cu Polonia la Overchelăuţi, prin care regele Cazi-mir al IV-lea, devenind suzeran al lui S., practic, nu-1 mai ajuta pe Petru Aron în încercarea de a reveni pe tronul Moldovei. Bunele relaţii cu Polonia în timpul regelui Cazimir al IV-lea sunt confirmate de privilegiile comerciale pe care S. le-a acordat negustorilor din această ţară în Moldova, precum şi de ajutorul militar trimis în diferite momente ale luptei antioto-mane. Din păcate, Polonia nu s-a dovedit totuşi un aliat deosebit de important în lupta antiotomană. Ş. însă avea nevoie de relaţii bune cu Polonia pentru a contrabalansa pretenţiile de suzeranitate ale Ungariei asupra Moldovei. De altfel, din cauza faptului că maghiarii deţineau importanta cetate Chilia, relaţiile moldo-ungare din primii ani de domnie au fost foarte încordate, în 1465, după trei ani de eforturi militare, Ş. a reuşit să preia controIul asupra cetăţii Chilia. De aceea, în anul 1467, regele maghiar Matei Corvin a întreprins o expediţie în Moldova, urmărind recucerirea Chiliei şi înlăturarea lui Ş. de pe tron, unde 1-ar fi instalat pe Petru Aron. Dar. la 14/15 decembrie 1467, oastea lui Matei Corvin a fost înfrântă la Baia, iar regele cu greu a putut scăpa cu viaţă, în anul 1469,

Petru Aron, urmărit în Transilvania de moldoveni, a fost ucis.

în momentul în care pericolul otoman a devenit deosebit de amenințător pentru această zonă a Europei, regele maghiar Matei Corvin a înțeles că era mai bine să colaboreze cu Ş. în lupta antiotomană. în aceste condiţii, între cei doi conducători a fost încheiat, Ia 12 iulie 1475, tratatul de alianţă antiotomană.

Un alt capitol al politicii externe a lui Ş. a fost cel al relaţiilor cu otomanii. Fiind sigur de faptul că urmau importante confruntări cu sultanul, a acţionat pentru a avea, pe tronul Ţării Româneşti, aliaţi. De aceea, în anii 1473 şi 1474 domnitorul moldovean a intervenit militar şi 1-a înlăturat de pe tron pe Radu cel Frumos, instalându-1 pe Laiotă Basarab, iar în 1476 1-a determinat pe Matei Corvin să-1 elibereze pe Vlad Ţepeş, pentru a ocupa tronul Ţării Româneşti, în anul 1477,1-a înscăunat pe Basarab Tepeluş şi apoi pe Vlad Călugărul. Insă Vlad Ţepcş a fost ucis de boieri, iar ceilalţi domnitori instalaţi de Ş. pe tronul Ţării Româneşti nu i-au susţinut politica antiotomană. în privinţa relaţiilor domnitorului moldovean cu otomanii trebuie amintit că acestea s-au tensionat după anul 1471, când Ş. a refuzat să le mai plătească hara-ciul. Din ordinul sultanului Maho-med al I Mea, în anul 1475, o puternică armată otomană, în frunte cu Soliman-paşa. a atacat Moldova. Domnitorul moldovean nu a reuşit să organizeze o puternică alianţă antiotomană. Tocmai de aceea, Ş. a beneficiat atunci doar de ajutorul a 5 000 de secui, 2 000 de transilvăneni şi 2 000 de poloni, care se alăturau celor 40 000 de ostaşi moldoveni. Lupta cu oastea de 120 000 de oameni a lui Soliman-paşa s-a desfăşurat la Vaslui, la data de 10 ianuarie 1475 şi s-a încheiat cu victoria lui S., victorie de răsunet în întreaga Europă. Din păcate, statele europene nu au înţeles nici atunci necesitatea constituirii unei puternice coaliţii antiotomane, astfel că, în anul 1476, în timpul unei expediţii a sultanului. Moldova s-a găsit din nou fără un ajutor însemnat pe plan militar, în aceste condiţii, la data de 25 iulie 1476, oastea moldovenească a fost înfrântă, la Războieni, de cea otomană, condusă de însuşi Mahomed al H-lea, situaţia fiind agravată şi de atacul tătarilor din est, vasali otomanilor. Răspândită în ţară după pradă, oastea sultanului nu a putut cuceri nici o cetate, toate rezistând. Ş. s-a dovedit din nou un bun conducător militar deoarece, aplicând lovituri otomanilor, a reuşit să-i alunge în afara ţării, transformând înfrângerea în victorie. Din nou Moldova era poarta de apărare a civilizaţiei creştine în faţa otomanilor. Dar Ştefan cel Marc rămânea singur în faţa puterii Semilunii.

în anul 1479, după un război de 16 ani cu otomanii. Veneţia a încheiat pace cu aceştia, iar regele Ungariei, Matei Corvin, a făcut acelaşi lucru în anul 1483. în aceste condiţii, în anul 1484, în urma unei puternice campanii otomane organizate de sultanul Baiazid al IMea, Moldova a pierdut Chilia şi Cetatea Albă. Ş. a încercat să obţină ajutor militar antiotoman de la poloni. De aceea, la data de 15 septembrie 1485, la Colomeea, domnitorul a depus jurământ de vasalitate regelui Poloniei, Cazimir al IV-lea. Dar, în noile condiţii, Ş. a înţeles că lupta antiotomană nu mai avea sorţi de izbândă şi, în

anul 1487, a încheiat pace cu sultanul, acceptând plata tributului.

în ultimii ani ai domniei, Ş. a dorit să iasă de sub suzeranitatea polonă, relaţiile cu această ţară ten-sionându-se după ce rege a devenit loan Albert. în anul 1497, la data de 26 octombrie, oastea lui Ş. a învins-o pe cea a regelui polon în bătălia de la Codrii Cosminului, iar tratatul de pace, de la 12 iulie 1499, înlocuia actul de la Colomeea. Relaţiile cu Polonia au fost însă încordate şi în ultimii ani ai domniei lui Ş. din cauza disputei asupra Pocuţiei, teritoriu de la graniţa dintre cele două ţări.

Ş. a murit la data de 2'iulie 1504, după o domnie de 47 de ani, şi a fost înmormântat la mănăstirea Putna. Domnia lui a reprezentat atât o perioadă de prosperitate economică, cât şi una de întărire a instituţiilor statului. Pe plan extern a obţinut importante succese în relaţiile cu ţările din imediata vecinătate, ca şi cu Imperiul Otoman, reuşind să se impună ca un remarcabil stra-
teg şi diplomat. A acordat o atenţie specială ocrotirii Bisericii. Au fost construite biserici pe locurile bătăliilor sale - Borzeşti, Războieni -, în oraşe (Neamţ, Suceava) ca şi mănăstiri, dintre care cea mai cunoscută este Putna. Aceste lăcaşuri de cult demonstrează dezvoltarea statului moldovean, prestigiul domnitorului şi luptele acestuia în apărarea ţării sale şi a creştinătăţii.

TALLEYRAND CHARLES MAURICE DE TALLEYRAND-PE~RIGORD (1754-1838)

S-a născut la Paris. Din anul 1788, T. a devenit episcop de Autun, iar din 1789 deputat în Adunarea Statelor Generale, apoi în Adunarea Naţională Constituantă. A părăsit viaţa clericală după ce a susţinut necesitatea adoptării Constituţiei civile a clerului (în anul 1790). In timpul revoluţiei s-a refugiat în Anglia, apoi în S.U.A. (1792-1796).

Reîntors în ţară, T. a devenit ministru al relaţiilor externe în perioadele Directoratului, Consulatului şi Imperiului, între anii 1797 şi 1807. Şi-a adus contribuţia la încheierea unor tratate de pace, precum cele de la Luneville, cu Austria, din anul 1801, de la Amiens, din anul 1802, cu englezii, şi de la Pressburg, din anul 1805, cu austriecii.

Trădarea lui T. faţă de împărat a început de la Erfurt, din 1808, când îi propusese, în secret, ţarului să se opună lui Napoleon Bonaparte, Dar acţiunile lui T., precum această trădare, au fost întreprinse pentru interesele Franţei. Şef al guvernului provizoriu, de la l aprilie 1814, a fost ministru de externe în timpul Congresului de la Viena (1814-1815), calitate în care a participat la lucrările acestuia şi în care şi-a dovedit talentul diplomatic. Deşi Franţa era exclusă, la acest congres, de la dezbaterile în care se adoptau cele mai importante hotărâri cu privire la graniţele Europei, T., fire extrem de

abilă, a reuşit să câştige atât bunăvoinţa marilor puteri, cât şi încrederea statelor mici, care îl vedeau ca apărător al drepturilor lor. Astfel, Franţa a fost, practic, admisă pe picior de egalitate la discuţii. T. a reuşit să creeze disensiuni între puterile învingătoare în privinţa unor chestiuni teritoriale, astfel încât acestea se aflau în pragul unui război. Abilul diplomat a speculat aceasta şi a devenit arbitrul situaţiei, astfel că T. a determinat încheierea unui tratat între Franţa, Anglia şi Austria, prin care Rusia era descurajată în încercările ei de a se extinde prea mult spre vest, iar Prusia nu putea să se extindă în Saxoni a decât într-o treime a teritoriului dorit de ea.

T. a mai fost prim-ministru al Franţei, din iulie până în septembrie 1815. Regele Ludovic Filip d'Orleans (1850-1848) 1-a numit ambasador al său la Londra, funcţie pe care a îndeplinit-o între anii 1830 şi 1834.

T. a murit la Paris, în anul 1838. Despre el s-a spus că a trădat toate regimurile pe care le-a servit, în folosul Franţei, iar acest lucru se poate observa din faptul că, şi după 1815, ţara sa a rămas printre marile puteri de pe continent.

TEODOSIU I CEL MARE [FLAVIUS THEODOSIUS] (cea 347-395)

S-a născut la Cauca, în nord-ves-tul Hispanici. A fost fiul generalului Flavius Theodosius şi a dorit să se consacre carierei militare (în anul 374 era dux în provincia Moe-sia Superior), dar, după execuţia tatălui său, în anul 376, s-a retras pe domeniile sale. T. I a devenit împărat la 19 ianuarie 379, când i s-a încredinţat guvernarea provinciilor orientale, iar spre sfârşitul domniei sale îşi exercita autoritatea asupra întregului imperiu (394).

în timpul cât a fost împărat s-a înfăptuit pentru ultima dată unirea părţilor din estul şi vestul Imperiului Roman. A fost o perioadă bogată în realizări. A iniţiat reforme în domeniile juridic, fiscal, financiar, iar în cel militar s-a remarcat prin faptul că a acceptat sporirea numărului de contingente „barbare" în armata romană. Pe plan religios, T. I a sprijinit respectarea dogmelor ortodoxe stabilite în conciliu! ecumenic de la Niceea, din anul 325. în perioada în care a fost împărat s-au desfăşurat lucrările conciliului ecumenic de la Constantinopol (381), în care a fost condamnat arianismul şi unde s-a definitivat Crezul. Prin edictul imperial din data de 24 februarie 391, T. I a interzis frecventarea templelor şi efectuarea de jertfe, iar prin cel din data de 8 noiembrie 392 au fost interzise toate cultele păgâne, creştinismul devenind unica religie de pe teritoriul Imperiului Roman, în anul 393, T. I a interzis şi jocurile olimpice.

Deoarece nu dispunea de suficiente forţe pentru a-i putea respinge pe vizigoţii cate pătrunseseră în imperiu, T. I a încheiat cu aceştia un tratat *(foedus),* în 382, prin care a acceptat stabilirea acestora, ca federaţi, la sud de Dunăre, în dioceza Tracia. După moartea împăratului T. I (17 ianuarie 395), Imperiul Roman a fost divizat între cei doi fii ai săi, Arcadius, care a condus Imperiul Roman de Răsărit, şi Honorius, care s-a aflat în fruntea Imperiului Roman de Apus.

TITULESCU, NICOLAE (1882-1941)

Cel mai important diplomat român al secolului al XX-lea, una dintre marile personalităţi ale diplomaţiei europene în perioada dintre cele două războaie mondiale s-a născut pe 4 martie, la Craiova. Tatăl său. Ion Titulescu, era jurist şi ocupase funcţii importante la nivel local: prefect al judeţului Dolj şi preşedinte al Curţii de Apel Craiova. Mama sa, Măria, era nepoata marelui pictor Theodor Aman.

în anul 1900, T. îşi încheia studiile medii la Colegiul „Carol I" din Craiova cu premiul de onoare la examenul de bacalaureat, fiind considerat cel mai strălucit elev al şcolii, în anii următori a studiat la Facultatea de Drept din Paris, obţinând licenţa în drept cu maximum de puncte. După absolvirea facultăţii, şi-a început cariera didactică la catedra de drept civil a Facultăţii de Drept de la Iaşi, iar în 1905 a susţinut o strălucită teză de doctorat la Paris, devenind apoi, la 24 de ani, profesor de drept civil la Facultatea de Drept din Bucureşti şi membru al baroului avocaţilor din Bucureşti.

începând din 1908, T. a debutat în viaţa politică, în calitate de membru al Partidului Conservator Democrat al cărui lider era marele orator şi om politic Take lonescu. Ales deputat în Parlamentul României în 1912, T. s-a afirmat prin competenţă, gândire politică realistă, dinamism şi un talent oratoric deosebit. După audierea discursului său din Camera Deputaţilor, *Poziţia României faţti de evenimentele* din Balcani (20 decembrie 1913), Take lonescu scria în ziarul „La Roumanie": „Un mare, un extraordinar talent s-a ridicat la tribuna românească şi acest talent este al nostru. Nu numai că T. a făcut ieri începutul cel mai strălucitor în istoria elocinţei parlamentare a României, dar acest început 1-a clasat deopotrivă gânditor şi orator."

De-a lungul carierei sale diplomatice, T. şi-a desfăşurat talentul oratoric în prelegeri şi discursuri ţinute în patru limbi europene, pe care le vorbea fluent: franceza, engleza, germana, italiana, fiind apreciat ca cel mai mare orator european al perioadei interbelice, în 1917 a devenit, pentru prima dată, membru al guvernului României, ca ministru de Finanţe în guvernul condus de liderul liberal Ion I. C. Brătianu. în anii grei ai Primului Război Mondial, T. s-a implicat în lupta pentru pregătirea Marii Uniri şi pentru înlăturarea consecinţelor ocupării zonei de sud a României de către trupele Puterilor Centrale, în anul următor, a înfiinţat la Paris, alături de oameni politici din Regat, dar şi din Transilvania, Consiliul Naţional al Unităţii Române, recunoscut ca reprezentant al statului român de către marile puteri membre ale Antantei (Franţa, S.U.A., Anglia, Italia).

După încheierea Primului Război Mondial, reorganizarea Europei postbelice a fost stabilită în cadrul Conferinţei de pace de la Paris (1919-1920), la care T. a participat în calitate de prim-delegat al României, semnând, alături de Ion Cantacuzino, Tratatul de pace dintre statele aliate şi asociate Antantei şi Ungaria. Acest tratat consfinţea unirea Transilvaniei, Crişanei, Maramureşului şi Banatului cu România (1920). în acelaşi an a primit din nou portofoliul ministerului de Finanţe, în guvernul condus de generalul Alexandru Averescu, în această calitate reve-nindu-i iniţiativa reformei fiscale aplicate de statul român în 1921.

Cariera diplomatică propriu-zisă a lui T. a început la 16 decembrie 1921 când a fost numit ambasador al României la Londra, post pe care 1-a deţinut până în 1927. După trei ani, în 1924, a devenit delegat permanent al României la Societatea Naţiunilor, organizaţia internaţională creată după Primul Război Mondial cu scopul apărării păcii şi securităţii mondiale, în anul 1926 a fost ales membru al Biroului director al Academiei Diplomatice Internaţionale de la Paris, iar în anul 1927 a preluat vicepreşe-dinţia acestui for internaţional al diplomaţilor pe care îl va conduce, din 1934, în calitate de preşedinte.

La 6 iulie 1927 a devenit ministru de externe al României, funcţie pe care o va îndeplini, cu unele întreruperi, până în august 1936.

întreaga activitate diplomatică a lui T. a avut în vedere afir-m»rea intereselor României pe plan internaţional, consolidarea Marii Uniri, constituirea unor sisteme de securitate colectivă care să garanteze integritatea şi securitatea României, păstrarea climatului de pace în Europa. La iniţiativa sa, România a semnat în 1928, alături de Iugoslavia şi Cehoslovacia, partenerele ei din Mica înţelegere (a-lianţă cu caracter defensiv creată în 1921 din iniţiativa României, la propunerea lui T.), pactul Briand-Kellog, care scotea în afara legii războiul ca mijloc de reglementare a diferendelor între state.

în 1930 şi 1931 a fost ales de două ori la rând preşedinte al Adunării Societăţii Naţiunilor, situaţie unică în istoria acestei organizaţii ceea ce reflecta preţuirea de care diplomatul român se bucura pe plan internaţional.

în anul 1952 a fost şeful delegaţiei române la Conferinţa dezarmării de la Geneva, propunerile sale în privinţa reducerii armamentului concretizându-se în redactarea uneia dintre Convenţiile de definire a agresiunii semnate de statele membre ale Societăţii Naţiunilor, la Londra, în anul 1933.

Alături de Mica înţelegere, în 1934 a luat fiinţă o nouă alianţă, menită să întărească sistemul securităţii colective în Balcani: înţelegerea Balcanică. Din acest nou organism european făceau parte România, Iugoslavia, Grecia şi Turcia, state care urmau să coopereze pentru păstrarea statu-quo-ului în zona balcanică în condiţiile afirmării tot mai puternice a politicii revizioniste duse de unele state europene ca Germania, Italia, Ungaria sau Bulgaria.

Activitatea sa politică şi diplomatică a fost încă o dată recunoscută în 1935 prin propunerea candidaturii sale la „Premiul Nobel pentru pace", făcută de Facultatea de litere si filosofie din Iaşi şi alegerea sa ca membru activ al Academiei Române.

în august 1936, cu prilejul unei remanieri a guvernului condus de Gheorghe Tătărescu, a fost înlăturat în mod surprinzător din postul de ministru de externe, în plin proces de negocieri pentru încheierea pactului de neagresiune între România şi U.R.S.S. Relaţiile diplomatice ale României cu U.R.S.S. fuseseră reluate abia în 1934, principala problemă litigioasă consti-tuind-o nerecunoasterea de către U.R.S.S. a unirii Basarabiei cu România în 1918 şi deci a frontierei de răsărit a statului român.

După înlăturarea sa din guvern, T. a trăit în străinătate (Franţa), continuând

însă să susţină pe plan extern cauza României.

A murit la vârsta de 59 de ani la Cannes, la 17 martie 1941.

Testamentul său, întocmit în 1940, exprima dorinţa sa de a fi înmormântat în România, la Braşov. Acest lucru a fost posibil după 1989, când rămăşiţele sale pământeşti au fost aduse în ţară.

TRAIAN [MARCUS ULPIUSTRAIA-NUS](53-117)

Membru al dinastiei Antonini-lor, inaugurată de împăratul Nerva, T., cel care este considerat cel mai important cuceritor roman după luliu Cezar, s-a născut la 18 septembrie 53 în municipiul Italica din provincia Baetica (sudul Peninsulei Iberice). El a devenit primul împărat roman care nu era originar din Italia. Tatăl lui T. a îndeplinit succesiv funcţiile de guvernator al provinciei Baetica, consul la Roma, guvernator al provinciei Siria.

Debutul carierei militare a lui T. consemnează numirea sa ca tribun militar (ajutor de comandant), funcţie îndeplinită timp de un deceniu în taberele militare din Siria şi în campaniile militare din Orient.

Transferat în armata romană din Europa, pe Rin, va primi apoi comanda Legiunii a VH-a Gemina în Spania, devenind guvernator imperial al acestei provincii romane. Ulterior va fi numit guvernator al provinciei Germania Superioară. Soţia sa a fost Pompeia Plotina, care s-a remarcat prin echilibru, caracter integru şi corectitudine.

Victoriile militare de pe Rin, faima căpătată ca guvernator, 1-au adus pe T. în atenţia bătrânului împărat Nerva. Neavând descendenţi care să-i urmeze la tron, Nerva 1-a asociat pe T. la domnie, în octombrie 97, declarându-1 fiu adoptiv şi cezar (principe moştenitor).

La moartea lui Nerva, petrecută la 27 ianuarie 98, T., aflat încă la colonia Agripiniensis, în Germania, a devenit împărat. Instalarea sa la Roma se va petrece abia după un an, răstimp în care a inspectat trupele romane de pe Rin şi Dunăre.

Descrierea împăratului T. a fost păstrată în Jstoria romanii a lui Cassius Dio:

„Traian era un om cu totul deosebit, mai ales prin simplitatea moravurilor sale. Avea un trup vânjos şi înfrunta toate greutăţile cot la cot cu ceilalţi iar cu sufletul era la înălţime, deoarece nu se lăsa purtat de îndrăzneala tinereţii, dar nici împiedicat de bătrâneţe. Nu invidia, nici nu nedreptăţea pe nimeni, ci dimpotrivă, îi onora pe toţi cei buni şi-i înălţa în demnităţi, de aceea nici nu se temea şi nici nu ura pe nimeni. Nu-şi pleca urechea la intrigi şi nici nu cădea pradă mâniei. Se feri de a acapara bunurile altora şi a face omoruri nedrepte."

Politica internă a lui T. a urmărit întărirea colaborării cu Senatul roman şi diminuarea rolului armatei, obişnuită să se amestece în problemele politice. A îndeplinit funcţiile de prim-senator, tribun al poporului, consul, imperator (comandant suprem al armatei). A luat măsuri pentru scăderea sau anularea unor impozite, mai ales din rândul celor donate de populaţia săracă, în paralel cu reducerea luxului palatului imperial. Problemele financiare ale statului vor fi rezolvate o dată cu integrarea Daciei în statul roman (106 d.H.), datorită capturării tezaurului lui Decebal şi exploatării rezervelor de metale preţioase ale noii provincii romane.

Pe plan economic a urmărit încurajarea dezvoltării producţiei agricole, mai ales în Peninsula Italică (unde se înregistra un accentuat proces de depopulare), şi a comerţului.

De personalitatea lui T. este legată transformarea Daciei în provincie romană, în urma războa ielor din 101-102, respectiv 105-106, regatul dac este cucerit, fapt care determină îmbunătăţirea substanţială a stării financiare a imperiului, aflată în dificultate în urma împăraţilor care au domnit înaintea lui. în ambele războaie, armata romană a fost condusă personal de împărat, alături de el aflându-se Adrian, urmaşul său la tron. în urma victoriei, T. şi-a luat supranumele de „Dacicus".

După sinuciderea lui Decebal (106), T. a rămas în Dacia până în 107 pentru organizarea provinciei. Aici întemeiază noua capitală a Daciei, Colonia Augusta Ulpia Tra-iana Sarmizegetusa (la 40 km de vechea capitală a lui Decebal). La iniţiativa lui se declanşează procesul de colonizare masivă a Daciei cu populaţie latinofonă, venită din toate provinciile Imperiului Roman şi de romanizare a populaţiei dace autohtone.

Interesele comerciale ale imperiului în zona de răsărit a Me-diteranei, loc de tranzit pentru mărfurile venite din Orientul Mijlociu sau îndepărtat, 1-au determinat pe T. să extindă stăpânirea romană în această zonă. În 105-106, la ordinul împăratului, guvernatorul Siriei, Aulus Corne-lius Palma, a ocupat regatul naba-tcilor (populaţie arabă). Se înfiinţa astfel provincia romană Arabia, legată prin drumuri romane de Damasc şi Fenicia, posesiuni ale imperiului. Prin anexarea în 106 a regatului Palestina, intra sub control roman unul dintre cele mai importante centre comerciale ale Orientului Apropiat.

în 114, T. a declanşat campania militară care avea ca scop înfrângerea şi ocuparea regatului Pârtiei, vechi rival al Romei în Orient, stat care cuprindea teritoriul dintre fluviile Eufrat (Mesopotamia) şi Indus. Pretextul războiului cu părţii 1-a constituit stăpânirea asupra Armeniei, teritoriul disputat atât de romani, cât şi de părţi. Războiul a debutat prin înlăturarea regelui Armeniei, Parthamasiris, a conti-nuat.apoi, în 115-116, cu ocuparea Mesopotamiei de nord, Asiriei, Ba-bilonului. în 116 T. şi-a luat supranumele de „Parthicus" (învingător al părţilor). Campania împotriva părţilor s-a încheiat cu un compromis: regatul pârtie nu a fost ocupat în întregime, Roma înglobând partea sa vestică, până la fluviul Tigru.

în perioada 106-114, atât la Roma, cât şi în provinciile imperiului, T. a pus în practică un vast program de construcţii monumentale. Cele mai multe au fost proiectate şi ridicate de arhitectul sirian Apollodor din Damasc. Nu toate construcţiile acestei perioade au fost începute în timpul domniei lui T. Unele dintre ele au fost doar finalizate aşa cum a fost cazul Odeonului, teatru construit la Roma de împăratul Domiţian. Au fost terminate marile băi publice de pe colinele Oppius din Roma rezervate gratuit membrilor plebei (populaţia săracă a Romei).

Marile bogăţii obţinute în urma cuceririi Daciei au permis ridicarea Forului lui T. din Roma. localizat între colinele Quirinal şi Capitoliu. Acesta cuprindea

Forul propriu-zis (destinat plimbărilor), Basilica Ulpia, Columna lui Traian, doua biblioteci. Intrarea principală era decorată cu un arc de triumf. In centru] forului se afla statuia în bronz şi aur a împăratului, în prezent s-a păstrat în picioare doar Columna lui T., monument închinat victoriilor împotriva Daciei, înaltă de 39.83 m, lucrată în marmură de Carrara şi Păros, Columna are la bază un soclu cubic care a adăpostit urnele funerare ale lui T. şi ale soţiei sale. Interiorul Columnei cuprindea o scară elicoidală cu 185 de trepte. Pe exterior Columna este decorată cu basoreliefuri (peste 150 de scene) care reconstituie desfăşurarea războaielor daco-romane. în vârful Columnei s-a aflat statuia de bronz aurit a lui T. Astăzi, în locul acesteia se afla o statuie a Sfântului Petru.

împăratul Adrian a completat Forul cu un templu dedicat părinţilor săi adoptivi, T. şi Plotina, proclamaţi Zei după moarte.

A murit în 117 pe coasta Ciliciei, în Asia Mică, la întoarcerea din campania împotriva părţilor.

Amintirea primului împărat căruia Senatul roman ia acordat titlul de *Optimus* Pmic^ps (cel mai bun dintre împăraţi), a generat ceva mai târziu urarea adresată acelora care deveneau împăraţi ai Romei: „Să fii mai fericit decât Augustus şi mai bun decât Traian!".

TRUMAN, HARRY S. (1884-1972)

Primul preşedinte al Statelor Unite care a ocupat aceasta funcţie o dată cu încheierea celui de-al Doilea Război Mondial s-a născut la 8 mai la Lamar, în statul Missouri. Provenea dintr-o familie de condiţie modesta, tatăl său ocupându-se cu comerţul de catâri, iar mai târziu de arendarea unei ferme.

A debutat relativ târziu în politică, ocupând iniţial diverse slujbe mărunte: curier, vânzător, funcţionar bancar, fermier.

S-a înrolat voluntar în armata S.U.A. în timpul Primului Război Mondial, fără a lupta efectiv pe frontul francez unde a fost detaşat. La revenirea din război a fost avansat la gradul de maior, în 1919 s-a căsătorit cu Elisabeth Wallace, pe care o cunoştea încă din anii liceului.

Beneficiind de sprijinul liderului Partidului Democrat din Missouri, Tom Pendergast, T. a fost ales în 1922 judecător districtual în Kansas City, iar în 1926 a obţinut postul de judecător-şef al districtului Jackson, post pe care 1-a deţinut până în 1934. în acelaşi an a fost ales senator, din partea democraţilor, afirmându-se, în general, ca un susţinător al politicii *New Deal* promovată de preşedintele Franklin Dclano Roosevelt. Reales senator în 1940, a activat în cadrul Comitetului senatorial pentru controlul asupra cheltuielilor militare, fapt care i-a adus un prestigiu de necontestat, în momentul depunerii candidaturii lui Roosevelt pentru cel de-al patrulea mandat ca preşedinte al S.U.A., Partidul Democrat 1-a desemnat pe T. pentru postul de vicepreşedinte, în condiţiile stingerii din viaţă a lui *f.D.* Roosevelt la 12 aprilie 1945, T. a ajuns automat preşedinte al Statelor Unite. Lui i-a revenit sarcina de a conduce S.U.A. în ultima perioadă a celui de-al Doilea Război Mondial, pentru înfrângerea Japoniei, în prezenţa sa, la 26 iunie 1945, în

cadrul Conferinţei internaţionale de la Sân Francisco, era semnată Carta Naţiunilor Unite, document care stă la baza formării Organizaţiei Naţiunilor Unite. A participat personal la ultima conferinţă interaliată din perioada războiului (Postdam, iulie-august 1945) unde s-au discutat probleme legate de reorganizarea Europei postbelice şi înfrângerea Japoniei. In timpul participării la Conferinţă, T. a luat una dintre cele mai controversate decizii din perioada exercitării mandatului său prezidenţial: utilizarea bombei atomice împotriva oraşelor japoneze Hiroshima şi Nagasaki (la 6 şi, respectiv, 9 august 1945) cu scopul de a grăbi capitularea Japoniei şi deci încheierea celui de-al Doilea Război Mondial.

Se deschidea însă era „şantajului" atomic, care avea să devină caracteristic pentru perioada postbelică a „războiului rece".

După război, T. a impus pe plan intern un set de reforme care vizau refacerea economiei americane şi prevenirea inflaţiei, inspirat parţial din programul economic al predecesorului său, F.D. Roosevelt. Planul preşedintelui T. se numea *Fuir Deal.*

Pe plan extern, o dată cu lăsarea „cortinei de fier" (expresie utilizată de W. Churchill la Fulton, în 1946, pentru a desemna bariera dintre statele democratice şi cele cu regimuri politice comuniste) administraţia americană a elaborat doctrina numită *Coiuaincment policy,* de „stăvilire" a extinderii comunismului. Aceasta a fost dublată de sporirea cheltuielilor militare americane, de lansarea Planului Marshall prin care erau ajutate economic democraţiile occidentale distruse de război şi de Doctrina Truman care avea în vedere apărarea intereselor americane în Mediterana orientală (Grecia şi Turcia) în faţa eventualei expansiuni a influenţei sovietice. Totodată, au fost luate măsuri pentru refacerea rapidă a Japoniei, mai ales în condiţiile transformării Chinei în stat comunist, în 1950, în momentul izbucnirii războiului din Peninsula Coreea, a decis implicarea directă a armatei americane de partea Coreei de Sud (război încheiat în 1953), atacată de trupele nord-coreene comuniste sprijinite de China şi U.R.S.S.

Atitudinea net anticomunistă adoptată de T. în politica externă s-a reflectat si pe plan intern în controversatele acţiuni de anihilare a reţelelor comuniste de pe teritoriul S.U.A. determinate de aplicarea legii pentru securitatea internă (1947) - *The Loyatty Order.*

Anchetele, procesele şi condamnările legate de această politică au rămas în istoriografia americană sub denumirea de „vânătoarea de vrăjitoare."

După expirarea celui de-al doilea mandat prezidenţial, în 1953, T. a scris volumele de memorii *Year of* Dprisiims şi *Years of* Trial *and Hrrpe.*

A murit la 26 decembrie 1972, fiind înmormântat în faţa biblio-[1]-tecii din Washington, ce în prezent îi poartă numele.

V

VASILE LUPU (anii de domnie: 1634-1653)

Domn al Moldovei provenea dintro familie de aromâni originari din Epir. A fost foarte ambiţios, dorind să ajungă domn cu orice preţ, motiv pentru care i-a trădat până si pe cei care, în trecut, îl ajutaseră.

în anul 1637, a încercat să-1 instaleze pe tronul Ţării Româneşti pe fiul său, loan, dar a eşuat, fiind nevoit să se retragă, împreună cu oastea sa, în Moldova.

Ia favorizat pe boierii greci, care au ocupat diferite dregătorii în stat.

In politica externă, a avut relaţii deosebit de încordate cu Matei Basarab şi a acţionat în vederea întăririi autorităţii sale în Transilvania si în Ţara Românească, dar a eşuat în aceste planuri.

Marele merit al lui V. a fost acela că a sprijinit viaţa culturală şi religioasă. Din timpul său a început activitatea tipografică în Moldova, a întemeiat Academia Vasiliană, iar în anul 1640 a fost înfiinţat Colegiul latin de la Iaşi. Tot în timpul domniei lui a apărut la Iaşi primul cod de legi tipărit în limba română, „Cartea românească de învăţătură de la pravilele împărăteşti şi de la alte giudeţe".

Domnitorul s-a remarcat prin importantul sprijin acordat Bisericii Ortodoxe. Dintre ctitoriile sale se remarcă bisericile Trei Ierarhi din laşi, Şerbeşti, Orhei şi Chilia. A ctitorit biserici şi în afara ţării, la Liov şi în Moreea. în anul 1642, a organizat, la Iaşi, un sinod panortodox, la care au participat, între alţii, reprezentanţi ai Patriarhiei de la Constantinopol, ai Mitropoliei Kievului şi mitropolitul Varlaam al Moldovei. De altfel, mitropolitul Varlaam s-a remarcat, datorită sprijinului domnitorului, şi în activitatea tipografică (a publicat, în anul 1643, *Cazania* sau *Cartea românească de învăţătură).*

Acţiunile întreprinse pe plan politic sau militar, ameninţarea securităţii Transilvaniei şi Ţării Româneşti, mărirea taxelor şi impozitelor, favorizarea boierilor greci au crescut nemulţumirea boierilor şi ţăranilor români. După eşecul de la Finta, din mai 1653, când a fost înfrânt de Matei Basarab, V. a pierdut, în iulie 1653, tronul Moldovei. El s-a stabilit apoi în Crimeea, după care a fost trimis, din porunca otomanilor, la Istanbul, unde a fost închis la Edicule. A mai trăit 7 ani închis şi, cu câteva luni înainte de moarte, a fost mutat într-un palat ie-al sau.

A murit la Istanbul, la sfârşitul lunii martie a anului 1661, şi a fost înmormântat la mănăstirea Trei Ierarhi din Iaşi, ctitorie a sa.

VLAD ŢEPEŞ (anii de domnie: 1448; 1456-1462; 1476).

Fiu al lui Vlad Dracul, care a condus Ţara Românească între anii 1436-1442 şi 1443-1447, V. a ocupat tronul acesteia, pentru numai o lună, în anul 1448. A revenit în fruntea Ţării Româneşti în august 1456, după ce a reuşit să-1 înfrângă şi să-1 înlăture de pe tron pe domnitorul Vladislav al IMea.

în politica internă, V. a acţionat în vederea întăririi autorităţii domneşti şi a

încetării luptelor dintre diferitele grupări boiereşti pentru putere. A executat, prin tragerea în ţeapă, mulţi boieri care complotau împotriva sa şi care susţineau diferiţi pretendenţi la tron. A intrat în conflict şi cu negustorii braşoveni pentru că a protejat interesele celor din Ţara Românească. O altă cauză a conflictului cu negustorii saşi din Braşov a fost determinată de susţinerea, de către aceştia, a unor pretendenţi la tronul Ţării Româneşti.

V. a reorganizat şi Sfatul domnesc, în care a numit boieri cu dre-gătorie, înlăturându-i pe cei care se opuneau politicii sale. Preocupat de întărirea capacităţii de apărare a statului, V. s-a îngrijit de întărirea cetăţilor de la Poienari şi Târgo-vişte, de construirea fortificaţiilor de la curtea domnească din Bucureşti, oraş atestat documentar din anul 1459, de întărirea oştilor Ţării Româneşti, în afară de garda personală, formată din mercenari, în caz de mare primejdie pentru ţară putea apela şi la „oastea cea mare". Domnitorul a sprijinit şi Biserica, ridicând mănăstirile Co-mana şi Târgşor, renovând mănăstirea Snagov şi făcând danii celor de la Cozia, Tismana şi Govora.

Politica externă a avut ca repere principale relaţiile conflictuale cu ungurii şi cu transilvănenii şi angajarea domnitorului în lupta antiotomană. La puţin timp după urcarea pe tron, în anul 1456, a intrat în conflict cu Ladislau de Hunedoara, fiul lui lancu, care sprijinea un pretendent la tronul Ţării Româneşti. Ducând o politică de protejare a negustorilor din Ţara Românească, prin anularea unor privilegii ale saşilor din Transilvania, a intrat în conflict cu aceştia. A întreprins chiar şi campanii în oraşele săseşti din sudul Transilvaniei, pentru a-i alunga pe pretendenţii la tron susţinuţi de patriciatul de acolo.

Marile fapte de arme, care l au consacrat în conştiinţa contemporanilor şi a urmaşilor, au fost luptele împotriva otomanilor. Deoarece a refuzat să mai plătească tribut otomanilor, în anul 1459, sultanul Mahomed al IMea i-a trimis, în anul 1461, pe diacul Porţii, Cata-volinos, şi pe Hamza-paşa, beiul de Nicopole, cu scopul de a-1 prinde, prin vicleşug. Dar domnitorul a bănuit că i se pregătise o cursă şi, fiind însoţit de garda personală, a reuşit să-i prindă pe trimişii lui Mahomed al IMea, după care i-a tras în ţeapă, în iarna 1461/1462, V. a întreprins o campanie la sud de Dunăre, arzând cetăţile Dârstor, Turtucaia, Rusciuc etc. în aceste condiţii, însuşi sultanul Mahomed al IMea a iniţiat o mare campanie împotriva Ţării Româneşti, trecând Dunărea, pe la Nicopole, cu o armată deosebit de numeroasă, comparabilă cu cea care a participat la cucerirea Constantinopo-lului. Oastea otomană a înaintat spre Târgovişte, dar a fost hărţuită permanent de forţele lui V. în 16/17 iunie 1462, domnitorul muntean a iniţiat „atacul de noapte", pătrunzând în tabăra otomană, aflată în apropiere de Târgoviste, şi urmărind uciderea sultanului. Mahomed al IMea a scăpat cu viaţă, deoarece nu se afla în cortul său, dar Jtacul-surpriză a semănat panică în rândurile otomanilor. Sultanul a ordonat retragerea peste Dunăre, campania sa în Ţara Ro mânească încheindu-se cu un eşec. V. nu a putut fi prins, înlăturat de pe tron şi ucis. Dar domnitorul şi-a pierdut tronul deoarece, în acelaşi an, o parte a boierimii muntene 1-a sprijinit pe un alt pretendent, Radu cel Frumos, fratele

lui V.

Domnitorul, nevoit să se re tragă în Transilvania, nu a fost susţinut de Matei Corvin, regele Ungariei. Deşi a observat impor tanţa lui în lupta antiotomană. Matei Corvin 1-a luat prizonier pe V., ţinându-1 la Buda timp de 13 ani. Abia în anul 1476, în urma creşterii pericolului otoman, V. a fost ajutat de Matei Corvin sa ocupe din nou tronul Ţării Româneşti, regele maghiar fiind sfătuit să acţioneze în acest sens de Ştefan cel Mare. Dar V. nu a ocupat tronul decât o lună, fiind ucis de boierii care se opuneau revenirii lui în fruntea Ţării Româneşti. A fost înmormântat la mănăstirea Snagov.

VLADIMIRESCU TUDOR (1780-1821)

Conducătorul Revoluţiei de la 1821 din Ţara Românească s-a nas cut, în satul Vladimiri din Gorj -Oltenia, în familia lui Constantin Ursu. Părinţii săi făceau parte din categoria moşnenilor (ţărani liberi). A învăţat, în copilărie, în satul natal, cu preotul Pârvu Cihoiu, apoi la Craiova cu Dionisie Lupu. în adolescenţă a intrat în slujba boierului oltean loan Glogoveanu, completându-şi studiile în casa acestuia. A fost promovat administrator al moşiilor lui Glogoveanu, Baia de Aramă şi Glogova. Tot sub îndrumarea acestuia a început să practice negustoria cu vite, ceea ce i-a permis să ajungă la o situaţie materială satisfăcătoare. Au urmat intrarea în slujba domniei şi preluarea unor funcţii în administraţia Ţării Româneşti: mare comis, vătaf de plai la Cloşani, sluger. între timp şi-a continuat activitatea negustoreasca, în comerţul cu vite, cereale, seu, peşte sărat, a cumpărat pământ, a deschis o cârciumă, a luat pământ în arendă.

A participat la războiul ruse-turc din 1806-1812 în fruntea cetelor de panduri olteni. Aceştia erau ţărani liberi, cu pregătire militară care pe timp de pace asigurau ordinea în zonele lor de baştină. Alături de panduri, V. a luptat în armata rusă, la Negotin, Rahova şi Fetislam (Cla-dova). A devenit locotenent al armatei ruse şi a fost decorat cu ordinul Sf. Vladimir cu spade.

în 1814, a întreprins o călătorie la Viena, din însărcinarea boierului Glogoveanu. Aici a luat cunoştinţă de dezbaterile pricinuite de Congresul de la Viena, în cadrul căruia marile puteri luau în discuţie reorganizarea Europei la sfârşitul perioadei napoleoniene, într-o scrisoare trimisă din Viena, V. se arată preocupat de eventualele hotărâri pe care Congresul le-ar fi putut lua cu privire la Ţările Române: „Se aşteaptă. Ia octombrie, din toate părţile miniştri pentru Congres şi vine si împăratul Roşiei. Se sună că atunci va fi ceva şi pentru locurile acelea; ci mult a fost, puţin a rămas."

Aflate între Rusia şi Imperiul Otoman (puterea suzerană), în plin regim politic fanariot, Principatele Române aşteptau momentul prielnic înlăturării acestui regim opresiv şi corupt, văzut ca o prelungire a dominaţiei otomane. Speranţele revenirii la domniile pământene şi limitării amestecului otoman în Ţara Românească şi Moldova au fost legate, către 1820, de *Eteria,* organizaţie secretă grecească, constituită pe teritoriul Rusiei, la Odessa, în 1814. Aceasta, condusă de Alexandru Ipsilanti şi sprijinită tacit de ţarul Rusiei, Alexandru I, urmărea răscularca popoarelor creştine din Turcia europeană pentru

înlăturarea jugului otoman, în Principate au fost create eforii (filiale) ale Eterici, din care făceau parte mulţi boieri români. Există documente care confirmă şi apartenenţa lui V. la Eteric. Conform planului Eteriei, urma să declanşeze, împreună cu pandurii săi, o amplă mişcare de revoltă în Oltenia, care să permită armatei eteriste traversarea Moldovei şi Ţării Româneşti către Dunăre, Dincolo de planul iniţial, V. a transformat mişcarea din Oltenia într-o revoltă cu caracter social şi naţional, îndreptată împotriva regimului fanariot şi abuzurilor boiereşti.

în ianuarie 1821, după moartea ultimului domnitor fanariot, Alexandru Sutu, la cererea „Comitetului de oblăduire" format din mari boieri, membri ai Eteriei, ce urmau să asigure conducerea provizorie a Ţării Româneşti, a plecat în Oltenia pentru a declanşa revolta plănuită.

Centrul iniţial al mişcării a fost fixat în zona mănăstirii Tismana, pe care V. a fortificat-o. La Padeş, în vecinătatea Tismanei, s-a constituit armata lui (.Adunarea norodului") şi a fost făcută publică *Proclamaţia* care preciza obiectivele revoltei. Mişcarea s-a extins cu repeziciune în Oltenia şi Muntenia, în februarie, împreună cu armata sa s-a îndreptat spre Bucureşti, unde urma să sosească şi armata Eteriei, în frunte cu Alexandru Ipsilanti. După un popas de aproape o lună la Ţânţăreni, V. a ajuns la Bucureşti. Sosirea sa a fost vestită prin proclamaţia adresată de la Bolintin locuitorilor Capitalei, între timp, mişcarea sa, care cuprindea un mare număr de ţărani, luase un caracter net antiboieresc şi părea să iasă de sub control, depăşind planurile iniţiale. O parte dintre boieri au preferat calea exilului. Ţarul Alexandru I a dezaprobat acţiunile Eteriei, datorită exceselor armatei eteriste şi dezvăluirii imprudente de către Alexandru Ipsilanti a implicării Rusiei în constituirea mişcării eteriste anti-otomane.

V. a condus, practic. Ţara Românească între 21 martie şi 15 mai 1821. în condiţii complexe, a intervenit ruptura dintre el şi conducătorul Eteriei, Alexandru Ipsilanti, instalat, la rândul său, la Bucureşti. Pentru evitarea intervenţiei externe otomane, V. a ajuns la un acord cu boierii şi în cele din urmă a acceptat să părăsească Bucureş-tiul şi să se retragă cu armata sa în Oltenia. Alexandru Ipsilanti şi-a instalat trupele la Târgovişte şi a luat sub administraţia sa zona Dâmboviţa - Prahova - Muscel.

La 21 mai 1821, pe drumul spre Piteşti, V. a fost capturat de oamenii lui Alexandru Ipsilanti, lordache, Hagi Prodan şi Dimitrie Macedonski, acuzat de înţelegere cu Imperiul Otoman şi ucis în tabăra eteristă de la Târgovişte. O mărturie atribuită unui martor ocular susţine că, în ultimele ore ale vieţii sale, V. ar fi spus: „Vreţi să mă omorâţi? Eu nu mă tem de moarte. Eu am înfruntat moartea în mai multe rânduri. Mai înainte de a ridica steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat cu cămaşa morţii. Turcii sunt în ţară, dar nu sunteţi în stare şi nu veţi fi niciodată a vă bate cu dânşii cu ispravă."

Personalitate controversată a istoriei naţionale, V. aparţine galeriei eroilor naţionali din prima jumătate a secolului al XlX-lea, fiind contemporan cu mari conducători de mişcări politice naţionale: Rafael Riego (Spania), Kara-

gheorghe (Serbia), Simon Bolivar (America Latină).

VICTORIA (1819-1901)

Regina cu cea mai lungă şi prestigioasă domnie din istoria monarhiei britanice s-a născut la 24 mai 1819 la Palatul Kensington din Londra, părinţii săi fiind Victoria Luisa. fiica ducelui german de Saxa-Coburg-Saalfeld şi Edward, duce de Kent, al patrulea fiu al regelui George al III-lea al Marii Britanii.

Rămasă orfană de tată la vârsta de opt luni, a fost crescută de mama sa şi a primit o educaţie multilaterală: limbi străine, istorie, geografie, pian, pictură. La vârsta de 18 ani a fost proclamată regină (în 1837) a Marii Britanii şi a Irlandei, succedându-i la tron unchiului său, William al IV-lea, care nu a avut urmaşi direcţi.

V. a respectat tradiţia monarhiei constituţionale britanice potrivit căreia regele „domneşte dar nu guvernează". O parte a activităţii sale oficiale era dedicată participării la ceremonii diverse, între care, cea mai importantă era inaugurarea sesiunilor Parlamentului britanic, în acelaşi timp însă, regina a manifestat evidente simpatii pentru politica partidului Whig (viitorul Partid Liberal), cu atât mai mult cu cât a fost iniţiată în tainele vieţii politice britanice de liderul acestui partid, William Lamb de Melbourne (prim-minis-trupânâîn 1841).

în februarie 1840 regina V. s-a căsătorit cu vărul ei, prinţul Albert de Saxa-Coburg-Gotha. Albert s-a remarcat în mod deosebit prin poziţia sa de activ susţinător al dezvoltării culturii şi educaţiei (a îndeplinit funcţia de cancelar al Universităţii Cambridge şi a organizat prima Expoziţie mondială în Palatul de Cristal din Londra, în 1851). Victoria şi Albert au dus o viaţă de familie exemplară, având nouă copii, în educaţia cărora s-au implicat direct si permanent. Copiii şi nepoţii săi au urcat pe tronurile Rusiei, Spaniei, Suediei. Norvegiei, Germaniei şi României (Regina Măria a României era nepoata reginei), motiv pentru care a fost numită cu afecţiune „Bunica Europei".

Pe plan intern, perioada 1849-1874 a reprezentat apogeul sistemului bazat pe libera concurenţă căreia îi corespunde o schimbare a viziunii raporturilor Marii Britanii cu coloniile sale. în fapt, această epocă marchează supremaţia mondială a Marii Britanii în domeniul economic.

între 1853 şi 1856, Marea Britanie se implică în Războiul din Crimeea, ocazie cu care, la iniţiativa reginei, este instituită Victoria Cross, cea mai înaltă decoraţie de război britanică.

După moartea soţului său, survenită în 1861, regina a evitat cu obstinaţie să mai apară în public, purtând veşminte de doliu timp de 10 ani. Va reveni în viaţa publică, treptat, către 1880. După 1860 simpatiile sale politice s-au îndreptat către Partidul Conserva

tor (fostul Tory) şi liderul acestuia. Benjamin Disraeli, a cărei guvernare a sprijinit-o din 1874 până în 1880. în 1876 Parlamentul a proclamat-o pe V.

împărăteasă a Indiei, ocazie cu care regina 1-a ridicat pe Disraeli la rangul de conte de Beaconsfield. în ultimii ani ai domniei sale, a reprezentat un sprijin real pentru succesorul lui Disraeli, Robert Arthur Talbot de Salisbury.

Popularitatea excepţională de care s-a bucurat regina V. în ochii supuşilor ei a fost dovedită de ceremoniile prilejuite de Jubileul de Aur (cincizeci de ani de la urcarea sa pe tron - 1887) şi Jubileul de Diamant, dar şi de denumirea generică sub care apare secolul al XlX-lea în Marea Britanic: „Era victoriană".

La capătul a 63 de ani de domnie, regina V. a murit la Osborne House, în insula Whigt, la 22 ianuarie 1901.

Domnia sa a corespuns perioadei de maximă dezvoltare a Imperiului Britanic şi s-a remarcat prin exemplul de moralitate, seriozitate şi respect faţă de legi oferit de regină contemporanilor săi.

W

WASHINGTON, GEORGE (1732-1799)

Născut în Virginia, a fost conte de Westmoreland şi provenea din-tr-o familie de englezi emigraţi în anul 1657, de teama lui Oliver Cromwell, din Anglia în America.

A făcut parte dintre cei mai bogaţi proprietari de plantaţii şi a fost reprezentantul Virginiei în Congresul de la Philadelphia, în anii 1774 şi 1775. A fost unul dintre principalii partizani ai luptei pentru independenţa coloniilor engleze din America de Nord. A participat la Războiul de 7 ani (1756-1763) unde a căpătat o deosebită experienţă militară, în anul 1775 a fost numit comandantul suprem al armatei americanilor răsculaţi împotriva englezilor. A dovedit o mare capacitate de organizare şi de bun conducător militar, de-a lungul întregii perioade a Războiului de independenţă al coloniilor britanice din America de Nord, dar mai cu seamă în bătălia de la Yorktown, de la 19 octombrie 1781, când a comandat o armată de 16 000 de oameni (americani şi francezi).

W. a deţinut funcţia de preşedinte al Convenţiei Constituţionale, din anul 1787, întrunită la Philadelphia pentru revizuirea proiectului de Constituţie. La data de 30 aprilie 1789, W. a depus jurământul de preşedinte al S.U.A., după ce fusese ales în această funcţie în unanimitate, în anul 1793, W. a fost ales pentru a doua oară preşedinte. Al doilea mandat a fost îndeplinit între anii 1793 şi 1797.

Simbol al independenţei S.U.A., primul preşedinte american din istorie, W., a refuzat să candideze la un al treilea mandat. A preferat să se retragă, în anul 1797, la Mont Vernon, pe domeniul său, după ce condusese S.U.A. timp de opt ani.

A murit la Mont Vernon în anul 1799.

WILHELM CUCERITORUL (eco 1028-1087)

A fost duce al Normandiei (1035-1087) şi rege al Angliei între anii 1066 şi

1087.

în anul 1066, a invocat drepturi la coroana engleză şi a debarcat în sudul Angliei, la Hastings, în fruntea unei armate formate din cava Ieri normanzi şi din întreaga Franţă. Acolo, el a reuşit să înfrângă armata anglo-saxonă a regelui Harold al H-lea. Victoria a fost obţinută, deoarece armata lui W. dispunea de o cavalerie puternică, în timp ce oastea anglo-saxonă era formată mai ales din pedestraşi. Normanzii lui W. au profitat şi de un atac al norvegienilor asupra anglo-saxonilor, care a contribuit si el la slăbirea forţelor acestora din urmă. Până în anul 1071, normanzii au reuşit să supună întregul regat al Angliei. O şeptimc din întinderea Angliei a intrat în posesia lui W., care astfel a devenit cel mai mare proprietar funciar din această ţară. El a împărţit cavalerilor săi o mare parte din pământul însuşit, care, în schimb, erau vasali direcţi ai regelui şi îi prestau personal omagiul şi toate sarcinile militare şi băneşti. în acest mod, W. şi-a format o nobilime militară puternic ierarhizată şi care cuprindea atât proprietari funciari mari (baroni), cât şi mici (cavaleri).

Aristocraţia anglo-saxonă care şi-a păstrat domeniile făcea parte şi ea din rândurile acestei nobilimi, trebuind, de asemenea, să îndeplinească obligaţii vasalice riguroase faţă de rege.

în anul 1086 a fost realizat un recensământ funciar, numit *Cartea Judecăţii* de Apoi, prin care s-a ţinut o evidenţă precisă a tuturor proprietăţilor funciare, fiind menţionate suprafaţa fiecărui domeniu, animalele, inventarul agricol, venitul, numărul, situaţia juridică şi obligaţiile ţăranilor dependenţi, îndatoririle vasalice etc.

Cucerirea normandă a determinat accelerarea procesului de intrare în dependenţă a ţărănimii libere şi de formare a relaţiilor vasalice şi a contribuit la desăvârşirea relaţiilor feudale. Sistemul de împroprietărire a nobilimii, practicat de W., a împiedicat crearea de principate teritoriale, puterea marilor feudali englezi fiind astfel limitată. Monarhul era autoritar, puterea sa bazându-se pe fondurile funciare întinse, care îi asigurau resurse însemnate şi care îi dădeau posibilitatea să impună vasalilor săi respectarea riguroasă a obligaţiilor pe care le aveau. Organul central de conducere al statului era „curtea regelui". Ţara era organizată administrativ în comitate (shire), conduse de către un *sheriff,* care avea atribuţii consultative. Veniturile statului au fost separate încă de la început de tezaurul regal, ca urmare a organizării fiscalităţii pe principii noi.

Datorită realizărilor din timpul domniei sale, W. este considerat unul dintre cei mai însemnaţi regi din istoria Angliei.

WILHELM AL III-LEA DE ORANIA (1650-1702)

Născut la Haga, în anul 1650, fiul lui Wilhelm de Nassau şi al Măriei Stuart, a devenit, în anul 1672, *stadthouder* al Olandei, după o răscoală în urma căreia Marele Pensionar *(stadthouder),* Jan de Witt, a fost ucis. W. a primit funcţia de *stathouder* al Olandei în anul în care ţara era angrenată într-un război cu Anglia şi Franţa.

El s-a remarcat prin faptul că a oprit înaintarea armatelor franceze pe teritoriul olandez prin deschiderea digurilor şi inundarea pământurilor. Prin pacea din anul 1674, încheiată la West-minster, înceta războiul dintre Anglia şi Olanda, iar prin tratatul de pace de la Nimwegen, din anul 1678, toate teritoriile cucerite de Franţa de la olandezi erau înapo-iate acestora.

în anul 1688, W. va pleca în Anglia, după ce lui lacob al Il-lea, regele englez, i se născuse un băiat, botezat catolic, care ar fi urmat să moştenească tronul. Debarcat la 5 noiembrie 1688 la Torbay şi comandând un corp expediţionar, W. a înaintat spre Londra, în timp ce regele lacob al H-lea a fost nevoit să fugă în Franţa, după ce, părăsit, de ciudă, şi-a aruncat sceptrul în Tamisa.

W. a devenit rege al Angliei la data de 28 ianuarie 1689. El a recunoscut, la data de 13 februarie 1689, *Declaraţia drepturilor,* care stabilea raporturile dintre rege şi Parlament. Puterea executivă şi cea legislativă erau separate, în Anglia funcţionează de atunci monarhia parlamentară. Regele nu putea suspenda legile sau executarea lor fără aprobarea Parlamentului. De asemenea, regele englez trebuia să aibă aprobarea Parlamentului pentru fixarea unor contribuţii băneşti sau pentru mobilizarea aciuatei.

W., cel care fusese chemat de englezi, în anul 1688, pentru a pune capăt „tiraniei catolice" a lui lacob al H-lea, a promovat o politică de toleranţă religioasă. Toţi oamenii politici capabili, fie tory, fie whigi, au fost folosiţi în funcţii importante în stat. în anul 1701, a fost emis un act prin care miniştrii erau consideraţi responsabili pentru acţiunile lor în faţa Parlamentului şi nu în faţa regelui.

Prin măsurile luate în timpul cât a fost rege al Angliei (1689-1702) W„ ţara a făcut paşi importanţi spre modernizarea şi spre liberalizarea instituţiilor statului.

WILSON, THOMAS WOODROW (1856-1924)

Preşedinte al Statelor Unite în timpul Primului Război Mondial, s-a născut la 28 decembrie la Staunton (Virginia), devenind, de altfel, primul preşedinte sudist după războiul de secesiune (1860-1865). A fost al treilea copil al unei familii cu venituri modeste, tatăl său fiind învăţător şi pastor prezbiterian.

În adolescenţă, a urmat cursurile unor colegii din Carolina de Nord şi New Jcrsey, iar apoi a studiat istoria la Universitatea Princeton şi dreptul la Universitatea statului Virginia. în 1866 a primit titlul de doctor în filosofic la Universitatea din Baltimore. A urmat o prestigioasă carieră universitară: profesor de istorie la Universitatea din Middletown, până în 1890, apoi profesor de economie politică şi jurisprudenţă la Prince-town unde este ales preşedinte al acestei Universităţi în 1902. Se poate spune că W. şi-a început cariera politică prin clarificarea teoretică a concepţiilor sale. Astfel, în 1885 el a debutat în domeniul ştiinţelor politice cu lucrarea *Con-gressianal*

Gomrnment în care realiza o comparaţie între sistemul politic american şi cel britanic, propunând restrângerea competenţelor Congresului până la stabilirea unui echilibru între guvern şi puterea legislativă. Abia în 1910 s-a afirmat efectiv în viaţa politică, în calitate de guvernator al statului New Jersey din partea Partidului Democrat, în timpul mandatului său s-a remarcat prin reformele administrative şi sociale pe care le-a impus. Prestigiul de care se bucura a dus la propunerea candidaturii sale la funcţia de preşedinte al S.U.A. din partea democraţilor, în noiembrie 1912, W. reuşea să câştige alegerile prezidenţiale, readucând la putere Partidul Democrat, după o lungă perioadă de dominaţie republicană.

Politica internă promovată de la instalarea sa efectivă la Casa Albă în 1913 s-a numit *The New Freedom* („Noua libertate"), fn esenţă, erau urmărite întărirea intervenţiei statului în economie, împotriva tendinţei monopolurilor de a acapara piaţa americană şi pentru încurajarea concurenţei şi respectiv o politică socială favorabilă fermierilor şi muncitorilor.

Politica externă a fost dominată de problemele legate de izbucnirea şi desfăşurarea Primului Război Mondial. La 4 august 1914, W. a declarat neutralitatea S.U.A. La 15 august 1914 erau încheiate lucrările pentru Canalul Panama, ceea ce reafirma interesele econo-mico-politice americane în zona Americii Latine. Acestea s-au manifestat între 1914 şi 1917 prin construirea unor baze militare navale în Nicaragua, intervenţia în Haiti pentru instituirea unui protectorat american asupra insulei, ocuparea de către trupele S.UA. a Republicii Dominicane, anexarea insulelor Virgine din Antilele Mari, intervenţia în Mexic împotriva răscoalei conduse de Pancho Villa şi Emi-liano Zapata.

în aceeaşi perioadă (1914-1917) economia americană a prosperat datorită comenzilor militare şi îm prumuturilor solicitate de statele angajate în Primul Război Mondial. Intervenţia propriu-zisă în război era însă împiedicată de curentul izolaţionist susţinut de marea masă a populaţiei americane, în timpul celui de-al doilea mandat prezidenţial al lui W., obţinut în urma câştigării alegerilor din 1916, desfăşurarea evenimentelor din Europa au grăbit implicarea S.U.A. în război. Acest eveniment era cu atât mai inevitabil cu cât economia şi băncile americane au susţinut efortul de război al statelor Antantei începând din 1914. Torpilarea la 7 mai 1915 a pachebotului Lusitania a determinat moartea unor pasageri americani, cu toate că S.U.A. erau încă neutre, apoi, în ianuarie 1917 Germania a reluat războiul submarin total, ceea ce a dus la torpilarea unor vase comerciale americane.

în februarie 1917 a izbucnit revoluţia din Rusia, punându-se problema părăsirii de către aceasta a Antantei, ceea ce ar fi dus, probabil, la victoria Germaniei, în aceste condiţii W. a propus Congresului S.U.A. intrarea în război de partea Antantei. La 4 aprilie 1917 Congresul a votat declaraţia de război împotriva Germaniei. Resursele umane şi materiale americane angajate în luptă pe frontul european au contribuit într-un mod decisiv la victoria Antantei.

W. a participat semnificativ, la organizarea păcii postbelice, în ianuarie 1918, încă înaintea încheierii războiului, preşedintele american lansa documentul „Cele 14 puncte" care avea să stea la baza tratatelor încheiate în timpul Conferinţei de pace de la Paris din 1919-1920. Ideile de bază ale documentului erau: renunţarea Ia diplomaţia secretă, egalitatea statelor în planul relaţiilor internaţionale, libertatea navigaţiei maritime, recunoaşterea dreptului la autodeterminare pentru popoarele din cadrul imperiilor multinaţionale, formarea Ligii Naţiunilor ca o organizaţie internaţională menită să apere climatul de pace şi securitate postbelic.

în perioada august 1918-apri-lie 1920, W. a autorizat participarea trupelor americane la războiul civil din Rusia, de partea „albilor", pentru înfrângerea revoluţiei bolşevice.

în decembrie 1918, după încheierea Primului Război Mondial, Wilson a întreprins prima vizită a unui preşedinte american în funcţie în Europa. A participat apoi la Conferinţa de pace de la Paris şi Ia semnarea tratatului de pace cu Germania, la Versailles (iunie 1919) în care era inclus şi statutul Ligii Naţiunilor. Acest tratat nu a fost însă ratificat de Congresul S.U.A., dominat de Partidul Republican, adept al neintervenţiei americane în problemele europene.

Dezamăgit de reacţia opiniei publice americane faţă de politica sa externă, W. a trăit retras în locuinţa sa de la Washington, până la moartea sa, petrecută la 3 februarie 1924.

EVENIMENTE ISTORICE

cca 3200-3000 Î.H.: întemeierea regatului egiptean

Considerat cel mai vechi din istorie, era aşezat în NE Africii, de-a lungul Văii Nilului. Statul egiptean s-a format prin unirea a două regate de întindere mai redusă. Egiptul de Jos (situat în zona de vărsare a Nilului în Marea Medite-rană) şi Egiptul de Sus (situat spre izvoarele Nilului). Tradiţia istorică atribuie unificarea celor două state faraonului Menes (Narmer). în mod simbolic, unificarea era reprezentată prin cele două coroane, una albă şi alta roşie, purtate de către faraoni, aşezate una peste cealaltă. Faraonul unificator, Menes, era originar, se pare, din sudul Egiptului, capitala sa fiind stabilită la Tinis (100 km sud de Teba). La hotarul dintre cele două ţări unificate ci va întemeia oraşul Memfis („balanţa dublei ţari") care va deveni, la rândul său, capitală. Până la cucerirea Egiptului de către Alexandru cel Mare (sec. IV î.H.) la conducerea statului se vor succeda treizeci de dinastii, împărţite în trei mari epoci de glorie şi prosperitate, întrerupte de lungi perioade de decădere şi anarhie: Vechiul Regat, Regatul de Mijloc, Regatul Nou.

cca 2500 î.H.: Formarea vechii civilizaţii indiene de pe Valea Indului.

Caracterizată printr-o dezvoltată viaţă urbană prestatală, concentrată în jurul centrelor urbane Mohenjo-daro si Harappa. această civilizaţie străbate perioada neolitică şi, parţial, epoca bronzului fiind distrusă în urma migraţiei popoarelor indo-europene în jurul anului 1500 î.H. Având legături comerciale cu Asia Centrală şi Me-sopotamia, populaţia veche a Indiei dezvoltase deja o structură socială, culturală şi politică extrem de complexă, cunoscând sistemul irigaţiilor, canalizării şi amenajărilor funciare, scrisul, olăritul, metalurgia aramei şi a metalelor preţioase. Nou-veniţii, arienii de origine indo-europeană, au reuşit să supună vechea populaţie hindusă si au pus bazele unei noi civilizaţii şi unei noi religii: hinduismul (brahma-nismul).

1504-1450 Î.H.: Domnia faraonului egiptean Tutmes al III-lea, organizatorul Imperiului Egiptean

Fiu al lui Tutmes al IMea şi al energicei regine Hatşepsut (care domneşte, practic, sub pretextul tutelării fiului ei, până în 1480 Î.H.), Tutmes al Hl-lea înfrânge la capătul a şaptesprezece campanii militare coaliţia antiegipteană condusă de regatul Mitani, apoi ocupă Ca-naanul şi Fenicia, obligă Babilonul, Asiria şi regatul hittit să-i plătească tribut, în timpul domniei sale, stăpânirea egipteană se întinde din Nubia şi Sudan (Africa) până la Eufrat (Asia). Cuceririle sunt însoţite de o amplă activitate de consolidare a autorităţii egiptene în teritoriile supuse, de exploatarea sistematică a resurselor acestora şi de constituirea unui aparat administrativ eficient. Pacea instauraţi în Imperiul Egiptean de către Tutmes al ni-lea va fi menţinută aproape 100 de

ani, până în 1Î80 î.H.

1299 î H : Batălia dela Kadeş

Prima bătălie din istorie a cărei desfăşurare poate fi reconstituiţi pe baza surselor istorice (poemul scribului Pentaur, scenele de pe templul de la Karnak, în Egipt). Bătălia este o amplă confruntare între faraonul egiptean Ramses al H-lea şi alianţa formată sub conducerea regelui hittit Muwatali.

Regatul hittit adusese de partea sa popoarele Asiei Mici şi Siriei şi devenise un concurent serios pentru hegemonia Egiptului în zona Mediteranei. Ramses al IMea este atacat prin surprindere la Kadeş, pe malul fluviului Oronte, dar armata faraonului reuşeşte să respingă atacul, însufleţită chiar de Ramses care se avântă în luptă. Hittiţii sunt nevoiţi să se retragă, iar Muwatali cere pace. Tratatul a fost semnat de Ramses al IMea şi de urmaşul lui Muwatali, Hatusili al IIMea, fiind primul document de acest tip din istoric păstrat până astăzi.

1029-1004 T.H.: întemeierea Regalului Israel

Cel care uneşte cele 12 triburi israelite este Saul, din tribul Venia-min. Acesta sa bucurat de sprijinul profetului Samuel. întemeiază armata permanentă a regatului Israel, luptă împotriva amoniţilor şi filistenilor. Moare în lupta de la Muntele Gilboa, împotriva filistenilor. Trei dintre fiii săi mor în timpul aceleiaşi confruntări militare. Succesor este ginerele său, David, în timpul căruia capitala statului Israel este fixată Ia Ierusalim.

753 Î.H.: întemeierea Romei

Potrivit tradiţiei istorice romane, la originea poporului roman se află Eneas, mare preot al Troiei, cel care salvează zeii troieni în momentului dezastrului cetăţii în faţa aheilor. Eneas reuşeşte să fugă cu statuetele protectoare şi focul sfânt din vatra oraşului iar apoi, după ce străbate mările în căutarea unui loc prielnic pentru reînfiinţarea lui, se stabileşte în Peninsula Italică unde fondează oraşul Alba Longa (în provincia Latium). în secolul al VIIMea î.H., doi urmaşi ai săi, gemenii Romulus şi Remus, care fuseseră crescuţi de o lupoaică după ce unchiul lor, care râvnea să ocupe tronul cetăţii, ceruse să fie omorâţi, au hotărât să ridice un oraş pe locul unde fuseseră alăptaţi de lupoaică. Numele întemeietorului noului oraş, ca şi aşezarea sa exactă au fost decise de zei şi comunicate prin zborul vulturilor. Romulus a fost desemnat fondator al oraşului de pe malul Tibrului, apoi el a îndeplinit ritualurile cerute de un asemenea eveniment: purificarea sacră a locuitorilor, prin trecerea acestora deasupra unui foc aprins, stabilirea altarului pentru vatra sfântă a oraşului, săparea brazdei cu un brăzdar de aramă ataşat la un plug tras de un taur alb şi de o vacă albă, pentru a marca incinta aşezării. Brazda era considerată sfântă, neputând fi încălcată de nimeni. Potrivit tradiţiei, Remus, fratele lui Romulus, a încălcat interdicţia şi a fost ucis în luptă de acesta din urmă. Apoi au fost ridicate zidurile cetăţii, la rândul lor sacre. Romulus a fost primul rege din seria celor şapte regi care au domnit la Roma până în anul 509 î.H. După moarte, a fost trecut în rândul zeilor, cultul său fiind celebrat într-un templu.

540-528 Î.H.: Tirania lui Pisistrate

Ales polemarh al Atenei în timpul războiului purtat împotriva Megarei, la a cărei înfrângere contribuie direct, Pisistrate devine arhonte al Atenei în 561 şi se proclamă tiran (cel care obţine puterea şi o păstrează prin forţă). Este obligat să se exileze, şi după zece ani de peregrinări se întoarce la Atena unde este primit în triumf. Duce o politică antiaristocratică, manifestată prin împroprietărirea ţăranilor din Atica cu pământ, reorganizarea sistemului de impozitare, limitarea marilor proprietăţi. Atena devine principala cetate a Greciei centrale, fapt dovedit de reorganizarea sărbătorilor Panathenee, după modelul celor similare de la Olympia şi Delfi care aveau ca punct central templul Erechteion de pe acropola Atenei. A susţinut financiar sărbătorile în cinstea zeului Dionysos (Marile Dionysii), în cadrul cărora s-a născut teatrul grec.

_ nizează a doua sa expediţie în Europa, cu scopul consolidării stăpânirii sale în Tracia şi pedepsirii .Atenei care sprijinise răscoala antipersană a oraşelor greceşti din Asia Mică (494-493 î.H.). Consiliul

490 î.H.:Bătălia de la Maraton

Evenimentele din timpul răyboaielor greco-persane (medice). In 490 regele persan Darius I organiyeayă adoua expediţie în Europa cu scopul consolidării stăpânirii sale în Tracia şi pedepsirii Atenei caresprijinise răscoala antipersană aoraşelor greceşti din Asia Mică. Consiliul regal persan a hotărât concentrarea atacului militar împotriva Atenei, după traversarea Mării Egee. Armata persană, condusă de Datis şi Artaphernes, formată din 600 de corăbii, a debarcat în golful Maraton. Armata ateniană era condusă de strategul Miltiades şi sprijinită de un corp militar trimis în ajutor de cetatea Plateea. în armata de aproximativ 9 000 de oameni lupta şi marele poet Eschil. Victoria strălucită obţinută de atenieni este şi astăzi marcată în întrecerile sportive moderne prin proba de maraton, instituită în amintirea curajosului soldat atenian care a străbătut în fugă distanţa de aproximativ 42 km ce despărţea Maraton de Atena pentru a anunţa înfrângerea perşilor. O dată cu această victorie, prestigiul Atenei s-a amplificat şi s-au pus bazele hegemoniei ateniene asupra lumii greceşti.

480 î.H.: Bătălia de la Termopile

La un deceniu după Maraton, urmaşul lui Darius I, Xerxes, organizează o nouă expediţie împotriva Greciei, în fruntea unei armate imense. Atena şi Sparta (veşnic rivale până atunci) au hotărât să colaboreze, la Congresul panelenic de la Corint, în urma înţelegerii comune, comanda trupelor greceşti de uscat a revenit regelui spartan Leonidas, iar în fruntea flotei reunite a fost numit Euribiades. Locul de apărare în faţa armatei persane a fost trecătoarea Termopile. Xerxes a beneficiat de informaţiile primite de la trădătorul grec Efialtes din Malia. în urma acestei trădări, armata condusă de spartanul Leonidas a fost înfrântă, regele Spartei pierzându-şi viaţa împreună cu cei 300

de soldaţi ai săi. Drumul lui Xerxes spre Grecia de sud era astfel deschis. Atena a fost asediată, apoi templele Acropolei arse.

480 î.H.: Bătălia de lo Solomino In urma înfrângerii de la Ter-mopile, apărarea greacă a fost reorganizată în zona Salamina, la propunerea conducătorului atenian Temistocle. Printr-o stratagemă, flota persană comandată de regele Xerxes a fost atrasă în strâmtoarea Salamina şi înfrântă. Rămăşiţele acesteia au fost retrase de rege înapoi în Asia. Victoria grecilor în războaiele medice a fost desăvârşită un an mai târziu, în bătălia de la Plateea (479 î.H.). Imperiul Persan nu va mai încerca niciodată să cucerească Grecia europeană.

478-477 Î.H.: Consfituireo ligii de la Delos

Confederaţie a grecilor ionieni, în frunte cu Atena, întemeiată ca răspuns la pretenţiile de dominaţie ale Spartei asupra cetăţilor greceşti dar şi ca formă de întrajutorare în vederea respingerii vreunui eventual atac din partea Imperiului Persan. Tezaurul Ligii, format din contribuţiile cetăţilor membre, era păstrat în Templul lui Apollo de la Delos. Cuprinzând şi alte cetăţi în afara celor ioniene (Lesbos, Rhodos), Liga a căpătat aspectul unui imperiu maritim stăpânit de Atena. Consiliul conducător al Ligii era dominat de reprezentanţii Atenei, acesta având deplină putere de decizie. Contribuţiile comune erau administrate de un comitet format din zece atenieni („casierii"). Puterea crescândă a Atenei în cadrul Ligii a atins apogeul în 451 Î.H. când tezaurul comun a fost mutat de la Delos la Atena. Una dintre cele mai importante realizări ale Ligii de la Delos a fost eliberarea grecilor din Asia Mică de sub stăpânirea persană. Liga era organizată printr-o serie de tratate bilaterale care legau Atena de fiecare membru în parte, în acelaşi timp, nici un oraş membru nu putea renunţa la apartenenţa la Ligă fără a fi pedepsit. Liga de la Delos a fost, în fapt, instrumentul hegemoniei ateniene în lumea greacă în secolul al V-lea Î.H.

431 -404 î.H.: Războiul peloponesiac

Determinat de lupta pentru hegemonie în Grecia, acest conflict a opus Sparta (conducătoare a Ligii peloponesiace) Atenei (care se afla în fruntea Ligii de la Delos). Ambele tabere au utilizat toate rezervele materiale şi umane de care dispuneau, ceea ce va duce la secătuirea potenţialului lor militar si economic. Pretextul războiului 1-a reprezentat asedierea coloniei Corintului, Potideea, de către Atena.

Corintul cere ajutor Spartei, iar Atena ia măsuri dure împotriva Megarei, aliată a Corintului, căreia îi interzice comerţul cu oraşele Ligii de la Delos. Operaţiunile militare se desfăşoară în special sub forma invaziilor pustiitoare ale spartanilor şi aliaţilor acestora împotriva Atenei si a zonelor care-i rămân fidele. Distrugerile au fost amplificate de marea epidemie de ciumă, care afectează grav Atena (429 î.H.), liderul atenian Pericle numărându-se şi el printre victime. Conflictele interne din Atena, dar şi gravele neînţelegeri ale acesteia cu aliatele sale din Liga de la Delos au amplificat dezastrul. Una

dintre cele mai grave înfrângeri suportate de Atena în timpul războiului peloponesiac a fost bătălia de la Asinaros, lângă Siracuza (413 Î.H.), în urma căreia generalii atenieni sunt executaţi împreună cu 12 000 de cetăţeni - soldaţi ai Atenei. După o ultimă înfrângere, la Aigos Potamos (în 405 î.H.), Atena este obligată să şi predea flota spartanilor şi să-şi dărâme fortificaţiile în anul următor. Imperiul atenian format în secolul al V-lea î.H. era definitiv distrus, toate posesiunile maritime ale atenienilor, cu excepţia insulei Salamina. fiind pierdute.

338 î.H.: Bătălia de la Cheroneea. Declanşată în condiţiile politicii expansioniste a regelui Macedoniei, Filip al IHea (358-336), bătălia a pus faţă în fată armata ligii organizate de cetăţile greceşti

fruntea cavaleriei sale, Alexandru înfrânge armata

în jurul Atenei şi puternica oaste macedoneană a regelui Filip al H-lea. Cele două armate aveau efective aproape egale (în jurul a 30 000 de pedestraşi şi călăreţi). Locul bătăliei se afla în provincia Beoţia, în câmpia Cheroneea, în faţa pasului Parapotamoi. în ar- 333 Î.H.: Bătâliq de Io l$so»

mata lui Filip lupta şi fiul aces tuia, Alexandru (Macedon) care, la vârsta de 18 ani, era

Desfăşurată pe teritoriul Siriei, această confruntare s-a

comandantul cavaleriei, în fruntea armatei ateniene se aflau comandanţii Chares, Lysicles şi Stratocles. La bătălie a participat ca simplu soldat atenian şi oratorul Demostene, organiza torul rezistenţei ateniene antima

un număr mare de mercenari

cedonene. Victoria a fost decisă de spulberarea „Batalionului sacru" al cetăţii Teba de către cavaleria lui Alexandru Macedon. Toţi soldaţii tebani şi peste l 000 de atenieni au

greci, în mijlocul luptelor, copleşit de cavaleria macedoneană, Darius şi-a abandonat armata şi familia. ceea ce a determinat înfrângerea trupelor sale. Tezaurul său, dar şi

Eveniment care marchează în-trangerea

^^ I I f *I'- •шт \n fironil"*

murit, iar cei 2 000 de prizonieri au fost eliberaţi mai târziu de Filip al Il-lea, într-un gest de bunăvoinţă faţă de Atena, înfrângerea de la Cheroneea a marcat sfârşitul dependenţei Atenei şi consacrarea hegemoniei Macedoniei asupra Greciei.

familia sa (mama si soţia) au fost capturate de Alexandru, în urma acestei victorii. Alexandru a cucerit Siria, Fenicia şi Egiptul. in 331 jji

de Alexandru Macedon în campania sa militară împotriva

Tigru din Mesopotamia. Armata lui Darius era compusă din perşi, mercenari greci, trupe din Asia Centrală, fiind dotată cu elefanţi şi care de luptă. Armata comandată de Alexandru Macedon numără peste 40 000 de pedestraşi si călăreţi între care şi trupe formate din

traci. Ca şi la Issos, Darius este nevoit să abandoneze în grabă locul bătăliei şi să se retragă în munţi. Victoria i-a permis lui Alexandru să cucerească Babilonul, apoi Susa, Persepolis şi Pasargade, capitalele Imperiului Persan.

216 î.H.: Bătălia de la **Cannae**

Episod al războaielor punice, purtate între două mari forţe ale Antichităţii, Roma şi Cartagina în perioada 264-146 î.H., bătălia reprezintă o victorie strălucită a comandantului cartaginez Hanni-bal împotriva romanilor. Hannibal atacă Italia în 218 î.H., urmărind să profite de conflictele dintre romani şi restul populaţiilor italice pentru a le atrage pe acestea de partea sa. Ocupă nordul Italiei şi se îndreaptă spre Roma. După ce îi învinge pe romani la Lacul Trasi-mene (217 î.H.), evită să atace oraşul, ocolindu-1 spre sud. în 216 î.H. armata cartagineză este întâmpinată de romani în câmpia de la Cannae. Hannibal îşi aşeză armata astfel încât vântul să poarte praful câmpiei spre romani, pentru a-i orbi. Armata romană comandată de consulul C. Terentius Varro, prin manevre imprudente, ajunge să fie înconjurată şi nimicită de cartaginezi. Rezultatul bătăliei: 15 000 de morţi şi tot atâţia prizonieri romani, ceea ce a făcut ca această luptă să fie considerată cea mai dezastruoasă înfrângere din istoria romană. Totuşi, victoria nu a fost fructificată de comandantul

48 I.H.

cartaginez care a amânat atacarea directă a Romei ceea ce a permis refacerea puterii militare romane, în 205 î.H. Hannibal s-a reîntors la Cartagina fără a fi cucerit Roma.

202 Î.H.: Botâlio de la Zama

Decisivă pentru cel de-al doilea război punic dar şi pentru soarta Cartaginei, lupta de la Zama a reprezentat confruntarea pe solul african a armatei romane conduse de Publius Cornelius Scipio Africa-nus (Africanul) sprijinită de principele Numidiei, Massinisa, cu oastea cartagineză condusă de Hannibal. Armata romană era, pentru prima dată în timpul războaielor punice, superioară, prin cavaleria sa, celei cartagineze. Rolul acesteia a fost hotărâtor în câştigarea bătăliei care, pentru Hannibal, a reprezentat prima sa mare înfrângere. Puterea politică şi militară a Cartaginei a fost definitiv distrusă.

48 Î.H.: Bătâlia de la Pharsalos

Eveniment care a pus capăt războiului civil roman ce i-a avut ca protagonişti pe luliu Cezar şi pe rivalul acestuia. Pompei (Cneius Pompeius Magnus). Cezar, stăpân pe Italia după campania sa împotriva

Romei (50-49 î.H.), îl determină pe Pompei să se retragă mai întâi la Capua, apoi la Brindisi şi, în cele din urmă, la Dyrrachium (în Albania de azi). După ce a atras de partea sa o seamă de personalităţi importante ale lumii romane (între care marele orator şi om

194
195
31 I.H.
451

---

politic Cicero) şi mulţi conducători locali, Pompei s-a stabilit la The-salonic, în Grecia, în ianuarie 48 Î.H., Cezar a trecut Marea Adria-tică împreună cu armata sa, în urmărirea lui Pompei, care beneficia de o evidentă superioritate numerică faţă de adversarul său. înfruntarea dintre cele două armate s-a desfăşurat la 9 august 48 î.H. în Thessalia, la Pharsalos, unde Cezar a reuşit să ocupe primul cele mai bune poziţii de luptă, iniţiativa revenindu-i de la începutul bătăliei. Distrugerea pedestrimii sale 1-a determinat pe Pompei să se retragă în grabă de pe câmpul de luptă. S-a refugiat în Egipt unde a fost ucis din ordinul lui Ptolemeu al XlV-lea. Cezar, învingător, va instaura la Roma propriul său regim dictatorial.

31 T.H.: Bdtălia de la Actium

Desfăşurată la capătul războiului civil dintre August (nepotul şi moştenitorul lui Cezar) şi Antoniu (Marcus Antonius), această luptă a fost determinată de necesitatea rezolvării conflictului pentru putere care agita lumea romană de la moartea lui Cezar. Antoniu, stabilit în Egipt, alături de Cleopatra, o proclamase pe aceasta „regină a regilor" şi îi acordase, fără încuviinţarea Senatului roman, Asia Mică, Siria şi Armenia, teritorii aflate sub controlul Romei. Visul său era de a cuceri întregul Orient, pentru a reînvia faptele de arme ale lui Alexandru Macedon. Bătălia
dintre trupele romane ale lui August şi cele rămase fidele lui Antoniu are loc în sudul Greciei, pe malul Mării Ionice, la Actium. Deşi se pregătise pentru o luptă pe uscat, având de partea sa aproximativ 70 000 de pedestraşi şi 12 000 de călăreţi, Antoniu este luat prin surprindere şi este nevoit să accepte o bătălie navală, în timpul luptei, cea mai mare parte a flotei sale îl trădează, iar armata, rămasă pe uscat, se predă lui August, în anul următor, Antoniu se sinucide, urmat la scurt timp de Cleopatra care recurge şi ea la acelaşi gest. Egiptul devine provincie romană, iar Republica Romană imperiu, primul ei împărat fiind August (Caius lulius Caesar Octavianus Augustus).

105-106 d.H.: Al doilea râzboi daco-roman

După ce primul război dintre Decebal (87-106) şi Traian OSII 7), desfăşurat între anii 101 şi 102 s-a încheiat cu un tratat de pace defavorabil regelui dac, ambele părţi aflate în conflict au aşteptat momentul prielnic

reluării luptelor, împăratul roman Traian hotărăşte în iunie 105 declanşarea celui de-al doilea conflict cu dacii, îndreptându-se spre Dunăre prin provincia Illyricum. Scenele de pe Columna lui Traian (monument ridicat la Roma, în 109, pentru a celebra victoria asupra Daciei) arată trecerea Dunării pe podul ridicat începând din 102, la Drobeta, de

Apollodor din Damasc, la cererea împăratului, în armata imperială se aflau, alături de Traian, Adrian, cel care va deveni urmaşul său la tron, şi Decimus Terentius Scaurianus, primul guvernator al viitoarei Dacii romane, în timpul luptelor pentru distrugerea cetăţilor din jurul Sarmizegetusei, capitala Daciei, s-a distins prin bravură, dar şi prin cruzime (cavaleria maură condusă de Lusius Quietus). Sarmizegetusa a fost supusă unui îndelungat asediu, în timpul căruia căile de aprovizionare a dacilor cu hrană şi apă au fost întrerupte. După căderea Capitalei, regele dac a reuşit să iasă din încercuire şi să se refugieze (probabil spre direcţia Carpaţilor Orientali), fiind însă ajuns din urmă de romani. După sinuciderea lui Decebal, Dacia a devenit provincie romană de rang imperial, statut care a fost păstrat până în anul 271.

325: Conciliul (Sinodul) de la Niceea Primul Conciliu ecumenic al Bisericii creştine, la care au participat 318 episcopi din întregul Imperiu Roman, organizat în perioada de domnie a împăratului Constantin cel Mare (306-337), a avut ca scop central combaterea arianismului, denunţat ca erezie. Arius, teolog excomunicat în 321 de Patriarhul Alexandru la Alexandria, susţinea că lisus Hristos este numai prima creatură a lui Dumnezeu, negând calitatea divină a acestuia. Este declarată, cu această

ocazie, consubstanţialitatea Fiului cu Tatăl. Arianismul, exclus din cadrul ortodoxiei, va deveni religia migratorilor germanici, începând din secolul al IV-lea. La acelaşi Conciliu s-a stabilit modul de calcul al sărbătoririi Paştelui creştin.

410: Atacul vizigoţilor asupra Romei

Sub conducerea lui Alaric (395-410), vizigoţii din sudul Peninsulei Balcanice atacă Imperiul Roman de Apus în 401,408,409, ajungând în situaţia de a decide chiar în privinţa persoanei împăratului (Pris-cus Attalus a fost susţinut pentru ocuparea tronului imperial de către Alaric). în 410, Alaric s-a îndreptat cu trupele sale chiar asupra Romei, pe care a cucerit-o şi a jefuit-o cumplit timp de trei zile. Acest atac a creat o impresie puternică asupra locuitorilor imperiului, fiind pentru prima dată în opt sute de ani când Roma se afla sub stăpânirea invadatorilor străini. Acest eveniment avea să anticipeze, de fapt, dispariţia Imperiului Roman de Apus, în urma unei campanii asemănătoare, în anul 476, când ultimul împărat roman, Romulus Augustulus, a fost alungat de pe tronul imperial de noul cuceritor al Romei, germanicul Odoacru.

451: Bâtălia de la Câmpiile Cata-launice

Eveniment desfăşurat în Gallia, în Imperiul Roman de Apus, această luptă a opus imensa armată a hunilor conduşi de Attila (434-453).

care devastase deja în înaintarea ei spre Gallia zona Rinului şi Belgia şi -armata romano^gcrmanică in frunte cu ultimul mare general roman, Actius. Acesta din urmă strânsese în jurul nucleului armatei romane trupe ale francilor, vizigoţilor, saxonilor şi alanilor. Zona confruntării celor două armate se afla la răsărit de Orleans, în Champagne. în timpul luptei a căzut ucis regele vizigoţilor, Teo-doric, rezultatul bătăliei (extrem de sângeroase) fiind decis de cavaleria germanică, înfrângerea hunilor în Europa apuseană este considerată hotărâtoare pentru soarta Europei la sfârşitul Antichităţii, aceasta fiind şi ultima mare victorie a istoriei romane.

710-718: Cucerirea arabă a Spaniei Episod al politicii expansioniste arabe din timpul dinastiei Omeia zilor, cucerirea Spaniei a marcat instalarea musulmanilor, pentru prima dată, în Europa Occidentală. După ce prin anul 650 arabii cuceresc Egiptul, în 670 ating Oceanul Atlantic şi până în 710 ocupă întreaga zonă a Maghrebului (nord-vestul Africii). Sub comanda lui Tarik ibn Ziyad, comandant musulman de origine berberă, 7 000 de arabi traversează strâmtoarea care desparte Europa de Africa, Gibraltarul, nume care provine din limba arabă: Djebel Tarik (muntele lui Tarik). în aproximativ şapte ani de lupte, regatul vizigot din Spania se prăbuşeşte, excepţie

făcând Calicia şi Asturia. Spania musulmană se va organiza în jurul centrelor urbane Cordoba şi Toledo.

732: Bătălia de la PoiHers

Rezultat al expansiunii arabe spre vest, proces desfăşurat de-a lungul secolelor al VH-lea şi al VlII-lea, acest conflict militar a marcat stoparea invaziei arabe în Europa. Până în 732, arabii reuşiseră să cucerească Nordul Africii şi Spania, aici aceştia fiind chemaţi de guvernatorul bizantin al Ceutei, împotriva regelui vizigot Agila. Odată cucerită. Spania a fost integrată călifarului arab. Abd al-Rah-man, guvernatorul arab al Spaniei, întreprinde în 732 o serie de" incursiuni de jaf şi cucerire în sudul Franţei, dincolo de Munţii Pirinei. în momentul atacării oraşului Poiticrs, în ajutorul locuitorilor a venit armata franceză, condusă de regele Carol Martel. Bătălia a fost amânată, potrivit tradiţiei istorice, timp de şapte zile, perioadă în care armatele s au aflat faţă în faţă. Lupta propriu-zisă a fost câştigată de francezi în două zile, cu ajutorul trupelor de pedestraşi. Armata arabă a fost nevoită să se retragă. După această înfrângere, marile campanii arabe dincolo de Peninsula Iberică au încetat.

843: Tratatul de la Verdun

Document încheiat după moartea împăratului carolingian Ludovic 1 cel

Pios, unicul fiu al lui Carol cel Mare, acest tratat marchează

sfârşitul Imperiului Carolingian. în 843, imperiul este împărţit între moştenitorii lui Ludovic I, nepoţii lui Carol cel Mare: Lothar I, fiul cel mare al lui Ludovic, a primit Italia, Ţările de Jos, Alsacia, Lorena şi Burgundia. Ludovic al II-lea Germanicul, cel de-al doilea fiu, a obţinut Germania. Carol cel Pleşuv, fiul din a doua căsătorie a lui Ludovic (cu Judith de Bavaria), a primit teritoriul propriu-zis al Franţei.

1066: Bălâlia de la Hastings

Episod hotărâtor al cuceririi Angliei de către normanzi şi al întemeierii statului medieval englez, lupta de la Hastings a avut drept pretext o dispută de ordin dinastic. La moartea regelui Angliei, Eduard Confesorul, tronul acestuia nu a fost ocupat de nepotul său, Wilhelm al Normandiei, căruia îi fusese promis, ci de cumnatul regelui defunct, Harold. Acesta din urmă jurase chiar pe moaştele din catedrala de la Bayeux că nu va avea nici o pretenţie la tron. Pentru a se răzbuna, Wilhelm, ducele Normandiei, a luat hotărârea de a debarca pe coastele Angliei cu armata sa, alcătuită din aproximativ 9 000 de oameni, dintre care circa l 500 de cavaleri. Confruntarea dintre normanzi şi armata lui Harold a avut loc pe coasta sudică a Angliei, Wilhelm evitând să *se* apropie prea mult de Londra, şi nu a durat decât o zi (14 octombrie 1066). Bătălia a fost câştigată de ducele Normandiei

datorită superiorităţii călăreţilor şi arcaşilor săi Harold a fost rănit în toiul luptei de o săgeată care i-a străpuns un ochi. acest fapt fiind interpretat de oamenii săi ca o pedeapsă divină pentru încălcarea jurământului făcut în catedrală în faţa lui Wilhelm. Acesta din urmă a devenit Wilhelm Cuceritorul, rege al Angliei, încoronat la Londra, la Westminster Abbey la 25 decembrie 1066. O dată cu domnia sa sunt puse bazele monarhiei centralizate britanice. Cucerirea normandă a Angliei este reprezentată prin imagini pe „tapiseria de la Bayeux". realizată în secolul al Xl-lea. la curtea normandă a lui Wilhelm Cuceritorul. Aceasta este o bucată de pânză lungă de aproximativ 70 m si lată de circa 0,50 m pe care sunt brodate cu fire de lână în opt culori 58 de scene, incluzând peste cinci mii de personaje care au par ticipat la evenimentele din 1066

1096-1099:Crudodal ,

~ •Ffîma dintre cel opt campanii militare purtate de creştinătatea catolică între 1096 şi 1270 pentru eliberarea „Locurilor Sfinte" aflate sub ocupaţia musulmanilor (Ieru salim, Palestina), cruciada I a fost declanşată la chemarea papei Ur ban al II-lea. Aflat la Conciliu! de la Clermont, în 1095, acesta a cerut mobilizarea tuturor creştinilor pen tru a lupta împotriva păgânilor: „Grăbindu-vă la drum, trebuie să vă ajutaţi fraţii care trăiesc în răsărit, care au nevoie de sprijinul

vostru (...) Vorbesc celor prezenţi, trimit vorbă celor ce nu sunt aici, mai mult, lisus Hristos porunceşte. Iertarea păcatelor va fi garantată acelor ce merg acolo, dacă îşi sfârşesc viaţa pe pământ sau trecând marea sau în luptă cu păgânii." Mari mase de oameni, împărţiţi în două grupuri distincte - cruciada săracilor, în frunte cu Petru Pustnicul, şi cruciada cavalerilor, conduşi de Godefroi de Bouillon - au plecat la drum pentru a lupta în „Ţara Sfântă". Cruciada săracilor a fost rapid destrămată în condiţiile grele ale trecerii prin Imperiul Bizantin şi ale debarcării pe malul oriental al Mediteranei. Acţiunea cavalerilor a fost însă încununată de succes. La 15 iunie 1099 Ierusalimul era cucerit, evenimentul fiind apoi urmat de o teribilă răzbunare a creştinilor asupra locuitorilor oraşului. La Ierusalim a fost întemeiat un regat creştin, după model occidental, în frunte cu Godefroi de Bouillon, intitulat .Apărător al Sfântului Mormânt". Acesta a murit un an mai târziu, rege fiind proclamat Baudouin I. Regatului Ierusalimului îi erau subordonate principatul Antiohiei, comitatele Edessa şi Tripoli, mar-chizatul de Tyr. Teritoriile eliberate de creştini au fost ulterior recucerite de către musulmani ceea ce a determinat organizarea, fără succes, a încă şapte cruciade ulterioare.

1202-1204: Cruciada a IV-a Eveniment care a afectat profund Imperiul Bizantin, această expediţie militară a reprezentat o îndepărtare clară de la scopul iniţial al cruciadelor, teritoriul vizat fiind acum nu „Ţara Sfântă" aflată sub ocupaţia musulmanilor, ci un stat creştin european, chiar dacă acest stat era de religie ortodoxă. Cruciada a fost organizată la chemarea papei Inocenţiu al Ill-lea şi a fost deturnată de la traseul stabilit la început de dogele Veneţiei, Henric Dandolo, care a urmărit ca prin aceasta să tranşeze un vechi conflict al Veneţiei cu Imperiul Bizantin privind supremaţia comercială şi maritimă în zona orientală a Mediteranei. Veneţiei îi revenea sarcina de a transporta armata cruciată peste mare, pentru a putea debarca în Palestina. Profitând de datoria neplătită pe care cruciaţii o aveau, dogele Veneţiei le-a cerut acestora să ocupe betatea Zara, aflată sub stăpânirea Regatului Ungariei, stat catolic, cu care Veneţia se afla în conflict. Ulterior, instigaţi de dogele Veneţiei, cruciaţii au acceptat să se amestece în luptele pentru tron din Imperiul Bizantin, fapt care a culminat cu cucerirea Constantinopolului la 12 aprilie 1204 şi jefuirea lui sălbatică. Majoritatea bogăţiilor şi operelor de artă jefuite au luat drumul Veneţiei. Imperiul Bizantin a fost desfiinţat, pe locul său s-a format Imperiul Latin de Răsărit, având ca prim împărat pe Baldouin de

Flandra. Cele mai importante posesiuni bizantine au intrat sub controlul Veneţiei. Pornind de la cele trei principate bizantine care şi-au păstrat independenţa, Epir, Niceea şi Trapezunt, Imperiul a fost refăcut în 1261, fără a-şi mai regăsi niciodată strălucirea politică şi militară.

: **Cucerirea mongolă**

Eveniment majorii istoriei Asiei, acesta marchează debutul expansiunii Imperiului Mongol ale cărui baze au fost puse de Ginghis-Han (Temujin), începând din 1206. Considerat una dintre cele mai mari personalităţi ale istoriei universale, Ginghis-Han a întemeiat în aproximativ două decenii (1206-1227) un stat întins de la Oceanul Pacific până la Marea Caspică. Cuceririle sale au fost posibile mai ales datorită armatei redutabile pe care a organizat-o, a cărei forţă se baza pe trupele de cavalerie şi pe arcaşi, armată considerată cea mai puternică din lume în secolul al XIH-lea. Cucerirea Chinei a debutat în 1 2 1 1 începând cu regiunile nordice (regatul Xi-Xia), continuând cu centrul, răsăritul şi sudul Chinei. în 1215 actuala capitală a Chinei, Beijing, a fost în întregime incendiată iar locuitorii, cu excepţia artizanilor, consideraţi utili, masacraţi. Câmpiile agricole ale Chinei nordice au devenit păşuni peatru turmele mongole. Acţiunea mongolilor a fost favorizată de luptele

1215

interne pentru putere din teritoriile chineze şi de politica religioasă abuzivă, de impunere a budismului, promovată de împăraţii chinezi în defavoarea cultelor nebudiste, căreia Ginghis-Han i-a opus o abilă toleranţă religioasă. China mongolă va fi organizată pe deplin sub conducerea nepotului lui Ginghis-Han, Kubilai-Han, în a doua jumătate a secolului al XlII-lea. Ultima insulă de rezistenţă chineză, Canton, a fost cucerită în 1279. Dinastia mongolă Yuan, întemeiată de Kubilai, a rezistat în fruntea Chinei până în 1368 când, în urma unor mari răscoale, a fost înlocuită cu dinastia chineză Ming.

1215: ***Magna Charto Libertatum***

Document fundamental al Angliei medievale, acesta reprezintă recunoaşterea de către regalitate a drepturilor nobilimii, Bisericii si oraşelor din Anglia. Actul a fost semnat de regele loan Fără de Ţară (1199-1216) care preluase tronul Angliei în absenţa fratelui său, Richard Inimă de Leu (1189-1199), plecat în cruciadă. Regele loan a reuşit rapid să se facă impopular prin politica internă şi externă dezastruoasă, care a culminat cu înfrângerea de la Bouvines (1214) în faţa regelui Franţei Filip al IHea August şi cu pierderea posesiunilor pe care dinastia britanică le deţinea în Franţa. Prin Magna *Charta Libertatum* s-au pus bazele garantării drepturilor categoriilor privi-legiate din Anglia în faţa eventua-

lelor abuzuri regale şi ale exercitării de către acestea a controlului asupra politicii fiscale a monarhiei. Printre altele, documentul prevedea: „1. ...Biserica Angliei va fi liberă şi va fi păstrată libertatea alegerii episcopilor. (...) 7. Oraşul Londra va păstra toate vechile libertăţi şi privilegii atât pe uscat cât

şi pe apă. (...) 39. Nici un om liber să nu fie prins sau închis, sau lipsit de drepturile sale, sau pus în afara legii sau exilat, sau vătămat în vreun chip, nici nu vom merge împotriva lui, nici nu vom trimite pe nimeni împotriva lui, decât în temeiul unei judecăţi legiuite a egalilor săi şi potrivit cu legile ţării."

1236-1241: Marea invazie tâta-ro-mongolâ

Declanşată la iniţiativa fiului şi urmaşului lui Ginghis-Han la conducerea Imperiului Mongol, Ogudai, această campanie militară a avut ca scop cucerirea Chinei de sud, a Coreei, a Indiei şi a Europei. Armata mongolă condusă de Bătu-Han a ajuns în anul 1237 pe Volga, declanşând cucerirea principatelor ruse. în anul următor, întreaga Rusie cădea sub loviturile mongolilor, urmând apoi Polonia şi Ungaria. Teritoriul României a fost, la rândul său, devastat de trupele care se îndreptau spre Ungaria, după cum reiese din opera călugărului Rogerius, Carmen *miserabile.* Armata mongolă a înfrânt la Liegnitz, în 1241, trupele cehe, germane şi polone, pregătindu-se

de atacarea Europei Occidentale. Moartea neaşteptată a lui Ogudai, în Mongolia, a întrerupt teribila campanie mongolă. La întoarcerea spre Asia, mongolii întemeiază în nordul Mării Negre un stat propriu, Hanatul Hoardei de Aur.

1275- 1296: Călătoria lui Marco Polo în China

Realizată de-a lungul străvechiului „drum al mătăsii", această expediţie neobişnuită prin durata ei şi dimensiunile uriaşe ale teritoriului acoperit prefigurează marile descoperiri geografice care vor debuta la sfârşitul secolului al XV-lea. Primele călătorii în zona Chinei au fost întreprinse începând cu 1260 de tatăl şi de unchiul lui Marco Polo, Nicola şi Matteo Polo, negustori veneţieni de blănuri scumpe aduse din Asia Centrală. Aceştia fuseseră conduşi de o ambasadă mongolă la hanul Kubi-lai, împăratul Chinei. La întoarcerea în Europa, hanul le-a cerut să prezinte papei o scrisoare prin care era solicitată prezenţa în China a 100 de învăţaţi (misionari) care să răspândească doctrina creştină. S-au reîntors în China în 1275, împreună cu Marco Polo, care la plecarea din Europa avea 15 ani, şi cu numai doi călugări creştini. Primiţi la curtea imperială chineză, veneţienii s-au bucurat de toate onorurile cuvenite unor oaspeţi oficiali. Marco Polo a îndeplinit diverse misiuni, mai ales cu caracter diplomatic, din partea împăra-

tului pe lângă diverşi dinaşti locali din Asia, fapt care ia permis să călătorească din Mongolia până în Vietnam, cunoscând îndeaproape civilizaţia asiatică. La revenirea în Europa, în 1296, Marco Polo a fost făcut prizonier de către genovezi, rivalii vencţienilor. în timpul prizonieratului a redactat povestea călătoriei sale, *Cartea Minunilor.*

1337-1453: Războiul de 100 de ani Conflict cu efecte devastatoare pentru Franţa, acest război a fost determinat de interese dinastice, afirmate după

stingerea dinastiei franceze a Capeţienilor atât de regele Angliei Eduard al Ill-lea./clît şi de regele încoronat al Franţei, Filip al Vl-lea de Valois, dar şi de probleme teritoriale. Acestea din urmă proveneau din disputa anglo-franceză asupra Flandrei şi din refuzul lui Eduard al IH-lea de a presta jurământ de vasalitate regelui Franţei pentru Guyanne, teritoriu francez aflat în posesia monarhiei engleze. Deşi potenţialul economic, militar si demografic al Franţei era net superior Angliei, acesta era subminat de absenţa solidarităţii marilor principi teritoriali cu monarhia franceză, ei acţionând deseori de partea Angliei, de ineficienta sistemului de recrutare militară francez în comparaţie cu cel britanic şi de insuficienţa resurselor băneşti ale regalităţii franceze în timpul desfăşurării ostilităţilor. Războiul se deschide cu o hotărâre de natură econo-

mică: stoparea exportului de lână engleză către Flandra, ceea ce echivala cu sufocarea economiei acestei regiuni. Flandra este nevoită să accepte o alianţă cu Anglia, chiar dacă, teoretic, era vasală Franţei. Urmează conflicte cu caracter local, care culminează cu prima mare bătălie a războiului: lupta de la Crecy (1346), precedată de devastarea Normandiei de către armata engleză. Dezastrul armatei franceze a fost provocat de arcaşii englezi care au scos din luptă cavaleria grea franceză. După zece ani, situaţia s-a repetat în timpul bătăliei de la Poitiers (1356), în urma căreia regele Franţei, loan cel Bun, a fost luat prizonier, în urma tratatului de la Brotigny, întregul sud-vest al Franţei intra sub control englez. Urmaşul lui loan cel Bun, Carol al V-lea (1364-1380), denunţă acest tratat si împreună cu conetabilul du Guesclin reuşeşte să restabilească situaţia şi să-i alunge pe englezi din cea mai mare parte a teritoriului francez. După moartea lui Carol al V-lea, urmaşul său, Carol al Vl-lea, minor şi prezentând probleme mentale, este tutelat de unchii săi, puterea revenind marilor principi. Aceştia ajung să se angajeze într-un sângeros război civil purtat între casele princiare d'Armagnac şi de Burgundia. în 1414 Parisul este ocupat de armata lui Bernard d'Armagnac, iar burgunzii se aliază cu Anglia. După un an, armata engleză condusă de Henric al V-lea

debarcă pe sol francez şi reuşeşte, în condiţii de minoritate numerică absolută, să înfrângă din nou trupele franceze, în bătălia de la Azincourt. Victoria este urmată de proclamarea sa ca rege al Franţei şi de ocuparea nordului ţării, inclusiv a Parisului, în momentul în care existenţa însăşi a statului francez era ameninţată, şi-a făcut apariţia Ioana d'Arc. Ea însufleţeşte armata franceză a lui Caro! al Vll-lea (1422-1461) şi reuşeşte să elibereze în 1429 Orlcans, Troyes, Chalons, Reims. După arderea ei pe rug sub acuzaţia de vrăjitorie (1430), englezii au pierdut războiul. Până în 1453, când arc loc ultima bătălie, cea de la Castillon, Anglia a pierdut toate teritoriile franceze pe care le deţinuse, cu excepţia portului Calais.

1453: Căderea Constantinopolului

în momentul dispariţiei sale ca stat, gloria politico-militară a Imperiului Bizantin era de mult apusă, în plan teritorial, statul se reducea de fapt la oraşul Constantinopol, apărat de trei rânduri de ziduri, şi la zona din imediata vecinătate a acestuia, în fruntea imperiului se afla Constantin al IX-lea Paleologul (1449-1453) care fusese despot al Moreei înainte de a ocupa tronul ca succesor al fratelui său, loan al VIIMea. Cucerirea Constantinopolului a fost principalul obiectiv al sultanului Mehmed al Il-lea (1444-1446; 1451-1481). După bombardarea oraşului, apărat de câteva sute

de soldaţi greci şi genovezi, timp de câteva luni, acesta a ordonat asedierea lui în aprilie 1453. împăratul însuşi a căzut în luptă, în ultimele zile ale imperiului (29-30 mai 1453). Victoria otomană a fost posibilă şi datorită neimplicării în apărarea bizantinilor a puterilor creştine care ar fi avut forţa militară necesară. Oraşul a fost denumit Istanbul şi a devenit capitala Imperiului Otoman, statut păstrat până după Primul Război Mondial (1914-1918). Mehmed al Il-lea, supranumit „Cuceritorul" în urma înfrângerii Imperiului Bizantin, a ridicat la Constantinopol palatul imperial otoman, Topkapî, şi a transformat Sfânta Sofia, marea bi serică ortodoxă construită în secolul al VMea de împăratul bizantin lustinian, în moschee.

1492: Descoperirea continentului american

A fost realizată de către Cris tofor Columb, navigator născut, cel mai probabil, în 1451, la Genova, în Italia. Intrat de tânăr în slujba unui negustor din oraşul său natal, Columb s-a familiarizat cu navigaţia maritimă şi, în urma unui naufragiu, a ajuns în 1477 în Portugalia. Aici s-a căsătorit cu Dona Felipa Ferestrele e Monez şi şi-a desăvârşit studiile cartografice începute la Genova. Totodată, influenţat de ideile savantului Tosca-nelli, a conceput un plan care i-ar fi facilitat atingerea coastelor Indiei navigând spre vest, peste Oceanul

Atlantic. Echiparea unor corăbii cu care să plece în explorarea acestei rute i-a fost refuzată de curtea regală portugheză. Portugalia, care deschisese seria descoperirilor geografice, era preocupată de găsirea rutei spre tărâmul mirodeniilor prin ocolirea Africii, în aceste condiţii, Cristofor Columb a cerut sprijin regilor Spaniei, Ferdinand de Aragon şi Isabela de Castilia. După ani de insistenţe, aceştia au acceptat, în 1492, organizarea expediţiei propuse de Columb. Călătoria a început din portul spaniol Paloş, la 3 august 1492, cu trei corăbii (Santa Măria, Mina şi Pinta) şi 87 de marinari. Traversarea Atlanticului sa dovedit extrem de dificilă dar, în zorii zilei de 12 octombrie 1492, a fost zărit pământul, după mai bine de două luni petrecute pe ocean. Cele trei nave ajunseseră în arhipelagul Bahamas (insula Sân Salvador), în timpul primei sale călătorii, Columb a cercetat Anti-lele Mari, insulele Cuba şi Haiti. Până la moartea sa, petrecută în Io06, Cristofor Columb a mai întreprins încă trei

călătorii peste Atlantic, fără a bănui însă niciodată că a descoperit un alt continent. A murit în Spania, cu convingerea că a descoperit un nou drum maritim spre India. Descoperirile sale au marcat debutul formării imperiului colonial spaniol şi al contactului dintre Europa şi „Lumea nouă".

1517: întemeierea religiei luterane (protestante)

Martin Luther (1483-1546) a fost cel care, prin afişarea în 1517 a celor 95 de teze ale doctrinei sale pe poarta Catedralei din Witten-berg, a îndrăznit să sfideze cea mai mare putere a vremii sale. Biserica romano-catolică. Luther şi-a început studiile mai întâi în domeniile filosofiei şi dreptului, la Erfurt, iar în 1505 a devenit călugăr la mănăstirea augustinilor din Erfurt. Mai târziu, va ajunge doctor în teologie si profesor al Universităţii din Wittenberg. Din 1517 a început să-şi difuzeze propria doctrină religioasă, care a stat la baza Reformei protestante. Pornind de la ideea mâfntuirii prin credinţă. Martin Luther a promovat o nouă concepţie religioasă conform căreia oamenii puteau ajunge la Dumnezeu în mod direct, prin propria lor credinţă, fără a se servi de Biserică în calitate de intermediar al comunicării cu Divinitatea. Pentru aceasta, arăta Luther, BiWia trebuie să fie accesibilă tuturor (tradusă deci în limba populară), iar cultul religios trebuie să fie simplu, fără ceremonii inutile şi fără icoane. Luther însuşi a realizat prima traducere a *Bibliei* în limba germană în timp ce era găzduit de Frederic de Saxa la Wartburg. De aceea. Martin Luther este considerat părintele limbii literare germane. Pe calea tiparului, BiWia tradusă de el a avut o răspândire spectaculoasă în lumea germană. Martin Luther

a refuzat sa recunoască autoritatea papală şi ierarhia religioasă, a cerut desfiinţarea ordinelor călugăreşti şi a mănăstirilor şi secularizarea averilor acestora. Ulterior au apărut şi alte confesiuni protestante (calvinismul, unitarianismul, baptismul, anglicanismul). In zilele noastre, cultele protestante numără aproximativ 400 de milioane de adepţi.

1519-1522: Primo circumnavigc-lie a globului terestru

Prima expediţie care a avut ca scop realizarea înconjurului lumii, dovedind sfericitatea Terrei, a fost iniţiată de portughezul Fernando Magellan (1481-1521). Având o vastă experienţă în navigaţia spre India prin ocolirea Africii, Magellan a fost convins că există un culoar de trecere în sudul continentului american care să permită navigaţia spre vest, către India. Expediţia propusă de Magellan a fost respinsă de regele Portugaliei, motiv pentru care navigatorul a trecut în slujba Spaniei. La 10 august 1519, Magellan a părăsit Spania în fruntea a cinci corăbii care totalizau un echipaj format din 265 de oameni.

După o traversare anevoioasă a Atlanticului, expediţia a trecut la explorarea coastei răsăritene a Ame-ricii de Sud, în căutarea pasajului de trecere spre vest. După un an de călătorie, timp în care una dintre nave a fost abandonată, europenii au atins coastele sudice ale continentului american, zonă pe care
au denumit-o Ţara de Foc. O a doua navă a abandonat aici expediţia, revenind în Spania, în noiembrie 1520, culoarul maritim căutat a fost descoperit şi va purta, mai târziu, numele de Strâmtoarea Magellan. Depăşind strâmtoarea, cele trei nave au trecut în oceanul pe care Magellan 1-a denumit Pacific, datorită calmului apelor sale. Lipsa vântului şi a curenţilor au creat probleme cumplite echipajului, nevoit să petreacă aproape patru luni în largul oceanului, fără hrană şi apă dulce, în ianuarie 1521, navele au ajuns în insulele Filipine. Aici, Magellan a fost ucis în timpul unor lupte între triburile de băştinaşi. Expediţia a continuat sub comanda lui Sebastian el Cano, secundul lui Magellan. Acesta a revenit în Europa, cu o singură corabie, la 7 septembrie, 1522.

1520-1522: Cucerirea Mexicului Evenimentul care a marcat dispariţia civilizaţiilor aztecă şi mayaşă este legat de numele conchistadorului spaniol Hernân Cortes, atras în America Centrală de mirajul îmbogăţirii rapide. Fost secretar al guvernatorului Cubei, Cortes porneşte spre Mexic cu unsprezece corăbii, cinci sute de soldaţi şi câţiva cai. Marele avantaj al spaniolilor îl vor constitui armele de foc, între care se numărau zece tunuri de calibru mic. Debarcat în Yucatan, Cortes distruge rezistenţa mayaşilor autohtoni, de la care primeşte, ca recunoaştere a victo-
riei sale, douăzeci de femei, între care o tânără prizonieră aztecă, Malinche. Botezată în rit creştin, ea îi va servi ca traducătoare pe lângă băştinaşi, îndreptându-se apoi spre Tenochtitlan, capitala Imperiului Aztec, Hernân Cortes este întâmpinat de o solie a împăratului Montezuma. Acesta era convins că nou-veniţii sunt trimişii zeilor azteci, motiv pentru care le oferă daruri scumpe şi le permite accesul în Capitală, împăratul devine însă prizonierul micii trupe spaniole şi este nevoit să se recunoască vasal regelui Spaniei. Are loc un incident neaşteptat: o statuie a zeului Huitzimopochtli este înlăturată şi înlocuită cu o cruce. Aztecii se revoltă şi blochează armata spaniolă în Capitală. Nevoiţi să fugă într-o singură noapte, spaniolii sunt, în cea mai mare parte, ucişi de azteci, în 1521 o epidemie de variolă loveşte populaţia aztecă, obligată să se confrunte şi cu un nou atac al spaniolilor cărora li se alăturaseră toate populaţiile indigene supuse de azteci. Capitala este cucerită, în 1522, împăratul Carol al V-lea de Habsburg, rege al Spaniei, acordă lui Hernân Cortes titlul de Căpitan General al Noii Spânii (Mexic), teritoriu devenit parte a imperiului colonial spaniol.

1531-1533: Cucerirea Imperiului încă; (Peru)

Organizarea, de către spanioli, a unei expediţii de cucerire a teritoriului de la sud de Istmul
Panama, cu acordul împăratului Carol Quintul, a fost determinată de zvonurile care circulau printre coloniştii spanioli din „Lumea Nouă" despre

bogăţiile fabuloase ale Imperiului Incaş, în fruntea micii oştiri (compuse din 180 de oameni şi 27 de cai) ce avea să cucerească imperiul incaşilor se aflau Francisco Pizzaro, un mercenar spaniol şi asociaţii acestuia, Diego de Almagro şi preotul Hernân Luque. Pizzaro primise din partea împăratului titlul de guvernator şi Căpitan General al teritoriului ce urma a fi supus coroanei spaniole. Imperiul incaşilor (Peru) era extrem de bine organizat dar se afla în plină criză internă, determinată de lupta pentru putere dintre Huascar, suveranul legitim al statului, şi Atahualpa, fratele acestuia, în 1550, Huascar fusese capturat şi închis de Atahualpa. Francisco Pizzaro, ajuns în Peni, reuşeşte să-1 ia prizonier, la rândul său, pe Atahualpa care îi oferă, în schimb, o răscumpărare imensă (estimată la echivalentul întregii producţii de metale preţioase a Europei pentru o jumătate de secol). Odată eliberat, Atahualpa ordonă asasinarea fratelui său, ceea ce determină revolta regiunilor sudice ale imperiului. Spaniolii se folosesc de acest prilej pentru a-1 trimite în judecată şi a-1 executa în 1533. Pizarro pune apoi pe tronul imperial pe un alt membru al dinastiei incaşe, Manco. Noul împărat se revoltă împotriva spa-

niolilor, fiind înfrânt de către aceştia. Imperiul incaşilor devine colonie spaniolă, sub numele de Noua Castilie, având capitala la Lima, oraş nou, fondat de Francisco Pizzaro.

1566-1581: Revoluţia burgheza din Ţările de Jos

Determinată de politica abuzivă dusă de monarhia spaniolă în frunte cu regele Filip al H-lea faţă de locuitorii celei mai dezvoltate regiuni europene din secolul al XVI-lea, revoluţia din Ţările de Jos va duce la apariţia primului stat burghez din istorie - Republica Provinciilor Unite. Ţările de Jos, locuite de o populaţie majoritar protestantă (calvină), intraseră în 1566 în posesia Spaniei, stat catolic. Regele Filip al Il-lea a încercat să impună un regim politic şi religios extrem de rigid, manifestat în special prin catolicizare forţată, introducerea Inchiziţiei spaniole în aceste provincii şi nesocotirea privilegiilor nobilimii locale, în înăbuşirea revoltei Ţărilor de Jos şi-a creat o tristă faimă comandantul armatei spaniole detaşate aici, Fernando Alvarez de Toledo, duce de Alba, cel care a înfiinţat sinistrul Tribunal al Tulburărilor. Acest tribunal s-a afirmat prin arestările masive şi execuţiile abuzive în rândul populaţiei civile. Un moment hotărâtor în înfrângerea trupelor spaniole 1-a reprezentat cucerirea, în 1572, a portului Briei, devenit

baza navală a răsculaţilor, în acelaşi an, Wilhelm de Orania era ales *stadthouder* (Conducător) al Olandei, sfidându-se astfel autoritatea

Spaniei, în 1581, zona nordică a Ţărilor de Jos (Olanda), reprezentată de Statele generale ale Uniunii de la Utrecht, a proclamat anularea drepturilor de suveran ale Iui Filip al Il-lea asupra acestui teritoriu. Se forma astfel Republica Provinciilor Unite (Olanda). Zona de sud a Ţărilor de Jos (Belgia) a rămas în continuare sub autoritatea Spaniei.

1620: Jurământul pelerinilor de pe Mayflower

Document solemn, cu caracter de contract politic si religios, care a fost semnat de coloniştii stabiliţi pe coasta de Est a Americii de Nord la 21 noiembrie 1620, zi devenită mai târziu sărbătoare naţională în Statele Unite al Americii, sub numele de *Thanhsgiving Day* (Ziua Recunoştinţei). Episodul este legat de naşterea naţiunii americane. Un grup de britanici şi olandezi, de confesiune protestantă puritană, a traversat Oceanul Atlantic, pe vasul Mayflower, pus la dispoziţie de o companie comercială din Plymouth. Aceştia au debarcat pe 11 noiembrie 1620 lângă Cape Cod, în Noua Anglie. Până în 1640, aici vor mai fi înfiinţate coloniile: Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New Haven şi se vor pune bazele oraşului Boston. Prin *Jurământul* semnat la 21 noimbrie 1620, coloniştii puri-

tani îşi stabileau principiile de autoguvernare şi îşi defineau relaţiile cu metropola (Anglia).

1648: Tratatele de pace din Westfalia

Documente care marchează sfârşitul sângerosului Război de 30 de ani care a agitat Europa în perioada 1618-1648, aceste tratate au fost semnate în urma desfăşurării a două congrese, în oraşele Osnabruck şi Mtinster din Westfalia (Germania). Tratativele de la Munster vizau statele europene catolice, iar cele de la Osnabruck pe cele protestante. La discuţiile, care s-au prelungit pe durata *a* şase ani (1642-1648), au participat ambasadorii statelor implicate în conflict si peste 550 de delegaţi, sub supravegherea nunţiului papal Fabio Chigi. Tratatul de la Munster a fost încheiat între Franţa şi Imperiul Romano-German, iar cel de la Osnabruck între Suedia şi Imperiul Romano-German. Printre prevederile acestora se numărau: recunoaşterea drepturilor Franţei asupra episcopatelor Metz, Toul şi Verdun şi asupra Alsaciei, extinderea considerabilă a posesiunilor suedeze în dauna Germaniei, reconfirmarea principiului egalităţii religioase *(cuins regio, ejus religio).* Imperiul Romano-German (Habs-burgic), înfrânt, este nevoit să cedeze în faţa supremaţiei continentale a Franţei. Totodată, este divizat în 343 de state. De aici înainte, Austria îşi va asuma pro-

pria politică europeană. Pacea din Westfalia a reprezentat prima întâlnire diplomatică la nivel european (primul congres european), cu această ocazie fiind consacrate principiile echilibrului politic, al raţiunii de stat şi al dreptului popoarelor.

1683: Asediul otoman ol Vienei

Ultima mare acţiune ofensivă otomană spre centrul Europei este considerată de unii istorici momentul declanşării declinului ireversibil al Imperiului Otoman şi al apariţiei aşa-numitei „probleme orientale", care va deschide seria războaielor ruso-austro-turce din secolele al XVIII-lea şi al XlX-lea. Procesul decăderii Imperiului Otoman începuse, în fapt, de la moartea sultanului Soliman Magnificul (1519-1566), când marile campanii de expansiune otomane au încetat. Totuşi, Imperiul Otoman a continuat să joace un rol politic şi militar semnificativ în sud-estul euro-pean, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Imperiul Otoman străbate o perioadă de ascensiune, marcată de instaurarea suzeranităţii otomane asupra Ucrainei şi ocuparea cetăţii poloneze Came-niţa, în 1672. Aceasta reprezenta un punct strategic de primă importanţă, deoarece permitea supravegherea Rusiei, Ucrainei, Poloniei şi Ţărilor Române, în 1681, Imperiul Otoman încheie pace cu Rusia, pregătindu-se să atace Imperiul Habsburgic (Austria). Acesta din

urmi a reuşit să atragă de partea sa pe regele polon Ian Sobieski. Campania otomană din 1682-1683 a avut ca punct culminant asedierea Vienei, capitala Imperiului Habsburgic, în perioada iulie-sep-tembrie 1683. Operaţiunea mili-tară s-a dovedit a fi un eşec, armata otomană fiind nevoită să se retragă. Acest moment a reprezentat debutul expansiunii Imperiului Habsburgic către sud-estul Europei, în dauna Imperiului Otoman şi modificarea echilibrului politic din această zonă. Până la sfârşitul secolului al XVII-lea (când se încheie Pacea austro-otomană de la Karlo-witz - 1699), Imperiul Otoman va fi nevoit să cedeze Habsburgilor Ungaria şi Transilvania.

1688: Revoluţia glorioasă

Eveniment hotărâtor al istoriei Angliei, detronarea prin mijloace paşnice a regelui lacob al H-lea Stuart (acuzat pentru politica sa de favorizare a catolicismului) a marcat trecerea pentru prima dată în istorie la monarhia constituţio-nală-parlamentară. Deciziile lui lacob al Il-lea - execuţia rivalului său, ducele de Montmouth şi arestarea unor episcopi - au făcut ca Parlamentul să grăbească înlăturarea sa şi să declare tronul vacant. Coroana Angliei a fost oferită *stadt-houderului* Olandei, Wilhelm de Orania, de religie protestantă, care era căsătorit cu Măria, fiica lui lacob al H-lea. Noul rege a acceptat, în 1689, să semneze *The Bill of Rights* (Declaraţia Drepturilor), prin care atribuţiile monarhiei erau considerabil restrânse în favoarea Parlamentului, iar drepturile şi libertăţile cetăţeneşti erau garantate. Declaraţia Drepturilor formează, alături de alte documente anterioare ca *Magna Charta Libertatum* (1215), *Petiţia Dreptului* (1628) sau

Habeas Corpus Act (1679) baza juridică a regimului constituţio-nal-parlamentar britanic.

1700-1713: Războiul de succesiune la tronul Spaniei

Manifestare a rivalităţii fran-co-habsburgice pentru supremaţia asupra continentului european, acest conflict a avut drept pretext stingerea fără urmaşi a ramurii spaniole a dinastiei de Habsburg, în 1700. în urma acestui eveniment, Filip de Anjou, nepotul regelui Franţei Ludovic al XlV-lea, a fost numit de nobilimea spaniolă rege al Spaniei. Decizia a fost contestată de ramura austriacă a dinastiei de Habsburg care, prin împăratul Leopold I, pretindea tronul spaniol. Respingerea candidaturii lui Filip de Anjou era, de fapt, determinată de posibilitatea creşterii nemăsurate a puterii Franţei în eventualitatea unei alianţe cu Spania, ambele state dispunând de o redutabilă forţă maritimă şi colonială. Anglia, a cărei afirmare pe plan colonial era în plină desfăşurare, s-a alăturat, la rândul său, Habsburgilor. Totodată, o eventuală impunere a dinastiei austriece pe tronul Spaniei
ar fi însemnat răsturnarea fragilului echilibru politic european. Ostilităţile s-au desfăşurat cu intermitenţe până în 1712, când, la Utrecht, în Olanda, au început negocierile de pace. Războiul s-a încheiat prin semnarea tratatelor de la Utrecht (1713), Baden (1713), Rastadt (1714), Anvers (1715). Prin tratatul de la Utrecht, Franţa ceda Angliei Terra Nova, Acadia, golful Hudson (în America de Nord), în schimb, Kilip de Anjou păstra tronul Spaniei cu condiţia de a nu se realiza o uniune franco-spaniolă. Prin tratatul de la Rastadt, Franţei i se recunoştea posesiunea asupra Alsaciei şi oraşului Strasbourg. Anglia obţinea strâmtoarea Gibral-tar şi insula Minorca, dar şi dreptul de *asiento* care stabilea monopolul britanic asupra comerţului cu sclavi în coloniile spaniole (desfiinţat în 1750). Tratativele de pace de la Utrecht, considerate cele mai importante pentru istoria europeană după Războiul de 30 de ani, au marcat refacerea echilibrului european şi declanşarea rivalităţii an-glo-franceze pentru stăpânirea mărilor şi a coloniilor extraeuropene.

1756-1763: Războiul de 7 ani

Considerat o etapă importantă în seria războaielor cu miză colonială, acest conflict a fost determinat de capturarea de către flota engleză a unor corăbii franceze pe coasta americană, în Newfound-land, urmată de alungarea în masă a coloniştilor francezi din Acadia
de Vest. Relaţiile diplomatice dintre Anglia şi Franţa au fost întrerupte şi a început conflictul militar pro-priu-zis, fiecare dintre cele două state atrăgând de partea sa alte puteri europene: alături de Anglia a fost prezentă Prusia, iar cu Franţa s-au coalizat Imperiul Habsburgic (alianţă neaşteptată, ţinând cont de vechea rivalitate franco-austriacă) şi Rusia, în 1759-1760, englezii ocupau Canada, în urma abandonării de către armata franceză a Quebccului şi Montrealului, iar în 1761 majoritatea posesiunilor franceze din India intrau, de asemenea, sub control britanic, fiind încheiat procesul ocupării acestui imens teritoriu de către Anglia, în urma păcii de la Paris, din 1763, Franţa era nevoită să renunţe la malul stâng al fluviului Mississippi, Ia o parte din

Antile şi la Senegal (în Africa). Cu aceeaşi ocazie, Anglia mai primea din partea Spaniei Florida şi teritoriul de la est de fluviul Mississippi.

1768-1779: Expediţiile lui James Cook în Oceanul Pacific

Descoperirea insulelor din Oceanul Pacific a constituit ultima fază a explorărilor europene începute de spanioli şi de portughezi în secolul al XV-lea. După cucerirea şi colonizarea continentului american, a Africii şi a Asiei, a venit rândul Pacificului, acolo unde hărţile timpului arătau existenţa unei ipotetice *Terra Australis Incognito* (continentul sudic necunoscut).

Apogeul călătoriilor de explorare a zonei Pacificului a fost repre^ zentat de cele trei expediţii conduse de căpitanul englez James Cook, desfăşurate în perioada de vârf a rivalităţii franco-engleze pentru descoperirea şi stăpânirea de noi colonii. Prima călătorie, începută cu nava Endeavour în 1768 a durat trei ani, timp în care au fost cercetate insulele Tahiti, Noua Zeelandă şi ţărmul de est al Australiei. A doua expediţie, începută în 1772, a durat, la rândul ei, trei ani, fiind întreprinsă cu navele Resolution şi Adventure. Traseul a atins Tahiti, Noua Zeelandă şi Antarctica, ajungând până la 71° latitudine sudică, fapt unic până atunci în istoria navigaţiei, în timpul celei de-a treia călătorii (1776-1779), realizate cu vasele Resolution şi Discovery au fost descoperite insulele Hawaii iar apoi, navigând către nord, au fost explorate ţărmurile Alaskăi şi Strâmtoarea Behring. La întoarcerea din.' Alaska, căpitanul James Cook a fost nevoit să acosteze în Hawaii, unde s-a declanşat o revoltă a băştinaşilor în timpul căreia a fost asasinat de către aceştia, în urma expediţiilor lui James Cook, a început colonizarea britanică a Australiei.

1776: *Declaraţia de independenţă a coloniilor engleze din America de Nord*

Documentul, considerat actul de naştere al Statelor Unite ale Americii, a fost semnat la 4 iulie

1776 la Philadelphia, în cadrul Congresului reprezentanţilor celor 13 colonii britanice, autorul său fiind Thomas Jefferson. Ziua de 4 iulie va deveni apoi sărbătoarea naţională a Statelor Unite ale Americii. Conflictul dintre coloniştii englezi şi metropola lor, Anglia, a izbucnit pe fondul unor vechi nemulţumiri legate de politica britanică faţă de colonii, în 1774, prin „Partida de ceai de la Boston" în urma căreia un grup de colonişti deghizaţi în indieni au aruncat în mare încărcătura de ceai a vaselor britanice ancorate în port. Prin *Declaraţia de independenţa,* coloniştii îşi afirmau propria individualitate faţă de Anglia şi respingeau pretenţiile de dominaţie ale acesteia. Document politic cu o influenţă covârşitoare atât asupra evoluţiei ulterioare a S.U.A., cât şi asupra mişcării politice europene. Declaraţia afirma principiile egalităţii dintre state, al egalităţii dintre oameni, al dreptului de rezistenţă la

opresiune, dar şi ideea dreptului oamenilor la libertate şi la căutarea fericirii. *Declaraţia* marca, practic, apariţia unui nou stat independent pe harta lumii, stat a cărui structură şi organizare vor fi definitivate după ce, în 1783, Anglia va recunoaşte prin tratatul de la Versailles independenţa celor 13 colonii americane. *Declaraţia de independenţă* din 1776 va reprezenta baza pe care va fi concepută *Constituţia* Statelor Unite ale Americii din 1787.

1789, iulie 14: Câdereo Bastilie!

în lunile iunie-iulie 1789, tensiunea politică a crescut deosebit de mult în Franţa. Adunarea Naţională Constituantă dorea să elaboreze o constituţie, în timp ce regele Ludovic al XVI-lea voia să-şi păstreze, în continuare, puterea absolută. Neînţelegând situaţia dificilă în care se găsea, monarhul francez a mobilizat soldaţii, care au ocupat curtea de la Versailles şi întregul Paris. Această măsură a aprins şi mai mult spiritele, iar tânărul avocat Camille Desmoulins a răsculat tot oraşul. Populaţia a luat cu asalt depozitele de arme şi, la data de 14 iulie 1789, a pornit spre închisoarea Bastilia, considerată simbolul absolutismului francez. Ajunsă acolo, mulţimea a eliberat deţinuţii care se găseau în Bastilia, iar comandantul acestei închisori politice, Delaunay, a fost ucis. După aceea, clădirea închisorii, care avea opt turnuri, înalte de 23 de metri fiecare, a fost dărâmată. Căderea Bastiliei a însemnat începutul revoluţiei franceze din anul 1789.

1791, martie: Elaborarea documentului *Supplex Ubbelut Valachorum* Secolul al XVHHea a reprezentat perioada în care românii transilvăneni au făcut eforturi deosebite pentru obţinerea de drepturi politice egale cu cele ale naţiunilor privilegiate. Memoriul *Supplex Libellus Valachorum* a fost redactat de losif Meheşi, care a colaborat,

1791, MARTIE

pentru concepera lui, cu alţi fruntaşi ai românilor transilvăneni, precum Samuil Micu şi loan Piua-riu-Molnar. Acest memoriu a fost semnat de episcopul ortodox, Gherasim Adamovici şi de cel greco-catolic, loan Bob. *Supplfx Libellus Valachorum* este considerat cel dintâi program politic modern al românilor transilvăneni. Deosebit de important este faptul că *Supplex-ul* cerea drepturi pentru întreaga naţiune română din Transilvania, indiferent de confesiune. Documentul se baza pe argumentul istoric al vechimii românilor pe acest teritoriu şi pe faptul că ei erau cei mai numeroşi locuitori ai ţării şi îndeplineau cele mai multe sarcini, în *Supplrx* se cereau: desfiinţarea denumirilor jignitoare de „toleraţi" şi „admişi" date românilor: acordarea de locuri în Dietă şi de dregătorii pentru români în proporţie cu numărul Ion unităţile administrative în care românii erau majoritari să aibă şi nume româneşti; acordarea, către români, de drepturi egale cu cele ale tuturor locuitorilor din Transilvania, precum cel de a se întruni într-o adunare naţională în care să îşi aleagă deputaţii care să-i reprezinte. Suppta-ul a fost înaintat împăratului Leopold al 11-lea în luna martie a anului 1791, iar acesta 1-a trimis, la data de 18 mai 1791, Dietei transilvănene din Cluj.

Aceasta 1-a respins. Cu toate că nu au fost atinse scopurile atunci, elaborarea Supptec-ului şi înaintarea

acestuia autorităţilor au reprezentat momente deosebit de importante în procesul de deşteptare a conştiinţei naţionale a românilor.

1799, noiembrie 9-10: Lovitura de lo 18 brumar - anul VIII

Regimul Directoratului (1795-1799) a fost unul slab şi corupt, care s-a menţinut datorită victoriilor militare ale lui Napoleon Bonaparte. în timpul acestui regim situaţia Franţei s-a înrăutăţit. Inflaţia, traficul de mărfuri pe piaţa neagră, haosul în toate domeniile, exercitarea conducerii de către „noii îmbogăţiţi", înrăutăţirea situaţiei majorităţii locuitorilor au făcut ca francezii să îşi piardă încrederea în regimul Directoratului. Armata era singura instituţie în care mai aveau încredere. De această situaţie a profitat Napoleon Bonaparte, care a pregătit o lovitură de stat, prin care să înlăture regimul si să preia puterea. El 1-a atras de partea sa pe abatele Sieyes, unul dintre cei cinci membri ai Directoratului, cu care s-a întâlnit de mai multe ori, în secret, pentru a pune la punct toate detaliile răsturnării regimului. Sieyes dorea şi el o nouă constituţie pentru Franţa. La data de 9 noiembrie 1799 (18 Brumar, anul VIII) a fost convocată o întrunire a Consiliului Bătrânilor. Napoleon a dorit să-i convingă pe membrii acestuia, de faptul că Republica se afla în peri col din cauza anarhiştilor din interior si a duşmanilor din exterior ai

Franţei şi că atât fconsiliul Bătrânilor, cât şi Consiliul celor 500 (cele două corpuri ale puterii legislative) trebuia mutate în afara Parisului, în suburbii. Consiliul Bătrânilor a acceptat să se retragă la Saint-Cloud. nu înainte de a-1 pune pe Napoleon să jure că era loial faţă de guvern. El însă a jurat că doreşte o republică bazată pe libertate civilă şi reprezentare naţională. A doua zi (10 noiembrie 1799), Napoleon Bonaparte a condus trupele la Saint-Cloud şi a înconjurat locul în care îşi desfăşurau dezbaterile Consiliul Bătrânilor şi Consiliul celor 500. Directoratul nu mai exista, deoarece unii dintre membrii săi şi-au dat demisia, iar alţii au fost arestaţi. Napoleon a intrat în încăperea în care îşi desfăşura activitatea Consiliul Bătrânilor, unde i-a anunţat că regimul Directoratului se prăbuşise. Apoi, însoţit de patru grenadieri, s-a dus în sala în care îşi desfăşura şedinţa Consiliul celor 500, pentru a-i informa despre ceea ce se întâmplase, dar acolo a întâmpinat rezistenţă din partea membrilor acestei adunări. Ei cereau punerea lui Napoleon în afara legii, ceea ce ar fi însemnat, de fapt. executarea acestuia. Napoleon a fost îmbrâncit si huiduit de unii deputaţi. Preşedintele Consiliului celor 500, Lucicn Bonaparte (fratele lui Napoleon), a părăsit acest for

legislativ, pe care I-a dizolvat. Napoleon Bonaparte i-a acuzat pe unii dintre membrii Consiliului celor 500 că au vrut să-1

asasineze şi a ordonat grenadie-rilor, aflaţi sub comanda lui Murat, să intre în clădire. Consiliul Bătrânilor a fost de acord cu abolirea Directoratului, în timp ce armata acţiona împotriva Consiliului celor 500. Parizienii lui Napoleon din ambele corpuri legislative au înfiinţat un organ executiv, Consulatul, format din trei membri (Napoleon, care era numit prim-consul, abatele Sieyes şi Roger Ducos). Consiliul Bătrânilor şi Consiliul celor 500 au fost înlocuite cu două „comitete permanente", formate din 25 de membri. Astfel, Directoratului i-a luat locul Consulatul, care era, de fapt, un regim dictatorial al lui Napoleon.

1805, decembrie 2: Bâlâlio de la Austerlitz

A fost bătălia în care Napoleon a obţinut una dintre cele mai mari victorii »le sale. Confruntarea a avut loc la aproximativ 20 km de oraşul ceh Brno, Napoleon luptân-du-se acolo cu armatele austriece şi ruseşti. El a dat dovadă de calităţi deosebite de conducător militar, deoarece a simulat o retragere, provocând o reacţie a aliaţilor, care au atacat flancul armatei franceze. Atunci, Napoleon a atacat trupele ruseşti, care treceau prin apropierea celor franceze, protejate de o perdea de fum şi deci neobservate, Ruşii au fost împinşi spre o mlaştină din apropiere, iar Napoleon şi-a continuat atacul asupra restului forţelor austro-ruse, cucerind

drumul care ducea spre Olmutz. Austriecii şi ruşii au fost nevoiţi să se retragă, fiind permanent loviţi de artileria franceză şi suferind pierderi grele (15 000 de morţi şi răniţi şi 30 000 de prizonieri). Ţarul Alexandru I a scăpat de pericolul de a fi luat prizonier datorită mareşalului Davout. Victoria de la Austerlitz a dus la forţarea Austriei să semneze tratatul de la Pressburg cu Franţa şi la retragerea ruşilor în teritoriul lor.

1812, septembrie 7: Bătălia de la Borodino

între armatele franceze ale lui Napoleon Bonaparte şi cele ruseşti s-a desfăşurat una dintre cele mai importante lupte pe care împăratul le-a dat în campania sa din Rusia. Francezii, având 137 000 de soldaţi şi 585 de tunuri, au bombardat poziţiile ruseşti de la Borodino (la 110 km de Moscova). Lupta a fost deosebit de grea, francezii cucerind câteva fortificaţii ruseşti, dar pierzându-le imediat după aceea. Napoleon şi-a demonstrat însă capacitatea de bun conducător militar atunci când a pătruns decisiv cu artileria şi cavaleria în liniile ruseşti, făcând inutile eforturile ruşilor de a recuceri poziţiile pierdute. Bătălia a fost câştigată cu mari sacrificii de francezi, care au pierdut 28 000 de oameni, între care erau 12 generali. Napoleon a provocat şi ruşilor mari pierderi (15 000 de morţi şi 25 000 de răniţi, dintr-un total de 110 000 de ostaşi).

Victoria de la Borodino i-a permis lui Napoleon să îşi continue înaintarea spre Moscova, oraş în care va intra pe data de 14 septembrie 1812.

1814, septembrie-1815, iunie: Congresul de la Viena

Congresul de la Viena a pus capăt războaielor napoleoniene şi a hotărât noile graniţe din Europa. Un rol important în desfăşurarea lucrărilor 1-au avut Castlereagh, reprezentantul Angliei, Nesselrode, reprezentantul Rusiei, Hardenberg, reprezentantul Prusiei, şi Metter-nich, cel al Austriei. Fiecare căuta să câştige numeroase avantaje pentru ţara sa, prin diplomaţie şi prin acţiuni desfăşurate în secret. Cancelarul austriac Metternich, ajutat şi de poliţia secretă austriacă, a fost deosebit de abil în acest sens. în timpul lucrărilor s-a remarcat şi ministrul de externe francez Talley-rand, care căuta să destrame alianţa anglo-austro-ruso-prusacă şi să ob-'ţină pentru ţara sa hotărâri care să nu-i îngreuneze foarte mult situaţia. Revenirea lui Napoleon în fruntea Franţei, în martie 1815, a grăbit încheierea lucrărilor congresului, semnarea .Acrului final", si a determinat formarea unei noi coaliţii militare antifranceze de către Rusia, Anglia, Austria şi Prusia. Congresul de la Viena este important, deoarece atunci a fost semnată Declaraţia puterilor cu privire la desfiinţarea comerţului cu negri, a fost adoptat regulamen-

tul cu privire la rangurile reprezentanţilor diplomatici, aflat în vigoare şi astăzi, ambele documente fiind anexate la tratatul principal, iar la data de 9 iunie 1815 a fost semnat „Actul final". Acesta preciza graniţele hotărâte de marile puteri: Franţa era redusă la graniţele din anul 1792, Austria obţinea Galiţia şi îşi întărea poziţiile în Italia; Prusiei i se recunoştea stăpânirea asupra unor teritorii poloneze, a nordului Saxoniei, a provinciei Renania-Westfalia; era creată Confederaţia Germană, formată din 34 de state şi 4 oraşe libere; lua fiinţă Regatul Ţărilor de Jos, prin unirea provinciilor olan-deze şi belgiene; era recunoscută integritatea şi neutralitatea Elveţiei; Anglia îşi extindea posesiunile coloniale si lua în stăpânire Malta şi Insulele Ionice; se recunoştea stăpânirea Rusiei asupra Finlandei (Rusia răpise şi Moldovei Basarabia); ruşii mai primeau şi fostul ducat al Varşoviei, unde creau „Regatul Poloniei", stăpânit de ei.

1815, iunie 18: Bâtâlia de la Wcferloo

Desfăşurată Ia aproximativ 16 km de Bruxelles, a fost lupta în care Napoleon Bonaparte a fost înfrânt definitiv. Forţele franceze numărau 120 000 de soldaţi, iar cele ale coaliţiei antinapoleoniene. comandate de ducele de Wellington, 90 000 de ostaşi. Deşi la începutul bătăliei s-a produs un puternic bombardament al artileriei franceze, susţinut apoi şi de un asalt al infanteriei, intervenţia cavaleriei britanice a reuşit să anuleze succesele armatei lui Napoleon. Francezii nu au reuşit nici să spargă poziţiile

infanteriei britanice, deşi le-au provocat numeroase pierderi. Ultima încercare a lui Napoleon de a câştiga bătălia a fost nereuşită, deoarece mareşalul Ney a fost înfrânt în urma atacului puternic la baionetă, al Gărzii britanice, comandat de ducele de Wellington. Forţele prusace, comandate de mareşalul von Bliicher, au atacat şi ele, rupând rândurile francezilor, care au fost nevoiţi să părăsească poziţiile de pe câmpul de luptă. Fiecare dintre părţi, atât cea franceză cât şi cea aliată, a pierdut peste 35 000 de soldaţi.

1648: mai 3/15-5/17: Marea Adunare Naţionala de la Blaj

A reprezentat un moment de maximă importanţă în cadrul revoluţiei paşoptiste din Transilvania. La această mare adunare naţională au participat, alături de fruntaşii paşoptişti din Transilvania, precum Simion Bărnuţiu, Avram lancu, George Bariţiu sau Timotei Cipariu, 40 000 de români din întreaga provincie. Preşedinţi ai acestei adunări au fost proclamaţi episcopii Andrei Şaguna şi loan Lemeny, iar ca vicepreşedinţi, Simion Bărnuţiu şi George Bariţiu. începută în faţa catedralei din Blaj, adunarea s-a mutat pe câmpul de lângă oraş, datorită numărului foarte mare de participanţi. Semnificativ este şi

faptul că, la această mare adunare naţională, au participat fruntaşi revoluţionari şi din celelalte provincii istorice româneşti: din Moldova au venit Alecu Russo, Alexandru loan Cuza, Lascăr Rosetti, Vasile Alecsandri, iar din Ţara Românească: Dumitru Brătianu. Locul în care s-a desfăşurat această adunare s-a numit de atunci Câmpia Libertăţii. Pe data de 4/16 mai 1848, August Treboniu Laurian, revoluţionar de frunte, care se va afirma în timpul evenimentelor din Ţara Românească, a prezentat zecilor de mii de oameni sosiţi la Blaj programul de revendicări ale naţiunii române din Transilvania, denumit „Petitiunea Naţională", în cele 16 articole ale sale erau cuprinse următoarele: naţiunea română se declara independentă şi cerea reprezentare proporţională în Dietă (art. 1); se proclama independenţa Bisericii române şi egalitatea ei cu celelalte Biserici din Transilvania (art. 2); se cerea desfiinţarea iobăgiei, fără nici o despăgubire din partea ţăranilor iobagi (art. 3); se hotăra formarea unei gărzi naţionale a românilor (ari. 10); alte revendicări solicitau drepturi şi libertăţi democratice; românii protestau şi împotriva „uniunii" Transilvaniei cu Ungaria. Cei prezenţi au scandat „noi vrem să ne unim cu Ţara" dar, din păcate, unirea tuturor românilor într-un singur stat încă nu era posibilă. Pe data de 5/17 mai 1848 s-a format Garda naţională a românilor, iar

adunarea s-a încheiat în entuziasmul tuturor, după ce se hotărâse formarea a două delegaţii, care să prezinte împăratului habsburgic şi Dietei din Cluj revendicările românilor din Transilvania.

1859, ianuarie: Unirea Principalelor Române

Acest eveniment de o deosebită importanţă pentru istoria noastră s-a

petrecut la data de 24 ianuarie 1859. Românii afirmaseră de foarte multe ori că doreau să se unească într-un singur stat, lucru precizat şi în Rezoluţiile Adunărilor ad-hoc din octombrie 1857. Convenţia de la Paris din 7/19 august 1858, adoptată de marile puteri garante cu scopul stabilirii organizării Principatelor, nu excludea, dar nici nu încuraja problema unirii depline a Ţării Româneşti şi Moldovei, în aceste condiţii, românii au profitat de situaţia creată şi au acţionat, pas cu pas, în vederea unirii depline a Principatelor, începutul trebuia făcut prin alegerea lui Alexandru loan Cuza ca domnitor şi în Ţara Românească, după ce acesta fusese ales în această funcţie în Moldova, la data de 5 ianuarie 1859. Dar lucrările Adunării elective a Ţării Româneşti se desfăşurau într-o atmosferă tensionată. Conservatorii îi aveau drept candidaţi la tron pe Gheorghe Bibescu şi pe Barbu Ştirbei, în timp ce unioniştii încă nu-şi desemnaseră candidatul. Liberalii radicali au acţionat pentru ca unio-

niştii să-1 susţină pe Cuza în cursa pentru alegerea domnitorului Ţării Româneşti, convinşi fiind că dubla alegere a acestuia în fruntea Principatelor reprezenta primul pas către constituirea statului naţional. Dezbateri furtunoase s-au desfăşurat, în 22 şi 23 ianuarie 1859, în Adunare, iar în noaptea de 23 spre 24 ianuarie 1859, Dimitrie Ghica a propus unioniştilor alegerea lui Cuza. Lucrările Adunării elective, din data de 24 ianuarie 1859, s-au desfăşurat în clădirea din dealul Mitropoliei, în condiţiile în care în jur se găseau mase mari de bucureşteni, adunaţi de liberalii radicali, care,erau gata să intervină prin forţa, la nevoie, pentru a impune alegerea lui Cuza pe tronul Ţării Româneşti. Deputatul unionist Vasile Boerescu a propus Adunării elective candidatura lui Alexandru loan Cuza, domnitorul Moldovei, la tronul Ţării Româneşti. Aceasta a fost acceptată în unanimitate de cei prezenţi, astfel că nu a mai fost nevoie de intervenţia maselor populare în Adunare. Dubla alegere a lui Cuza ca domnitor, la 5 şi la 24 ianuarie 1859, a reprezentat un pas important în lupta pentru constituirea starului naţional român.

1859, iunie *A:* Lupta de la Magenta

A reprezentat un moment important în cadrul luptei pentru unificarea şi independenţa Italiei. S-a desfăşurat la Magenta, la 55 km de Milano, când o armată

franco-piemonteză a învins o armată a austriecilor, care atacaseră Piemontul. Victoria a fost obţinută datorită sprijinului militar francez. Soldaţii francezi, conduşi foarte bine în această bătălie de mareşalul Mac Mahon, s-au nă-pustit asupra poziţiilor austriece, în timp *ce* piemontezii executaseră un atac frontal asupra aces^ tora. Victoria a aparţinut forţelor franco-piemonteze, care i-au forţat pe austrieci să părăsească oraşul Milano. Franco-piemontezii au câştigat bătălia cu preţul a 4 500 de soldaţi, dar au pricinuit austriecilor

pierderea a 6 500 de ostaşi.

1867, februarie 17: Instaurarea dualismului austro-ungar

Perioada 1859-1866 a fost una deosebit de dificilă pentru statul austriac, înfrânt în mai multe bătălii, în faţa armatelor piemonteze, franceze şi prusace, exista posibilitatea dispariţiei acestui stat, care stăpânea numeroase popoare şi teritorii străine, în aceste condiţii, împăratul Franz Joseph I a găsit soluţia menţinerii statului său prin acordarea unor importante concesii maghiarilor. Astfel s-a încheiat .Acordul austro-ungar privind constituirea monarhiei dualiste Austro-Ungaria". Temându-se de intensificarea luptei popoarelor aflate sub stăpânirea sa, împăratul a preferat realizarea acestui compromis cu nobilimea maghiară, care deţinea cele mai importante poziţii politice şi economice, în

cadrul statului, după cele ale austriecilor. Astfel s-a ajuns la constituirea monarhiei bicefale, statul fiind împărţit în două: partea austriacă, denumită „Cisleitania", avea capitala la Viena si cuprindea şi teritoriile locuite de sloveni, cehi, polonezi, ruteni şi de românii din Bucovina; partea ungară, denumită „Transleitania", avea capitala la Budapesta si cuprindea si teritoriile locuite de croaţi, sârbi, sloveni şi de românii din Transilvania şi din Banat. Austriecii şi ungurii aveau aceleaşi drepturi. Organizare comună, coordonată de la Viena, aveau doar externele, armata şi finanţele. La data de 8 iunie 1867, împăratul Franz Joseph I (1848-1916) a fost încoronat si ca rege al Ungariei. Statul austriac a fost salvat, prin acest compromis făcut nobilimii maghiare, pentru încă o perioadă de 51 de ani. Numeroase popoare se aflau, în continuare, sub dominaţie străină, dualista, şi erau supuse unui amplu proces de deznaţionalizare. Deosebit de dificilă a fost situaţia popoarelor din teritoriile dominate de unguri, aşa cum a fost şi cazul românilor din Transilvania şi Banat, care erau lipsiţi de numeroase drepturi şi supuşi, după anul 1867, unui amplu proces de maghiarizare forţată.

1877, mai 9/21: Proclamarea independenţei de stat a României

După constituirea statului naţional modern român se punea problema câştigării independenţei

faţă de Imperiul Otoman. România dorea să se afirme liber pe arena europeană şi să rupă ultimele legaturi pe care le mai avea faţă de otomani şi care o stânjeneau în dezvoltarea ei normală. Declanşarea „crizei orientale" a determinat intensificarea acţiunilor în vederea proclamării independenţei de stat. A fost decretată mobilizarea armatei, în condiţiile în

care era iminentă începerea unui război ruso-otoman. La 4/16 aprilie 1876, ruşii acceptaseră să semneze convenţia prin care era reglementată trecerea armatelor lor pe teritoriu! României. Declanşarea războiului ruso-turc, la data de 12/24 aprilie 1877, şi trecerea armatelor ruse peste teritoriul românesc în drumul lor spre frontul din Balcani, apoi schimburile de focuri la Dunăre, între armatele română şi otomană, au antrenat, practic, România în acest conflict. Parlamentul a votat, la data de 29-30 aprilie/11-12 mai 1877, o moţiune care proclama starea de război între România şi Turcia. Interpelat, la data de 9/21 mai 1877. de deputatul Nicolae Fleva, în legătură cu proclamarea independenţei, ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, a rostit celebrul discurs în care a exclamat „suntem independenţi; suntem naţiune de sine stătătoare", în acea zi, Adunarea Deputaţilor şi Senatul s-au întrunit în sesiune extraordinară şi au proclamat independenţa de stat a României. Declaraţia **de** independenţa a ţării a fost semnată

de principele Carol l la data de 10 mai 1877. Ea va fi consfinţită pe câmpurile de luptă din Bulgaria în anii 1877-1878.

1877, noiembrie 28-decembrie 10: Cucerirea Plevnei

în timpul războiului de independenţă, din 1877-1878, pe frontul din Bulgaria, punctul cel mai important a fost Plevna. Acolo se găsea o redută, apărată de alte 14 dispuse în zona respectivă şi apărate de aproximativ 50 000 de ostaşi otomani, conduşi de Osman-Paşa. De cucerirea Plevnei depindea posibilitatea înaintării trupelor ruse în direcţia Adrianopolului. Acestea mai încercaseră să cucerească reduta Plevna de două ori, dar de fiecare dată au fost respinse de otomani. Al treilea atac, de data aceasta româno-rus, asupra Plevnei a fost şi el respins, la data de 30 august/11 septembrie 1877. în septembrie-octombrie 1877, armatele ruse şi române au acţionat în vederea izolării depline a Plevnei. lucru reuşit la începutul lunii noiembrie 1877. Cei 45 000 de soldaţi otomani aflaţi sub comanda lui Osman-Paşa erau încercuiţi şi nu mai aveau provizii. Singura şansă pentru otomani era să spargă încercuirea, lucru încercat de Osman-Paşa. Acesta a eşuat, iar românii au reuşit să intre în redută. Osman-Paşa a capitulat şi s-a predat colonelului român Mihail Cerkez, dorind să-i înmâneze acestuia sabia. Considerând că această
onoare ar fi trebuit să-i revină comandantului frontului de la Plevna, principele Carol I, Mihail Cerkez s-a dus să-1 înştiinţeze, dar ruşii, pătrunşi şi ei în redută şi ajunşi în faţa lui Osman-Paşa, i-au cerut să capituleze fără condiţii. Acesta a fost nevoit să predea sabia generalului rus Ganeţki. Până la urmă, ca semn de respect faţă de aportul hotărâtor al românilor la obţinerea victoriei de la Plevna, sabia a fost trimisă, prin intermediul colonelului Cerkez, principelui Carol l al României. Victoria de la Plevna a permis armatei ruse să continue înaintarea spre Adrianopol, iar celei române să acţioneze în zonele Vidin - Smârdan - Belogradcik. Cucerirea Plevnei a reprezentat un moment deosebit de important în desfăşurarea războiului.

1878, iulie 1/13: Recunoaşterea Independenţei României prin tratatul de Pace de la Berlin

Atât prin tratatul de pace încheiat la 19 februarie/3 martie 1878, la Sân Stefano, cât şi prin cel încheiat la Berlin era recunoscută independenţa României. Congresul de la Berlin, desfăşurat între datele de 1/13 iunie şi l /13 iulie 1878, avea menirea de a revizui prevederile păcii de la Sân Stefano care întăriseră poziţia Rusiei în sud-es-tul Europei. La acest congres au participat cele şapte mari puteri europene (Germania, Anglia, Aus-tro-Ungaria, Franţa, Imperiul Otoman, Italia şi Rusia), iar cel care a dat dovadă de abilitate diplomatică deosebită şi care a influenţat decisiv luarea hotărârilor a fost cancelarul german Otto von Bismarck. Tratatul de pace de la Berlin recunoştea independenţa României, având în vedere că toţi participanţii luaseră în considerare aportul ei pe plan militar, la câştigarea războiului din 1877-1878. Din păcate, recunoaşterea independenţei României era condiţionată şi de cedarea către Rusia a sudului Basarabiei, deşi aceasta se obligase să respecte integritatea teritorială a ţării încă înainte de declanşarea războiului. Faţă de această situaţie, delegaţia română, formată din primul ministru. Ion C. Brătianu, şi din ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, a protestat, în timpul lucrărilor Congresului de la Berlin, arătând justeţea faptului că se recunoştea independenţa României şi că Dobrogea şi Delta Dunării reveneau ţării-mamă, dar arătau că şi cele trei judeţe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail şi Bolgrad) trebuia să rămână în componenţa României. Dar, delegaţia noastră nu a fost ascultată şi tratatul de pace de la Berlin consfinţea că sudul Basarabiei, străvechi pământ românesc, trecea în stăpânirea Rusiei.

1883, octombrie 18/30: Aderarea României la Tripla Alianţa

în anul 1879, cancelarul german Bismarck a reuşit să realizeze o apropiere de Austro-Ungaria, încheind cu aceasta o alianţă defen-

sivă secretă, îndreptată împotriva Rusiei. Dacă armata ţaristă ar fi atacat una dintre aceste ţări, atunci ele s-ar fi ajutat în lupta împotriva Rusiei. La această alianţă a aderat, tot în secret, şi Italia, în anul 1882, nemulţumită de faptul că Franţa se extinsese în Tunisia. Abilul diplomat german, cancelarul Otto von Bismarck. a reuşit astfel să-şi îndeplinească două obiective: pe de o parte, avea un aliat puternic în eventualitatea în care Rusia ar fi declanşat vreo acţiune militară împotriva ţării sale, iar pe de altă parte a reuşit să izoleze Franţa pe continent Ţinând cont de faptul că cea mai marc ameninţare la adresa României era reprezentată de Rusia, care răpise din nou sudul Basarabiei şi ale cărei armate se retrăseseră cu greu de pe teritoriul românesc după războiul din 1877-1878, se punea problema ca România să se alieze cu o mare putere, astfel încât să nu rămână izolată şi să nu fie luată prin surprindere de vreo altă tendinţă expansionistă ţaristă. De aceea, în secret, la Viena, România a încheiat tratatul cu Austro-Unga-

ria, prin care ţara noastră adera la Tripla Alianţă, în aceeaşi zi, Germania adera şi ea la tratatul ro-mâno-austro-ungar. Aderarea României la Tripla Alianţă a fost secretă şi de acest lucru opinia publică românească a aflat abia după declanşarea Primului Război Mondial. Prin aderarea la Tripla Alianţă, România obţinea un im-

portant sprijin împotriva vreunui atac străin la adresa sa. Trebuie avut în vedere că, deşi statul român cu cel dualist deveneau aliaţi şi îşi acordau sprijin în cazul în care unul dintre ele ar fi fost atacat, România nu i-a abandonat pe fraţii noştri aflaţi sub stăpânire austro-ungară, pe care i-a susţinut şi după 1883 în lupta lor pentru obţinerea de drepturi. Tratatul ro-mâno-austro-ungar a fost reînnoit de mai multe ori până în anul 1913.

1894, ianuarie: Alianţa franco-rusâ A reprezentat tratatul care poate fi considerat începutul formării Triplei înţelegeri, proces complex început în anul 1893 şi încheiat în 1907. Alianţa franco-rusă s-a realizat în anul 1893, în condiţiile în care noul cancelar german, von Caprivi, care îl înlocuise pe Otto von Bismarck, nu era interesat de înnoirea alianţei cu Rusia. Cum germanii încurajau tendinţele agresive ale austro-ungarilor faţă de Rusia, aceasta a determinat, în anii 1891-1893, o apropiere din ce în ce mai puternică a francezilor şi ruşilor. Atât Franţa, cât şi Rusia considerau statul german ca fiind un adversar periculos pentru ele. în condiţiile în care Germania intenţiona să acapareze piaţa rusă cu produse şi să aservească economic Rusia, pasul decisiv a fost făcut in anul 1893. La data de 27 decembrie 1893, ţarul Rusiei şi-a dat acordul în privinţa proiectului

convenţiei militare ruso-franceze. Această convenţie prevedea şi ajutorul reciproc, în cazul în care Rusia sau Franţa ar fi fost atacate de Germania, de Italia, susţinută de Germania, sau de Austro-Ungaria.

1914, iunie 15/28: Asasinarea Arhiducelui Franz Ferdinand

A fost pusă la cale de organizaţia secretă sârbă .Mâna neagră", condusă de colonelul Dragutin Dimitrievici, şeful serviciului de contraspionaj al Serbiei. Această organizaţie secretă îşi propusese să-i ucidă pe toţi cei care s-ar fi opus creării unui stat iugoslav, care să-i cuprindă pe sârbi, croaţi, slo-veni, muntenegreni şi macedoneni. Deoarece Franz Ferdinand, moştenitorul tronului Austro-Ungariei, dorea ca imperiul dualist să-şi menţină autoritatea asupra unei mari părţi a teritoriilor locuite de slavii de sud, „Mâna neagră" a hotărât că arhiducele trebuia lichidat. Prilejul s-a ivit în ultima zi a vizitei lui Franz Ferdinand şi a soţiei sale, principesa cehă Sofia Chotek de Hohenberg, la Sarajcvo, în Bosnia, la data de 15/28 iunie 1914. Atunci, un elev de 19 ani, patriot sârb, Gavrilo Princip, membru al organizaţiei „Tânăra Bosnie", i-a împuşcat pe Franz Ferdinand şi pe soţia acestuia. Atentatul de la Sarajevo a constituit pretextul declanşării Primului Război Mondial. Gavrilo Princip şi ceilalţi atentatori (Trifko Grabez, Nedjalko Gabri

novici) au fost judecaţi de un tribunal militar. Cel care i-a asasinat pe moştenitorul tronului austro-ungar şi pe soţia acestuia, Gavrilo Princip, deoarece era minor, a fost condamnat la 20 de ani de închisoare, încarcerat în închisoarea Theresienstadt, din Boemia, el a murit de tuberculoză, în timpul Primului Război Mondial.

1914, septembrie 5-12: Prima bătălie de pe Marna

A fost una dintre cele mai importante lupte din timpul Primului Război Mondial. Germanii, dorind să încercuiască Parisul, au trimis trei armate care au intrat pe teritoriul francez venind dinspre Belgia, între conducătorii armatelor germane se aflau şi generalul von Kluck şi feldmareşalul von Biilov. Armatele franceze au fost conduse de mareşalul Joffre, care a fost ajutat printre alţii de generalul Galliani. La începutul luptei, armatele franceze au rezistat tentativelor germane de a rupe frontul pe Marna, după care mareşalul Joffre, ajutat şi de o armată engleză, a declanşat o contraofensivă puternică. Forţele comandate de von Biilov s-au retras şi acelaşi lucru 1-au făcut şi cele comandate de von Kluck, pentru a evita încercuirea totală. Victoria de pe Marna a oprit înaintarea germană şi a reprezentat una dintre cele mai importante victorii ale Aliaţilor din timpul Primului Război Mondial.

1916, Februarie 21-decembrie 18: Bătălia de la Verdun

A reprezentat una dintre cele mai importante, dar şi cele mai sângeroase bătălii din timpul Primului Război Mondial. Germanii au declanşat o puternică ofensivă pe frontul francez, planul acesteia fiind elaborat de generalul von Falkenhayn şi prevăzând un atac puternic asupra cetăţii Verdun, de pe Meuse. Planul avea în vedere măcinarea forţelor franceze prin-tr-un atac prelungit. Francezii au reuşit să oprească ofensiva germană datorită priceperii comandanţilor lor, Joffre şi Petain, dar acest succes a fost obţinut cu preţul pierderii a aproape 350 000 de soldaţi. Germanii au avut şi ei pierderi foarte mari (aproape 330 000 de soldaţi).

1917, mortie 2/15: Căderea Ţarului Nicolae al II-lea

Rusia era un colos cu picioarele de lut, care putea oricând să se prăbuşească, înapoiată economic, cu cea mai mare parte a populaţiei săracă, Rusia a avut de suferit foarte mult şi din cauza efortului depus prin participarea la Primul Război Mondial, în acest mediu s-au propagat uşor idei extremiste, printre care si cele comuniste. Greutăţile cauzate de război, sărăcirea accentuată a celei mai mari părţi a populaţiei au făcut ca, la începutul anului 1917, numărul grevelor să crească. La data de 18 februarie/3 martie 1917 a

început, la Petrograd, greva muncitorilor de la Uzina Putilov, iar la 25 februarie/10 martie 1917 s-a declanşat greva generală în acest oraş. Ea s-a transformat întro insurecţie, revendicările luând aspect politic. La data de 27 februarie/ 12 martie 1917, insurecţia şi-a atins scopul: trupele garnizoanei din Petrograd au trecut de partea manifestanţilor şi s-a constituit sovietul de deputaţi ai muncitorilor şi soldaţilor. Pe data de 2/15 martie 1917 s-a format un guvern provizoriu, în frunte cu prinţul Lvov, iar ţarul a fost nevoit să abdice. Peste numai 6 zile, fostul ţar Nicolae al Il-lea şi familia sa au fost arestaţi. Transportaţi la Tobolsk în august 1917, au fost executaţi la Ekaterinburg, din ordinul bolşevicilor, la data de 17 iulie 1918. Nicolae al H-lea a fost ultimul reprezentant al dinastiei Romanovilor pe tronul Rusiei. Din septembrie 1917, Rusia fusese proclamată republică.

1917, iulie 24/august 6-august 6/19: Bâtalia de la Mfirâjejti

A reprezentat lupta în care armatele române au obţinut una dintre cele mai importante victorii din timpul Primului Război Mondial, aşa cum au fost şi cele de la Mă-răşti şi Oituz. în vara anului 1917, germanii şi-au propus scoaterea României din război printr-un atac declanşat în sudul Moldovei. Planul prevedea ca forţele germane, conduse de generalul Mackensen, să atace în zona Nămoloasa, unde

se urmărea executarea loviturii principale asupra armatelor române. Românii au plănuit să declanşeze o ofensivă pe frontul de la Nămoloasa, în dimineaţa zilei de 13/26 iulie 1917, împotriva germanilor. Aliaţii românilor, ruşii, nu au mai luptat pe front, armata lor descompunându-se din cauza propagării ideilor bolşevice şi părăsind teatrul de operaţiuni. Nici germanii nu au mai declanşat acţiunile militare la Nămoloasa, în condiţiile în care românii au luptat foarte bine în bătălia de la Mărăşti, unde au obţinut victoria. Generalul von Mackensen, care urmărea să ocupe Moldova cât mai repede, a încercat să străpungă frontul românesc de la Mărăşesti, prin declanşarea unui atac. Părăsiţi de ruşi, românii au făcut faţă singuri atacului german şi au obţinut cea mai importantă victorie a anului 1917, după 14 zile de luptă, dato rită eroismului soldaţilor şi price perii generalilor Constantin Cristescu şi Eremia Grigorescu.

1918, martie 27/aprilie 9: Unirea Basarabiei cu România

Desfăşurarea evenimentelor din timpul Primului Război Mondial a creat cadrul favorabil ca acest străvechi pământ românesc, răpit de ruşi în anul 1812, să revină la Ţara-Mamâ. în martie 1917 s-a constituit Partidul Naţional Moldovean, iar la Congresul ostaşilor moldoveni, din octombrie 1917, s-a hotărât crearea Sfatului Ţării, care

va fi organul de conducere a Basarabiei. Preşedinte al Sfatului Ţării a fost ales Ion Inculeţ. La data de 2/15 decembrie 1917 a fost proclamată Republica Democratică Federativă Moldovenească autonomă în cadrul Rusiei. Situaţia din Basarabia se complicase din cauza trupelor ruse bolsevizate, care provocau dezordini, în aceste condiţii. Consiliul directorilor, organul de conducere al Sfatului Ţării, a cerut guvernului român să trimită trupe în Basarabia pentru asigurarea ordinii. Armata română a intrat în Basarabia şi nu s-a amestecat în treburile interne ale provinciei. Rusia Sovietică însă nu a acceptat intrarea armatei române în Basarabia şi, la data de 13/26 ianuarie 1918, guvernul bolşevic a rupt relaţiile diplomatice cu România. Sfatul Ţării a proclamat independenţa Republicii Moldoveneşti la data de 22 ianuarie/4 februarie 1918. Ultimul pas către unirea cu Ţara-Mamă a fost făcut de basara-beni la 27 martie/9 aprilie 1918. Atunci, la Chişinău, Sfatul Ţării a proclamat unirea pe vecie a Basarabiei cu Ţara-Mamă, România.

1918, noiembrie 15/28: Unirea Bucovinei cu România

Bucovina fusese răpită de Imperiul Habsburgic în anul 1775, iar din anul 1867 a făcut parte din statul dualist austro-ungar. Chiar dacă a fost supusă de către austrieci unui aspru proces de deznaţionalizare şi de germanizare, Bu-

covina nu şi-a pierdut caracterul românesc, în toamna anului 1918, Austro-Ungaria îşi trăia ultimele clipe. Mişcarea de eliberare a bucovinenilor s-a intensificat, iar la data de 14/27 octombrie 1918 a fost convocată o adunare a reprezentanţilor populaţiei româneşti din provincie. Atunci s-a hotărât unirea Bucovinei cu celelalte teritorii româneşti care făceau parte din Austro-Ungaria, într-un stat naţional independent. Intrarea trupelor ucrainene în Bucovina, pe care voiau să o ocupe, 1-a determinat pe marele fruntaş bucovinean, lancu Flondor, să ceară intervenţia armatei române, în aceste condiţii, la data de 15/28 noiembrie 1918, la Cernăuţi, a fost convocat un congres general al Bucovinei, la care au participat reprezentanţi ai românilor şi ai tuturor etniilor din această provincie. Acesta a proclamat, cu unanimitatea voturilor exprimate, unirea necondiţionată a Bucovinei cu România.

1918, noiembrie 18/decetnbrie 1: Unirea Transilvaniei cu România

Lupta pentru unirea Transilvaniei şi Banatului cu România a intrat în faza finală în toamna anului 1918. Format la data de 30 octombrie/12 noiembrie 1918, Consiliul Naţional Român Central, care cuprindea 6 reprezentanţi ai Partidului Naţional Român şi 6 reprezentanţi ai Partidului Social Democrat, a coordonat lupta pentru unire. Astfel, la 9/22 noiembrie

1918, Consiliul Naţional Român Central a anunţat guvernul maghiar că

românii preluau pe deplin puterea în Transilvania, între 13/26 şi 15/28 noiembrie 1918 au avut loc tratative între o delegaţie românească şi una maghiară, în timpul cărora românii şi-au reafirmat dorinţa de a prelua controlul administrativ în teritoriile locuite de ei. Delegaţia maghiară s-a situat pe vechile poziţii şi tratativele desfăşurate la Arad au eşuat. Consiliul Naţional Român Central a convocat o consfătuire, la data de 16/29 noiembrie 1918, în urma căreia s-a hotărât că era necesară întrunirea unei adunări naţionale constituante. Marea Adunare Naţională a fost organizată la Alba-Iulia, la data de 18 noiembrie/1 decembrie 1918. Au luat parte la acest eveniment deosebit din istoria românilor 1228 de delegaţi aleşi şi peste 100 000 de oameni veniţi din toate zonele Transilvaniei. Adunarea a fost deschisă de Gheorghe Pop de Băseşti, iar cuvântul festiv a fost rostit de Vasile Goldiş. Apoi, a fost supus spre aprobare Adunării proiectul de rezoluţie elaborat de Consiliul Naţional Român Central şi care cuprindea 9 puncte, între care cel mai important era cel referitor la decretarea unirii românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească şi a teritoriilor locuite de ei cu România. Marea Adunare Naţională a aprobat rezoluţia şi a proclamat solemn unirea Transilvaniei, Banatului şi Ţării Ungu-

reşti cu România. Pentru conducerea treburilor naţiunii române, s-a hotărât crearea Marelui Sfat Naţional, condus de Gheorghe Pop de Băseşti, ca organ legislativ. S-a format a doua zi, la 19 noiembrie/2 decembrie 1918, şi Consiliul Dirigent, organ executiv provizoriu, având în frunte pe luliu Maniu, care a condus treburile Transilvaniei până ta completa ei unire cu Ţara-Mamă şi care avea sediul la Sibiu.

1919, ianuarie 18-1920, ianuarie 21: Conferinţa de Pace de la Paris La această conferinţă au participat 27 de state, printre care şi România. Ea avea ca scop elaborarea şi semnarea tratatelor de pace cu puterile învinse în Primul Război Mondial. Preşedinte al conferinţei a fost proclamat Georges Clemenceau, deoarece era reprezentantul ţării gazdă. Hotărârile au fost însă luate nu de delegaţiile tuturor statelor participante, ci de „cei patru mari", Georges Cl£men-ceau, din partea Franţei, Woodrow Wilson, din partea S.U.A., David Lloyd George, din partea Marii Britanii şi Vittorio Orlando, din partea Italiei. Acest lucru nu a fost privit cu ochi buni de ţările mici, care luptaseră de partea Antantei, aşa cum a fost şi România, a cărei delegaţie sa retras, între septembrie şi decembrie 1919, de la lucrări, nemulţumită de unele clauze ale tratatului de pace cu Austria. Până la urmă, au fost semnate

1929, OCTOMBRIE 24

tratatele cu ţările învinse şi au fost stabilite noile graniţe din Europa. Pe ruinele Austro-Ungariei luau naştere state naţionale (Cehoslovacia, Regatul sârbo-croato-sloven. Austria, Ungaria), era refăcut statul polonez, iar România îşi desăvârşea unitatea. Tratatele dintre Puterile Aliate şi statele învinse au fost semnate după cum urmează: cu Germania, la Versailles, la 28 iunie 1919; cu Austria, la Saint-Germain, Ia 10

septembrie 1919; cu Bulgaria, la Neuilly, la 27 noiembrie 1919; cu Ungaria, laTrianon, Ia 4 iunie 1920; cu Turcia, Ia Sevres, la 10 august 1920. S-a hotărât şi înfiinţarea unui organism internaţional menit să apere pacea şi să preîntâmpine izbucnirea unui nou război. Liga Naţiunilor, cu sediul la Geneva,

1929, octombrie *24:* Crahul Bunei din New York

Căderea bursei new-yorkeze a fost denumită .joia neagră". Crahul a marcat începutul celei mai mari crize economice din istoria omenirii, desfăşurată între anii 1929 şi 1933. în acea zi, crahul bursei din New York a fost provocat de vânzarea a 12 800 800 de acţiuni (în zilele obişnuite nu se vindeau decât 8 200 000 de acţiuni, cel mult), cărora le-a scăzut drastic preţul. Panica a luat proporţii deosebit de mari, în condiţiile în care preţul acţiunilor scădea continuu şi toată lumea căuta să le vândă. Dacă la 29 octombrie 1929 valoarea artiu-

nilor scăzuse la *75%,* până la 14 noiembrie 1929 aceasta a ajuns la 1/3. Crahul a determinat îngrijorare în întreaga lume şi criza economica s-a declanşat, întreaga lume va suporta cea mai grea perioadă, din punct de vedere economic, din istoria ei şi care s-a caracterizat prin scădera drastică a producţiei, inflaţie şi creşterea şomajului.

1936-1939: Bătălia de la Madrid Spania a traversat perioada războiului civil, dintre forţele naţionaliste şi cele republicane, între anii 1936 şi 1939. în cadrul acesteia, deosebit de lungă şi sângeroasă a fost bătălia pentru Madrid. Naţionaliştii au atacat oraşul în noiembrie 1936. Forţele naţionaliste, conduse de generalul Emilio Mola, au înaintat până în zona campusului universitar. Apoi au fost săpate tranşee şi mult timp poziţiile s-au păstrat, în iulie 1937, republicanii au contraatacat, dar au fost respinşi. Lupta a fost sângeroasă, soldându-se cu 15 000 de morţi şi răniţi. Asediul asupra Madridului a mai durat doi ani. La data de 26 martie 1939, generalul naţionalist Franco a declanşat o puternică ofensivă asupra Madridului, pe care 1-a ocupat la data de 31 martie 1939. Evenimentul a însemnat sfârşitul războiului civil spaniol.

1937, noiembrie 6: Constituirea Axei Berlin - Roma - Tokyo

Dorinţa Germaniei, Italiei şi Japoniei de a cuceri noi teritorii şi

a supune întreaga lume a determinat o apropiere din ce în ce mai puternică între aceste state, în anii 1936 şi 1937, cele trei state vor forma alianţa

răspunzătoare de declanşarea celui de-al Doilea Război Mondial. Cu toate că, până în anul 1935, Mussolini 1-a considerat pe Hitler ca reprezentând o ameninţare la adresa intereselor italiene, faptul că dictatorul german a fost de acord cu agresiunea Italiei asupra Etiopiei a creat condiţiile apropierii italo-germane. La data de 25 octombrie 1936, cele două ţări încheiau tratatul de colaborare dintre ele, formându-se „Axa Berlin-Roma". Peste o lună, la 25 noiembrie 1936, Germania şi Japonia au semnat, la Berlin, Pactul anticomintern, îndreptat împotriva U.R.S.S. La acesta a aderat şi Italia, astfel că „Axa Berlin-Roma-Tokyo" era constituită.

1938, septembrie 29-30: Conferinţa de la Munchen

Hitler, după ce a ajuns la putere în Germania, la 30 noiembrie 1933, a desfăşurat o politică externă agresivă, prin care a urmărit cuceriri teritoriale. Dintre acţiunile prin care Hitler a reuşit să obţină noi teritorii trebuie amintită şi Conferinţa de la Munchen. La această conferinţă nu au participat reprezentanţii Cehoslovaciei, deşi acolo se discutau probleme importante, care îi priveau direct. Liderii celorlalte puteri, participanţi la conferinţă, au fost concilianţi faţă de Hitler, căruia i-au satisfăcut pretenţiile. Chamberlain, Daladier şi Mussolini au fost de acord ca regiunea sudetă, din vestul Cehoslovaciei, în care trăia o numeroasă comunitate germană, să fie smulsă de la această ţară şi să-i fie oferită lui Hitler. Liderii europeni credeau că, acordându-i acest teritoriu, dictatorului german îi erau satisfăcute poftele expansioniste şi ca politica externă agresivă pe care o promova va înceta. Timpul a dovedit că aceste calcule au fost greşite. Hitler a prins curaj, iar Germania a devenit din ce în ce mai ameninţătoare pe continent.

1939, august 23: încheierea Pactului Ribbentrop-Molotov

La sfârşitul anilor '30 ai secolului al XX-lea, atât Germania, cât şi Uniunea Sovietică doreau să se extindă teritorial în centrul şi în răsăritul Europei. De aceea, ele au căutat să ajungă la o înţelegere în acest sens. Ca urmare, miniştrii de externe german (Joachim von Ribbentrop) şi sovietic (Viaceslav Molotov) au semnat un tratat de neagresiune, care era valabil pe 10 ani. Cele două ţări se angajau să nu se atace una pe alta şi nici să se alieze cu naţiuni ostile lor. Pactul de neagresiune germano-sovietic (cunoscut şi cu numele de Pactul Ribbentrop-Molotov) conţinea şi un protocol adiţional secret prin care cele două puteri îşi împărteau sferele de influenţă. Astfel, în cadrul acestui protocol se prevedea împărţirea Poloniei între germani şi sovietici, U.R.S.S. obţinea facilităţi teritoriale în Finlanda şi dreptul de a ocupa Estonia şi Letonia, iar Germania putea ocupa Lituania. La punctul al treilea din protocolul adiţional secret. Germania îşi exprima dezinteresul faţă de Basarabia, aceasta fiind, de fapt, o invitaţie adresată sovieticilor de a ocupa străvechiul teritoriu românesc dintre Prut şi Nistru.

1940, iunie 22: Capitularea Franţei în luna mai 1940, Franţa a fost luată prin surprindere de armata germană, care a atacat-o dinspre nord. Rapid,

germanii au înaintat pe teritoriul francez, iar în perioada 29 mai-4 iunie 1940, trupele engleze şi franceze au fost nevoite să-şi abandoneze o mare parte a tehnicii de luptă şi să se retragă în Anglia. Aviaţia germană a bombardat Parisul la data de 3 iunie 1940. Frontul francez a fost rupt pe Somme şi pe Aisne de armata germană, în urma luptelor din perioada 5-9 iunie 1940. Germanii au intrat în Paris la data de 14 iunie 1940. Peste două zile, Franţa a capitulat. Cea mai mare parte a teritoriului ei a fost ocupată de germani, în timp ce în sud-vest s-a instaurat „regimul de la Vichy", care a colaborat cu naziştii, în Franţa, cei care s-au opus capitulării au declanşat mişcarea de rezistenţă.

229

1940, IUNIE 28

1940, iunie 28: Cedarea Basarabiei şi nordului Bucovinei

încheierea tratatului de neagresiune germano-sovietic i-a deschis calea lui Stalin spre anexarea unor teritorii din răsăritul Europei. Sovieticii nu s-au împăcat niciodată cu ideea că Basarabia aparţinea României si au depus toate eforturile spre a o recupera. Anul 1940 le-a oferit acest prilej. La data de 23 iunie 1940, ministru de externe sovietic, Viaceslav Molotov, i-a prezentat ambasadorului german la Moscova, Friedrich Werner von Schulenburg, o notă prin care se cerea rezolvarea imediată a chestiunii Basarabiei. Sovieticii însă şi-au extins pretenţiile, solicitând să anexeze şi Bucovina, deoarece ei considerau că ar fi fost locuită de ucraineni. Fiindcă germanii nu erau de acord cu anexarea întregii Bucovine, ei nedorind să creeze o nemulţumire profundă României, ţară importantă pentru nazişti datorită cerealelor si petrolului, sovieticii au fost siliţi să-şi micşoreze pretenţiile. Astfel, la data de 26 iunie 1940, Viaceslav Molotov i-a prezentat ministrului României la Moscova, Gheorghe Davidescu, nota ultimativă prin care sovieticii le cereau românilor să cedeze Basarabia şi nordul Bucovinei. La această notă ultimativă, guvernul român a trimis un răspuns la data de 27 iunie 1940, prin care arăta că era gata să discute toate propunerile sovietice. Dar. la 28 iunie 1940, sovieticii au adresat României o

nouă notă ultimativă, prin care cereau ca evacuarea Basarabiei şi nordului Bucovinei de către autorităţile române să fie realizată în 4 zile. Rămasă fără sprijin internaţional, România a fost nevoită să cedeze Basarabia şi nordul Bucovinei. Nerespectând termenul pe care 1-au impus în a doua notă ultimativă, sovieticii au ocupat oraşele Cernăuţi şi Chişinău încă din data de 29 iunie 1940.

1940, august 30: Cedarea nordves-lului Transilvaniei

Izolată pe plan internaţional, România a trăit momente tragice în anul 1940. După ce a cedat Basarabia şi nordul Bucovinei sovieticilor, România se confrunta cu pretenţiile maghiarilor asupra Transilvaniei şi cu cele bulgare asupra Cadrilaterului (la data de 7 septembrie 1940 s-a semnat, la Cra-iova, tratatul româno-bulgar prin care România ceda Bulgariei acest teritoriu), în

luna august 1940 au început tratativele româno-ma-ghiare. Ţara noastră a fost nevoită să înceapă negocieri cu maghiarii pe tema Transilvaniei, deoarece Hitler dorea acest lucru. El avea nevoie de linişte în această parte a Europei, în condiţiile în care pregătea războiul împotriva U.R.S.S. Tratativele româno-maghiare s-au desfăşurat la Turnu-Severin, în perioada 16-24 august 1940. Maghiarii solicitau României să cedeze Ungariei un teritoriu de 69 000 km^2, populat de 3 900 000 de locuitori.

dintre care peste 2 200 000 erau români. Delegaţia română, condusă de Vaier Pop, era de acord cu un schimb de populaţii şi cu o mică rectificare de frontieră. Negocierile s-au întrerupt la data de 24 august 1940. în aceste condiţii, la 30 august 1940, România a fost nevoită să accepte dictatul de la Viena, stabilit de germani şi de italieni, prin care ţara noastră ceda Ungariei un teritoriu de 43 492 km^2, având o populaţie de 2 667 007 locuitori, dintre care peste 50% erau români. Dictatul de la Viena a fost semnat de Joachim von Ribbentrop, din partea Germaniei, Galeazzo Ciano, din partea Italiei, Csâky Istvân, din partea Ungariei şi de ministrul de externe român, Mihail Manoilescu.

1940,august 8-octombrie 31: Ba-tâlia Angliei

Germanii au dorit să ocupe teritoriul englez şi au declanşat puternice atacuri aeriene asupra Angliei, în concepţia lui Hitler, loviturile aeriene trebuia să preceadă invadarea insulelor britanice, în ciuda repetatelor lovituri aeriene germane, englezii au rezistat, iar Hitler a renunţat la planul de inva-dare a Angliei, denumit operaţiu nea „Leul de Mare".

1941,decembrie 8: Intrarea S.U.A. în cel de-al Doilea Râzboi Mondial

La data de 7 decembrie 1941, japonezii au declanşat un atac aerian surprinzător asupra celei

mai importante baze navale americane din Pacific. Atacul a provocat mari distrugeri flotei americane. De asemenea, au fost ucişi 3 300 de militari amefjcani. în urma atacului japonez asupra bazei americane de la Pearl Harbor, S.UA. au intrat în război împotriva puterilor Axei.

1942, iunie 4-7: Bătălia din Insula Midway

A constituit o importantă victorie navală obţinută de americani asupra japonezilor în Pacific. Japonezii au dorit să cucerească insula Midway, situată la nord-vest de Hawaii, dar americanii au luptat foarte bine şi au distrus 12 vase de război şi toate cele 4 portavioane inamice. Japonezii au fost nevoiţi să se retragă şi să renunţe la încercarea de a cuceri insula Midway. înfrângerea din insula Midway a japonezilor a schimbat raportul de forţe din Oceanul Pacific. De atunci, japonezii au trecut în defensivă. Această confruntare este apreciată ca fiind cea mai mare bătălie navală din istorie.

1942, octombrie 23-noiembrie 4: Bătâlia de la El Alamein

Desfăşurată în nordul Africii, bătălia a evidenţiat calităţile de bun conducător militar ale generalului Montgomery. Acesta, prin atacuri britanice de diversiune, apoi prin „măcinarea" forţelor germane conduse de mareşalul Rommel datorită schimbării în permanenţă

a direcţiei de atac, precum şi prin victoria din bătălia de tancuri, a silit inamicul să se retragă, deoarece mai rămăsese doar cu 30 de blindate. Victoria britanică a determinat prăbuşirea frontului din Africa de Nord.

1942, noiembrie: Bâlâlio de la Guadalcanal

A constituit un moment important în cadrul operaţiunilor de pe frontul din Pacific. La data de 7 august 1942, americanii au debarcat în Guadalcanal, în cea mai mare dintre insulele arhipelagului Solomon. Japonezii au fost izgoniţi de pe insulă şi americanii au reuşit să încheie construirea aerodromului de acolo. Aerodromul era însă important din punct de vedere strategic şi armata japoneză a declanşat o puternică operaţiune pentru a-1 recuceri, în noiembrie 1942, japonezii au atacat puternic, dar în cele două bătălii care au urmat americanii le-au provocat acestora mari pierderi. La data de 7 februarie 1945, japonezii au fost nevoiţi să evacueze insula Guadalcanal, nere-uşind să-şi atingă scopul.

1942, septembrie 4 -l943, februarie 2: Bătălia de la Stalingrad

Bătălia de la Stalingrad a însemnat un moment de cotitură, pe frontul de est, în al Doilea Război Mondial, în prima fază, între 4 septembrie şi 19 noiembrie 1942, sovieticii au fost nevoiţi să se apere în faţa atacurilor forţelor germane
comandate de feldmareşalul von Paulus. De la 19 noiembrie 1942 a început ofensiva sovietică, plănuită şi condusă de mareşalul Jukov. Armata comandată de von Paulus a fost încercuită şi a capitulat. Germanii au pierdut două armate în această bătălie, iar aliaţii lor au avut şi ei pierderi importante, fiind distruse două armate române şi una italiană, înfrângerea de la Stalingrad i-a împiedicat pe germani să înainteze spre zona petroliferă din Transcaucazia. După victoria de la Stalingrad, pe frontul de est s-a declanşat o contraofensivă sovietică puternică.

1943, iulie 5-ougust 23: Bătălia de la Kursk

Cea mai mare bătălie de tancuri din istorie, a fost începută printr-o puternică ofensivă germană. De la 12 iulie însă a fost declanşată o contraofensivă sovietică hotărâtă. Victoriile obţinute la Kursk, Orei şi Belgorod, de către

sovietici, au fost deosebit de importante pentru evoluţia frontului de est în al Doilea Război Mondial.

1943, noiembrie 28-decembrie 1: Conferinţa de la Teheran

Au participat Stalin, conducătorul sovietic, Roosevelt, preşedintele S.U.A., şi Churchill, primul-minis-tru britanic. A fost prima conferinţă importantă a celor trei mari puteri care luptau împotriva armatelor germane şi japoneze. S-au dezbătut acolo probleme militare referi-
toare la desfăşurarea războiului contra Germaniei şi s-a hotărât ca debarcarea aliaţilor să se facă pe frontul de vest şi nu în Balcani. S-a stabilit acordarea de ajutor pentru rezistenţa iugoslavă şi s-a hotărât ca, după război, să fie creat un organism internaţional care să apere pacea. Cei trei au discutat, în secret, şi despre organizarea postbelică a Germaniei, Poloniei şi Finlandei şi a fost elaborată Declaraţia cu privire la Iran, prin care se arăta că această ţară primea ajutor economic şi i se respectau integritatea teritorială, suveranitatea şi independenţa.

1944,iunie 6: Debarcarea Tn Nor-
mandia

A fost o operaţiune denumită codificat „Ziua Z", care i-a luat prin surprindere pe nazişti. Au debarcat atunci în Normandia, începând cu ora 6.30 şi până spre ora 24.00, 57 000 de soldaţi americani şi 75 000 de soldaţi britanici. Operaţiunea a fost susţinută de o puternică forţă aeriană aliată. Debar carea în Normandia a însemnat deschiderea celui de-al doilea front în Europa împotriva Germaniei naziste, contribuind în mod decisiv la victoria Naţiunilor Uniţi- in cel de-al Doilea Război Momliiil.

1945, aprilie 16-moi 2: Bâtalla
pentru Berlin

A fost câştigată (U- Impulr sovietice. Cartierele Berlinului nu fost atinse de sovietici In 2!> «pe lllr
1945, iar la 30 aprilie 1945 a fost cucerit Reichstagul, în aceeaşi zi Hitler s-a sinucis, iar forţele armate germane din Berlin au capitulat la 9 mai 1945.

1945, aprilie 25-iunie *26:* Conferinţa de la Sân francisco

A reprezentat un moment important în istoria contemporană. La ea au participat delegaţi din 50 de state şi acolo s-a hotărât crearea Organizaţiei Naţiunilor Unite, menită să apere pacea, securitatea şi colaborarea internaţională. La această conferinţă a fost elaborată şi adoptată Carta Naţiunilor Unite, care a intrat în vigoare la data de 24 octombrie 1945.

1945, august 6: Bombardamentul atomic asupra Hiroshimei

în ziua de 6 august 1945, la ora 8.15, americanii au lansat asupra oraşului japonez Hiroshima o bomhă atomică de 55 kilotone. Oraşul a fost distrus şi 80 000 de oami'ni au murit în acea zi. Bom-burdmni-ntele atomice de la Hiroshima si de la Nagasaki (9 august 11145) uu determinat capitularea |u]«>mei (2 septembrie 1945), şi încheierea celui de-al Doilea Război Mondial.

1949, aprilie 4: Crearea N.A.T.O. Dupft încheierea celui de-al Doilen Război Mondial, cea mai mari' ameninţare pentru pacea lumii şi pentru existenţa statelor democratice vest-europene era re-

prezentată de U.R.S.S. şi de sateliţii săi din răsăritul „bătrânului continent". Ameninţarea comunistă a determinat *S.VA. şi o* serie de ţări vest-europene să creeze o alianţă militară defensivă, numită Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord (N.A.T.O.). Tratatul de constituire a fost semnat la Washington de către Belgia, Canada, Danemarca, Franţa, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Marea Britanie şi S.U.A. Crearea N.A.T.O. a descurajat orice acţiune a U.R.S.S. de înaintare dincolo de „cortina de fier", în vestul Europei.

1951, aprilie: Crearea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului După al Doilea Război Mondial, în vestul continentului s-au realizat acţiuni în vederea creării unei Europe unite. După ce, în mai 1948, se desfăşurase la Haga un Congres al Europei, la care s-a decis crearea Consiliului Europei, Jean Monnet, economist şi om politic francez, a acţionat în vederea realizării colaborării între statele europene în diferite domenii de activitate, în aceste condiţii, ministrul de externe francez, Robert Schuman, şi-a concentrat atenţia către îndeplinirea planului său şi astfel a fost creată Comunitatea Europeană a Cărbunelui şi Oţelului (C.E.C.O). Aceasta a reprezentat, de fapt, întâia instituţie europeană care funcţiona, evenimentul reprezentând naşterea primei colaborări economice supranaţionale

vest-continentale, C.E.C.O. reunea şase membri (Franţa, R.F.G., Belgia, Olanda, Luxemburg şi Italia). La Luxemburg a început să funcţioneze înalta Autoritate a C.E.C.O. care avea puteri suprastatale în domeniul producţiei şi schimburilor de cărbune şi oţel.

1957, martie 25: înfiinţarea Pieţei Comune

Prin semnarea Tratatului de la Roma s-a înfiinţat Comunitatea Economică Europeană, cunoscută şi cu numele de Piaţa Comună. Acest tratat a fost semnat de şase state vest-europene (Belgia, Franţa, Italia, Luxemburg, Olanda, Republica Federală Germania). Se dorea asigurarea progresivă a circulaţiei libere a mărfurilor şi persoanelor în interiorul acestei. comunităţi. Tratatul „celor 6" a reprezentat baza colaborării economice vest-europene de astăzi.

1973, octombrie *6:* Atacul de Yom Kippur (de Ramadan)

în timpul sărbătorii religioase evreieşti de Yom Kippur, care a coincis, în acel an, cu cea musulmană a Ramadanului, trupele egiptene şi siriene au atacat Israelul prin surprindere. Armata egipteană a înaintat în Peninsula

Sinai, iar cea siriană în zona înălţimilor Golan. Acest atac a reprezentat începutul războiului de Yom Kippur (cum a fost denumit de evrei) sau a celui de Ramadan (cum a fost denumit de arabi).

Conflictul se va încheia pe data de 24 octombrie 1973, după o contraofensivă puternică a armatei israeliene care a dus la izgonirea trupelor egiptene si siriene din teritoriile pe care le ocupaseră. Israelul rămânea, după acest război, stăpân asupra teritoriilor ocupate în anul 1967.

1989, noiembrie 9: Căderea Zidului Berlinului

După înfrângerea Germaniei hitleriste, Berlinul a fost împărţit în patru zone de ocupaţie, în răsăritul oraşului era zona sovietică de ocupaţie, în timp ce în restul acestuia erau cantonate trupe americane, britanice şi franceze. Stalin a încercat să ocupe întregul Berlin, deoarece oraşul era situat în partea estică a teritoriului german, aflat sub control sovietic. El nu putea tolera prezenţa trupelor aliaţilor occidentali în zona în care dorea să creeze un stat german comunist. De aceea, dictatorul sovietic a realizat o măsură de forţă şi, la 24 iunie 1948, a impus „blocada Berlinului", nepermiţând aliaţilor să pătrundă, pe cale terestră, spre oraş. Dar, americanii, englezii şi francezii au ajutat populaţia ber-lineză din zonele lor de ocupaţie prin trimiterea de alimente, pe cale aeriană, până la data de 9 mai 1949, când blocada a fost ridicată. Planul lui Stalin a eşuat, în 1949 s-au constituit cele două state germane, în zona sovietică a fost creat cel comunist, având capitala

1991-1992

în Berlinul răsăritean. Berlinul de Vest, în care continuau să staţioneze trupele americane, engleze şi franceze, era înconjurat de un stat german comunist aflat sub ocupaţie sovietică. Deoarece berlinezii din răsărit puteau trece în partea vestică a oraşului, capitalistă, şi puteau observa prosperitatea lumii occidentale în raport cu iadul comunist, sărăcăcios şi care încălca orice drept elementar al omului, sovieticii au ordonat, la 13 august 1961, ridicarea zidului care să izoleze Berlinul răsăritean de cel occidental. Din 1961 până în 1989 nu s-a mai putut circula liber din estul în vestul oraşului, despărţit de ceea ce s-a numit „zidul ruşinii". Falimentul comunismului, în anul 1989, a făcut să cadă şi zidul Berlinului. Berlinezii 1-au dărâmat, iar autorităţile comuniste est-germane au fost nevoite să permită libera trecere din răsăritul în vestul oraşului. Căderea zidului Berlinului a avut o dublă semnificaţie: pe de o parte a marcat începutul procesului de reunificare a Germaniei, iar pe de altă parte a reprezentat simbolul prăbuşirii dictaturilor comuniste din Europa.

1991 -1992: Destrămarea Iugoslaviei Fosta Iugoslavie, formată din republicile Slovenia, Croaţia, Bos-nia-Herţegovina, Macedonia, Serbia şi Muntencgru a încetat să mai existe în anul 1991. începutul destrămării a fost marcat de proclamarea Independenţei Sloveniei şi

235
1991-im

Croaţiei în aceeaşi zi, 25 iunie
1991. Cele două foste republici
iugoslave au format state naţionale
independente separate, iar exem
plul lor a fost urmat de Macedonia,
la 15 septembrie 1991. Bosnia-Her-
ţegovina s-a proclamat si ea stat
independent la data de 3 martie
1992. în aceste condiţii, la 27 apri
lie 1992 s-a format o nouă federaţie
iugoslavă, care cuprinde doar Ser
bia şi Muntenegru. Destrămarea
fostei Iugoslavii a fost sângeroasă,
între anii 1991 şi 1995 în Croaţia
desfăşurându-se lupte puternice
între croaţii şi sârbii din această
ţară. Bosnia-Herţegovina a cunos
cut şi ea durerea războiului civil
începând din 1992, în acest stat
situaţia fiind chiar mai complicată
din cauza faptului că s-au confrun
tat trei comunităţi etnice: sârbii,
croaţii şi musulmanii. Pacea in
staurată în Bosnia-Herţegovina, în
anul 1996, a fost posibilă, ca şi în
Croaţia, numai după intervenţia
internaţională. Dacă guvernul croat
îşi exercită controlul asupra între
gului teritoriu al ţării, în Bos-

236
nia Herţegovina, în urma acordului semnat la Paris de preşedinţii bosniac, croat şi iugoslav în anul 1995, s-au creat două entităţi, Republica Srpska şi Federaţia croa-to-musulmană. în privinţa noii federaţii iugoslave, creată de Serbia şi Muntenegru în anul 1992, aceasta a întâmpinat numeroase greutăţi, trebuind să facă faţă embargoului şi sancţiunilor impuse de O.N.U. şi de U.E.

în anul 1999, Republica Federativă Iugoslavă a fost bombardată de NA.T.O. în urma acuzaţiilor de încălcare de către sârbi a drepturilor albanezilor din Kosovo, în prezent. Kosovo se află „sub protecţie internaţională" după bombardamentele N.A.T.O. şi, dacă înainte albanezii îi acuzau pe sârbi că nu le respectă drepturile, astăzi sârbii se consideră ameninţaţi de albanezi. Trupele K.F.O.R. veghează ca între albanezii din Kosovo, majoritari în această provincie sârbească, şi sârbii, care sunt în minoritate pe teritoriul kosovar, să nu reizbucnească un nou conflict.

Bibliografie selectivă

Berindei, Dan. *Bilcescu,* Ed. Tineretului, 1969.
Berindei, Dan, *Epoca Unirii,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1979.
Berindei, Dan, *Revoluţia Româna din 1848-1849,* Fundaţia Culturală Români,
Cluj-N'apoca, 1997. Braudel, Fernand, *Mediterana şi lumea mediteraneeană* fn *epoca* lui Ftlip o! *Il-lea,*
Ed. Meridiane, Bucureşti. 1986. Cazan, Florentina (coord.). *Culegere de documente privind trecerea de la Antichitate*
la Evul Mediu In Europa occidentali, Ed. Universităţii, Bucureşti, 1979.
Ciachir, Nicoiae, *Diplomaţia europeană în epoca modernă,* Ed. Ştiinţifică şi
Enciclopedică, Bucureşti, 1984.
Ciachir, Nicoiae, *Istoria universali modernă, partea 1(1642-1789),*
Bucureşti, 1993. Ciachir, Nicoiae, *Istoria universali moderna, partea a 11-a (1789-1919),* Bucureşti,
1994. Ciot, Andre. *Civilizaţia arabă in vremea celor 1001 de nopţi,* Ed. Meridiane,
Bucureşti. 1985.
Columbeanu, Sergiu, *Cruciadele,* Bucureşti, 1971. Coulanges, Fustei d<\
Cetatea antică, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1984. Culianu, loan *P.,*
Dicţionarul religiilor, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1993. De Gaulle, Charles,
Memorii de război, Ed. Politică, 1969. Diehl, Charlei, *Flyurl bizantine,* Ed.
B.P.T., Bucureşti, 1969. Dragomir, Silviu, *Aunim Inncit,* Bucureşti, 1965.
Duma, Aurel (cuini.). Mrnliir *Tlnilnmi.* Ed. Politică, Bucureşti, 1982.
Eliade, Mirre», *IttorUi entităţilor (t Meilor religioase,* Ed. Ştinţifică, Bucureşti,
1991.
Gilbert, Martin, rniirlllnforli. EU. Politici. Bucureşti, 1966. Giurescu,
ComUnllii f',, Vinfn jl rt|«m Iul *('uza Vodă,* Ed. Ştiinţifică, Bucureşti,
1966. Giurescu, Comtanlln O (cuntri), hlnrln KnniHnlrl In ilare. Ed. Enciclopedică
Români, BuriHVflI. IUTI

Hîncu. Dumitru. KoHrtliifrMMM, Kil Tllwrutnhil, IIMIti
lonescu. Ştefan, *Cimmnnttn* Hidrt BUH num Kil NiimţlnvA, Hucumtl, 1969.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

lorga. Nicolae, *Regele Ferdinand,* Ed. „Porţile Orientului", Iaşi, 1996.
* * * *Istoria Augustă,* Ed. Dacia, Cluj, 1971.
Kernbach, Victor, *Dicţionar de mitologie generală,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1983.
Lalouette, Claire, *Civilizaţia Egiptului antic.* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1987.
Launay, Jacques de. Mori *decizii ale celui de-al Doilea Război Mondial,* Ed. Ştiinţifică
şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988.
Leveque, Pierre, *Aventura greacă,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1987. Maliţa, Mircea, *Diplomaţia. Şcoli şi instituţii.* Bucureşti, 1970. Manolescu, Radu, *Istoria Evului Mediu,* voi. I, *Europa apuseana,* partea I, *secolele*
V-XV, Ed. Universităţii, Bucureşti. 1995. Manolescu, Radu, /sforţa *Evului Mediu,* voi. l. *Europa apuseană,* partea a 11-a,
Sfârşitul Emilui Mediu si începutul Epocii Moderne, Ed. Universităţii, Bucureşti, 1993.
Martin, Costas: Grecia Partimonului, Ed. Prietenii Cărţii, Bucureşti, 1997.
Martiş, Mihail. Of Io *Bhărata la Gandhi.* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică,
Bucureşti, 1987.
Matei, Horia C, *Enciclopedia antichităţii,* Ed. Meroma, Bucureşti. 1996.
Matei, Horia C-, Lumea amica, Ed. Danubius, Bucureşti, 1991. Mc Intyre, Loren, *The Incredible Incaş and Their Timeless Land.* The National
Geographic Society, New York, 1988.
Mureşan. Camil, *Imperiul Britanic,* Ed. Ştiinţifici, Bucureşti, 1967. Murra, John V., *Civilizaţie încă,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1987.
Oţetea, Andrei, *Tudor* Vlodimirescu *şi revoluţia din 1821,* Ed. Ştiinţifică,
Bucureşti, 1971. Oţetea, Andrei (coord.). *Istoria lumii în date,* Ed. Enciclopedică Română,
Bucureşti, 1972.
Pascu, Ştefan, *Avram lancu,* Ed. Meridiane, Bucureşti, 1972. Păcurariu, Mircea. *Istoria Bisericii Ortodoxe Romane,* Ed. Ştiinţa, Chişinău, 1993.
Piatkowski, Adelina, *O istorie a Greciei antice,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1988. Platon, Gheorghe, *Istoria modernă a României,* Ed. Didactică şi Pedagogică.

Bucureşti, 1985.
Sevcry, Merle. *The World of Luther,* în National Geographic, 4, 164, octombrie 1985.
Stoicescu, Nicolae, *Matei Basarab,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1988.
Stroobandt, Roger. *Indus. Civilisations anciennes du Pakistan,* Roels, Bruxelles,
1989. Suys, Bart, *Le capitaine Cook et l'Ocean Pacifique,* Service Educatif Neerlan-
dophone. Bruxelles. 1987. Şlefănescu, Ştefan, *Istoria medie a României.* Partea 1. Principatele Române.
Originea si afirmarea lor, Ed. Universităţii, Bucureşti, 1991.

Ştefănescu, Ştefan, *Istoria medie a României.* Partea a II-a. Principatele Române.
Secolele *XJV-XV!,* Ed. Universităţii. Bucureşti, 1992. Ştefănescu, Ştefan, *Istoria românilor în secolul al XVIll-lea. Intre tradiţie şi*
modernitate, Ed. Universităţii, Bucureşti, 1999. Ştefănescu. Ştefan, *Istoria românilor. De la Mihai* Viteazul Ia Constantin *Brăn-*
coveanu, Ed. Universităţii. Bucureşti, 1996. Truman, Harry S., Veors o/Trial and *Hope,* New York, 1956. Tudor, D.. Mori căpvlani ai lumii antite, voi. II, Ed. Enciclopedici, Bucureşti, 1970. Tudor, D., *Pericles,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1970. Turcu, Constantin I., Wicotoe Titulescu în *universul diplomaţiei* pocit, Ed. Politică,
Bucureşti, 1984.
Ursu, Horia, Troian, Ed. Albatros, Bucureşti, 1971. Vianu, Andrei, *Preşedinte la Casa Alba,* Ed. Politică, Bucureşti, 1974. Winckelmann, J.J., *Istoria artei antice,* Ed. Meridiane, Bucureşti. 1985.
* * * *Antonescu, mareşalul României,* Ed. Fundaţia Europeană Dragau, 1991.
* * * *Constituirea statelor feudale româneşti,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1980.